

T.C.

YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ

ATATÜRK İLKELERİ ve İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Yönleri ile Kıbrıs

(1974- 2004)

BÜŞRA ÇAKMAK

DANIŞMAN

Prof. Dr. Tülay Alim BARAN

Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

Yüksek Lisans Programı

İstanbul 2013

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
Kısaltmalar	VI
Önsöz	VII
Abstract	IX
Özet	X
1.Bölüm Kıbrıs'ın Siyasi Yapısı	1
1.1960 Öncesi Dönemde Kıbrıs.....	1
1.1.Osmanlı Devleti Öncesi Adaya Hâkim Olan Devletler.....	1
1.1.2. Osmanlı Devleti Döneminde Kıbrıs.....	3
1.1.3.İngiliz Yönetimi ve Yunan Milletinin “Megali İdea” Fikri (1931–1950 Döneminde Enosis Faaliyetleri).....	4
1.1.4.1955–1960 Yılları Arasında ABD'nin ve İngiltere'nin Kıbrıs Sorunu Planları.....	8
1.1.5.Zürih ve Londra Anlaşmaları.....	10
1.1.6.1960-1967 Yılları Arasında Kıbrıs ve Kıbrıs Cumhuriyeti.....	12
1.2.1967-1983 Yılları Arasında Kıbrıs'ta Siyasi Yapı.....	16
1.2.1.1967- 1974 Yılları Arasında Kıbrıs'taki Siyasi Yapı ve Yönetim Şekilleri.....	16
1.2.1.1.Geçici Türk Yönetimi (28 Aralık 1967).....	17
1.2.1.2. Kıbrıs Barış Harekâtı.....	22

1.2.1.3. 1 Ekim 1974 Yılında Kuzey Kıbrıs Otonom Yönetimi.....	24
1.2.1.4. Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) 13 Şubat 1975.....	25
1.2.1.5. 1975 Sonrası Yaşanan Siyasi Gelişmeler.....	34
1.2.1.6. Siyasi Partiler ve Politik Gelişmeler.....	36
1.2.1.6.1.Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP).....	37
1.2.1.6.2.Ulusal Birlik Partisi (UBP).....	39
1.2.1.6.3. Toplumcu Demokrat Parti (TDP).....	40
1.2.1.6.4.Demokrat Parti (DP).....	42
1.2.1.6.5.Politik Gelişmeler.....	44
1.2.1.7. Viyana Görüşmeleri (28 Nisan 1975 – 21 Şubat 1976).....	47
1.2.1.7.1. Nüfus Mübadelesi.....	50
1.2.1.8. 12 Şubat 1977 Denктаş – Makarios Doruk Anlaşması.....	51
1.2.1.9. 1977-1979 Yılları Arasında Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum Kesimi Görüşmeleri.....	59
1.2.1.10. Amerika İngiltere Ve Kanada'nın Kıbrıs Sorunu İçin Bulduğu Çözüm Planı (Nımetz Planı).....	62
1.2.1.11. 18 Mayıs 1979 İkinci Doruk Anlaşması.....	69
1.2.1.12. Perez De Cuellar Başkanlığında Alınan Kararlar ve Etkileri.....	72
1.2.1.13. KKTC Kuruluşu Öncesi Kıbrıs Türklerinin Self-Determinasyon İsteği.....	73

1.3. KKTC İlanı – 2004 Annan Planı Sürecinde Siyasi Gelişmeler.....	82
1.3.1. 15 Kasım 1983 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlanı.....	82
1.3.2. 1983 Yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde İç Siyaset.....	90
1.3.3. KKTC'nin İyi Niyet Önerileri 2 Ocak 1984.....	92
1.3.4.Perez De Cuellar'ın Girişimleri ve Ön Taslak.....	93
1.3.5. 1988 Vasiliou- Denктаş Görüşmeleri.....	94
1.3.6. 26 Şubat - 2 Mart 1990 New York Zirve Görüşmeleri.....	96
1.3.7. Butros Gali'nin 1992 yılındaki Girişimleri ve Gali Haritası.....	97
1.3.8. 1993 Yılı Güven Arttırıcı Önlemler.....	100
1.3.9. 1994-1997 Yılları Arasındaki Türkiye- KKTC Ortak Deklarasyonu.....	102
1.3.10. 2004 Annan Planı ve Görüşmeler.....	103
1.3.11. Rauf Raif Denктаş ve Klerides ile yapılan Görüşmeler (2002).....	106
1.3.12. I. II. ve III. Annan Planı Süreci ve Tarafların Tutumu (11 Kasım 2002 – 11 Mart 2003).....	107
1.3.13. IV. Annan Planı Süreçleri (5 Şubat 2004).....	112
1.3.14. 2004 Yılı Müzakerelerinin Birinci Aşaması (19 Şubat 2004 – 22 Mart 2004).....	114
1.3.15. 2004 Yılı Müzakerelerinin İkinci ve Üçüncü Aşamaları (24 Mart 2004 – 31 Mart 2004).....	117

2. BÖLÜM KIBRIS KÜLTÜRÜ VE GELİŞİM SÜRECİ.....	120
2.1. Kıbrıs Rum ve Türk Toplumunun Kültürel Yapıları.....	120
2.2 Kıbrıs Halkının Eğitime Verdiği Önem ve Gelişmeler.....	121
2.2.1.Eğitim Alanında Görülen Yasaklar ve Kıbrıs Halkının(Türk- Rum) Gösterdiği Çabalar.....	124
2.2.2. 1960 ve 1983 Yılları Arası ve Sonrasında Kıbrıs Adasındaki Eğitim Süreci.....	132
2.2.3. Kıbrıs Tarihi Kitaplarının Değiştirilmesi Ve Eski İle Yeni Kitapların Analizi.....	135
2.3.Kıbrıs Türklerinin ve Rumlarının Kökenleri.....	139
2.3.1.Kıbrıs Türklerinin Konuştuğu Ağız Ve Kıbrıs Alfabeti.....	142
2.3.2. Kıbrıs Ağız Ve Kullanılan Kelimeler.....	143
2.4. Kıbrıs Rum ve Türk Toplumunun Gelenek – Görenek ve İnançları.....	145
2.4.1. Kıbrıs Türk ve Rum Düğünleri, Kız İsteme Gelenekleri, Farklı Adetler.....	147
2.4.2. Kıbrıs Türk Kültürünü Anlatan ve Yansıtan Kıyafetler.....	149
2.4.3. Kıbrıs Türklerinde Toplum İçindeki Halk Hekimliği ve İnançlar.....	151
2.4.4. Kıbrıs'ın Yemek Kültürü.....	154
2.5. Kıbrıs Türk Kadınının Toplumda Geçmişten Günümüze	

Kadarki Rolü Ve Yeri.....	155
2.5.1.Kıbrıs Türk Kadın Dernekleri ve Kurulma Aşaması.....	158
2.5.2.Kıbrıs Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği ve Etkinlikleri.....	159
2.5.3. Mormenekşe Kadınlar Birliği, 1991.....	165
2.5.4.Kuzey Kıbrıs Üniversiteli Kadınlar Birliği, 1991.....	166
2.6.Kuzey Kıbrıs'ta Sanat, Tiyatro ve Sinemanın Önemi.....	168
3.Bölüm KUZEY KIBRIS'TA EKONOMİK GELİŞMELER.....	171
3.1.Kıbrıs'ta 1974 Öncesi ve KTFD Yıllarında Ekonomik Gelişmeler.....	171
3.2. 1974 Sonrası Kalkınma Stratejileri ve Temel İktisat Politikaları.....	174
3.3. KKTC Ekonomisinde Enflasyon Oranları ve İş Gücü.....	178
3.4.KKTC'NİN Sektörlere Göre Ekonomisi.....	180
3.4.1. Tarım ve Hayvancılık.....	180
3.4.2.Doğal Kaynaklar, Sanayi ve İnşaat Sektörü.....	184
3.5. Vakıf Üniversitelerinin KKTC Ekonomisine Katkısı ve Turizm Sektörü.....	186
3.6. KKTC'nin Dış Ticareti ve Türkiye'nin KKTC Ekonomisine Etkileri.....	191
SONUÇ.....	196
EKLER.....	200
KAYNAKÇA.....	206
ÖZGEÇMİŞ.....	219

KISALTMALAR

- AKEL:** Kıbrıs Rum Komünist Partisi
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
AB: Avrupa Birliği
ABAD: Avrupa Birliği Adalet Divanı
AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu
ATAD: Avrupa Toplulukları Adalet Divanı
BM : Birleşmiş Milletler
BG: Birleşik Güçler
BBYKP: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
CHP: Cumhuriyet Halk Partisi
CTP : Cumhuriyetçi Türk Partisi
DP : Demokrat Parti
DIKO: Democratic Party
GKRY : Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSMH: Gayri Safi Milli Hâsıla
KKTC : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KTFD: Kıbrıs Türk Federe Devleti
KTHY: Kıbrıs Türk Hava Yolları
UBP : Ulusal Birlik Partisi
PEO: Komünist Kıbrıs İşçi Federasyonu
SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TMT: Türk Mukavemet Teşkilatı
TCM: Türk Cemaat Meclisi
TKP : Toplumcu Kurtuluş Partisi
T.C. : Türkiye Cumhuriyeti
M.Ö. : Milattan Önce
a.g.e : Adı geçen eser
a.g.t : Adı geçen Tez
a.g.s : Adı geçen site
ss : Sayfa sayısı
s : Sayfa

Önsöz

1974-2004 yılları arasındaki dönemde Kıbrıs'ın siyasi, ekonomik ve kültürel yönlerinin daha önce ele alınmamış olması, lisans eğitimimi Kıbrıs'ta yapmış olmam ve Kıbrıs Türklerini yakından tanımam bu konuyu seçmemde etkili olmuştur. Çalışmada, Kıbrıs Türklerinin siyasi, kültürel ve ekonomik alandaki gelişmelerini ortaya koymak hedeflenmiştir.

Tezde belgeler, kitaplar, gazeteler, makaleler, dergiler ve birebir yapmış olduğum görüşmelerden elde ettiğim bilgiler kullanılmıştır. Tez hazırladığım süreçte 3 ay Kıbrıs'ta kaldım. Kıbrıs Milli Kütüphane'den makaleler, Kıbrıs yazarlarının kitapları ve kütüphanenin özel arşivinde bulunan tek nüshalı belgelerden; Girne Milli Arşiv'den TAK ajansına ait haberler, Kıbrıs Gazetelerinden 1974-2004 yıllarına ait yazılar, Meclis Tutanaklarından yararlanılmıştır.

Bu çalışma 3 ayrı bölümde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Birinci bölümde Kıbrıs'ın milattan önceki yıllardan 1974 yılına kadarki siyasi, sosyal yapısına ve uluslararası alanda ülkelerin emelleri uğruna yapılan anlaşmalara değinilmiştir. 1974-2004 yıllarında, AB, ABD, İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın arasında yapılan sayısız ve netice kazanmamış anlaşmalar incelenmiştir. Bu dönemde adanın iç siyasi yapısı da partilerin savunduğu görüşlerle birlikte detaylı olarak ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise, Kıbrıs'ın kültürel yapısı incelenmiştir. Milattan önceki yıllardan bu yana ada üzerinde birçok ülke hâkimiyet kurmuştur ve her birinin kendi kültürlerinden bir şeyler bırakması bölgenin çok zengin bir kültüre sahip olmasını sağlamıştır. Kıbrıs Türklerinin, Rum ve İngiliz halkı ile iç içe yaşaması sonucu dilinde, gelenek ve göreneklerinde bu halklarla benzerlikler görülmüştür. Bu bölümde genel olarak Kıbrıs Türklerinin çalışkanlığı, üreticiliği ve eğitim seviyelerinin dünya genelinde çok yüksek oluşu üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde ise, Adanın ekonomik yapısı yer almaktadır. Geçmişten gelen bazı izolasyonlar sonucu kısıtlı ticaretin olmasına ve bu durumun ithalat ve ihracatı olumsuz etkilemesine, bu konuda AB'nin almış olduğu ABAD kararına değinilmiştir. Ayrıca enflasyon oranları karşılaştırılarak ele alınmıştır.

Tez danışman hocam Prof. Dr. Tülay Alim Baran'a desteğinden dolayı teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmada büyük emeği olan Prof. Dr. Süleyman Beyoğlu hocama minnettarım. Araştırma sürecinde belgeleri edinmemde desteğini esirgemeyen ve yardımcı olan Girne Milli Arşiv Müdürü Gökhan Şengör'e ve Devlet Planlama Örgütü Müsteşarı Ali Korhan'a sonsuz teşekkür ederim. Sayın Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu'na yoğunluğu içinde bana ayırmış olduğu vakit ve verdiği bilgilerden ötürü müteşekkirim. Sayın Serdar Denktaş'a güler yüzü ve bana vermiş olduğu değerli kitaplar için ve birebir söyleşimizde yol gösterici olduğu için minnettarım. Çalışmam boyunca Kıbrıs ile ilişki kurmamda ve yaptıkları yardımlar için sevgili dostum Aysel Kesat'a; eğitim hayatımda bana pozitif enerji veren, eğitime gönül vermiş çok değerli aile dostumuz Aynur Büyükemir ve Ümit Büyükemir'e çok teşekkür ederim. Son olarak bana bu imkânları sunan ve uykusuz geçirdiğim zor günlerimde yanımdan hiç ayrılmayan canım aileme bu desteğinden dolayı sonsuz teşekkür ederim. Bu günlere gelmeme katkısı olan tüm yakın çevreme de müteşekkirim.

ABSTRACT

Cyprus is the third largest island found in the Mediterranean Sea, the two largest being Sicily and Sardinia islands. The island of Cyprus is 70 km off the coast of Turkey. It's known for its protruding and re-entrant landscape and its 782 km long coast line. It's located in the north-west region of the Mediterranean at 34 33' and 35 41' North and 32 17' and 34 35' west. It's covered with lemur plants and has a mild climate.

It's not known for its underground riches; however archeological research shows that it is potentially rich in iron. The first signs of life on the island have been found at the Besparmak Mountains.

Cyprus is known by many different names. 'Kibris' in Turkish, 'Kubrus' in Arabic and 'Cyprus, Cypre, Gipros, Cypren in western countries. It is believed that the Goddess Afrodite was born on this island so it is also referred to as Afrodite's island, Afrodisia and Amotisia.¹

From 1450 B.C. to the present many civilizations tried to govern this island. As a result it has experienced many political, economical and cultural changes. The Cyprus situation no doubt started in the 1950's and has been one of Turkey's most important foreign policy matters. It has at the same time affected Turkey's domestic policies as well.

Cyprus throughout its historical past has been ruled by many different people and religions. The ethnic structure on the land after 19th century has been mainly settled by the Greeks and Turkish populations. Because of the language, cultural, religious and east-west cultural differences it has not able to become a homogeneous society.

Key Words: Cyprus, Greek, Turk, Island, Mediterranean Sea, Besparmak Mountains.

---

¹ Monuments and Sites Cyprus, Cyprus; National Committee of ICOMOS, 1996, s.3.

ÖZET

Kıbrıs, Sicilya ve Sardinya adalarından sonra Akdeniz’de bulunan üçüncü büyük adadır. Türkiye sahillerine 70 km uzaklıkta olan Kıbrıs adası, girintili çıkıntılı bir özelliğe sahip, 782 km uzunluğundaki sahilleri ile kendine has bir yapısı olan, Akdeniz’in Kuzey Doğu bölgesinde 34° 33’ ve 35° 41’ kuzey enlemleri ile 32° 17’ ve 34° 35’ doğu boylamları arasında yer alır. Kıbrıs adasında genel olarak maki bitki örtüsü hâkimdir ve ada ılıman iklime sahiptir.

Yeraltı zenginlikleri çok fazla olmamasına rağmen, arkeolojik kazılardan edinilen bilgiler ışığında adada büyük bir bakır potansiyeli olduğu bilinmektedir. Ayrıca adada yaşam kalıntılarına dair ilk izler Beşparmak Dağları’nda bulunmuştur.

Kıbrıs adasının (Cyprus) ismi konusunda farklı açıklamalar mevcuttur. Türkçede Kıbrıs, Arapçada “Kubrus” (Kubruş), Batı dillerinde “Cyprus, Cypre, Gipro, Cypren” olarak adlandırılır. Bunların yanı sıra Kıbrıs, Yunan güzellik ve aşk tanrıçası Afrodit bu adada doğduğu için Afrodit’in adası, Afrodizia ve Amatosia olarak da anılır.²

M.Ö. 1450’li yıllardan günümüze kadar birçok medeniyetin hâkimiyet kurma isteği sonucu adada siyasi, ekonomik ve kültürel yapıda değişim yaşanmıştır. Kıbrıs sorunu hiç kuşkusuz 1950’li yıllardan başlayarak Türkiye’nin en önemli dış politika konularından birini oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu sorun iç politikayı da önemli ölçüde etkilemektedir.

Kıbrıs, tarihsel süreçte birçok farklı millet ve dinden topluluğun işgaline uğramıştır. 19. yüzyıldan sonra ise adadaki etnik yapı, Türk ve Rum toplulukların ağırlıklı olduğu bir şekilde oluşmuştur. Dolayısıyla her iki topluluğun farklı din, dil ve kültür yapılarından gelmeleri, Doğu-Batı eksenindeki kültürel farklılıkları, homojen bir toplum olmalarının önünde önemli engeldir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Türk ve Rum, Ada, Akdeniz, Beşparmak Dağları.

---

² Monuments and Sites Cyprus, Cyprus; National Committee of ICOMOS, 1996, s.3.

1. Bölüm Kıbrıs'ın Siyasi Yapısı

1.1960 Öncesi Dönemde Kıbrıs

1.1.Osmanlı Devleti Öncesi Adaya Hâkim Olan Devletler

Kıbrıs adası, Akdeniz'in kuzeydoğusunda yer alan adalardan biridir. Ayrıca, Akdeniz'de bulunan Sicilya ve Sardinya adalarından sonra üçüncü büyük adadır. Türkiye sahillerine 70 km uzaklıkta olan Kıbrıs, girintili çıkıntılı bir özelliğe sahip, 782 km uzunluğundaki sahilleri ile kendine has bir yapısı olan, Akdeniz'in kuzeydoğu bölgesinde 34° 33' ve 35° 41' kuzey enlemleri ile 32° 17' ve 34° 35' doğu boylamları arasında yer alır.¹

Kıbrıs, coğrafi ve stratejik önemi nedeniyle tarih boyunca birçok ülkenin istilasına uğramıştır. Güneyde Mısırlılar, Anadolu'da ise Hititler, Kıbrıs için savaşmışlardır. Mısır firavunu III. Tutmosis M.Ö. 1450- 1320 yılları arasında Kıbrıs'ı Mısır'a bağlamıştır. Daha sonraları Kıbrıs, Mısır ve Hititler arasında sürekli bir mücadele olmuştur. M.Ö. 1320-1200 yıllarında Kıbrıs, Hitit hâkimiyetine girer, M.Ö. 1200 yılında Hitit Devleti'nin yıkılmasından sonra Kıbrıs tekrar Mısır hâkimiyetine girmiştir. Mısırlılar için Akdeniz'e hâkim olmanın en önemli etkeni Kıbrıs'ta siyasi egemenlik sağlamaktır. Dor istilasıyla Kıbrıs'a gelip koloni kuran birçok kavimden biri olan Fenikeliler, M.Ö. 1000 yılında adanın tamamının hâkimiyetini ele geçirmişlerdir. Bu süreç, M.Ö. 709 yılında Asurluların adayı almalarına kadar devam etmiştir. Ada, Asur Kralı II. Sargon tarafından işgal edilmiş, Asur Devleti'nin yıkılış tarihi olan M.Ö. 612'ye kadar Asurluların idaresinde kalmıştır.²

Asur Devleti'nin yıkılışıyla beraber ada yeniden Mısır egemenliği altına girmiştir. Pers İmparatorluğu; I. Darius zamanında Anadolu, Suriye, Mezopotamya, Mısır, İran ve Hazar Denizi'nden İndus Nehri'ne kadar büyük bir imparatorluk haline gelmiştir. Bu imparatorluk

¹ Günay Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Coğrafyası*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1998, s. 10.

² Vehbi Zeki Serter, *Kıbrıs Tarihi*, s. 18.

yirmi vilayete ayrılmıştır. Suriye Fenike, Filistin, Mısır ve Kıbrıs beşinci vilayete dâhil olmuştur.³

Ada, Romalı komutan Marcus Porcius Cata tarafından kuşatılarak Roma İmparatorluğu'na katılmıştır. Büyük Konstantin'in M.S. 394'de ölmesiyle Roma İmparatorluğu parçalanmış ve ada, M.S. 395'te Doğu Roma İmparatorluğu'nun (Bizans) hâkimiyetine girmiştir. Bizans döneminde adada ayrı bir hükümet kurulması uygun görülmeyip Fenike, Filistin, Suriye ve Kilikya'ya bağlı bir il haline getirilmiştir.

1192 yılında başlayan Lüzinyan hâkimiyeti 1489 yılında sona ermiştir. 1192 yılında kral Guy de Lusignan'dır. Lefkoşa başkent yapılmıştır. Lüzinyan Kralı II. James, Venedikli Katerina Cornaro ile evlenmiş, II. James'in ölümünden sonra eşi ülkeye kraliçe ilan edilmiştir. Lüzinyanlardan sonra adaya Venedikliler hâkim olmuştur. Venedikliler Kıbrıs'ı askeri bir üs olarak kullanmıştır. Venedikliler döneminde adada sanat, medeniyet ve ticaret gerilemiş dolayısıyla refah azalmış, halk ağır vergiler altında fakirleşmiştir. Bu devirde dini baskıda artmıştır.⁴

Osmanlı Devleti öncesindeki süreçte adada birçok hâkimiyet, kendilerine ait özellikler bırakarak gitmişlerdir. Sanata, müziğe, adada kullanılan lehçeye etki etmiştir. Örneğin, Fransızların adadaki birçok tarihi esere can verdiğini görmekteyiz. Adada görülen tarihi eserlerde Fransız mimarisinin etkisi büyüktür. Gotik mimari tarzı Fransızların kullandığı bir tarzdır ve bunun etkileri adada hissedilir. Mağusa'daki Lala Mustafa Paşa Camii bu dönemin önemli örneklerinden biridir. Aynı zamanda Lüzinyan döneminde yapılan birçok sanat eseri de göze çarpmaktadır.

---

³ Nuri Çevikel, *Kıbrıs: Akdeniz'de Bir Osmanlı Adası 1570-1878*, 47 Numara Yayıncılık, Kıbrıs 2006, s.38.

⁴ Vehbi Zeki Serter, *a.g.e.*, ss. 20-22, 33, 40.

1.1.2. Osmanlı Devleti Döneminde Kıbrıs

Venediklilerin elinde olan Kıbrıs, Osmanlılara vergi ödeyeceklerini bildirmelerine rağmen Kıbrıs'ta üslenen korsanlar Türk gemilerine saldırı yapmışlardır. Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın karşı çıkmasına rağmen, Padişah II. Selim, adanın fethine karar vermiştir.

Yavuz Sultan Selim'in 1517'de Mısır'ı alarak Doğu Akdeniz'i ele geçirmesiyle Kıbrıs; İstanbul-Mısır yolunun güvenliğini tehlikeye düşüren bir konuma gelmiştir. Kıbrıs adası, Anadolu'da kurulan Osmanlı Devleti'nin Akdeniz'deki hak ve menfaatlerini korumak; Anadolu'nun güney sahillerini güvence altına almak için Osmanlı topraklarına katılmıştır.⁵

9 Eylül 1570'de ada fethedilmiştir. Lefkoşa'nın alınmasından sonra Mağusa dışında tüm Kıbrıs teslim olmuştur. 1570 Ekim ayı ortalarında Mağusa üzerine yürüyen Osmanlı ordusu şehri kuşatma altına almıştır. Ekler 1

1571'de Lala Mustafa Paşa, Mağusa'yı da alarak Kıbrıs'ın fethini tamamlamıştır.⁶ Osmanlı idaresindeki Kıbrıs'ta Hıristiyanlara kendi papazlarını seçme hakkı verilmiştir. Kıbrıs'ta nüfus o dönemde iki yüz bin civarındaydı ve bunlar Rum, Ermeni, Latin, Maronit kökenliydi. III. Murat Dönemi (1574–1595) Lala Mustafa Paşa zamanında sadrazam, bir “Sürgün Kararı” çıkartmıştır. Kıbrıs'a Anadolu'dan göç başlamıştır.⁷

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin yaşadığı hızlı zayıflama ve gerileme, askeri başarısızlıkları da beraberinde getirmiş ve bunun bir sonucu olarak 1877 yılında başlayan Osmanlı-Rus Savaşı'nda, Osmanlı Devleti savaşı kaybetmiştir. Osmanlı Devleti, 4 Haziran 1878'de İngiltere ile yaptığı gizli savunma anlaşması ile Rus tehlikesine karşı, geçici süreyle Kıbrıs'ı İngiltere'ye devretmiştir.⁸ 308 yıllık Osmanlı idaresi böylelikle sona erer.

⁵ Rıfat Uçarol, *1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı-İngiliz Anlaşması (Ada'nın İngiltere'ye Devri)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1978, s. 7.

⁶ Enver Bozkurt, Demirel Havva, *Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu*, I. Basım, Nobel Yayınevi, Ankara 2004, s.8.

⁷ Uğur Uzer, Mehmet Cengiz, *Kıbrıs Sorunu*, Ankara Barosu, Ankara 2002, ss. 10–11.

⁸ Vehbi Zeki Serter, Ozan Zeki Fikretoğlu, *Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi (1878–1988)*, Halkın Sesi Yayınevi, Lefkoşa 1988, ss. 5-6.

Osmanlı Dönemi'nde, sanat eserlerinde pek fazla değişiklik yapılmadığı, sadece camilerin yapıldığı görülmektedir. Osmanlının adaya egemen olan diğer imparatorluklara veya egemenliklere göre daha verimsiz ve yetersiz kaldığı açıkça görülmektedir.⁹

1.1.3.İngiliz Yönetimi ve Yunan Milletinin “Megali İdea” Fikri (1931–1950 Döneminde Enosis Faaliyetleri)

İngilizlerin, dünya tarihinde 19. yüzyılda sömürgelerle yayılması ve güçlü bir ekonomi ile dünya lideri olmasında üç etken vardır. Birincisi; diplomasiyi çok iyi kullanmaları, ikincisi sanayileşme devrimini gerçekleştirmeleri, üçüncüsü de denizcilikte dünya lideri olmalarıdır. Kıbrıs, Hindistan'a giden denizyolu üzerinde önemli bir limandır. Ayrıca İngiltere, Rusya'nın sıcak denizlere inme politikasına zayıf bir Osmanlı Devleti'nin engel olamayacağını düşünerek Kıbrıs'ı Doğu Akdeniz'de yeni bir üs olarak elde etmek istemiştir.

12 Temmuz 1878'de, Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ı hukuki olarak kendisine bağlı, idari olarak İngiliz yönetimi altında olması koşuluyla vermiştir. İngiliz yönetiminin adada bulunan Müslüman ve Türk toplumunun mülki ve idari haklarını kontrolü ve adayı ne kadar süre yöneteceğinin belirsiz olması sorunların başlamasına sebep olmuştur.¹⁰

1878'de İngiltere Başbakanı olan Benjamin D'Israeli, 1847 yılında yazmış olduğu “Tancred” adlı eserinde Kıbrıs'ın öneminden uzun uzun söz etmiş ve adanın İngilizlerin elinde bulunması gerektiğini belirtmiştir. Hatta bu konuda Kraliçe Viktorya'ya “*Kıbrıs'ın Ön Asya'nın anahtarı olduğunu ve İngilizlerin Kıbrıs'ı mutlak surette alması gerektiğini*” ifade etmiştir.¹¹

---

⁹ Vehbi Zeki Serter, *a.g.e.*, s. 11.

¹⁰ Soyalp Tamçelik, “Kıbrıs Adası'nın Jeopolitik ve Stratejik Önemi”, *Kıbrıs Mektubu Dergisi*, Cilt:15, Sayı:2, Kıbrıs 1995, s. 322.

¹¹ Şükrü Sina Gürel, *Kıbrıs Tarihi (1878-1960), Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika*, Cilt:I, Kaynak Yayınları, İstanbul 1984, s.17.

1914 yılında İngiltere; Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında savaşa girmesini gerekçe göstererek, yayımladığı Krallık Konseyi Emirnamesi (*Order in Council*) ile Kıbrıs'ı ülkesine kattığını ilan etmiştir. 1923 tarihli Lozan Antlaşması'na dek adanın statüsü bu şekilde kalmıştır.

İngiliz hükümeti, adanın yönetimini devraldıktan sonra adanın nüfus dengesi üzerinde etkili olacak birtakım uygulamalar başlatmıştır. Öncelikle adanın idari kadrolarında bulunan Türkleri görevden alıp yerlerine önce İngilizleri daha sonra da Rum ve Ermenileri bu kadrolara yerleştirmiştir. İngiliz yönetimi, adada Müslüman toplumunun dini haklarının ve mülklerinin Müslüman makamlar tarafından idare edilmesine müdahale etmiş, bunun için kurulmuş olan Evkaf idaresini bir süre sonra ortadan kaldırmıştır. 14 Ağustos 1878'de adadaki İngiliz idaresine ek bir anlaşma ile yasa yapma hakkı tanınmıştır. Bu anlaşma ile İngiliz idaresi, Kıbrıs'ta idari ve hukuki yapıyı değiştirme hakkına sahip olmuştur.¹²

İngiliz idaresinin önce dini hakları, ardından mülki hakları üzerinde Türklere getirdiği sınırlamalar ve 1929 yılında Kıbrıs'taki müftülüğü kapatması, Türkler için Kıbrıs'ta yaşamının artık bir sorun haline gelmeye başladığının göstergesidir. Diğer taraftan, Kıbrıs'ta Rumların idari kadrolarda bulunmaları mülklerin satışıyla gelirlerin bir kısmını elde etmeleri, hem dini hem maddi açıdan Ortodoks Kilisesi'nin güçlenmesine destek olmaları, sosyal hayatta Türklere göre üstünlük sağlamalarıyla sonuçlanmıştır. İngiliz idaresi, Rumlar ve Türkler arasındaki eşit ekonomik ve siyasi dengeyi bozmuştur.¹³

Megali İdea, bir Yunan milli amacdır. Megali İdea'ya göre; 1453'te Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilen İstanbul tekrar ele geçirilecek; Yunanistan, Girit, Rodos, Kıbrıs,

---

¹²Soyalp Tamçelik, "Kıbrıs'ın Siyasi Tarihi ile İlgili Bir Belgenin Değerlendirmesi", *Belleten*, Cilt:63, Sayı: 236 Ankara 1999, s. 43.

¹³ Kudret Özersay, *Kıbrıs Sorunu: Hukuksal Bir İnceleme*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları, Ankara 2002, s. 137.

Anadolu ve Büyük İskender'in uzandığı İskenderiye'ye kadar olan topraklar işgal edilerek Büyük Bizans İmparatorluğu'nu tekrar kurma düşüncesi gerçekleştirilecektir.¹⁴

Megali İdea için ilk örgütlü hareket, 1814'te Odessa'da kurulan Etnik-i Eteryaya adlı örgütle birlikte çabalarını yoğunlaştıran Rum Ortodoks Kilisesi ve Yunan milliyetçileri arasında görülmektedir. O dönemde Çarlık Rusya'sı Osmanlı toprakları üzerindeki birtakım milliyetçi hareketlerin açık destekçisidir. Ruslar, Rumları Osmanlı yönetimine karşı himayelerine almışlardır. Rusya'nın amacı, Osmanlı hâkimiyetine son vererek bölgede tekrar kendi hâkimiyetlerinde bir Bizans Devleti kurmaktır. Rusya, Kıbrıs Devleti döneminde de, Makarios'a Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği adı altında yardım etmeye ve Kıbrıs sorununa taraf olmaya devam etmiştir. Islahat Fermanı ile Osmanlı yönetiminde gayri Müslim tebaaya ve kiliseye tanınan siyasi ve sosyal özgürlükler, Yunanlıların ilk isyanı başlatmasına sebep olmuştur.¹⁵

İngiltere, Kıbrıslı Rumların 1931 yılında çıkardıkları isyandan sonra, halkın baskı ve denetimlerini biraz gevşetmiş ve Kıbrıs'ta özerk bir yönetim oluşturma çabasına girişmiştir. Bu amaçla art arda hazırlanan; Lord Winster, Jackson, Birinci Macmillan, Birinci Harding, İkinci Harding, Radcliffe, İkinci Macmillan ve Spaak Planları, İngiliz yönetiminin Kıbrıs'ta devam etmesini sağlayan planlardır. İngiltere, yarı bağımsızlık tanımını desteklemiştir. Bir İngiliz Vali'nin yönetimi altında Türklerin ve Rumların oluşturduğu Yasama ve Danışma Meclisleri öngörülmüştür. Bu planlar, Enosis'e¹⁶ engel teşkil ettikleri için Kıbrıslı Rumlar tarafından kabul edilmemiştir.¹⁷

---

¹⁴ Kemal Akmaral, *Akritas Planı ve Kıbrıs*, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul 2004, s. 46.

¹⁵ Zekeriya Türkmen, "Girit Adası'nı Osmanlı İdaresi'nden Ayırma Çabaları: Yunan İsyanını Takip Eden Dönemdeki Gelişmeler (1821-1869)", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, sayı:12, Ankara 2001, s. 224.

¹⁶ Enosis 1930'lu yıllarda Kıbrıs adasının "Yunanistan'a bağlanması anlamında kullanılmıştır. Siyasi anlamı ise, bir ülkenin sınırlarına dâhil olma, birleşme" anlamına gelmektedir. Ulvi Keser, *Kıbrıs'ta Türk- Yunan Fırtınası*, Birinci Basım, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2006, ss. 28-29.

¹⁷ Sebahattin İsmail, *1571'den Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne Kıbrıs Sorunu*, KKTC Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1986, ss. 72-75.

1932 Ağustos'u, Yunanistan'ın aşamalarla Enosis politikasını öne çıkardığı bir tarih olmuştur. Bu çerçevede Yunanistan, 5 Ağustos 1932'de İngiltere'ye bildirdiği resmi görüşünde Kıbrıs'ın bir Rum vali yönetimine verilmesini öne sürmüştür.¹⁸

Kıbrıs Türkleri Enosis'e karşı daha örgütlü bir mücadele yolu seçip yeni örgütler kurarken, II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, Rumların Enosis faaliyetlerinde de gözle görülür bir artış ortaya çıkmaya başlamıştır. 1941'de kurulan Komünist AKEL partisi, daha önce kurulan Komünist Kıbrıs İşçi Federasyonu (PEO), kilise ve diğer Rum örgütler, hep birlikte yoğun bir Enosis propagandası sürdürmüşlerdir. 14 Nisan 1943'te yapılan belediye seçimlerinde Enosis sloganını savunan AKEL (Kıbrıs Rum Komünist Partisi), seçimleri kazanmıştır.¹⁹

İngiliz sömürge yönetimi adada egemenliğini devam ettirmeye çalışırken Rumlar doğrudan Enosis kampanyalarına hız vermişlerdir. 1947'de yapılan Başpiskoposluk seçimini Enosis fikrini savunan Girne piskoposu Makarios kazanmıştır. 15 Ocak 1950'de de kilise plebisit (halk oylaması) yaparak kazanmıştır.

Enosis çalışmaları, halk oylamasından sonra içte EOKA'nın²⁰ örgütlenmesi dışta ise dünya kamuoyunu yönlendirmek amacıyla yoğun bir propaganda sürdürülmesi şeklinde geliştirilmiştir. Aynı zamanda İngiliz yönetimi de Enosis çabalarını yumuşatmak için birçok özerklik planı sunmaya başlamıştır. Fakat bu planların hiçbiri Enosis'te ısrar eden Rumlar tarafından kabul edilmemiştir. Sonuç olarak İngiltere, Türkiye ve Yunanistan uzlaşmak amacıyla Zürih ve Londra anlaşmaları yapmışlardır.

---

¹⁸ Süleyman Özmen, *Avrasya'nın Kırılma Noktası Kıbrıs*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006, s.182.

¹⁹ Ahmet C. Gazioğlu, *Enosis Çemberinde Türkler*, Kıbrıs Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul 1996, s.241.

²⁰ EOKA, Kıbrıslı Rumların Enosis amacını gerçekleştirmek için Kıbrıs'ta kurduğu silahlı örgüttür. Ulvi Keser, *a.g.e.*, s.26.

1.1.4.1955–1960 Yılları Arasında ABD’nin ve İngiltere’nin Kıbrıs Sorunu Planları

Yunanistan’da 4 Ekim 1955’te Başbakan Papagos’un ölümünden sonra Konstantinos Karamanlis Başbakan olmuştur ve Dışişleri Bakanlığı’na da Evangelos Averoff getirilmiştir. Makarios’un 1956’da Seyşel adalarına sürülmesinden sonra adada TMT (Türk Mukavemet Teşkilatı)²¹ ve EOKA çatışmaya girmişlerdir.

ABD, taksim yerine üs verilmesinin Türkiye’nin “güvenlik ihtiyacı”nı karşılayacağını düşünürken İngiltere, Türkiye’nin üs verilmesi için talepte bulunduğu bölgeleri ve üslerin saha genişliğini reddetmiştir. ABD, Kıbrıslı Türklerin adada küçük bir azınlık olduğunu ve taksim için yeterli sayıları bulunmadığını; Türkiye’ye adada bir üs verilmesinin sorunun çözümü için ideal olduğunu düşünmüştür. Fakat Yunanistan, Türkiye’ye adada üs verilmesine şiddetle karşı çıkmıştır. Buna karşılık İngiltere, başka bir planla ortaya çıkar: 1956 tarihli Radcliff Planı.

Bu planda, taksimden söz edilmekte ve karma nüfuslu bir ülkede, self determinasyon (halkların kendi kaderini/geleceğini tayin etme hakkı)²² yerine taksim sorunu çözmekte daha başarılı olacağı düşünülmekteydi. Kıbrıslı Rumlar ve Yunanistan, plana karşı çıkmış; Kıbrıslı Türklerin, İngiltere tarafından kendilerine ve Enosis’e karşı koz olarak kullanıldığını anlamaya başlamışlardır.

---

²¹ TMT 27 Temmuz 1957’de Burhan Nalbantoğlu Rauf Denktaş ve Kemal Tanrısevdi tarafından Lefkoşa’da kuruldu. 1 Nisan 1955’de faaliyete geçen ve Türklere saldırmaya başlayan Türk köylerini yakıp yıkan EOKA tedhiş örgütüne karşı Türk halkının savunmasını yapacak bir örgütlenme gereksinimini duymuşlar ve EOKA’nın Enosis ideolojisine dayalı saldırılarından huzursuz olan Kıbrıslı Türkler ve Türkiye, buna karşılık olarak Taksim ideolojisini geliştirmişlerdir. Kıbrıs Türkleri önceleri çeşitli mukavemet grupları oluşturmuştu. Bunlar arasında en etkili olanı VOLKAN’dı. TMT dağınık olarak faaliyet gösteren küçük mukavemet gruplarını birleştirerek tüm adaya yaygın her Türk köyünde varlık gösteren güçlü bir mukavemet örgütü olmuştu. Mehmet Salih Emircan, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Tören, Bayram ve Anna Günleri*, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yayınları, Kıbrıs 2007, ss. 80-95.

²² Abdullah Uz “Teori ve Uygulamada Self Determinasyon Hakkı”, *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Cilt 3, Sayı: 9, Isparta 2007, ss. 60-81.

26 Ocak 1958'de İngiliz heyeti, Türkiye'yi taksimden vazgeçirmek için Ankara'ya gelmiş ve Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu ile yaptığı görüşmelerde Zorlu, taksimden vazgeçilmesi durumunda adada Türkiye'ye üs verilmesi talebinde bulunmuştur. NATO Bakanlar Konseyi'nin 4-7 Mayıs 1958 tarihlerinde Kopenhag'da yaptığı toplantıda Amerikan Dışişleri Bakanı Dulles ile İngiliz Dışişleri Bakanı Selwyn Lloyd, Kıbrıs konusunu görüşmek üzere bir araya gelmişlerdir. Lloyd, Türkiye Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu'yu, Dulles'e şikâyet ederek kendisiyle Kıbrıs konusunda müzakere yapmanın mümkün olmadığını belirtmiştir.²³

Daha sonra, 1958 tarihli Macmillan Planı ise, taksimi önermese de adada Kıbrıslı Türklere, temsil hakkı tanımıştır. Buna göre yedi yıllık bir özerklik dönemi olacaktı. Bu sürede İngiliz valisinin yanında Türk ve Yunan hükümetlerinin birer temsilcisi olacaktı. Türkiye, Macmillan Planı'nı kabul etmiştir. Yunanistan ise, planın Türk hükümetini Kıbrıs sorununun bir tarafı haline getirdiğini ve bu durumun da Türkiye'nin adadaki etkinliğinin artmasına yol açacağını iddia ederek plana karşı çıkmıştır. İngiltere, Radcliff Planı'nı ve daha sonra Macmillan Planı'nı Yunanistan'ın isteklerine göre düzenlemiş olsa da Yunanistan, görüşmeler başlamadan önce adada plebisit (halk oylaması) yapılması teklifinde ısrar etmiştir. Türkiye'nin bu teklifi reddetmesiyle Kıbrıs sorununu 1958'de BM'ye taşımıştır.²⁴

13 Aralık 1959'da yapılan seçimlerde Başpiskopos Makarios Cumhurbaşkanı, Dr. Fazıl Küçük de Cumhurbaşkanı Yardımcısı seçilmiştir.²⁵

Kıbrıs Cumhuriyeti'ni meydana getiren temel nedenler:

- Zürih- Londra Antlaşmaları
- Türkiye, İngiltere, Yunanistan, Kıbrıs Cumhuriyeti arasında imza edilen Garanti Anlaşması

²³ Baskın Oran, *Türk Dış Politikası* Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, ss.4-6.

²⁴ Pierre Oberling *Kıbrıs Faciası*, Çeviren: Fahir Armaoğlu, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1990, s.31.

²⁵ Meltem Onurkan Samani, *Kıbrıs Türk Milliyetçiliği*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 1999, ss.93-94. Ali Fikret Atun, *Avrupa Birliği Ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Üyeliği*, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yayını:10, Devlet Basımevi, Lefkoşa 2001, ss.35-37.

- Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs Cumhuriyeti arasında imza edilen İttifak Anlaşması (Bu üç anlaşma Zürih Anlaşması'nın temel dokümanlarını teşkil eder.)
  - İngiltere Hükümeti'nin, 17 Şubat 1959 tarihinde yapmış olduğu deklarasyon
  - Garanti Anlaşması'na dâhil edilecek ilave madde
  - Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları'nın 17 Şubat 1959 tarihinde yapmış olduğu deklarasyon
  - Rum Toplumunu temsilcisinin, 19 Şubat 1959 tarihinde yapmış olduğu deklarasyon
  - Türk Toplumunu temsilcisinin, 19 Şubat 1959 tarihinde yapmış olduğu deklarasyon
  - Kıbrıs'ta yeni düzeni kurabilmek için üzerinde mutabakata varılan tedbirler.²⁶
- bunlar arasında sayılabilir.

Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin Kıbrıs adasını bu kadar yakından takip etmelerinin nedeni ise 16 Ağustos 1960 yılında yapılan Londra Anlaşmasıdır. Çünkü bu anlaşmayla birlikte İngiltere, Yunanistan ve Türkiye, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin garantör devletleri olarak kabul edilmişlerdir.

1.1.5.Zürih ve Londra Anlaşmaları

Rumların savunduğu Enosis ile Türk tarafının savunduğu Taksim²⁷ düşüncesi adanın bağımsızlığı fikrinin doğmasına neden olmuştur. Bu fikrin ABD, Yunanistan, Türkiye, İngiltere tarafından kabul edilmesi sonucu 11 Şubat 1958'de Zürih Antlaşması, 19 Şubat 1959'da da Londra Antlaşması imzalanmıştır.²⁸

Londra Antlaşması'na göre; Türkiye, İngiltere ve Yunanistan, kurulacak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin üç garantör ülkesi olacaktır. Ayrıca Kıbrıs Cumhuriyeti, Başkanlık

²⁶ Ali Fikret Atun, *Avrupa Birliği Ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Üyeliği*, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yayını:10, Devlet Basımevi, Lefkoşa 2001, ss.35-37.

²⁷Taksim Sözlük anlamı olarak Bölmek, bölünmek anlamına gelmektedir. Kıbrıs'ın Türkiye'ye bağlanması fikridir. Claire Mauss - Copeaux, Etienne Copeaux, *Taksim! Bölünmüş Kıbrıs (1964- 2005)*, Çeviren: Ali Berktaş, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 39.

²⁸ Sebahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, Kastaş Yayınları, Kıbrıs (Lefkoşa) 1998, s.54.

sistemiyle yönetilecek; Başkanlık makamına bir Rum seçilirken, başkan yardımcılığını da Türk toplumundan bir lider üslenecektir. Kıbrıs'ta hem Türkçe hem de Rumca resmi dil olarak kabul edilmekteydi. Elli milletvekilinden oluşacak Kıbrıs Meclisi'nin %70'ini Rumlar, %30'unu ise Türkler temsil edecek ve seçimler beş yılda bir yenilenecekti. On kişiden oluşacak Bakanlar Kurulu'nun yedisi Rum, üçü de Türk olacaktı. Başkan ve yardımcısının veto hakları olacak, ayrıca Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bayrağı da Başkan ve yardımcısı tarafından seçilecekti.²⁹

Londra'da 19 Şubat 1959'da imzalanan antlaşmanın ana maddeleri şöyleydi:

- Bağımsız bir Kıbrıs Cumhuriyeti kurulacak, bunun Cumhurbaşkanı Rum, yardımcısı Türk olacaktı.
- Cumhurbaşkanı ve yardımcısı kendi toplumları tarafından seçilecekti.
- Bakanlar Kurulu 7 Rum ve 3 Türk bakandan oluşuyordu. Savunma Bakanı Türk olacaktı.
- Başkan ve yardımcısının Kanunlar, Meclis ve Bakanlar kurulu kararları üzerinde ayrı ayrı veto hakkı bulunacaktı.
- Meclisin %70'i Rum, %30'u Türk milletvekillerinden oluşacaktı.
- Bürokraside de aynı oranlar geçerli olacaktı.
- Beş büyük şehirde ayrı Türk belediyeleri kurulacaktı.
- Garanti ve ittifak antlaşmaları anayasanın değişmez hükümleri arasında bulunacaktı.
- Bir Yüksek Adalet Divanı kurulacaktı. Bunun üyelerinden ikisi Rum, biri Türk, biri de tarafsız yabancı olacaktı. Tarafsız üyenin iki oyu bulunacaktı.
- Garanti antlaşması Kıbrıs'ın kısmen veya tamamen başka bir devletle ekonomik veya siyasi birliğe girmesini yasaklıyordu.

---

²⁹ Hüseyin Bağcı, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, ODTÜ Yayınları, Ankara 2001, s.127.

- Bu antlaşmaların hükümleri çiğnendiği takdirde Türkiye, Yunanistan ve İngiltere, garantör devletler sıfatıyla danışmalarda bulunacaklar, bir anlaşmaya varılamazsa tek başlarına müdahale etme hakkına sahip olacaklardı.
- İttifak antlaşmasına göre Kıbrıs'ta üçlü bir karargâh kurulacak, burada Yunanistan'ın 950, Türkiye'nin 650 askeri bulunacaktı.
- Antlaşmalarda ayrıca egemen İngiliz üsleriyle ilgili ayrıntılı düzenlemeler de yer alıyordu.³⁰

19 Şubat tarihinde Ortak Anayasa Komisyonu çerçevesinde sürdürülen anayasa çalışmaları tamamlanmış ve İngiltere, Kıbrıs Türk Toplumunu ve Kıbrıs Rum Toplumunun temsilcilerinin de katılımıyla Londra Konferansı imzalanmıştır.³¹

1.1.6.1960-1967 Yılları Arasında Kıbrıs ve Kıbrıs Cumhuriyeti

Londra Anlaşması imzalanması sonucunda, 16 Ağustos 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Zürih ve Londra antlaşmalarıyla Kıbrıs'ta kurulan yeni düzen çok uzun sürmemiştir. Makarios, 1960 Ağustos'unda, kabul edilen ve yürürlüğe konulan anayasayı uygulamadaki eksiklikleri bahane göstererek anlaşmayı tek tarafı olarak bozmuş ve 13. maddesinin değiştirilmesini istemiştir. Bunu yapmasındaki asıl amaç, Türk tarafının devre dışı kalmasını sağlayıp Enosis'i gerçekleştirmek için gerekli ortamı hazırlamaktır.

Makarios'un bu açıklamaları üzerine EOKA, 21 Aralık 1963 tarihinden sonra Türk tarafına çeşitli saldırılarda bulunmuştur. Rumların Türklere saldırmasındaki amaç; Kıbrıs anayasasında bulunan Kıbrıs'ın hiçbir ülkeye bağlanamayacağı, Kıbrıs'ın dışındaki karar alma durumlarında iki toplumun ortak kararının uygulanacağı ve bir tarafın diğeri üzerinde hak iddia edemeyeceği prensiplerini bozarak Kıbrıs'ı ele geçirmektir.³²

³⁰ Onur Öymen, *Silahsız Savaş*, Remzi Yayınevi, İstanbul 2003, s. 418,425.

³¹ Faruk Sönmezoğlu, *Tarafların Tutum ve Tezleri Açısından Kıbrıs Sorunu: 1945–1986*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1991, ss. 22–23

³² Fahir Alaçam, *Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler*, 15. Basım, Reyo Yayınevi, İstanbul 1990, ss. 29-31.

ABD eski Dışişleri Bakanlarından Dean Acheson'un katılımı ile Cenevre'de yapılan görüşmelerde 'Acheson Planı' diye isimlendirilen iki yapılı bir öneri ortaya atılmıştır. ABD yönetiminin özel temsilcisi Dean Acheson, Meis adasının Türkiye'ye iadesini, Kıbrıs'ta iki Türk kantonu kurulmasını ve Türkiye'ye Karpaz yarımadasında askeri üs verilmesini istemiştir.³³

Dönem içerisinde Akritas Planı gerçekleştirilmek istenmiştir. Planın temel amacı; Zürih ve Londra Antlaşmaları'ndan kurtularak Enosis yolunu açmak, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nı değiştirerek Türkleri basit bir azınlık haline indirmektedir. Değişikliklere karşı çıktıkları takdirde, Kıbrıslı Türkleri derhal ve zor kullanarak, fakat dış müdahalelere de fırsat vermeyecek ölçüler içinde dağıtmak ve ezmek, eğer çatışmalar yaygınlaşır ve uzarsa Kıbrıslı Türkleri derhal yok etmek ve Enosis'i ilan etmek biçiminde özetlenebilir.³⁴

Makarios'un önerilerinin Türkler tarafından reddedilmesinden birkaç gün sonra Kıbrıs'ta geniş çapta olaylar başlamıştır. 21 Aralık gecesi saat 02.30'da Lefkoşa'da Türk mahallelerinin birinde Rum polisi bir Türk kadınının üzerini aramaya kalkışınca çıkan tartışma sonrasında Türk kadın ve erkek arkadaşı vurulmuştur. 22 Aralık günü EOKA Lefkoşa Türk Lisesi ile Girne Kapısındaki Atatürk heykelini makineli silahlarla taramışlardır.

Bir gün sonra Türk Büyükelçilik binası ile Kıbrıs Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı yardımcısının konutuna ateş açılmıştır. Kumsal Mahallesi'nde 24 Aralık'ta Türk Alayı'nda görevli Dr. Binbaşı Nihat İlhan'ın eşi ve üç çocuğu katledilmiştir.³⁵

Gerginliğin bu denli arttığı ve çok sayıda katlin yaşandığı bu günler; Kıbrıs Sorunu'nda önemli bir dönüm noktası olmuş ve daha sonraları "Kanlı Noel" olarak adlandırılmıştır.

---

³³ Fikret Alasya, *Tarihte Kıbrıs*, KKTC, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, Kıbrıs (Lefkoşa) 1988, s. 249.

³⁴ Ahmet Gazioğlu, "Kıbrıs'ta Türk Dönemi (1571-1578) ve Ada Yönetiminin İngiltere'ye Devri", *Kıbrıs'ın Dünü Bugünü ve Geleceğe İlişkin Vizyonu Uluslararası Sempozyum Bildirisi*, Yakındoğu Üniversitesi Eğitim Vakfı, Lefkoşa 2003, s. 161.

³⁵ Halil Fikret Alasya, *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, KKTC Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa 1992., s.221.

Kıbrıs Türk halkının can güvenliğinin sağlanamamış olması karşısında Dr. Küçük ile Makarios'un müşterek talebi üzerine, İngiliz askerleri 29 Aralık 1963 günü Lefkoşa'da Yeşil Hat'a girmişlerdir. Böylece Kıbrıs'ın kuzey ve güney olarak ayrılması başlamıştır. Bunun sebebi ise Kanlı Noel olaylarının çıkarılmış olmasıdır.³⁶

30 Aralık günü Yeşil Hat çizilmiştir. Bu hat, Lefkoşa'nın Türk ve Rum kesimini ayıran ve Rum saldırılarının durdurulduğu hattır. Yeşil bir kalemle çizildiği için adına Yeşil Hat denmiştir. 1963 Kanlı Noel olayları neticesinde; Kıbrıs Cumhuriyet sistemi işleyemez hale gelmiştir.

II. Londra Konferansı Antlaşması'nda Kıbrıs'ın bir bayrağı olacağı, ancak milli günlerde Türk ve Yunan bayrakları asılabileceği öngörülüyordu. Ancak, Lefkoşa'daki başkanlık sarayında sürekli Yunan bayrağı dalgalanmış ve Makarios'un makam arabası da Yunan bayrağı taşımıştır. Bütün resmi törenlerde Yunan milli marşı çalınmıştır.

1963-1964 bunalımı sırasında, Türkler, Temsilciler Meclisi, Hükümet ve bütün kamu görevlerinden çıkarılmışlardır. Böylece Kıbrıs Cumhuriyeti bir Kıbrıs Rum devletine dönüştürülmüştür.³⁷ Kıbrıs 1964-1967 devresinde bir anlamda Yunanistan'ın işgali altına girmiştir.

Kıbrıs'ta süregelen şiddetli çatışmaları engelleyebilmek ve barışı sağlayabilmek amacı ile 15 Ocak 1964'te çalışmalarına başlayan Londra Konferansı'nda katılımcılar; Yunan Dışişleri Bakanı Costopulos, Türk Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin, İngiltere'nin İngiliz Milletler Topluluğundan sorumlu bakanı Duncan Sandys ve Kıbrıslı Türklerin ve Rumların temsilcileri Rauf Denктаş ile Glafcos Klerides'tir.³⁸

18 Mayıs 1964'te Rum tarafı Cumhurbaşkanı Makarios, savaş ve bombardıman uçakları, ağır silahlar, torpido gemileri ve uçaksavar topalarının alınması için girişimlerde bulunduğunu

---

³⁶ Rauf R. Denктаş, *Rauf Denктаş'ın Hatıraları 1964-1974*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1999, s.59.

³⁷ Şükrü Sina Gürel, *Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1993, s.57.

³⁸ Halil Fikret Alasya, *a.g.e.*, s. 221.

açıklamıştır. 27 Mayıs 1964'te, 18-59 yaş arasındaki tüm Rum erkeklerin, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na aykırı olarak kurduğu Rum Milli Muhafız ordusunda altı aylık silahlı askerlik hizmeti görmeleri bir yasayla zorunlu hale getirilmiştir. Bu yeni gelişmeler üzerine Türkiye, Kıbrıs'a müdahaleye karar vermiştir. Kıbrıs'a Türk askerinin çıkması 7 Haziran 1964 için planlanmış fakat 5 Haziran 1964'te Amerika Başkanı Johnson, Türkiye Başbakanı İsmet İnönü'ye ifadesi ağır bir mektup göndermiştir.

Amerika Başkanı Johnson, mektubunda;

5 Haziran 1964'te Johnson'un İsmet İnönü'ye göndermiş olduğu mektup; "ABD Türkiye'nin en önemli müttefiklerindedir. Türkiye ABD'ye danışmadan böyle bir karar almamalıdır. Eğer Türkiye Kıbrıs'a herhangi bir müdahalede bulunursa muhtemelen SSCB'de sorunun içine girecektir. SSCB'nin Türkiye'ye herhangi bir saldırısında NATO ülkeleri Türkiye'yi savunma yükümlülüğü altına girmeyebilir. ABD Türkiye'nin adaya harekâtında kendisinden satın aldığı silahlar veya herhangi bir askeri ürünün kullanılmasını uygun görmemektedir." Türk Hükümeti bu mektubu Yunanistan lehine alınmış bir karar olarak algılamıştır. Türkiye; ABD'yi o döneme kadar en yakın müttefiki ve güvenliği açısından garantisi olarak görmüştür.³⁹

19 Aralık 1964'te III. Londra Konferansı yapılmıştır. (Londra'da üçlü bir konferans toplanmıştır.) Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin katılımıyla düzenlenen konferansa 15 Ocak tarihinden itibaren beşli konferans şeklinde devam edilmiştir. Beşli konferansa Kıbrıs'taki Türk ve Rum toplumlarının temsilcileri katılmıştır.

Konferansın en önemli noktası üç değişik planın önerilmiş olmasıdır. Kıbrıslı Rumlar Kıbrıs'ın bağımsız bir devlet haline getirilmesini, İttifak ve Garanti Antlaşmalarının ortadan kaldırılmasını, Türk ve Yunan askeri birliklerinin adadan çekilmelerini talep etmişlerdir.⁴⁰

---

³⁹ Rauf Raif Denктаş, *a.g.e.*, s. 67.

⁴⁰ Hamza Eroğlu, *Kıbrıs Uyuşmalığı ve Kıbrıs Barış Harekâtı*, Emel Matbaacılık, Ankara 1975, s.23.

Londra Konferansı'nda son olarak, 1964'te İngiltere ve Amerika tarafından ortak bir plan açıklanmıştır. Buna göre; Kıbrıs'taki Türk ve Yunan birlikleriyle beraber, İngiliz birliğin kumandası bulunacak; siyasi bakımdan Londra'da ilgili tarafların temsilcilerinden kurulacak bir heyet tarafından yönetilecek ve üç aylık bir süre için görevlendirilecekti. Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıslı Türkler tarafından kabul edilen bu plan, Cumhurbaşkanı Makarios tarafından reddedilince Londra Konferansı başarısızlıkla neticelenmiş olmuştur.⁴¹

Rumların 1967 yılında Geçitkale ve Boğaziçi saldırıları sebebiyle, Türkiye müdahale kararı almış ve askeri birliklerini güneye intikal ettirmiştir. Anlaşmazlıkların ilki ordu konusundadır. Türkler, Türk ordusunun başında Türk komutan talep ederken Makarios, milli bütünleşme için bunun tehlikeli olduğunu savunmuştur. Türk tarafı ise ayrı dil ve dindeki askerlerin bir arada disiplini sağlayamayacağını savunmuştur. Neticede Makarios, komutanın Rum, yardımcısının ise Türk olduğu tek orduda karar kılmıştır. Anlaşmazlıkların ikincisi ise kamu hizmetleri konusundadır. Rumlar, adada yüzde otuzluk yöneticiyi çıkaracak nitelikli Türk eleman bulunmadığı görüşündedir.⁴²

3 Haziran 1968'de Beyrut'ta başlayan ikili görüşmeler, 20 Ekim 1971 tarihine kadar Lefkoşa'da Rauf Denктаş ile Rum Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides arasında devam eden görüşmelerde Denктаş, Enosis'i engellemeye ve Cumhuriyeti garanti altına almaya çalışmıştır.

1.2.1967-1983 Yılları Arasında Kıbrıs'ta Siyasi Yapı

1.2.1.1967- 1974 Yılları Arasında Kıbrıs'taki Siyasi Yapı Ve Yönetim Şekilleri:

Yüzyıllardır Kıbrıs adası hem stratejik konumu dolayısıyla hem de siyasal açıdan birçok ülke için büyük önem taşımıştır.⁴³ Kıbrıs, stratejik ve politik açıdan üstünde emelleri olan ülkeler tarafından asırlarca mercek altında tutulmuş ve siyasi açıdan her zaman önem

⁴¹ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)*, İş Bankası Yayınları, Ankara 1986, s. 787.

⁴² Niyazi Kızılyürek, *Doğmamış Bir Devletin Tarihi-Kıbrıs Cumhuriyeti*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005. s. 68.

⁴³ Halil İnalçık, "Kıbrıs'ta Türk İdaresi Altında Nüfus", *Belleten*, Sayı: 28, Ankara, 1964, ss. 27-58.

taşımıştır. 1967-1983 yılları arasında, siyasi dengeler çok değişmiş, farklı birçok yönetim şekli ilan edilmiştir. Bunun yanı sıra, Gerek coğrafi konumundan dolayı gerekse Akdeniz’de bir köprü görevi görmesinden dolayı adanın bu önemi günümüze kadar süregelmiştir.

1.2.1.1.Geçici Türk Yönetimi (28 Aralık 1967)

Adada yaşayan iki etnik toplum vardır: Türk ve Rum toplumları. Bu iki toplum her ne kadar bir kara parçasının üstünde karışık bir şekilde yaşamlarını sürdürseler de Rum toplumunun Enosis gibi, ulaşmak istediği bir amaç vardır.⁴⁴ Bu amaç, adayı Yunanistan’a bağlama düşüncesi ve Büyük Britanya oluşturma isteğidir. Enosis, Osmanlı İmparatorluğu’nun adaya yerleşmesinden bu yana uygulanmak istenen fakat başarılı olunamayan bir amaçtır. Hatta Rum toplumu bu hayal ürünü olguyu gerçekleştirebilmek için EOKA adında bir yeraltı teşkilatı kurmuşlar ve Türk toplumuna karşı gizliden gizliye silahlanmışlardır. Tüm bu olaylar olurken Türkiye, Rum- Yunan ikilisinin zaman kazanıp dünya ülkelerini kandırmaya çalıştığını, adada “Enosis”i gerçekleştirmek için oyalama taktiği uyguladıklarını çok iyi anlamıştır. Rum- Yunan ikilisinin, Kıbrıs sorununa çözüm bulmaktan çok Enosis düşüncesini gerçekleştirme isteği karşısında, Kıbrıs Türk halkı, Türkiye’nin maddi manevi desteği ile yıllardan beri devam eden yönetim boşluğunu doldurmak ve mevcut olan Türk yönetimini daha etkin bir yapıya kavuşturmak istemiştir. 16 Ağustos 1960 Anayasası’nın tüm kuralları uygulanıncaya kadar toplum yönetiminin etkinleşmesi amacıyla 28 Aralık 1967 tarihinde “Geçici Türk Yönetimi”ni ilan etmiş, Dr. Fazıl Küçük’ü bu yönetimin başkanlığına getirmiştir.⁴⁵

---

⁴⁴ Zekeriya Türkmen, “Girit Adası’nı Osmanlı İdaresi’nden Ayırma Çabaları: Yunan İsyanını Takip Eden Dönemdeki Gelişmeler (1821-1869)”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, sayı:12, Ankara 2001, s. 224.

⁴⁵ Murat Hatipoğlu, *Yunanistan’daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı 1821– 1922*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988, s. 5.

Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'nin temel kuralları şunlardır:

- 1- Kıbrıs Cumhuriyeti'nin 16 Ağustos 1960 tarihli Anayasası'nın bütün kuralları uygulanıncaya kadar Türk bölgelerinde yaşayan Türkler Geçici Türk Yönetimi'ne bağlanmışlardır.
- 2- Tüm uyulması zorunlu kurallar Temsilciler Meclisi Türk üyelerinden ve Türk Cemaat Meclisi, üyelerinden kurulu Geçici Türk Yönetimi meclisi tarafından kararlaştırılır. Meclis Başkanı Temsilciler Meclisi Başkan Vekilidir.
- 3- Meclis üyeleri 16 Ağustos 1960 tarihli Anayasada yazan haklara sahip olmaya devam ederler.

Dr. Fazıl Küçük'ün Geçici Türk Yönetimi'nin başkanlığına getirilmesiyle, Rauf Raif Denктаş Başkan Yardımcısı, Osman Örek Savunma İşleri Üyesi; Fazıl Plümer Ziraat ve Tabii Kaynaklar Üyesi; Niyazi Manyera Sağlık Hizmetleri Üyesi; Şemsi Kazım Eğitim, Kültür ve Öğrenim İşleri Üyesi; Hakkı Süleyman Sosyal İşler, Belediye Vakıflar ve Kooperatifler Üyesi; Ümit Süleyman (Onan) Adalet İşleri Üyesi; Rüstem Tatar Maliye ve Bütçe İşleri Üyesi; Erol Kazım (Andaç) Bayındırlık ve Ulaştırma İşleri Üyesi ve Oğuz Ramadan (Korhan) İktisadi İşler Üyesi olarak yönetimdeki yerlerini almışlardır.

Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'nin kurulmasına koşut olarak, yasama işlevlerini yerine getirmek üzere, Temsilciler Meclisi Türk Üyeleri ile Türk Cemaat Meclisi'nin üyelerinin katılımlarıyla 27 Aralık 1967 tarihinde oluşturulan "Geçici Türk Yönetimi Meclisi", ilk birleşimini Aralık 1968 tarihinde Temsilciler Meclisi Başkan Yardımcısı'nın başkanlığında Mahkemeler Binasında yapmıştır. Daha sonraları, Geçici Türk Yönetimi Meclisi'ni yenilemek

amacıyla seçime gitme kararı alınmış ve 5 Temmuz 1970 tarihinde seçimlere gidilmiştir.⁴⁶

Seçim bölgelerine göre seçimi kazanan Temsilciler Meclisi Türk Üyelerini aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

Lefkoşa: Dr. Necdet H. Ünel, Mehmet A. Küçük, Erol Kazım Andaç, M. Kemal Deniz, Ümit Süleyman Onan

Limasol: M. Ziya Rızkı, Ekrem Avcıoğlu

Mağusa: İsmet Kotak, Dr. Hasan Güvener, Dr. Burhan Nalbantoğlu

Larnaka: Dr. Haluk Avni, Mustafa Güryel

Girne: Mustafa Hacıahmetoğlu

Baf: Dr. Şemsi Kazım, Sobutay Ali Ratip

Öte yandan seçim bölgelerine göre seçimi kazanan Türk Cemaat Meclisi Üyelerini ise şu şekilde sıralayabiliriz:

Lefkoşa: Denктаş, Nejat Konuk, Nevzat S. Uzunoğlu, M. Özker Yaşın,

Ali Şevket Süha

Limasol: Dt. Ayhan Halit, Çağatay Ali

Mağusa: Hüseyin Gültekin, Fuat Veziroğlu, Hüseyin Sarı

Larnaka: Talat Yurdakul, İsmail H. Bozkurt

Girne: Halil Fikret

Baf: Behiç Kalkan, Ahmet Aziz Kazım

---

⁴⁶ Erol Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, Gündoğan Yayınları, Ankara 2003, s.15. Ayrıca bkz. Mustafa Albayrak, "Türkiye'nin Kıbrıs Politikaları (1950 – 1960)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, s. 46, Mart 2000, ss. 249.

Seçimlerin sonrasında ve üyelerin belirlenmesinin ardından Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi Meclisi 18 Temmuz 1970 tarihinde ilk birleşimini yaparak göreve başlamıştır. Meclis Başkanlığına Necdet Ünel seçilmiştir. 21 Nisan 1971 tarihli birleşimde alınan karar uyarınca ise yönetimdeki statü değişikliğine koşut olarak “Geçici” sıfatı kaldırılmıştır.⁴⁷

Kıbrıs'ta meydana gelen en önemli gelişmelerden biri de, soruna adil, kalıcı ve tarafları tatmin eden bir çözüm bulmak amacı ile toplumlar arası görüşmelerin başlatılması olmuştur. Bu görüşmelerde ortaya konan çözüm tarzları, ‘Enosis’i öngörmediğinden Rumlar tarafından reddedilmiştir. Bu nedenle Türkler ile Rumlar arasında bir uzlaşma sağlanamamış ve adada çözümsüzlük devam etmiştir.⁴⁸ Daha sonraları ise Rauf Raif Denktaş, 18 Şubat 1973 tarihinde, Dr. Fazıl Küçük’ün yerine Cumhurbaşkanı Muavini olarak seçilmiş ve kısa bir süre sonra “Geçici Türk Yönetimi” “Otonom Türk Yönetimi” ne dönüştürülmüştür.

24 Haziran 1968- 15 Temmuz 1974 tarihleri arasında dört aşamadan oluşan toplumlarası görüşmeler yapılmıştır. Kıbrıs'ta çok partili döneme geçiş yapılmadan önce anayasa taslağı hazırlanmış ve adanın her bölgesinde Kıbrıslı Türkler görev almışlardır. Otonom yönetim şekline geçiş yapılmadan önce, (iki toplum arasında kesin bir çizgi, sınır çizilmeden) Kıbrıslı Türkler Güney Kıbrıs'ta kalan bölgelerde görev yapmışlardır.⁴⁹ Fakat Geçici Türk Yönetimi'nden sonra meydana gelen çıkar çatışmaları, her iki tarafın da kendi istekleri doğrultusunda hareket etmeleri ve 1974 Barış Harekâtı ile doğan sonuçlardan dolayı ada kesin hatlarla ayrılmış ve kesin sınırlar çizilmiştir. Böylelikle her iki toplum da kendi siyasi ve politik yapılarını kurmaya çalışmışlardır.

Görüşmelerin birinci aşaması 24 Haziran- 28 Ağustos 1968, ikinci aşaması 29 Ağustos 1968- 3 Ocak 1969, üçüncü aşaması 1969-1970 son aşaması ise 21 Eylül 1970- 15 Temmuz

---

⁴⁷ Ahmet Gazioğlu, *Enosis Çemberinde Türkler*, Kıbrıs Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul 1996, s.36.

⁴⁸ Ata Atun, *Kıbrıs Antlaşmaları, Planları Ve Önemli BM, AB Kararları* (1571- 1983), Cilt 1, Samtay Yayınları, Mağusa 2007, s.226, 229.

⁴⁹ Sabahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, Kastaş Yayınevi, İstanbul 1998, ss.126-127.

1974 tarihleri arasında yapılmıştır. Bu görüşmeler, Denктаş ve Klerides'in yanı sıra, Türkiye adına Prof. Dr. Orhan Aldıkaçtı, Yunanistan adına Mihail Dekleris ve BM Genel Sekreteri Kıbrıs Özel Temsilcisi arasında yapılmıştır. Genel anlamda görüşmelerde Kıbrıs Türk halkına Otonomi verilmesi konusu ele alınmıştır.⁵⁰

Öte yandan Makarios, Türk tarafının Federal Sistem oluşturma fikrine sert tepki verip devlet içinde devlet istemediğini yüksek sesle ifade etmiştir.⁵¹

Rum tarafının bu yaklaşımlarından sonra Kıbrıslı Türkler yine kendi isteklerini esneterek hatta bazı isteklerinden feragat ederek toplumlararası görüşmelerin ilk aşamasında Anayasada şu değişikliklerin yapılmasını kabul etmeye hazır olduklarını duyurmuşlardır:

1. Temsilciler Meclisi'ndeki Kıbrıslı Türklerin temsiliyeti, %30'dan %20'ye inip azalacak.
2. Cumhurbaşkanı yardımcısının veto yetkileri kaldırılacak.
3. Temsilciler Meclisi'ndeki Rum ve Türk üyelerin ayrı çoğunluk oyu kaldırılacak.
4. Cumhuriyetin ordusu lağvedilecek.
5. Kamu Hizmeti Komisyonu, Kamu Hizmeti ve Polis'teki Kıbrıslı Türklerin katılım oranı %30'dan %20'ye indirilecek.
6. Rumların ve Türklerin, kendi toplumlarından yargıçlar tarafından yargılanmasını öngören madde lağvedilecek ve alt mahkemeler birleştirilecek.
7. Temsilciler Meclisi'nin Başkan ve Başkan Yardımcısı, ayrı ayrı değil de, Meclis'in Rum ve Türk üyeleri tarafından birlikte seçilecek.

Kıbrıslı Türkler bu ödünleri vermeyi kabul etmişlerdir ama bunun yanında Rumların da kabul etmelerini istedikleri iki madde vardır, bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

---

⁵⁰ Ata Atun, *a.g.e.*, s.231.

⁵¹ Süleyman Özmen, *a.g.e.*, s.182.

1. Yerel yönetim makamları, uygulamada olduğu gibi atama ile değil, seçimle belirlenecek.
2. Yerel yönetim amacıyla Rum ve Türk köyleri bir arada gruplara ayrılacak.

Ayrıca görüşmelerde Rum yönetiminin niyetinin anlaşılması üzerin Geçici Türk Yönetimi'nin kalıcılaştırma adımları atılmıştır.⁵²

1.2.1.2. Kıbrıs Barış Harekâtı

Türkiye'nin müdahaledeki en önemli amacı, adadaki Türklere Rumlar tarafından yapılan saldırıları engellemektir. Bu dönemde Türklerin Kıbrıs konusunda savunduğu tez federasyondur.⁵³

Başbakan Bülent Ecevit'in, 19 Temmuz 1974'te Londra'dan dönmesinden sonra ABD temsilcisi Sisco, Başbakan Ecevit'le görüşerek daha önce olduğu gibi Türkiye'yi müdahalede bulunmaktan vazgeçirmeye çalışmıştır.⁵⁴ Ecevit, Sisco'ya:

*“Bundan 10 yıl önce, yine böyle bir gece yarısı, bir Amerikalı diplomat gelerek Kıbrıs'a müdahale edilmemesini istemiştir. Tarih tekrür eder, ama hatalar tekrür etmez. O zaman, siz, müdahaleyi önlemekle hata ettiniz. Biz de bu isteğinizi kabul etmekle aynı hatayı işledik. Bu sefer aynı hatayı işlemeyeceğiz”*⁵⁵cevabını vermiştir.

Yunan ordusunun yapmış olduğu darbe, hem devlet başkanı Makarios'u devirmek, hem de adayı Yunanistan'a bağlamak amaçlıydı. Bu darbe Kıbrıs'taki halkın can güvenliğini tehlikeye sokmuştur. Zürih ve Londra Antlaşmalarının Türkiye'ye verdiği garantörlük hakkı

---

⁵² Ata Atun, *a.g.e.*, s.232.

⁵³ Küçük devletlerin tek bir devlet durumuna gelmek için yaptıkları ortaklık, devletler birliği. Federasyona giren devletlerarasındaki hukuki bağ sözleşmesi değil, anayasa esastır. Yani federasyonu meydana getiren devletlerarasındaki alakayı düzenleyen metin, bir Antlaşma değil bir anayasadır. Murat Sarıca, Erdoğan Teziç, Özer Eskiuyurt, *Kıbrıs Sorunu*, 10. Basım, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1975, ss.219–220.

⁵⁴ Erol Mütercimler, *Satılık Ada Kıbrıs*, Alfa Yayınları, İstanbul 2009, s.73.

⁵⁵ İhsan Gürkan, *1974 Kıbrıs Barış Harekâtında Siyasal İradenin Oluşumu ve Askeri Uygulama*, Derleyen: Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, İstanbul 1994, ss.133–134.

vardır. Müdahaleyi bu hakka dayanarak gerçekleştiren Türkiye'nin amacı adayı işgal değil, ada halkının ve Cumhuriyetinin güvenliği ve bütünlüğünü sağlamaktır. Ortak dil, kültür ve tarihe sahip olduğumuz Kıbrıslı Türk yurttaşlarımızın yok edilmeye çalışılması elbette kabul edilemez. Bu barış harekâtının amacı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığına ve tüm Kıbrıs halkının haklarına yönelik tehlikeyi ortadan kaldırmak ve anayasal düzeni yeniden kurmaktır.⁵⁶

Adada Birinci Barış harekâtı 20 Temmuz 1974'te, İkinci Barış Harekâtı 14 Ağustos 1974'te yapılmıştır. Türk ordusunun hazırlıkları tamamlandıktan sonra Mersin Limanı'ndan gemiler denize açılmıştır. 20 Temmuz 1974'te sabaha karşı Türk Silahlı Kuvvetleri denizden ve havadan adaya çıkarma yapmıştır.

20 Temmuz 1974 sabahı saat 06.00'da Girne'nin batısından denizden yapılan harekâtla karaya çıkarma sağlanmış, 21 Temmuz 1974 öğle üzeri Beşparmak Dağları aşılıp, Boğaz ve tepeler ele geçirilerek kuzeydeki ve güneydeki birlikler hazırlanan plana uygun olarak harekâtı gerçekleştirmiştir.⁵⁷

İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı 14 Ağustos 1974 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Türkiye Hükümeti harekâtın nedenlerini 14 Ağustos sabahı yayımladığı bildirimde belirtmiştir. Yunanistan'ın 353 (1974) sayılı Güvenlik Konseyi kararlarına ve 30 Temmuz 1974 tarihli Cenevre Anlaşmalarına uymadığı, Kıbrıs Devleti ile ilgili anayasal yapının oluşumuna yardımcı olmadığı ve bu görüşmelerden kaçındığı belirtilmiştir.⁵⁸

İkinci harekât sırasında Rumlar, Atlılar köyü katliamı, Murat Ağa ve Sandallar köyü saldırıları yapmıştır. Kıbrıs'taki Türk birlikleri, Kıbrıslı Türkler için güvenlik sağlayacak olan Lefke-Lefkoşa-Mağusa hattına kadar Kuzey Kıbrıs'ı ele geçirmişlerdir.⁵⁹

---

⁵⁶Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Barış Harekâtı Nedenleri-Gelişimi-Sonuçları*, I. Basım, Kastaş Yayınevi, İstanbul 1998, ss. 126-129.

⁵⁷Erol Mütercimler, *a.g.e.*, s. 54.

⁵⁸Fahir Alaçam, *a.g.e.*, s. 46.

⁵⁹Rauf Denktas, *Rauf Denktas'ın Hatıraları*, Cilt:9, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1999, s. 401

1.2.1.3. 1 Ekim 1974 Yılında Kuzey Kıbrıs Otonom Yönetimi

Otonom, herhangi bir birimin kendi kendisini yönetmesi, kendisine ilişkin kararları kendisinin alabilmesi durumu, kısacası özerklidir. En genel anlamda, bir birimin diğer birimlerden tamamen bağımsız olmasıyla, onlara doğrudan bağımlı olması arasındaki bir duruma işaret etmektedir.⁶⁰

1974 Barış Harekâtı'nın tamamlanmasından sonra adada bir göç başlamıştır. Özellikle güneyden kuzeye, kuzeyden güneye doğru bir nüfus hareketi olmuştur. Türk nüfusunun kuzey bölgesinde giderek artması ve yerel halkın dağınık bir şekilde yerleşmesinden dolayı Kıbrıs Türk Yönetimi, Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi'ne dönüşmüştür. Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi'nin Başkanı Rauf Raif Denktaş, Meclis Başkanı ise Dr. Nejdet Ünel olmuştur. Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde kullanılan Anayasayı kullanmıştır.⁶¹ Çünkü Kuzey Kıbrıs'taki halkın refahını üst seviyelere taşımak amacıyla kurulan bu yönetim şekli siyasi otoriteyi sağlayıp güçlendirmekte de etkin bir rol oynamıştır.

1974 yılında göçle birlikte oluşan kaosu ve dağınık yapıyı belli bir düzene sokmak için Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi kurulmuştur, fakat Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi dört ay gibi kısa sürede sonlandırılmıştır. Bunun esas nedeni, Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Yunanistan tarafından yakından incelenen ve bilinen bir sorun olmasıdır. Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi ile bu sorunu bir çözüme ulaştırmak kolay değildir. Böylece Kıbrıs Türk tarafı ve Türkiye iki bölgeyi bir temele dayanan bu sorunu çözmek amacıyla bir federasyon tezini ortaya atmıştır.⁶² Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafı adada çözüm taraftarı olduklarının mesajını vermek istemişlerdir. Bu nedenle Türk toplumunu temsilen Kıbrıs Türk

---

⁶⁰ AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi, Ana Yayıncılık A.Ş., Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik, İstanbul, Cilt 12, s.120. Ayrıca bkz. Nasuh Uslu, Hüseyin Bağcı, "Türk Tarafı Açısından Son Dönem Kıbrıs Gelişmeleri ve Aktörlerin Tavrı", *Avrasya Dosyası*, C. 10, No. 3, 2004, ss. 78 – 79.

⁶¹ Ahmet Billuroğlu, *Kıbrıs Tarihi (1968-2005) (Kıbrıs Siyasi Tarihi)*, Kıbrıs Türk Eğitim Vakfı Yayınları, Kıbrıs 2005, s. 18.

⁶² Baskın Oran, *a.g.e.*, ss.103-104.

Federe Devleti düşüncesi ortaya konmuştur. 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti ilan edilmiştir.

1.2.1.4.Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) 13 Şubat 1975:

Federasyon sözcüğü Latince Foedus sözcüğünden gelmektedir. Foedus Latince'de sözleşme, birleşme anlamına gelmektedir. Federasyon bir politik yönetim sistemi ve bir devlet örgütleniş biçimidir. Federal devletlerde iktidar, bir merkezi hükümet ile ülkedeki diğer alt birimler, devletlerarasında paylaşılmaktadır. Federal devletin kendine özgü bir örgütleniş biçimi olduğu gibi, federe devletlerin her birinin de yasaları ve çeşitli organları bulunmaktadır. Hem federasyonun, hem de federe devletlerin, kendilerine ait anayasaları, yasama, yürütme ve yargı organları vardır.⁶³

Federal sistemlerde yan yana yaşayan, bir genel merkezi hükümet ve iki veya daha çok bölgeden oluşan hükümetler olduğunu görmekteyiz. Bu sisteme göre hükümetler de kendi içinde ayrı siyasi otoriteye sahip olurlar. Her hükümet kendi alanında faaliyet gösterir ve o sahada ötekinden bağımsız olarak hareket eder. İç politikada ayrı ayrı yasama, yürütme ve yargı sistemleri vardır. İç işlerinde kendilerine has kültür, dil, ırk ve yaşam koşullarını barındırmaktadırlar. Fakat dış politikada tek bir devlet olarak görünmekte ve aynı oranda hareket etmektedir.

Federal devletin üst meclislerinde üye sayısı eşit olarak bölünmüş olur. Federal sistemlerin başarıyla işletilebilmesi için özel bir siyasal ortam gerekir. Bu siyasal ortam, demokrasiye uygun ve kendi kendini sınırlama ve siyasal iş birliği geleneklerine sahip olmalıdır. Federalizm, yerel hükümete büyük bir serbestlik tanıyacak ve gönüllü iş birliğine olanak verecek biçimde bir uyum sağlayabilen toplumlarda başarılı olur.⁶⁴ Federal sistemin

---

⁶³ Tufan Erhürman, *100 Soruda Kıbrıs'ta Federasyon*, Işık Kitabevi, Lefkoşa 2009, s. 90. Ayrıca bkz. Ahmet Billuroğlu, *a.g.e.*, s.19.

⁶⁴ Hüner Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı*, Ümit Yayıncılık, Ankara 2005, s.159.

Kuzey Kıbrıs'ta uzun bir süre başarıyla işleyememesinin nedenleri arasında, merkeziyetçi olmama, iktidarın bölgesel bölünüşü ve birliği koruyan öğeler gibi birçok faktör yer almaktadır.

Federasyonun bazı hukuki gereklilikleri vardır. Lijphart'a göre,

- Federal devletle federe devletlerarasında anayasal güvenceye kavuşturulmuş bir iktidar bölüşümü.
- Yazılı anayasa
- İki meclisli sistem
- Federe devletlerin federal anayasanın değiştirilmesi sürecine katılmakla birlikte kendi anayasalarını tek taraflı olarak değiştirebilme hakkı
- Küçük federe devletlerin federal mecliste eşit veya nüfuslarının gerektirdiği oranın üzerinde temsili
- Federe devletlerin özerkliği.⁶⁵ dir.

Günümüzde halen federasyon şeklinde yönetilen dünya ülkeleri bulunmaktadır. Bunlar, Avrupa'da Almanya, Avusturya, Belçika, İsviçre; Asya'da, Birmanya, Hindistan, Pakistan, Malezya; Amerika'da ABD, Kanada, Meksika, Brezilya, Arjantin, Venezuela; Okyanusya'da Avustralya; Afrika'da, Nijerya'dır.⁶⁶

13 Şubat 1975'te yürürlüğe giren Kıbrıs Türk Federe Devleti, daha önce uygulanan yönetim şekillerinden farklı bir yapıya sahiptir. Federe Devlet yönetim şekli Kıbrıs Türk halkının daha önce karşılaşmadığı bir yapı olduğu için halk bu yönetim şekline ayak uydurmakta zorlanmıştır.

---

⁶⁵ Tufan Erhürman, *a.g.e.*, s.93.

⁶⁶ Yusuf Gedikli, *Kıbrıs'ta En Uygun Çözüm Nedir?*, 2. Baskı, Ufuk Ötesi Yayınları, İstanbul 2003, s. 52.

Bu yıllara kadar askeri bir baskı altında yaşayan Kıbrıs Türk halkı, Federe Devlet'in getirdiği özgürlük ve rahatlık sayesinde kendine farklı yollar çizmeye çalışmış fakat pek de başarılı olamamıştır. Çünkü askeri baskılardan hemen sonra bir belirsizlik ortamı oluşmuş ve her şeyin hak olarak görüldüğü bir döneme girilmiştir. Devlet ve hükümet düzeninin tam olarak rayına oturmadığı bu dönemde gerek iş hayatını gerekse ekonomik hayatı etkileyen birçok olumsuz faktör meydana gelmiş bu dönemde sayısız dernekler kurulmuş, yasa dışı birçok grev başlatılmıştır.

Federe Devletin kurulma kararı tek taraflı bir bağımsızlık ilanı aşaması değildir. Buna göre adada meydana gelen olaylardan sonra iki toplumun artık bir arada değil, federal bir yönetim sayesinde yan yana yaşaması gerektiği kararına varılmıştır.⁶⁷

Kıbrıs Türk Federe Devleti, 13 Şubat 1975 yılında Kıbrıs Türk Yönetimi Meclisinde Başkan Rauf Raif Denктаş'ın okuduğu kuruluş bildirisiyle ilan edildi. Kısaca bu bildirden ve maddelerinden söz etmek gerekirse;

*Kıbrıs Türk Toplumunu, Kıbrıslı Rumlar tarafından anayasa uyarınca haiz olduğu hakları kullanmaktan alıkonmuştur. Kıbrıs Türk Toplumunu, varlıklarını korumak, can ve mal güvenliğini sağlamak amacıyla toplanmış oldukları bölgelerde uzun yıllar bütün iktisadi haklarından ve olanaklarından mahrum edilerek tehdit ve baskı altında, tahammül edilemez şartlar içinde yaşamak zorunda bırakılmıştır. Kıbrıs Rumları'nın 1963, 1967,1974 yıllarında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığına son vermek girişim ve tehditleri karşısında, cumhuriyetin kurucularından biri olan Kıbrıs Türk Toplumunu, ağır fedakârlıklar pahasına bu girişimlere karşı koymak zorunda bırakılmıştır.*⁶⁸

---

⁶⁷ Sisav vakfı, *Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler*, s.32. Ayrıca bkz. Ali Fikret Atun, *a.g.e.*, ss.32, 34.

⁶⁸ Salih Karaoğlu, *Kuzey Kıbrıs*, Nesa Yayınevi, Kıbrıs 2001, s.179-180. Ayrıca bkz: Sabahattin İsmail, *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, Lefkoşa 1992, s. 149.

Federal Cumhuriyet'in kurulmasına kadar Muhtar Kıbrıs Türk Yönetimi'nin yeniden düzenlenmesi ve teşkilatlanmasının gerekli olduğu kararına varılmış ve Muhtar Kıbrıs Türk Yönetimi Başkanının idaresinde bir Kurucu Meclis kurulmasına karar verilmiştir. Kıbrıs Türk Federe Devleti Kurucu Meclis başkanı Rauf Raif Denктаş'tır.⁶⁹

Otonom yönetiminin içermediği fakat Federe Devleti döneminde dikkat çeken yenilikten bahsetmek gerekirse, Kıbrıs Türk Federe Devleti döneminde, 3/1975 sayılı Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Yurttaşlık Yasasının yerini alacak yeni bir yasa hazırlanmamıştır. KTFD döneminde sadece Kıbrıslı Türklerin vatandaşlığı için iki yenilik yapılmıştır.

Buna göre, vatandaşlık hukukunda yer alan "vatandaşlığın ancak yasada yer alan koşullarla kazanılıp kaybedileceğini öngören" bir ilke anayasal düzenlemeye dâhil edilmiştir. Anayasaya eklenen diğer yenilik ise, "vatandaşlıktan çıkarma" durumunun sadece vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemlerle sınırlandırılmış olmasıdır.⁷⁰

Otonom Dönemi nüfus mübadelesi yaşanan bir zamana denk geldiği için siyasi yapının zorlandığı bir dönemdir ve vatandaşlık haklarına dair çok geniş bir çalışma yapılamamıştır. Ayrıca bu dönem kısa bir süreci kapsadığından detaylı bir anayasal çalışma da yapılamamıştır. Ancak, Federe Devleti'nin kurulması ile yurttaşlık ve vatandaşlık haklarına dair yeniliklere gidilmiş ve halka daha özgür bir yaşam sağlanmıştır.

1974 sonrasında Güney Kıbrıs Rum tarafındaki siyasi durum şu şekilde özetlenebilir, Kıbrıs Rum ve Yunanlı liderlerin 30 Kasım - 1 Aralık 1974 tarihlerinde Atina'da Yunan Dışişleri Bakanlığı'nda bir araya gelmişlerdir. Enosis düşüncesinin artık imkânsız olduğu,

---

⁶⁹ Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Meclis Üyeler ise, Necdet Ünel, Mustafa Güryel, Sobutay Ali Ratip, Ümit Süleyman, Fuat Veziroğlu, Halil Fikret, Kemal Deniz, İsmail Bozkurt, Ahmet Aziz Kazım, Ziya M. Rızkı, Burhan Nalbantoğlu, Hüseyin M. Sarı, Mustafa Çağatay, Behiç Kalkan, Mehmet Küçük, Ekrem Avcıoğlu, Ali Süha, Ayhan Halit, Haluk Avni, Özker Yaşın, Hasan Güvener, Şemsi Kazım, Talat Yurdakul, Mustafa Hacıahmetoğlu, Hüseyin M. Gültekin. Mehmet Hasgüler, *Kıbrıslılık*, İdil Matbaacılık, İstanbul 2008, s. 71.

⁷⁰ Mehmet Hasgüler, *a.g.e.*, s. 71.

Türkiye'nin askeri ve jeopolitik üstünlüğünün kabul edilmesi fikrine varmışlardır. Ayrıca, federasyon yönetim şekli formülünden başka çözümün olmadığı kararı alınmıştır. Yeni dönemde bazı değişikliklere gidilmiştir. Güney Rum Bölgesinde okullarda ilk kez Kıbrıs Tarihi dersleri okutulmuş, 1974 yılına kadar “karma futbol takımı” adını taşıyan Kıbrıs Rum millileri ilk kez, “Kıbrıs Milli Futbol Takımı” olarak adlandırılmıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi kontrolünde kalan Kıbrıs Cumhuriyeti bayrağı ilk kez göndere çekilmiştir.⁷¹

Rum liderleri ve Yunanlı liderler, Türkiye'nin jeopolitik ve askeri gücünün artık aşamayacağı, bundan dolayı Enosis fikrinden ve Helen milliyetçiliğinden vazgeçip iç işlerinde ve siyasi yapıda bağımsız fakat uluslararası arenada tek bir devlet olarak görünmeyi kabul etmek zorunda kalmışlardır. Çünkü savaş döneminin yeni bittiği ve ateşkes durumunun olduğu Kıbrıs adasında Rum tarafı başta olmak üzere her iki taraf da yeni bir savaş dönemine girmek ve yeni kayıplar vermek istemediğinden Federasyon Yönetim şekline karar vermişlerdir. Kıbrıs Türk Federe Devleti ilanı sonrasında dünya basınındaki haberlerde bu durum olumlu ve beklenen bir siyasi olay olarak değerlendirilmiştir.⁷²

KTFD anayasasını hazırlamak için 50 üyeli bir Kurucu Meclis oluşturulması kararlaştırılmıştır. Karara göre Kurucu Meclis üyeleri:

Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Meclisi üyeleri, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin eski Cumhurbaşkanı Yardımcısı, Kıbrıs Türk halkına hizmet etmiş ve KTFD Devlet Başkanı tarafından seçilecek dört üye, siyasi partiler, sendikalar, kamu görevlileri, öğretmen

---

⁷¹ Ahmet Billuroğlu, *a.g.e.*, s.23.

⁷²İngiliz Guardian Gazetesi, “beraber yaşamak istemeyen iki toplumu zorla birlikte yaşatmaya çalışmak, yarardan çok zarar getirecektir. Daily Telegraph Gazetesi de olayı; “Kıbrıslı Türklerin yıllardan beri haklarının çiğnenmesine karşı gösterdiği bir tepki” olarak yorumlamıştır. Fransız Le Figaro Gazetesi bu durum karşısındaki yorumu; “Kıbrıs'ta Federe Türk Devleti'nin ilanı bazı siyasi nedenlerle gecikmiştir. Alman *Suddeutsche Zeitung* Gazetesi; Her iki toplumun iç içe yaşamalarını eskiden olduğu gibi sürdürmeleri yolundaki Rum teklifleri sağlam bir temelden yoksun bulunmaktadır. “Kıbrıs'ın Tarihi Gelişimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti”, *Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi*, Lefkoşa 1983, ss. 12-17.

sendikaları, çiftçiler, kooperatifler, basın, üniversite mezunları, gençlik ve spor örgütleri, tıp örgütleri, Mimar ve Mühendis Odaları, Baro, Evkaf ve Ticaret Odası tarafından seçilecek temsilcilerdir.⁷³

KTFD Kurucu Meclis Anayasa Komisyonu, Anayasa tasarısı üzerindeki çalışmalarını 26 Mart 1975 tarihinde tamamlamıştır. Kurucu Meclis 3 Nisan 1975 Perşembe günü saat 10.00'da toplanarak Anayasa Taslağını görüşmeye başlamıştır. Görüşmeler 26 Nisan'a kadar devam etmiş ve Kurucu Meclis tarafından kabul edilmiştir. Halk oylaması 8 Haziran Pazar günü yapılmış ve sonuçlar 9 Haziran Pazartesi günü saat 13.30'da Adalet ve İçişleri Bakanlığı Müsteşarı ve Seçim memuru Ahmet Sami Bey tarafından kamuoyuna açıklanmıştır. Yapılan halkoylaması sonucunda halkın % 99'u anayasaya "EVET" diyerek anayasayı onaylamıştır. *Halkoylamasına 52926 seçmenden 37732'si katılmış, bunlardan 37502'si EVET, geri kalan 230'u "HAYIR" oyu kullanmıştır. Güney illerde oylamaya 4053 seçmen katılarak oy kullanmış, bunlardan 4051'i Evet oyu, diğer 3'ü ise Hayır oyu kullanmıştır.*⁷⁴

Meclis üyelerinin halkın eğitim seviyesi yüksek ve ülkeye yarar sağlayabilecek her alandan seçiliyor olması Federe Devleti'nin siyasi yapısının başarılı bir süreç geçirmesini sağlamıştır. Halk, 1974 yılı öncesinde refah seviyesi düşük; siyasi ve ekonomik özgürlüğü olmayan bir süreçten geçildiği için Federe Devleti yönetimini bir kurtuluş olarak görmüş, %99 Evet oyu vermiştir. Çünkü Barış Harekâtı sonrası toplumun yaşam kalitesinin artması ve insanların özgür iradelerini kullanabilecekleri bir ortama geçmeleri yeni kurulan devletin kararlarına katılmalarını sağlamıştır. Her iki tarafta da seçimlere katılan seçmen sayısı artmıştır. Kuzey bölgede 52926 seçmen oylamaya katılırken Güney bölgede 4053 kişi sandığa giderek oy kullanmıştır.

---

⁷³ Ahmet Billuroğlu, *a.g.e.*, s.19.

⁷⁴ Vehbi Zeki Serter, *a.g.e.*, ss.154-155.

Kıbrıs Türk Federe Anayasası bağımsızlığın ilk adımıydı ve 139 maddeyi kapsayan metin sekiz kısımdan oluşuyordu. Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Anayasasına dair Hamza Eroğlu'nun Kıbrıs Türk Federe Devleti Kuruluşu Anayasası ve Bağımsızlığı adlı kitabında Kıbrıs Türk toplumunun “Tarihi boyunca bağımsız yaşamış, hak ve özgürlükleri için savaşmış olan büyük Türk ulusunun ayrılmaz bir parçası” yazmaktadır. Bağımsız ve Türk milleti ile bir bütün olduğu belirtilmiştir. Barış Harekâtı'nın doğal ve tarihsel nedenlerine yer verilmiştir. “Anayasanın özgürlüğe, adalete ve erdeme tutkun evlatlarının uyanık bekçiliğine emanet edildiği” belirtilmektedir.

Anayasada yer almış, uluslararası alanda yapılan harekâtın gerekçelerine değinilmiştir. “Federal devlette hiç kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatini açıklamaya zorlanmamalı” ifadesiyle düşünce özgürlüğünün olduğuna işaret edilmiştir. 1975 KTFD Anayasası, halkı zora sokan ve siyasi çıkarlar için kullanılan bir araç değildir, yaşamın getirilerine ve toplumun değişimine bağlı olarak sürekli yenilenir. Tüm bireyler için tekrardan düzenlenen anayasa maddeleri toplum içinde yeniden yaşama alanı bulur.

Anayasadaki, Kuzey Kıbrıs Türk'ünün federe yönetimini devam ettirmesi için öncelikle Türkiye'nin garantörlüğünün Güney Kıbrıs yönetimi tarafından kabul görmesi en önemli faktörlerdendir. Önemli bir diğer madde ise, yerleşme (ikamet ve mülk edinme), çalışma, dolaşma özgürlüklerini denetleme hakkıdır.⁷⁵ Kıbrıs'ta iki ayrı millet, iki ayrı dil, iki ayrı din, iki ayrı alfabe, iki ayrı kültür, iki ayrı ekonomisi olan iki ayrı bölge vardır. Bu iki bölgenin bir yönetim altında tutulması ya da bir elden yönetilmesi beklenmemelidir. Örneğin, Çekya ve Slovakya Katolik'tir, ikisi de Latin alfabesini kullanır; ikisinin de dili birbirine

---

⁷⁵ Abdullah Uz “Teori ve Uygulamada Self Determinasyon Hakkı”, *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Cilt 3, Sayı: 9, Isparta 2007, ss. 60-81.

benzemektedir, ikisi de aynı kültür ve aynı tarihe sahiptir. Fakat bu iki toplum birbirleri ile anlaşamadıklarından ayrılmışlardır.⁷⁶

Anayasada belirtilen resmi dil Türkçedir. Anayasanın yedinci maddesinde eşitlik ilkesi bulunmaktadır. Herhangi bir siyasi kuruma, zümreye sınıf ayrımı yapılmadan herkes aynı eşit haklara sahiptir.⁷⁷

Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin yasama yürütme yargı sisteminde Anayasasına dâhil ettiği hususlar şöyle özetlenebilir:

Kıbrıs Türk Federe Meclisi seçimleri yasayla düzenlenecektir. KTFD'nin yasama yetkisi, seçim sistemi ve her seçim bölgesinin nüfus esasına göre çıkaracağı milletvekili sayısı yasa ile düzenlenecektir. Yasaların kabulü ve onaylanması için halk oylamasına gidilir ve halk oylamasınca kabul edilen yasalar on gün içinde yayımlanır. Yürütme yetkisi, Devlet Başkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından yerine getirilmekte ve kullanılmaktadır.

Federe Devlet Başkanı halk tarafından ve genel oyla seçilmektedir. Halkın seçtiği kişi devletin başında olmasını istediği, güven duyduğu ve devlete yarar sağlayacağını düşündüğü kişidir. Anayasaya göre, Devlet Başkanı, arka arkaya ancak iki defa seçilebilir. Devlet Başkanı seçildiği anda şu anda da olduğu gibi partili ise, partisinin kararlarına bağlı kalmadan devletin yararına çalışmalarda bulunmalıdır. Kıbrıs Türk Federe Bakanlar Kurulu, Başbakan ve Bakanlardan oluşur. Başbakan, milletvekilleri arasından devlet başkanı tarafından atanır. Devlet başkanı, Başbakanın önerisi üzerine de bakanları atar.⁷⁸

KTFD'nin yargı sistemi ise, Yüksek Mahkeme, Yüksek İdare Mahkemesi olarak iptal ve tam yargı davalarına bakmaktadır. Federe Devlet'in Anayasası, güvenlik kuvvetleri ile

---

⁷⁶ Yusuf Gedikli, *a.g.e.*, s.69.

⁷⁷ <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/anayasa.aspx> (Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası, 1960 Anayasası yararlanılarak analiz yapılmıştır.) (12. 02. 2013, 17:03)

⁷⁸ Ertan Efegil, *BM'nin Kıbrıs'ta Son Diplomatik Girişimi*, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2003, ss.31- 32.

ilgili yargı yetkisini, güvenlik kuvvetleri mahkemelerine ve disiplin mahkemelerine bırakmıştır. Anayasanın 6. Kısmında çeşitli kurallara yer verilmektedir. Devlet sınırları dışındaki mülkiyet haklarının korunması, devlet sınırları dışındaki üretim araç ve tesislerinin mülkiyet haklarının korunması, kamu görevlilerinin maaş ve ücret haklarının korunması, sosyal sigorta haklarının korunması gibi halkın yaşam koşullarını olumlu yönde etkileyici maddeleri içermektedir.

7’nci bölüm olan geçici kurallar kısmında, “*Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi yürütme kurulu ve meclisinin 13 ve 18 Şubat 1975 tarihlerinde birleşik olarak yaptıkları toplantılarda alınan kararların ve bunlara uygun olarak kabul edilmiş mevzuatın; bu anayasanın kurallarına veya bu anayasa uyarınca uyulacak kurallara aykırı olmayanları, yürürlükte kalır*” kararının devam ediyor” değinilmiştir.

Anayasanın son kurallar kısmında ise, “Kıbrıs Türk Federe Devleti’nin, yabancı devletlerden ve uluslararası kuruluşlardan her türlü yardım alma yetkisi hiçbir koşul altında ve her nedenle olursa olsun kısıtlanamaz veya ortadan kaldırılamaz. Kıbrıs Türk Toplumunda, Vakıflar ve Din işleri örgütü, sendikalar, kooperatifler, bankalar, holdingler, ticaret odası, baro ve diğer benzeri mesleki kuruluşların hukuki varlığı, herhangi bir siyasi antlaşma ile ortadan kaldırılamaz” bu metin yer almaktadır.⁷⁹

1983’te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilinceye kadar Kuzey Kıbrıs’ta idari yapı, 40 üyeli Kıbrıs Türk Federe Meclisi ve Meclis’te çoğunluğu elinde bulunduran partinin kurduğu hükümet tarafından yürütülmüştür. Meclisin hükümeti etkin denetleme görevi yanında, “güvensizlik oyu” ile hükümeti düşürme yetkisi de vardı.⁸⁰

---

⁷⁹ Hamza Eroğlu, *Kıbrıs Türk Federe Devleti Kuruluşu Anayasası ve Bağımsızlığı*, Türk Devrim Kurumu Yayınları, Ankara 1976, ss. 67-76, 80-83, 84-88. Ayrıca bkz. <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/anayasa.aspx> (Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası, 1960 Anayasası yararlanılarak analiz yapılmıştır.) (12. 02. 2013, 17:03)

⁸⁰ Özer Gürses, *Kıbrıs Türkü Nereden Nereye?* s. 35.

1.2.1.5. 1975 Sonrası Yaşanan Siyasi Gelişmeler:

İki toplum arasında gün geçtikçe artan olaylar ve Kıbrıs Türk Yönetimi'nin bu olaylar karşısında yetersiz kalan askeri gücü, Kıbrıs Rum Yönetimi karşısında kayıplar vermesine yol açmıştır.

Türk ve Rum halkı önceleri kişisel olarak silahlansa da daha sonraları Kıbrıs Rum tarafının askeri gücünün ve mühimmatının daha ileri düzeyde olması, Kıbrıs Türk halkının çok sayıda can ve mal kaybına uğramasına neden olmuştur. Bu durum karşısında dönemin siyasi liderleri Rauf Raif Denktaş ve Dr. Fazıl Küçük, o dönemin T.C. Başbakanı Bülent Ecevit'ten askeri alanda yardım istemişlerdir. Fakat dış ülkelerle ilişkilerini zora sokmak istemeyen T.C. hükümeti bu olaya ilk etapta ılımlı bakmamıştır. Rauf Raif Denktaş ve Dr. Fazıl Küçük'ün yoğun ısrarları ve karşılıklı görüşmeleri sonucunda T.C. Başbakanı Ecevit adaya asker ve mühimmat yardımı yapmayı kabul etmiştir.⁸¹

Türkiye'nin bu tavrına sinirlenen ABD 5 Şubat 1975'te Türkiye'ye yaptığı silah sevkiyatını durdurmuştur. Başkan Ford'un Türkiye'ye uygulanan ambargonun kaldırılmasıyla ilgili önerisinin kongrece reddi üzerine Türk hükümetinin 26 Temmuz 1975 tarihinden itibaren Tük-Amerikan ortak savunma tesislerinin faaliyetten alıkonacağını açıklamıştır. Temsilciler meclisi Türkiye'ye yapılan silah sevkiyatı üzerindeki ambargonun kısmen kaldırılmasını 2 Ekim 1975 tarihinde kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu tarihten sonra Washington, Türkiye'ye devamlı baskılarda bulunmuştur.⁸²

Diğer yandan 1975'te Türkiye'nin iki siyasi partisinin sözcüleri şubat ayında birlik ve beraberliği belirten açıklamalar yapmışlardır. CHP-MSP koalisyonunun Dışişleri Bakanı Profesör Turan Güneş, partisinin Kıbrıs'ta Federe bir Türk Devleti kurulması hakkında;

⁸¹ Niyazi Kızılyürek, *a.g.e.*, s., 92.

⁸² Aydın Olgun, *Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu*, Kastaş Yayınları, İstanbul 1999, s.64. Ayrıca bkz. Osman Metin Öztürk, *Stratejik Açıdan Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*, Altinküre Yayınları, Ankara 2003.s.236.

*“Kıbrıs Türk Federe Devleti’nin ilanı, Ada’nın bağımsızlığı için bir garantidir. Bu devletin ilanı Kıbrıs’ın bir iç sorunudur. Türk kesiminde bu düzenleme yapıldıktan sonra Rumların da Kıbrıs Rum Federe Devleti’ni kurmaları ve bu iki Federe Devletin, bir federal devlet şeklinde teşkilatlandırılması söz konusudur”*⁸³ açıklamasını yapmıştır.

Aynı günlerde Adalet Partisi’nin eski Dışişleri Bakanlarından İhsan Sabri Çağlayangil de görüşlerini;

*Kıbrıs’ta alınan son karar isabetli olduğu kadar zaruri bir durumdur. Hatta vaktiyle Kıbrıs Anayasası tarumar edilerek, Kıbrıs Elen Cumhuriyeti ilan edildiği gece cemaatimiz bu kararı rahatlıkla alabilirdi. İç içe yaşamasına artık imkân kalmadığını, yan yana ve anayasalardaki yetkilerini ayrı ayrı kullanarak federal bir devlet içinde beraberce ömür sürmelerini ve birbirleriyle ilişkilerini zaman içinde ıslah edip, her şeyi geride bırakmalarını gerektirmiştir.*⁸⁴ şeklinde ifade etmiştir.

Türkiye’den yapılan bu açıklamalara karşılık Yunanistan Başbakanı Karamanlis, *“Yunan hükümeti, bu girişimi uluslar arası kaidelere ve kararlara aykırı, keyfi ve gayri kanuni olarak telakki etmektedir. Bu husus silah baskısı ve oldubittilere dayanan siyasetin devamını teşkil etmekle beraber, dünyanın bu hassas bölgesinde barışı tehlikeye sokmaktadır. Şimdi şu anda Yunanistan’ın haklı olduğu ispat edilmektedir. Böylece Türkiye’nin Kıbrıs’a saldırısının tek bir gayesi olduğu, ilk andan itibaren anlaşılmıştır. Bunda gaye, Kıbrıs’ın büyük bir kısmını işgal etmek ve bir taksim ile burasını Türkiye’nin bir vilayeti haline getirmektir”*⁸⁵ değerlendirmesini yapmıştır.

---

⁸³ Aydın Olgun, *a.g.e.*, ss.51-52. Ayrıca bkz. *Kıbrıs Gazetesi*, 4. 11. 1974.

⁸⁴ Rauf R.Denktaş, *Akritas Planı ve Gençliğe Sesleniş*, Yorum Yayınları, İstanbul 1994, s.63.

⁸⁵ Erol Manisalı, *a.g.e.*, s.15.

Karamanlis, Kıbrıs Türk toplumunun izolasyon (ambargo)⁸⁶ kararının oluşması hakkında şu sözleri, “*silah baskısı ve dünyanın bu hassas bölgesinde barışı tehlikeye sokmaktadır*” söylemiştir. Avrupa Birliği’ndeki ülkelere ve Birleşmiş Milletlere karşı Türkiye’yi bir işgalci güç olarak göstermiştir.

1.2.1.6.Siyasi Partiler ve Politik Gelişmeler:

KTFD Kurucu Meclisi’nde tek parti Aralık 1970’te Avukat Ahmet Mithat Berberoğlu tarafından Cumhuriyetçi Türk Partisi adıyla kurulmuştur. 20 Temmuz 1974 Barış Harekâtı ve ardından KTFD’nin ilanı ile Kuzey Kıbrıs’ta çok partili parlamenter demokratik sisteme geçilmiştir. KTFD Anayasasının halk oylaması ile onaylanması sonucunda, partiler iktidar ve muhalefette yerlerini almaya başlamışlardır. 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti ilan edilene kadar Kıbrıs Türk Toplumunu başkanlık sistemi ile yönetilmiştir. Geçici Türk Yönetimi ve Otonom Türk Yönetimi başkanını halk doğrudan kendisi seçiyordu ve seçilen başkan, milletvekili olmayan kişiler arasından kabine üyelerini seçiyordu.

Ulusal Birlik Partisi’dir. UBP, Denктаş tarafından 11 Ekim 1975’te kurulmuştur. 18 Mart 1976 tarihinde ise Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası tarafından Toplumcu Kurtuluş Partisi kurulmuş fakat 3 Haziran 2007’de kapanarak Toplumcu Demokrasi Partisi’ne katılmıştır. Mecliste bulunan ve sonradan kurulan dördüncü parti ise, 1992 yılında faaliyete başlayan Demokrat Parti’dir. Bu parti, Hakkı Atun tarafından kurulmuştur ve KKTC Kurucu Başkanı Rauf Raif Denктаş’ın oğlu Serdar Denктаş’ın başkanlığında devam etmektedir.

---

⁸⁶ Tufan Erhürman ile yapmış olduğum mülakat esnasında edindiğim bilgiler doğrultusunda ambargo kelimesi anayasal bir açıdan AB’nin yazılı belgesinde bulunmamaktadır. Ambargo kelimesini kullanabilmemiz için yasal anlamda kabul edilmesi gerekmektedir. Bu sebeple Rum tarafının AB’ye şikayette bulunarak oluşan Kıbrıs Türk Toplumundaki engellerin tümü izolasyon olarak adlandırılır. Tufan Erhürman, *Mülakat*, 5 Şubat 2013, saat:10.30.

1.2.1.6.1.Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP)

Kıbrıs'ta kurulmuş olan Cumhuriyetçi Türk Partisinin merkezi Lefkoşa'dadır. Simgesinde “buğday başağı” vardır. Partinin kısaltılması CTP'dir. Partinin kurucu başkanı Ahmet Mithat Berberoğlu'dur. Diğer kurucu isimler, Ahmet Mithat Akpınar, Hüseyin M. Celal, Hüseyin Ziya Demircioğlu, Mustafa Sıtkı Dersev, Ramiz Gökçe, Baha Hulusi, Şemsi Kazım, Ahmet M. Mutallip, Derviş Ahmet Raşit, Özker Yaşın, H. Cahit Yılmazoğlu'dur. Partinin şuan ki Genel Başkanı Özkan Yorgancıoğlu'dur.

Parti Meclisi; Genel Başkan, Kurultayca seçilen 40 üye, Kadın Örgütü Genel Başkan ve Genel Sekreteri, CTP Gençlik Örgütü Genel Başkanı ve Genel Sekreteri, Milletvekilleri, Kent Belediye Başkanlarından oluşmaktadır.

CTP, Kıbrıs Türk toplumunun varlığını ve kimliğini korumayı, refahını geliştirip sosyal adaleti sağlamayı, kişi hak ve özgürlüklerini çağdaş seviyeye yükseltip hukukun üstünlüğünü ve demokrasiyi egemen kılmayı amaç edinmiştir. CTP'nin Kıbrıs Türk toplumunun barış ve ekonomisi için çalışan, haklarının korunup güvence altına alınacağı iki toplumlu, iki bölge, toplumların siyasal eşitliğine dayalı, bağımsız, toprağı bütün, AB üye ülkesi olarak ve üslerden arınmış, sosyal Avrupa değerlerinin geçerli olduğu Federal Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını savunan bir görüşü vardır.⁸⁷

Parti sol görüşlü olup Kıbrıs topraklarının bir bütün içinde olması fikrini savunmaktadır. CTP, Türkiye Cumhuriyeti'nin ada üzerindeki garantörlüğünü çekmesini, istemekte, Rum tarafı ile birleşmeyi hedeflemektedir. Toprağı bütün, Federal Kıbrıs Cumhuriyeti'ni isteyen bir siyasi partidir.⁸⁸

⁸⁷ *Cumhuriyetçi Türk Partisi Parti Tüzüğü*, (Partinin orijinal Parti Tüzüğü Kitapçığıdır), 14 Kasım 2009, s. 2.

⁸⁸ Şükrü Sina Gürel, *a.g.e.*, s.24.

CTP'nin, bünyesinde kurduğu bazı parti örgütleri vardır. Bunlar; temsilcilik, komite, ocak örgütü, bucak örgütü, ilçe örgütü, kadın örgütü, CTP gençlik örgütü, CTP Veteranlar Kurulu üyelerinden oluşmaktadır. Bu örgütler, başkent Lefkoşa, Mağusa, Girne, Güzelyurt ve İskele'de kurulmuşlardır.

CTP 2003'te CTP- Birleşik Güçler adını almıştır ve bu isimle hala seçimlere katılmaya devam etmektedir. 2003 yılında bankaların batması siyasi partileri de olumsuz etkilemiştir. Bu dönemde sendikalar, ticaret odaları, esnaf siyasi partilerle beraber Kıbrıs sorununu çözmek için mitingler düzenlemişlerdir. 2003 yılında yapılan seçimde, hükümette olan Ulusal Birlik Partisine karşı tüm bu kurumlar birleşmiş ve CTP ile birleşerek seçime katılmışlardır. 2003 Aralık ayında yapılan seçimde 50 milletvekilliğinin 25'ini CTP yeni adıyla BG adını almıştır. Parti tüzükte CTP olarak geçmektedir. Fakat seçimlere katıldığı zaman CTP-BG ismini kullanmıştır.⁸⁹

Mehmet Ali Talat döneminde CTP yoğun bir siyasi gelişme göstermiştir. Bu dönemde iki toplum arasındaki önyargıların aşılmasına dair önemli çaba sarf edilmiştir. O dönemde ve hala devam eden süreçte hedeflenen parti ideolojisi; *“Kıbrıs'ta geleceği inşa edecek olan Kıbrıslı Türk ve Rum çocuklar ile gençler arasındaki temasların artırılması hayati önem taşımaktadır. Buradaki amaç; Kıbrıs'ın Kıbrıslı Türkler ile Rumların ortak vatanları olduğudur.”*⁹⁰ şeklinde özetlenebilir.

Parti, Birleşik Kıbrıs yani federatif yönetimi destekleyen bir görüşe sahiptir. Kıbrıs halkı, 1974 öncesinde de birlikte yaşayan ve gençleri bir arada olan bir halktır. Ancak ortak vatan anlayışının olamayacağı bir topluluktur.

---

⁸⁹ Okan Dağlı, *Söyleşi*, 28.03.2013, 20.35.

⁹⁰ *Cumhuriyetçi Türk Partisi Birleşik Güçler*, 40. yıl Politik Tezler broşürü, s. 63.

1.2.1.6.2. Ulusal Birlik Partisi (UBP)

UBP, 11 Ekim 1975'te KKTC'nin kurucu başkanı Rauf Raif Denktaş tarafından kurulmuş bir partidir. Parti merkez sağı temsil eden ve şuanda iktidarda olan bir partidir. Partinin özel işareti, ortasında "UBP" büyük harfleri bulunan turuncu renkli Güneş'tir. Ulusal Birlik Partisinin Genel Başkanı İrsen Küçük'tür.⁹¹

Rauf Raif Denktaş 11 Ekim 1975 tarihinde partinin liderliğine başlamış ve 3 Temmuz 1976'da görevini Nejat Konuk'a devretmiştir. Nejat Konuk da bu görevini 2 Mart 1978'e kadar sürdürmüştür. Daha sonra sırasıyla; Osman Örek, Mustafa Çağatay, Derviş Eroğlu, Hüseyin Özgürün, Tahsin Ertuğruloğlu, İrsen Küçük başa gelmişlerdir ve 9 Mayıs 2010 tarihinde başa gelen İrsen Küçük şuan Başbakanlık görevine devam etmektedir.⁹²

Ulusal Birlik Partisinin amacı; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ulusal ve toplumsal birlik ve beraberliğini, ülke bütünlüğünü sağlamak, yurttaşların ve toplumun huzur ve refahını, güvenliğini, temel hak ve özgürlüklerini sağlamak, işsizliği önlemek, Atatürk'ün ilke ve devrimlerinden yararlanarak sınıfsız ve ayrıcalıksız bir toplum oluşturmaktır. Son olarak Kıbrıs Türk halkının, Türk ulusunun ayrılmaz bir parçası olduğunu kabul edip Türkiye Cumhuriyeti ile her konuda bütünleşmeyi sağlamaktır.⁹³

Atatürk ilke ve devrimlerinden yararlanarak partiye yön verilmiştir. UBP, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun doğru bir karar olduğu ve federatif yönetimin halka yarar sağlamayacağı fikrindedir.⁹⁴

---

⁹¹ *Türk Ajansı Kıbrıs (TAK)*, "Denktaş: "Kıbrıs Sorunu Bir Günde Halledilecek Bir Sorun Değil" , 9 Aralık 2001, sayı: 10019.

⁹² Rauf Raif Denktaş, *a.g.e*, s. 53.

⁹³ *Ulusal Birlik Partisi, Tüzük*, Ulus Matbaacılık, 11 Ekim 1975

⁹⁴ *Türk Ajansı Kıbrıs (TAK)*, "Meclis Genel Kurulu Yarın Toplanacak", 9 Nisan 2001, Sayı: 9776.

1.2.1.6.3. Toplumcu Demokrat Parti (TDP)

Toplumcu Kurtuluş Partisi 18 Mart 1976'da kurulmuştur. Toplumcu Kurtuluş Partisinde 1976-1983 yılları arasında Alpay Durduran, 1983-1987 yılları arasında İsmail Bozkurt, 1987- 2001 yılları arasında Mustafa Akıncı, 14 Ekim 2001 tarihinden 3 Haziran 2007'ye kadar ise Hüseyin Angolemlı genel başkanlık görevini yapmıştır. Partinin şuan ki Genel Başkanı Mehmet Çakıcı'dır. Türk Öğretmenler Sendikası tarafından kurulan parti, 3 Haziran 2007'de kapatılarak Toplumcu Demokrasi Partisi'ne katılmıştır.

Kuzey Kıbrıs'ta oluşan ekonomik sıkıntılar, partinin istikrarsızlığı ve seçimlerde yaşanan anlaşmazlıklar partinin iktidar olmasını engelleyen sebepler arasındadır. Böyle bir karışıklıkta TKP liderleri oy oranını artırabilmek için Barış ve Demokrasi Hareketi ile birleşme kararı almışlardır. TKP, 3 Haziran 2007'de 20. Olağanüstü Kurultayın 120'ye 19 oyu ile kapatılmıştır. 3 Haziran 2007 yılında BDH ve Toplumcu Kurtuluş Parti üyeleriyle Toplumcu Demokrasi Partisi kurulmuştur.⁹⁵

Partinin savunduğu siyasi görüş, sosyal demokrasidir. Partinin merkez binası başkent olan Lefkoşa'dadır. Partinin simgesi, çevresi kırmızı, zemini mavi daire içinde, ağzında zeytin dalı olan beyaz güvercindir. TDP'nin ilk Genel Başkanı bugün hala görevde bulunan Mehmet Çakıcı'dır. Genel sekreterler ise sırasıyla, Asım İdris, Meltem Onurkan Samani ve halen bu görevi yürüten Cemal Özyiğit'tir.

TDP ilk seçimlerine 2009 yılında girmiştir. %6.81 oy oranı alan TDP, iki milletvekili, Mehmet Çakıcı ve Mustafa Emiroğluları ile mecliste temsil edilmiştir. Ardından 2010 yılında ara seçimde tek milletvekilliği için yapılan seçimleri kazanarak Hüseyin Angolemlı'nın de katılımı ile partinin mecliste üç milletvekilli olmuştur. 2010 yılındaki yerel seçimlerde ise iki olan belediye meclis üyesi sayısını 13'e yükseltmiştir.⁹⁶

⁹⁵ Rauf Denktas, *Rauf Denktas'ın Hatıraları*, Cilt:9, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1999, s. 402.

⁹⁶ *Toplumcu Demokrasi Partisi Genel Merkezi ile görüşme*, Lefkoşa, 6 Şubat, saat 13:00.

Sol görüşü destekleyen bu parti, Kıbrıs Türk halkının toplumsal varlığını ve kimliğini koruyarak kendi kendini yönetmesini; bunun yanında barış, özgürlük, refah ve esenlik içinde yaşamasını hedeflemiştir. TDP asıl amacı ise, Kıbrıs Türklerinin Kıbrıs Rum toplumu ile siyasal eşitlik temelinde kurulacak, iki toplumlu, iki bölge, Federal, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nde barış içerisinde yaşaması, Avrupa ve Dünya ile bütünleşmesidir.⁹⁷

TDP, Türkiye'nin ada üzerindeki garantörlüğünün çekilmesini isteyen ve Rum tarafı ile barış içinde yaşanabileceğini savunan bir partidir. Kıbrıs Türk halkına bağımsızlık ve kendi kendilerini yönetebilecekleri bir devlet yapısı ile barış içinde yaşayabilecekleri fikirleri yayılmıştır.⁹⁸ Halkın özellikle genç kesim dönemin geçmiş tarihine karşı daha sığ bilgilere sahip olduğundan bu görüşlerden etkilenmiştir.

Toplumcu Demokrat Parti Ocak 2011'de "Umut Projesi" adıyla yeni bir slogan hazırlamıştır. "Umut Projesi" adıyla çıkan sloganın asıl hedefi, "*Kendi ülkemizi kendimiz yöneteceğiz, Dayatma paketler yerine, bize uygun programlar uygulayacağız, AB standartlarında bir hayat kuracağız, Nüfusumuzu bildiğimiz ve kontrol ettiğimiz bir devlette yaşayacağız, Yabancılar yerine, vatandaşlarımızın çalışmasını sağlayacağız, Kaçakçılığın ve yolsuzluğun önüne geçeceğiz, Kıbrıs Sorunu'nun çözümü için aktif siyaset uygulamış olacağız.*"⁹⁹ şeklinde açıklanabilir.

Kendi ülkemizi kendimiz yöneteceğiz sözü, garantör devlet adı altındaki Türkiye'nin Kuzey Kıbrıs topraklarını askerleriyle terk etmesi durumunda halkın refah seviyesinin yükseleceğini anlatmaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti 1960'lı yıllarda bir ülke olarak görülmüştür. Şuan ise Türkiye'nin bir parçası olarak tarihe kaydedilmiştir.¹⁰⁰ Türk halkının çoğu Kıbrıs Türk'ü çalışmaz fikri içerisindedir.

⁹⁷ *Toplumcu Demokrasi Partisi, Tüzük*, (Lefkoşa Merkez Binasından Tüzük Programı Broşürüdür). s. 10.

⁹⁸ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet Meclisi, 7. Birleşim, 5 Kasım 1996 Salı, Yasama Yılı: 1996/4, TKP Lefkoşa Milletvekili Sayın Gülsen Bozkurt'un Konuşması.

⁹⁹ *Toplumcu Demokrasi Partisi, Umut Projesi*, Lefkoşa Ocak 2011, s. 2-3.

¹⁰⁰ Sonay Adem, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi Tutanağı*, 5. Birleşim, 24 Ekim 2000, Salı, s.233.

Sanayinin gelişmiş olmaması, ithalat-ihracatta ülkenin ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Yeterli halkın olmayışı, bölgenin sanayide ilerleyememesinin sebebidir. Ayrıca Türkiye’den giden halkın gelir ve eğitim seviyesinin düşük olması ve bu kişilerin Kıbrıs’ta yaşamaya başlaması Kıbrıs Türk halkı tarafından olumsuz karşılanmaktadır. Kuzey Kıbrıs’ta yaşayan Türk toplumunun eğitim seviyesi çok yüksektir. En yaşlı kesim dahi okumuş ve kendini geliştirmiştir.

1.2.1.6.4. Demokrat Parti (DP)

30 Temmuz 1992’de Hakkı Atun başkanlığında UBP’den ayrılan 9 milletvekili tarafından kurulmuştur. 1993’de, seçime girmişlerdir. İlk seçimde UBP 29.9 gelirken, DP 29.4 oy almıştır. 20 yıllık bir partidir. 10 yıl iktidar, 10 yıl muhalefette yer almıştır.¹⁰¹ Savunduğu görüş liberal demokrasidir ve genel merkezi başkent olan Lefkoşa’dadır. Partinin kısaltması DP’dir. Partinin ambleminde, çevresi kırmızı bantlı daire şeklinde beyaz zemin üzerinde kırmızı renkli büyük DP harfleri, altın Demokrat Parti yazısı ve kuruluş yılı olan 1992 yer almaktadır. Yazıların üstünde kırmızı renk alevli zeytin yeşili meşale ve bunları iki yanından çevreleyen her biri on bir yapraklı iki zeytin dalıdır.¹⁰²

Merkez sağ görüşü savunan partinin şuan ki Genel Başkanı Serdar Denktaş’tır. Siyasi istikrar sağlayabilmek için diğer partilerin yapmış olduğu yoldan değil, kendi doğruları ile halkının huzurlu ve ekonomik açıdan sorunsuz bir yaşam sağlaması için tuttuğu yoldan gitmiştir.¹⁰³

KKTC topraklarında özgürce yaşayabilmek için şehitler verildiğine, Rum’a ve Rum’un şahsında tüm dünyaya karşı anavatanına güvenen bir toplum yaratılacağına inanan

¹⁰¹ *Demokrat Parti Tüzüğü*, s. 7. Serdar Denktaş, *Mülakat*, 29 Ocak 2013, saat: 13:00.

¹⁰² *Halkın Sesi Gazetesi*, 30 Temmuz 1992.

¹⁰³ Ata Atun, *Kıbrıs Siyasetine Akademik Bakış*, Cilt 3, Samtay Vakfı Yayınları, KKTC 2007, s. 212. Serdar Denktaş, *Mülakat*, 29 Ocak 2013, saat: 13:00.

bir partidir. Kıbrıs Türk'ünü bugün için düşürüldüğü aciz durumdan kurtarmak, onu layık olduğu seviyeye ulaştırmak, mutlu, refah içinde, “yarın ne olacak” endişesini taşımayan bir toplum yapmak partinin temel hedefidir.

Atatürk'ün, siyasal felsefesinin tam ve gerçek anlamda uygulanmasını, Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Raif Denктаş'ın, Anavatan Türkiye ile kurmuş oldukları sağlam bağların devamını, Kıbrıs Türk'ünün adaletli bir yönetim vasıtası ile bugünkünden çok daha üretken ve düzenli bir yapıya kavuşacağına inanmayı, hak ve özgürlüklere dayalı demokratik ve sosyal bir hukuk devletinin işlerliğini sağlamayı kendisine görev saymaktadır.¹⁰⁴

Parti içerisinde düzeni sağlayabilmek amaçlı kurulan örgütler vardır ki bunlar; merkez organları, ilçe teşkilatı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi Grubu, yardımcı kollardan oluşmaktadır. Merkez organları kendi içerisinde, Parti Kurultayı, Parti Genel Başkanlığı, Parti Meclisi, Genel Sekreterlik, Parti Merkez Yönetim Kurulu, Yüksek Disiplin Kurulu, Parti Denetleme Kurulundan oluşmaktadır. İlçe Teşkilatı Sokak Sorumluları, Sandık Kurulları, Bölge Kurulları, İlçe Kongresi'dir. Yardımcı kollar ise, Gençlik Kolları ve Kadın kollarından oluşmaktadır.¹⁰⁵

Demokrat Parti lideri Serdar Denктаş, Toplumun sorunlarını “Bir Taykacık (Dakikacık)” başlığı altında ele almıştır. Kıbrıs Türk halkına, sendikalara, İşveren örgütlere, siyasi partilere, Parlamenteoya ve Ankara'ya yaşadığı toprakların sorunları hakkındaki düşüncelerini ifade etmiştir. Kıbrıs Türk Hava Yolları'nın ekonomik sıkıntılar dolayısıyla 21 Haziran 2010 tarihinde kapatılmasına karar verilmiş ve KTHY %50 özelleştirilmiştir.¹⁰⁶

Ekonomik anlamda getirisi yüksek olan Havayolunun kapanmasının ülkenin ekonomik sıkıntı yaşamasına sebep olduğu görüşündedir. Ayrıca Doğu Akdeniz Üniversitesinin ekonomik sıkıntıları dolayısıyla özel bir sektöre devredilecek olması, ülkenin iki gelir kaynağının da tükendiğini göstermektedir.

¹⁰⁴ *Demokrat Parti Programı*, Lefkoşa 30 Temmuz 1992, s. 1.

¹⁰⁵ *Türk Ajansı Kıbrıs (TAK)*, “Meclis Genel Kurulu Yarın Toplanacak”, 4 Temmuz 2008, Sayı: 12323.

¹⁰⁶ *Demokrat Parti Tüzüğü*, Özyay Matbaacılık, Lefkoşa 2004, s. 8.

1.2.1.6.5.Politik Gelişmeler

Kıbrıs Türk Federe Devleti ilan edilmeden önceki süreçte Kıbrıs Türk Toplumunu başkanlık sistemi ile yönetilmiştir. Otonom Türk Yönetimi ve Geçici Türk Yönetimi Başkanını halk doğrudan kendisi seçmiştir. 20 Temmuz 1974 Barış Harekâtı ve ardından KTFD'nin ilanı ile Kuzey Kıbrıs'ta çok partili parlamenter demokratik sisteme geçilmiştir. KTFD Anayasasında, siyasal partilerin önemi vurgulanmıştır. KTFD Anayasasının 56. maddesinin 3'üncü bölümünde; “*Siyasal partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez öğeleridir*”¹⁰⁷ ifadesi geçmektedir.

KTFD'de çok partili ilk seçim 20 Haziran 1976 tarihinde yapılmıştır. 1976 seçimlerine dört parti katılmıştır. Ulusal Birlik Partisi kurucusu, Rauf Raif Denktaş, Kuzey Kıbrıs genelinde oyların %54'ünü alarak 40 üyeli Federe Meclisi'nde 30 sandalye ile tek başına iktidar olmuştur. 1976 yılında çok partili hayata geçişin ilk yılında Ulusal Birlik Partisi %53.7 oy, Toplumcu Kurtuluş Partisi (TDP) %20.2 oy, Cumhuriyetçi Türk Partisi %12.9 oy, Halkçı Parti %11 oy almışlardır. Federe Meclisinde, 40 milletvekilliğinden UBP 30, TKP (TDP) 6, CTP 2 ve HP 2 milletvekilliği kazanmıştır.¹⁰⁸

Çok partili döneme geçilmesiyle yapılan seçimlerde UBP oyların %50'sinden fazlasını almıştır. Partinin kurucu başkanı, Kuzey Kıbrıs'ın kurucu lideri Rauf Raif Denktaş'tır. Denktaş'ın barışçıl politika güden bir siyasetçi olması halk karşısında güvenini arttırmıştır. Uluslararası alanda Kıbrıs Türk Federe Devleti adı altında bağımsız bir devlet kurulduğu ve bu devletin de demokratik alanda halk oylaması ile seçilen parti tarafından yönetildiği mesajı verilmek istenmiştir.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ Özer Gürses, *a.g.e.*, s.38. Ayrıca bkz. *Türk Ajansı Kıbrıs (TAK)*, “Liderlerin Tek Vatandaşlık ve Egemenlik Konusundaki Mutabakatı” Sayı: 12323, 4 Temmuz 2008.

¹⁰⁸ Soyalp Tamçelik, *Kıbrıs için Düşünülen Federal Anayasanın Özellikleri*, Color Ofset Yayıncılık, Hatay 2010, s. 19.

¹⁰⁹ Mehmet Hasgüler, *a.g.e.*, s.154.

Kuzey Kıbrıs, 1975'ten beri çok partili parlamenter demokrasi ile idare edilmiştir. Hiçbir kısıtlama olmadan onbeş KKTC yurttaşı bir araya gelerek istedikleri partiyi kurabilmiş ve Kuruluş Tüzüğünü İçişleri Bakanlığına verdikten sonra bu partiler faaliyete geçebilmiştir. Kıbrıs Türk halkı milletvekillerini, Cumhurbaşkanı, Belediye Başkanlarını ve köy muhtarlarını seçimle iş başına getirmektedirler.

13 Şubat 1975'te kurulan Kıbrıs Türk Federe Devletinin halkoylamasıyla onaylanan Anayasası uyarınca 20 Haziran 1976'da yapılan genel seçimler sonucu kurulan ve 3 Temmuz 1976'da göreve başlayan Nejat Konuk Hükümetinin 12 Temmuz 1976 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Meclisinde okunan orijinal hükümet programında;

Bakanlar Kurulunun siyasal alandaki başlıca çabası, can, mal ve namus güvencesinin tekrar yitirilmeyeceği; yurttaşlarından bir kısmının tekrar göçmen durumuna düşmeyeceği bir devlet düzeninin hukuki ve meşru temellerini gerçekleştirmek için gereken bütün tedbirleri almak mecburdur. Dikkat çeken diğer bir nokta ise, Anavatan'la her alanda bütünleşmeyi şaşmaz bir hedef kabul ettiğimizi belirtmek isterim. Kıbrıs Türk Toplumunun, içinde bulunduğu ulusal tehlikelerden kurtulması, siyasal güvenliğini sağlaması, sosyal ve ekonomik alanlarda gelişmesi Türk Ulusunun kopmaz bir parçası olduğu inancını daima korumakla mümkündür. Atatürk'ün ilke ve devrimlerine içtenlikle bağlılık, yürütme alanındaki esasların temelini oluşturacaktır. Son olarak önem vermemiz gereken kısım ise; Federe Devletimiz, Anayasası ve statüsü ile Kıbrıs Adasında iki eşit ulusal toplum bulunduğunu ve Türk toplumunun herhangi bir formül veya yaklaşım içinde veya herhangi bir baskı altında, bu eşitlikten ve statüden ödün vermeyeceğini kanıtlamaktadır. Hükümetimiz, Kıbrıs sorununun Türkiye, Yunanistan ve bu iki Ulusun Kıbrıs'ta yaşayan parçaları olan Kıbrıslı Türkler ve Rumlarla çözümlenecek bir sorun olduğu görüşündedir.¹¹⁰ ifadesi yer almaktadır.

---

¹¹⁰ 12 Temmuz 1976 tarihli K.T.F.Meclisinde okunan Hükümet Programı, s. 1, 17.

Nejat Konuk başkanlığındaki Hükümet programında, halkın bağımsızlığı can ve mal güvenliği tehlikelerinin sona erdiği, huzurun sağlanacağı ilk satırlarında ifade edilmiştir. Ulusal tehlikelerden kurtulup siyasal, sosyal ve ekonomik alanlarda güvenliği Türkiye sayesinde sağlandığı ve Kıbrıs'ın Anavatanın bir parçası olarak görüldüğü ifade edilmiştir.¹¹¹ Türkiye'nin kurucu başkanı Atatürk'ün devrim ve ilkelerine bağlı kalmayı hedeflemişlerdir.

7 Temmuz 1977'de yapılan değişikliklerle istifa eden Ticaret ve Sanayi Bakanı Nail Asafhan'ın yerine Recep Ali Gürler bakan olarak atanmıştır. Yapılan kabine değişikliğine ve Meclisteki büyük çoğunluğa rağmen iktidar partisi olan UBP'nin başkanlığını yapan Nejat Konuk istifa etmiştir. Onun yerine 21 Nisan 1978'de Osman Örek Hükümet'i göreve başlamıştır. Meclis Bakanlığı görevini bırakarak Başbakanlık mevkisine gelen Osman Örek en kısa ömürlü hükümet dönemini geçirmiştir. Hükümeti yedi ay kadar sürmüştür. 1 Aralık 1978'de Osman Örek hükümeti istifa etmiştir. Daha sonra yerine Mustafa Çağatay 12 Aralık 1978 tarihinde başa gelmiş ve yeni bir dönem başlamıştır.

1976 yılında 30 milletvekili ile meclise giren parti, 1981 yılında Ulusal Birlik Partisi içerisinde bazı değişiklikler olmuş seçimlerde 22 milletvekiline düşmüştür. Çünkü bazı fikir ayrılıkları partiden ayrılmalara sebep olmuştur. Nejat Konuk, Osman Örek, Erol Kazım Andaç, İsmet Kotak partiden ayrılmışlardır. UBP'den ayrılan bu kişiler Demokratik Halk Partisi adı altında yeni bir oluşumla seçimlere girmeye hazırlanmışlardır. Emekli Albay İsmail Tezer'in kurduğu Türk Birliği Partisi de 1981'de ilk kez seçimlere katılmıştır.¹¹²

1980'li yıllarda Kuzey Kıbrıs'ta siyasi alanda karışıklıklar, yeni partilerin doğuşu ve fikir ayrılıkları gündeme gelmiştir. UBP 1981 seçimlerinde kötü bir siyasi süreç içine girmiştir. Parti başkanı her defasında değişmiş ve bununla beraber parti kadrosu da yenilenmiştir. 1981 milletvekilliği genel seçimleri öncesinde, partiler yapılacak olan yerel yönetimler seçimlerine hazırlanmışlardır. Yerel seçimler, Kuzey Kıbrıs'ta genel seçimlerden

---

¹¹¹ Soyalp Tamçelik, *a.g.m.*, s. 8-12.

¹¹² Erten Kasımoğlu, *1980 Siyasi Partiler Platformunda Bu Toplum*, Yorum Yayıncılık, Lefkoşa 1991, s. 55.

bir yıl önce yapılmaktadır. Yerel seçimlerin bir yıl önceden olması genel seçimlerde halkın oy oranını öğrenmesine yardımcı olmaktadır.

28 Haziran 1981'de yapılan seçimlerde Girne'de %87.5, Gazimağusa'da %88.6 ve Lefkoşa'da %89 katılım olmuştur. Ulusal Birlik Partisi oyların %42.5'ini, Toplumcu Kurtuluş Partisi oyların %28.5'ini, Cumhuriyet Türk Partisi oyların %15'ini, Demokrat Halk Partisi oyların %8.1'ini ve Türk Birliği Partisi oyların %5.5'ini almıştır. Aldıkları oya göre, UBP 18 milletvekili, TKP 13 milletvekili, CTP 6 milletvekili, DHP 2 milletvekili, TBP 1 milletvekili çıkarmıştır.¹¹³

1981 seçimlerinde partiler içindeki kopmalar yeni partilerin doğuşuna sebep olmuştur. UBP'nin oy kaybına uğraması ve milletvekili sayısının düşmesi yeni doğan partilere yaramıştır. UBP'nin kendi içinden kopan partiler DHP ve TBP'dir. Sağ partilerde bu gelişmeler olurken, sol partiler olan CTP ve TKP birleşmelerine rağmen halk oylamalarında düşüş yaşamışlardır. Tüm partilerde bölünmeler olmuş, halkın kararlarında değişiklikler yaşanmıştır. 1981 seçimlerinden bir milletvekilliği kazanarak çıkan TBP kendi partisini kapatmış ve UBP'ye katılmıştır. Böylece UBP milletvekili sayısını 19'a çıkarmıştır.¹¹⁴ Mustafa Çağatay hükümeti, 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edildiği zaman iktidarda olan hükümettir.

1.2.1.7. Viyana Görüşmeleri (28 Nisan 1975 – 21 Şubat 1976)

Viyana görüşmeleri 28 Nisan 1975'ten 21 Şubat 1976'ya kadar, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kurt Waldheim'in himayesinde ve BM Özel Temsilcisinin katılımı ile gerçekleşmiştir. Beş ayrı tur şeklinde geçen görüşmeler 1960'lardan beri gündemden düşmeyen sorunlar etrafında dönmüştür. İlk görüşme 28 Nisan - 3 Mayıs arasında Viyana'da

---

¹¹³ Mehmet Hasgüler, Murat Özkaleli, *Kıbrıs'ta Kimlik ve Değişim (Post Annan Sürecinde Ada)*, Alfa Yayınları, İstanbul 2011, s. 37.

¹¹⁴ Zehra Yalçınkaya Cerrahoğlu, *Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs Sorunu ile ilgili Olarak Yapılan Toplumlararası Görüşmeler (1968- 1990)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s. 2.

gerçekleşmiştir. İkinci görüşme 5-7 Haziran'da, üçüncü görüşme 31 Temmuz - 2 Ağustos tarihlerinde yine Viyana'da, 10 Eylül'de yapılan dördüncü görüşme ise New York'ta gerçekleşmiştir.¹¹⁵

Kıbrıs Rum tarafı 10 Şubat 1975 tarihli Viyana görüşmesindeki önerisinde “iki toplumlu, çok kantonlu federal devlet” fikrini ortaya koymuştur. Kıbrıs Türk tarafı hiçbir öneride bulunmamıştır. Kıbrıs Türk tarafı “iki toplumlu, iki bölgeyi federal bir devlet” şeklini kabul edebileceğini söylemiştir. Aynı zamanda Viyana görüşmelerinde Lefkoşa Havaalanı hakkında da bazı önerilerde bulunulmuştur. Lefkoşa Havaalanının BM (Birleşmiş Milletler) tarafından tamir edilmesi ve ortak bir komite tarafından hizmete sokulması önerilmiştir. Viyana görüşmelerinin ikinci turunda ise Kıbrıs Türk tarafı kabinesinden çok önemli bir konuda istek gelmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin varlığını ortadan kaldırmayı hedefleyen bir öneride bulunulmuştur. Rauf Raif Denktaş'a göre iki tarafın katılımıyla bir komisyon kurulmalı ve bu komisyon ‘ Geçici Hükümet’ olarak çalışmalıdır.

21 Temmuz 1975 tarihinde Kıbrıs Türk tarafı, Rum tarafına Birinci Viyana görüşmelerinde; *“Bugün, adları ne olursa olsun, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iki ayrı bölgesinde etkin kontrol icra eden, biri Kıbrıs Türk Yönetimi, diğeri de Kıbrıs Rum Yönetimi olmak üzere iki ayrı ve farklı yönetim vardır. Bu iki ayrı, farklı ve eşit yönetim, bugün Kıbrıs'ta kendi bölgelerinde Cumhuriyet'in bütün yetkilerini icra etmektedir. Kendi bölgelerinde bütün yetki ve fonksiyonları kullanan iki ayrı ve farklı yönetimin varlığından hareket ediyoruz. Dolayısıyla mevcut ayrı ve farklı yönetimlerin Federal Hükümete devredecekleri yetki ve fonksiyonları tartışmalıyız.”* beyanında bulunmuştur.

Merkezi hükümete daha sınırlı yetkiler bırakılması gerektiği ve iki farklı yönetimin olması gerektiği vurgulanmıştır. Kıbrıs Türk tarafı içişlerinde bağımsız olunması gerektiğini,

---

¹¹⁵ Ahmet Billuroğlu, *a.g.e.*, s.25.

uluslararası bağlamda bir devlet olarak hükümete tüm yetkilerin verilmemesi gerektiğini savunmaktadır.

31 Temmuz - 2 Ağustos tarihleri arasında Viyana Görüşmelerinin üçüncü oturumu başlamıştır. Üçüncü turda, Kıbrıs Rum tarafı, 10 Şubat 1975'te konfederal değil de federal bir devlet kurulması gerektiğini savunmuştur. Ancak Rum tarafı, Kıbrıs Türk tarafının konfederasyon¹¹⁶ yönetim şeklini istediği üstünde durmuştur. Buna karşılık Türk tarafı iki ayrı ve eşit yönetimin varlığını kesin bir dille reddetmiş ve Kıbrıs Cumhuriyetinin var olduğunu, uluslararası alanda tanındığını belirtmiştir. Üçüncü görüşme de alınan karara göre, Türk askeri harekâtından sonra güney bölgesinde kalan Kıbrıslı Türkler, kendi rızalarıyla kuzey bölgesine geçebilecekler, aynı zamanda Kıbrıslı Rumlar da güneyden kuzeye geçebileceklerdi. Ayrıca Kuzeyde yaşayan Kıbrıslı Rumların eğitim, din, dil ve kültür hakları da korunacaktı. Görüşmelerin dördüncü ve son oturumu 8-10 Eylül tarihleri arasında New York'ta gerçekleşmiştir.¹¹⁷

Bu görüşmenin sonucunda her iki taraf açısından da hiçbir gelişme ortaya konamamıştır. Her iki taraf da kendi isteklerini ve düşüncelerini ortaya koymuş fakat bir uzlaşma sağlanamamıştır.

New York'ta gerçekleşmiş olan dördüncü görüşmelerin de sonuçsuz kalması üzerine Kıbrıs Rum tarafı BM'ye başvurmuştur. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsız bir şekilde devam etmesini, 1974'ten sonra adaya gelen askeri güçlerin tamamının geri çekilmesini ve halkın eski yerleşik düzenine geri dönmesini talep etmişlerdir. Kıbrıs Rum tarafının bu isteği tamamen ütöpik bir yaklaşımdır. Çünkü bu istek Türkiye Cumhuriyeti'nin mağdur durumda olan vatandaşlarını kurtarmak, adanın refah düzeyini yükseltmek, ekonomik yönden daha

---

¹¹⁶ Konfederasyon, birden çok devletin iradesinin bir araya gelmesinden oluşan bir uluslar arası anlaşma ile kurulduğundan, her devlet, yine kendi iradesiyle bu yapıdan ayrılma hakkına sahiptir. Ayrıca, konfederasyon uluslar arası hukuk bakımından bir devlet sayılmamaktadır. Tufan Erhürman, *a.g.e.*, s. 87.

¹¹⁷ Aydın Olgun, *a.g.e.*, s.58. Ayrıca bkz. Niyazi Kızılyürek, *a.g.e.*, s.52.

ileriye taşımak ve yine adaya bağımsızlık, özgürlük getirmek adına yapmış olduğu Barış Harekâtını hiçe saymaktan başka bir şey değildir.

Viyana Görüşmeleri başladığı sırada Türkiye Cumhuriyeti'nde de siyasal açıdan bir değişiklik olmuş, Süleyman Demirel hükümeti iktidara gelmiştir. Fakat Süleyman Demirel hükümeti hem iç hem de dış politikada Kıbrıs Sorununa kesin bir tavırla yaklaşmaktan çekinmiştir. Süleyman Demirel her ne kadar çekimser davranırsa da ana muhalefetin etkisiyle, 31 Mayıs 1975 tarihinde Yunanistan Başbakanı Karamanlis ile Kıbrıs Sorununu görüşmüştür.¹¹⁸

1.2.1.7.1. Nüfus Mübadelesi

2 Ağustos 1975 tarihinde, Viyana'da Glafkos Klerides ile Rauf Raif Denktaş arasında nüfus mübadelesi antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmanın imzalanmasının nedeni, Barış Harekâtı'ndan sonra güneyde kalan Kıbrıslı Türklerin rahat bir şekilde kendi bölgelerine ve ailelerinin yanına geçebilmesi, aynı zamanda kuzeyde kalan Kıbrıslı Rumların da kendi bölgelerine rahat bir şekilde geçebilmeleridir. Ayrıca Kuzey tarafında yaşamını sürdürmek isteyen Kıbrıslı Rumlara da Kuzey Yönetimi tarafından her türlü özgürlük hakkı tanınacaktır. Kendi dillerini kullanma, dinlerini yaşama özgürlüğü verilecek ve kendi hekimleri tarafından kontrol edilme şansları olmuştur.¹¹⁹ BM Barış Gücü kuzeydeki Rum köyleri ile yerleşim merkezlerine serbestçe ve düzenli olarak girebilecektir.

Viyana'da, 31 Temmuz - 2 Ağustos 1975 tarihleri arasında gerçekleştirilen toplumlararası görüşmelerin üçüncüsünde önemli bir adım olan Nüfus Mübadelesi Antlaşması imzalanmıştır. Yapılan bu antlaşma ile Kıbrıs'ta ileride bulunabilecek gerçekçi çözüm yolunun esas olacağı "iki bölgelilik" fikrine varılmıştır.

¹¹⁸ Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2012)*, 9. Basım, Der Yayınları, İstanbul 2013, ss. 1041-1042.

¹¹⁹ Ahmet Aydoğdu, *Kıbrıs'ta Türk Nüfusu*, BRC Basım, Ankara 2005, s. 19.

Nüfus Mübadelesi Antlaşması'na göre;

1. Halen Kıbrıs'ın güneyinde bulunan Kıbrıslı Türkler istedikleri takdirde Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün himayesinde Kuzeye geçebileceklerdi. 1975 yılının Eylül ayı sonundan önce sonuçlandırılacaktır.

2. Göç edecek Kıbrıslı Türklerin beraberlerinde sınırlı miktarda gerekli eşyalarını götürme hakları olacaktır. Traktör, otobüs, araba v.b. araçlarını ise her bölgedeki BM Gücünün denetimine bırakacaklar ve bu araçlar kısa süre içinde Kuzeye geçirilecektir.

3. Kuzey bölgesinde olup Güneye geçmek isteyen Rumlar BM aracılığı ile geçebileceklerdir. Kuzeyde kalmak isteyenlerin ise eğitimlerini sürdürmelerinde kolaylık sağlanacak ve diğer ihtiyaçları için olanaklar geliştirilecektir.¹²⁰ kararlar alınmıştır.

Fakat göçlerin gerçekleşmesi hiç de kolay olmamıştır. Eylül ayının ilk haftalarında yapılan toplantılarda, hasta ve yaralılarla on sekiz yaşından küçük olan esirlerin, Kıbrıs dışında öğrenim gören öğrencilerin, öğretmenlerin ve ailelerinden ayrı düşen yaşlı kişilerin serbest bırakılması kararlaştırılmıştır. Bundan sonra yapılan 20 Eylül tarihli toplantıda ise kalan savaş esirlerinin değiştirilmesi kararı alınmıştır. Bu kararlar uyarınca 3308 Türk ile 2479 Rum'un yer değiştirmesi, 28 Ekim 1974'te Kızıl Haç tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra savaş sırasında İngiliz üslerine sığınmak zorunda kalan Türk esirler Kuzey Kıbrıs'a göç etmeyi başarmışlardır. 18 - 27 Ocak 1975 tarihleri arasında 9400 civarında Kıbrıslı Türk önce Adana'ya oradan da Lefkoşa'nın Türk kesimine getirilmişlerdir.¹²¹ Ekler 2.

1.2.1.8. 12 Şubat 1977 Denктаş – Makarios Doruk Anlaşması

Viyana Görüşmelerinden sonra karşılıklı görüşmelere bir buçuk yıllık bir ara verilmiştir. 1977 yılı başlarında KTFD Başkanı Rauf Raif Denктаş, Makarios'a bir mektup yazarak görüşme önerisinde bulunmuştur. Mektubun orijinal metni;

¹²⁰ Sabahattin İsmail, *a.g.e.*, s. 148.

¹²¹ Salih Karaoğlu, *a.g.e.*, ss. 179-180. Ayrıca bkz: Sabahattin İsmail, *a.g.e.*, s. 183.

Ekselansları,

9 Ocak 1977

“ ... Hiç kuşkusuz, sizinle aynı zamanda doğru yönde atılacak bir adım olarak bir ‘Geçici İki Kesimli Yönetim’ oluşturulması konusunu da tartışmaya hazırım. Çünkü öyle hissediyorum ki mevcut durumun sürdürülmesi halinde ileride iki kesimli federalizm oluşturmak daha güç olacaktır. Her geçen gün birbirlerini düşman olarak gören yeni Türk ve Rum nesilleri yetişmektedir. Aktörlerini bu “düşmanca” nesillerin oluşturacağı iki kesimli siyasi bir sahne oluşturmak, halkımıza bırakılacak haklı ve adil bir miras olmasa gerek.

Eminim ki doğru yönde atılacak olumlu bir adım Kıbrıs meselesinin barışçıl çözümüne ve netice itibarıyla hali hazırda iki toplum fertlerince yaşanmakta olan zorlukların hafifletilmesine (ki bu hafifleme ancak siyasi bir çözüm ile elde edilebilir) katkıda bulunacaktır.”¹²²şeklindedir.

Makarios mektubun içermiş olduğu teklifi kabul etmiştir ve BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim başkanlığında 27 Ocak 1977’de daha sonra ise 12 Şubat 1977’de bu görüşmeler yapılmıştır. BM Genel Sekreterinin başkanlığında yapılan bu görüşme dört maddeyi içermektedir:

- Kıbrıs Cumhuriyeti bağımsız, bağlantısız ve iki toplumlu olmalıdır.
- Her toplumun yönetimi altındaki topraklar, ekonomik ve toprak verimliliği ile toprak mülkiyeti esasları ışığında görüşülmelidir.

---

¹²² Rauf Denктаş, *Kıbrıs Girit Olmasın*, 3. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2004, s. 48.

- Dolaşma, yerleşme özgürlüğü, mülkiyet hakkı gibi prensip meseleleri müzakereye açıktır. Bunların görüşülmesinde iki toplumlu federal sistem ve Türk Toplumunu yönünden doğabilecek güçlükler de dikkate alınacaktır.
- Federal Hükümetin görev ve yetkileri, devletin birliği ve devletin iki toplumlu mahiyetini koruyacak şekilde olacaktır.¹²³

Her iki taraf da, Doruk Anlaşması'ndaki maddelerden yola çıkarak hazırladıkları önerileri 31 Mart 1977 tarihinde Viyana'da birbirlerine sunmuşlardır. Makarios- Denktaş'ın anlaşması, Kıbrıs Rum tarafının 1974'ten bu yana kabul etmek istemediği iki-bölgeli federasyon tezini kabul etmesi anlamına gelecekti. Bu geri adımın temel nedenlerinden biri, Makarios'un Türk tarafının bağımsız Türk Devleti ilan edebileceği endişesi içinde olmasıdır ve bunun için Türk tarafına fırsat vermek istememiştir. Rum tarafı bir harita ve toprak düzenlemeleri ile ilgili bir metin sunmuştur. Haritada Türk tarafına adanın yaklaşık %20'lik bölümü bırakılırken, kurulması düşünülen federasyonun "iki kesimli" bir yapıya sahip olacağı ilk defa açıkça belirtilmiştir.¹²⁴

Bu anlaşmada dini ve ulusal lider anlamına gelen "Etnarh" unvanı olan Makarios'un imzası vardır. Kıbrıslı Rumların sözcüsü olan "Rum Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu"na IV. Mehmet tarafından "Dini ve Ulusal Lider" manasındaki "Etnarh" payesi verilmiştir. Son Etnarh Makarios'tur.¹²⁵ Sonuç olarak, hem dini lider hem de ulusal lider unvanı taşıyan Makarios'un kararları Rum halkı için çok önemlidir. Makarios'un Federal yönetimin kabulü için imza atması, günümüzde de halkın bu yönetim kararını inkâr edememesine sebep olmuştur.

---

¹²³ Kudret Özersay, *a.g.e.*, s.104. Ayrıca bkz. Rifat Uçarol, *a.g.e.*, ss. 1034-1036, 1043.

¹²⁴ Heinz A. Richter, *Çağdaş Kıbrıs'ın Kısa Tarihi (1878- 2009)*, Çeviri: Ali Çakıroğlu, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 2011, s.419.

¹²⁵ Sabahattin İsmail, *a.g.e.*, s. 82.

Ayrıca, 1977 ve 1979 Doruk Anlaşmaları, uluslararası hukukun yani BM Hukukunun “*Birincil hukuk*” kararı konumundadır.¹²⁶

31 Mart’taki bu öneriden önce Rum tarafı lideri Makarios, Türk tarafına %32’lik bir toprağın yeteceğini söylerken daha sonra bu görüşünü değiştirmiş ve adanın %20’lik bölümünü Türk tarafına vereceğini belirtmiştir. Rum tarafı sürekli fikir değiştirmiş ve net olamamıştır. Bugün hala müzakerelerin devam etmesinin en önemli nedenlerinden biri de 1. Doruk Anlaşması’nın üçüncü maddesidir. Bu madde, “*Dolaşma, yerleşme özgürlüğü, mülkiyet hakkı gibi prensip meseleleri müzakereye açıktır.*” şeklindedir.

Türk ve Rum liderler arasında sayısız görüşmeler/müzakereler yapılmış ve birçoğu sonuçsuz kalmıştır. Bunun nedenleri arasında Rum toplumunun kendi istekleri doğrultusunda yapılacak bir anlaşmada ısrar etmesi gösterilebilir. Dahası, tüm bu görüşmeleri yapmalarına, birçok anlaşmanın altına imza atmalarına rağmen Rumlar Enosis düşüncesinden vazgeçmemişlerdir.

Birleşmiş Milletlerin yardımıyla Enosis’i gerçekleştireceklerine artık inanmayan Rum toplumu, BM’nin dışında başka platformlarda çözüm arayışlarına başlamıştır. Öte yandan Rumların Enosis’in yanı sıra başarıya ulaşmak istedikleri diğer bir konu, taşınmaz mal meselesidir. 1974 Barış Harekâtı ile birlikte evlerinden göç eden binlerce Rum’un mallarının Türkiye tarafından işgal edildiğini savunuyor ve bu mallarını geri almak veya bunlara karşılık bir tazminat ödenmesini istiyorlardı.¹²⁷ 1990’lı yılların başlarında Rumlar tarafından Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne Türkiye için 19 dava açılmıştır. Davacıların çoğunluğunu Maraş, Girne ve Lefkoşa’daki tapulu mülklerini 1974 yılından bu yana kullanamadıkları için şikâyette bulunan Rumlar oluşturmaktadır.

---

¹²⁶ Heinz A. Richter, *a.g.e.*, s. 419.

¹²⁷ Edip Çelik, *a.g.e.*, s. 72.

1990'lı yılların başlarında açılan bu davaların kararları 2009 yılında açıklanmıştır ve açıklanan ilk kararlar, mahkeme Rum davacılara hak vermiş ve Ankara'nın bu davacıların mülkiyet hakkını ihlal ettiğine karar vermiştir. Daha sonra tazminat kararlarını açıklayan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Ankara'yı Rum davacılara 3 ay içinde toplam 15 milyon 498 bin Euro maddi ve manevi tazminat ödemekle cezalandırmıştır. Ayrıca Ankara davacılarına 160 bin 375 euro(avro) mahkeme masrafı ödeyecektir. Bu karar mahkemenin tek seferde hükmettiği en büyük ceza olarak kayda geçmiştir.

Cezanın verilme nedenleri arasında, Türkiye'nin konut hakkının korunması ve özel aile hayatına saygı gösterilmesi ilkelerini ihlal etmiş olduğu düşüncesi yer almaktadır. Diğer bir neden ise, 1974 yılında yapılan askeri müdahalenin ardından, bir daha evlerine geri dönememelerini gerekçe göstererek, Türkiye'nin insan hakları ihlalinde bulunduğunu ileri sürmeleridir. AİHM bu dönemin başında aldığı bir kararla Taşınmaz Mal Komisyonu'nu etkin iç hukuk yolu olarak kabul etmiştir.¹²⁸

Kıbrıs Türkleri; Taşınmaz Mal Komisyonu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Xenides-Arestis Turkey davasında vermiş olduğu hükümler uyarınca, Taşınmaz Mal Yasası (67/2005 sayılı Yasa) kararı alınmıştır. Alınan bu tedbirin amacı, Kuzey Kıbrıs'ta bulunan mallarla ilgili talepler için etkin bir iç hukuk yolu oluşturmaktır. Ayrıca Taşınmaz Mal Komisyonu, 67/2005 sayılı Yasa hükümlerine uygun olarak, iade, tazminat ve takas ile ilgili yapılan talepleri inceler. Yapılan değerlendirmelerde, 1977-1979 Doruk Antlaşmaları ve Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs Sorununun çözümüne ilişkin hazırlamış olduğu bütün planların ana unsurunu teşkil eden iki kesimlilik ve iki toplumluluk ilkeleri gözetilmiştir. Komisyon,

---

¹²⁸NTVMSNBC, "KKTC Rumlara 10 milyon Sterlin Ödedi" Güncelleme Tarihi: 2009-05-06, saat: 21:02. Erişim tarihi: 15 Şubat 2013, saat: 01:35. (<http://www.ntvmsnbc.com/id/24964212/>)

Kıbrıs Türk Toplumunun haklarına hanel getirmeyecek bir biçimde, mülk sahiplerinin taleplerini yerine getirmek için çalışmaktadır.¹²⁹

AİHM, Rumlara tazminatlar için öncelikle iç hukuk yolunu işaret eden karara başvurmaları gerektiğini işaret etmiştir. Bu komisyon Türk tarafında kurulan bir komisyondur ve şuan ki haliyle 6 üyeden oluşmaktadır. Bu üyelere üçü Kıbrıslı Türk, diğere üçü ise başka uluslardandır. Sırasıyla üyelerin adı; Başkan Güngör Günkan, Başkan Yardımcısı Ayfer Said Erkmen, Üye Sümer Erkmen, Üye Romans Mapolar, Üye Hans Christian Kruger, Üye Daniel Tarschys, Üye Romans Mapolar.¹³⁰dır.

Taşınmaz Mal Komisyonu'nun kurulması üzerine, AİHM Rumlara başvurularını öncelikle Türk tarafındaki bu komisyona yapmalarını ve iç hukuk yolunu tüketmelerini istemiştir. Mahkeme gibi çalışan Komisyon, talebe göre takas, iade, tazminat veya kullanım kaybindan doğan zarara karşılık tazminat ödenmesi gibi kararlar almaktadır.

Güney Kıbrıs'taki Rumlara, 1974 öncesinde KKTC'de kalan mallarının bedeli için şimdiye kadar 94 milyon 327 bin sterlin tazminat ödenmiştir. Kıbrıs sorununun kilit noktalarından olan mülkiyet sorunu konusunda KKTC'de iç hukuk oluşturma amacıyla 19 Aralık 2005'te yürürlüğe giren mülkiyet yasası uyarınca oluşturulan Lefkoşa'daki Taşınmaz Mal Komisyonu, 2006'dan bu yana önemli çalışmalara imza atmıştır.¹³¹

Güney Kıbrıs'taki yönetim tarafından 2006'da David Charlef Oram ve eşi Linda Elizabeth Oram'ın vatandaşları Meletiu Apostolidi'ye ait Kuzey Kıbrıs'taki arazi üzerine ev inşa ettikleri iddiasıyla dava açılmış ve Kuzey'deki aileye de "hukuk kurallarına aykırı olarak" dava tebliği edilmiştir.

---

¹²⁹ *Cumhuriyet Gazetesi*, Tarık Zafer Tunaya: "Kıbrıs ve Ötesi", 29. Aralık. 1965. Ayrıca bkz.

<http://www.tamk.gov.ct.tr/index.html>, 15 Şubat 2012, saat: 01:14.

¹³⁰ <http://www.tamk.gov.ct.tr/uyeler.html>, 15 Şubat 2013, saat 00:26.

¹³¹ Ali Fikret Atun, *a.g.e.*, ss. 49-51.

Rum kesiminde görülen dava sonucunda Orams çiftine üç seçenek sunulmuş ve yerine getirilmesini istenmiştir. Orams çiftinin Güney'deki davayı temyiz etmelerine karşın, sonucu beklemezsizin yerine getirilmesi istenen seçenekler; 'Kuzey'deki işgal ettikleri binayı yıkmaları, eski sahibi Rum'a tazminat ödemeleri ya da araziyi iade etmeleri' olarak saptanmıştır. Oramslar bu seçeneklerden hiçbirini yerine getirmeyince Apostolidi'nin avukatlarınca 2007'de İngiltere Yüksek Mahkemesi'nde tazminat davası açılmıştır. Orams ailesi de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) adil yargılanmadıkları başvurusunda bulunmuştur.¹³²

Kıbrıs Sorunu'nun görüşüldüğü dönemlerde mülkiyet sorununun ortaya atılması, Kıbrıs Türkleri ile Türkiye'yi etkileyen davaların açılması, Rum toplumunun mülkiyet davasındaki tutumunu açıkça gözler önüne sermektedir. Türk toplumunun, Kıbrıs Sorununun çözümü barışçıl bir politika izlemesine ve 2004'te yapılan referandumda Evet oyu kullanmasına rağmen 2006 yılında bu şekilde bir dava ile karşı karşıya bırakılmıştır.

Bu davanın açılmasında Rum Yönetimi'nin ulaşmak istediği birtakım hedefler vardır. Bu hedefler beş maddeden oluşmaktadır:

- 1- Kıbrıslı Türklerin eski Rum malları üzerinde yatırım yapmalarını önlemek ve KKTC'de, kuşku, kargaşa, güvensizlik ve ekonomik istikrarsızlık yaratmak,
- 2- Yabancıların KKTC'ye yatırım yapmasını, mal-mülk edinmesini önlemek,
- 3- KKTC'nin siyasi gelişmesini önlemek ve ekonomisine ambargo uygulamak,

---

¹³² ATCANEWS. Rezalet Karar, 15 Şubat 2013, saat: 01:03.
http://www.atcanews.org/atca/index.php?option=com_content&view=article&id=50:rezalet-karar&catid=35:demo-content-2

- 4- Kıbrıslı Türklere KKTC'nin sahip çıkamadığını, ellerindeki KKTC tapularının hiçbir değer taşımadığını kanıtlamak ve Türk Kesimini 1974 öncesinde olduğu gibi Rum kesimi ile iç içe "CEMAAT biçiminde" yaşamaya, razı olmalarını sağlamak...
- 5- Dolayısı ile Kıbrıs sorununu, Türklere karşılığında bir şey vermeden, eşitlik temelinde bir anlaşmaya zorlanmadan Birleşmiş Milletler Örgütünde değil AB hukuku içinde çözmek... Diğer bir deyişle Devlet Umumi Hukukunu yok sayarak Ulusalüstü (supra-national) Hukuka istinaden çözüme gitmek.

Bu dava, Rum toplumunun Avrupa Birliği'ne üyeliğinden sonra açılmış bir davadır. Uluslarüstü hukuk bir başka deyişle AB Müktesebatı (acquis communautaire) salt AB'de 27 üye devletin oluşturduğu egemenlik alanında geçerlidir. KKTC ayrı bir egemenlik alanı bulunan bir devlettir. AB üyesi olmayan KKTC'de AB Müktesebatının (acquis communautaire) uygulanması demek bu devleti yok saymak demektir. Kıbrıs Sorununda çözüm yolu "iki ayrı Federe Devletin" varlığını kabul etmektir.¹³³

"Kıbrıs Cumhuriyeti'nde" verilen mahkeme kararlarının Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde geçerli olması ve bu kararların tüm Avrupa Birliği'nde tanınma ve uygulanması ibarelerinin yer aldığı bir karar mevcuttur.¹³⁴

AİHM tarafından kurulan Komisyon'un yasa dışı olduğunu iddia eden Kıbrıs Cumhuriyeti yönetimi, Kıbrıslı Rumlardan Taşınmaz Mal Komisyonuna başvuramalarını istemiş ve eğer başvuru yapılırsa, bunun "Kıbrıs Sorunu'nun bir tazminat sorunu olduğu izlenimini vereceğini" öne sürmüştür. Son olarak Mart 2010'da Avrupa İnsan Hakları

---

¹³³ *Orams Davası Nedir? Türkiye ve KKTC'ye Ne Zarar Verecektir?*, 08.05.2009, 02:16.

<http://www.istanbulbarosu.org.tr/detail.asp?CatID=1&SubCatID=1&ID=4134>. Ayrıca bkz. Oral Sander, *Siyasi Tarih (1918- 1994)*, 20. Basım, İmge Yayınları, Ankara 2011, s. 332.

¹³⁴ ATCANEWS, Rezalet Karar, 15 Şubat 2013, saat: 01:03.

http://www.atcanews.org/atca/index.php?option=com_content&view=article&id=50:rezalet-karar&catid=35:demo-content-2

Mahkemesi bu konuda verdiği bir kararda Taşınmaz Mal Komisyonu'nun “etkin iç hukuk yolu” olduğunu belirterek, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki taşınmaz mallar üzerinde hak iddia eden 8 Kıbrıslı Rum'un Türkiye aleyhinde AİHM'ne açtığı davaları reddetmiştir.

1.2.1.9. 1977-1979 Yılları Arasında Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum Kesimi Görüşmeleri

Viyana'da yapılan bu görüşme, altıncı raund olarak değerlendirilmiş ve 31 Mart-7 Nisan 1977'de Türk görüşmeci Ümit Süleyman ile Rum kesimi sözcüsü Tasos Papadopoulos arasında gerçekleşmiştir. Toplumlararası bu görüşmelerin altıncı oturumunda, Kıbrıs Rum tarafı ilk defa toprak bölüşümü ile ilgili bir öneri sunmuştur. Ayrıca öneri ile birlikte, Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum yönetiminden ayrılmış iki bölgeyi belirten bir de harita vardır. Altıncı oturumda anayasa ile ilgili getirilen öneriler, 21 Nisan 1976'da getirilen önerilerin daha kapsamlısı idi. Ancak her iki taraf da getirilen önerileri kabul etmemiştir.¹³⁵

Rum tarafı ilk defa iki bölgeli federasyon tezi temelinde görüş belirtmek zorunda kalmış ve Kıbrıslı Türklerin yönetimi altında kalacak toprak oranının %20 olmasını önermiştir. Kıbrıs Rum tarafını temsil eden Tasos Papadopoulos, %20'lik toprak oranını “rastgele” belirtmediğini ifade etmiştir. Kıbrıslı Türklerin Kıbrıs adasında özel mülkünün %16.7 oranında olduğunu ileri sürerek, böyle bir ayarlamayla 120.000 Kıbrıslı Rum göçmeninin Kıbrıs Rum idaresi altında evlerine geri dönebileceğini, geri kalan 50.000 kişinin ise Kıbrıs Türk yönetimi altında kalan bölgeye dönme şansının olacağını ve hepsinin dönmesi halinde bile Kıbrıslı Türklerin kendi yönetimleri altındaki bölgede çoğunluk oluşturmaya devam edeceklerini ileri sürmüştür. Çözümün “paket çözüm” anlayışına dayanacağı konusunda mutabakat sağlandığını belirten Papadopoulos, sorunun diğer boyutları hakkında bazı temel ilkeler ileri sürmüştür.¹³⁶ Bu ilkeler;

¹³⁵ Zehra (Yalçınkaya) Cerrahoğlu, *a.g.e.*, s.53.

¹³⁶ Ahmet Billuroğlu, *a.g.e.*, s. 54.

- Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası iki-toplumlu federal devletin, Federal Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlayacak ve konfederasyon değil, federasyon olacak olan bu devlet,
- Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğini, bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü koruyacak,
- Federal Kıbrıs Cumhuriyeti uluslararası hukukun tek öznesi (uluslararası kişilik) olacak, oluşturucu birimlerin böyle bir hakkı olmayacak,
- Ülkenin birliğini koruyacak,
- Federal Kıbrıs Cumhuriyeti ve oluşturucu birimlerde temel insan hakları ve özgürlükler (Cumhuriyetin imzaladığı Uluslararası Anlaşmalarda öngörüldüğü gibi) korunacak,
- Özellikle, yukarıdaki genel ilkelere hâlel gelmeksizin, Cumhuriyetin her yurttaşının
  - a) Hayatı, güvenliği ve özgürlüğü korunmalı, özel ve aile hayatına saygı duyulmalı, ikametgâhının dokunulmazlığı sağlanmalı,
  - b) Mülkiyet hakkına saygı duyulmalı ve bu hakkı korunmalı,
  - c) Kendi seçtiği her yerde çalışma, mesleğini icra etme ve iş kurma hakkı garanti altına alınmalı.¹³⁷ şeklinde sıralanabilir.

---

¹³⁷ Zehra (Yalçınkaya) Cerrahoğlu, a.g.e., s.33.

Kıbrıs Türk tarafı ise masaya koyduğu önerilerde aşağıdaki temel görüşleri dile getirmiştir.

“Kıbrıs Türk Federe Devleti Kıbrıs Rum Yönetimi ile bağımsız, bağlantısız iki bölge federal bir Cumhuriyet kurmaya isteklidir ve iyi niyetle mevcut iki Yönetimin eşitliğine dayalı bir ortaklık (partnership) kurulmasını” önermektedir.

Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin önerdiği federal sistemde bu iktidar ortaklığı ancak iki eşit siyasi birimin siyasi eşitlik temelinde güç ve kaynaklarını merkezi federal yönetimde birleştirmesiyle kurulabilir. Başlangıçta, görece sınırlı bir alanda ama çeşitli yönetim dallarında birlikte çalışma öngörülmüştür. Bu bakımdan, ilk aşamada önerilen ve tamamen danışma niteliğinde olan Federal Hükümetin fonksiyonları, iki toplum arasında güven ve işbirliği oluşunca esaslı federal yetkilere dönüştürülebilir. Ancak her iki taraf da getirilen önerileri kabul etmemiştir.¹³⁸

Kıbrıs Türk tarafı sürekli üstünde durduğu iki farklı ve eşit yönetim şeklini savunmaya devam etmiştir. Ayrıca, toplumlararası bir güven sağlanmadan da kurulacak olan federal devlet yetkilerinin sınırlı olmasını, fakat bu güven sağlanınca gerçek anlamda bir federal devlet düzeninin kurulması taraftarıdır. Ama Kıbrıs Rum tarafı, Türk tarafının bu isteğine olumsuz tepki göstermiş ve daha öncekilere olduğu gibi Türk tarafının bu önerilerine de karşı çıkmıştır. Böylelikle yine bir uzlaşma sağlanamamıştır.

3 Ağustos 1977'de Makarios'un ani ölümü üzerine Spiros Kyprianou Devlet Başkanlığı görevini vekâleten devralmıştır. Makarios'un ölümü Kıbrıs'la ilgili gelişmelere herhangi bir değişiklik getirmemiştir. Makarios'un yerine geçen Kyprianou, onun Enosisçi görüşlerini aynen devam ettirmiştir. Burada değinilecek bir diğer husus; Başpiskopos

---

¹³⁸ Niyazi Kızılyürek, a.g.e., ss.57-59.

Makarios'un kişiliğinin Kıbrıs Sorununun olumsuz yönde büyümesinde önemli ve etkin bir rol oynamasıdır.¹³⁹

1.2.1.10. Amerika İngiltere Ve Kanada'nın Kıbrıs Sorunu İçin Bulduğu Çözüm Planı (Nimetz Planı)

Makarios'un ölümünden sonra Rumların olumsuz düşünceleri artmıştır. Rumlar BM Genel Sekreterinin son derece olumlu bir önerisini de reddetmişlerdir. ABD Başkanı Jimmy Carter 1978 yılının sonlarına doğru Kıbrıs Sorunu'na bir çözüm bulmak için diplomatik yolları tekrar harekete geçirmiş, İngiltere ve Kanada ile birlikte çalışarak yeni bir çözüm planı hazırlamıştır.

İngilizce adı "Anglo- American- Canadian proposals" olan ve "American, British and Canadian Plan" olarak da yazılabildiği için, ülkelerin isimlerinin sadece baş harfleri kullanılarak, kısaca "ABC Planı" olarak da anılan on iki maddelik bu plan, iki bölge bağımsız bir Federal Cumhuriyet önermekteydi. Nimetz Planı olarak da bilinen bu plan 1977 Şubat'ında Makarios ile Rauf R. Denктаş arasında yapılan anlaşmayı temel alan bir hükümet biçimi önermiş, iki toplumlu bir devlet modelini temel almıştır.¹⁴⁰ Söz konusu planın genel içeriği;

1. Kıbrıs Cumhuriyeti iki halklı ve iki kurucu devletten oluşan Federal bir devlet olacaktır. Kurucu devletlerden bir tanesinde çoğunlukla ikamet edenler Kıbrıslı Rumlar diğesinde de Kıbrıslı Türkler olacaktır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı, hükümranlığı ve toprak bütünlüğü ile uygun görüldüğü takdirde, bağımsızlık politikası sürdürme hakkı da sağlama bağlanacaktır. Cumhuriyetin

---

¹³⁹ Aydın Olgun, *a.g.e.*, s.59.

¹⁴⁰ Ahmet Billuroğlu, *a.g.e.*, s. 27.

tümü ile veya bir parçasının bir başka devletle bütünleşmesi kesinlikle yasaklanacaktır.

2. Burada ortaya konan koşullar esas alınarak, çalışabilir federal yapıdaki bir hükümeti kapsayacak şekilde, Kıbrıs Cumhuriyeti için yeni bir anayasal yapı görüşmeleri yapılacaktır. Görüşmeciler, Şubat 1977'de mutabakata varılan Makarios- Denktaş direktifleri rehberliğinde, 1960 Anayasasının uygun maddelerini dikkate alarak ve Birleşmiş Milletler kararlarını hatırd tutarak plan yapacaklardır.
3. Dolaşım özgürlüğü, yerleşim özgürlüğü ve mülk edinme haklarını içeren temel haklar ve esaslar, Federal Anayasanın içine somut olarak konacaktır. Sadece her kurucu bölgenin kendine özgü karakterini koruyabilmek amacı ile gerektiği vakit temel haklar ve esaslarda değişiklik yapılabilir.
4. Aşağıda belirtilen erkler ve görevler Kıbrıs Federal Hükümeti uhdesinde kalacaktır; Dış İşleri, Savunma, Merkez Bankası ile para basımı, Ticaret, İletişim, Federal finans, Gümrük ile Muhaceret ve Sivil Havacılık. Kesin olarak Federal Hükümete verilmemiş erkler ve görevler iki kurucu bölge devletlerine aktarılacaktır. Başlangıçta kurucu bölge tarafından gerçekleştirilen erkler ve görevler, iki bölge devletinin mutabakatı ile federal hükümetin yetkisine verilebilir.
5. Federal Hükümet aşağıda belirtildiği şekilde yapılandırılacaktır;
  - (a) Yasama yetkisi iki meclisli parlamentoya verilecektir. Üst Meclis eşitlik esasına göre, Alt Meclis ise nüfus oranına göre iki halktan oluşacaktır.

- (b) Alt Mecliste kabul edilen bir yasa tasarısının Üst Mecliste çoğunlukla kabul edilmemesi durumunda, yasanın kabul edilmesi için Alt Mecliste tekrar yapılan oylamada, her iki halkın temsilcilerinin asgari üçte sekizinin onayının yer aldığı, üçte iki kabul oyları yasalaşma için yeterli olacaktır.
- (c) Her biri diğer halktan olmak üzere, demokratik yollarla seçilmiş bir Başkan ve bir Başkan Yardımcısı bulunacaktır. Başkanın geçici yokluğunda ve kişisel yetersizliği durumunda Başkan yardımcısı onun yerine görevi devralıp sürdürecektir. Başkan ve Yardımcısı ortaklaşa Bakanlar Kurulunu atayacaklardır. Halklardan herhangi birisinin Bakanlar Kurulundaki temsiliyeti yüzde otuzdan az olmayacaktır. Başkan ve Yardımcısı, birlikte Federal yasaları veto edebilirler. Bu durumda veto edilen yasanın yasallaşması için her iki, meclisin en aza üçte iki çoğunluk oyları gerekli olacaktır.
- (d) Federal Yüksek Mahkeme, bir Kıbrıslı Rum, bir Kıbrıslı Türk ve Cumhurbaşkanı ile Yardımcısı tarafından ortaklaşa atanmış Kıbrıslı olmayan bir kişiden oluşacaktır. Mahkemenin, anayasayı yorumlamak yetkisi bulunacak ve Federal yasaların uygulanmasında en yüksek temyiz makamı olacaktır.
- (e) Federal memuriyet görevlerinde, her iki halktan hakça sayıda görevlendirme yapılabilmesi ile ilgili koşul olacaktır. Üst düzey görevlendirmeler, Üst Meclisin onayına tabi olacaktır.
6. İki kurucu bölge, Anayasaya göre kendilerine verilmiş veya ayrılmış erk ve görevleri yerine getirmek için bölgesel yönetim kurumlarını oluşturacaktır. Her bölgenin yürütme ve yasama kurumları demokratik yollardan seçilecektir. Toplumlararası görüşmelerdeki taraflar, iki bölgenin yönetsel kurumları arasında gerekli uyumu sağlamanın yollarını müzakere edeceklerdir.

7. Bölgesel işbirliği ve koordinasyon için bir daire kurulacaktır. Dairenin başkanlığını ortaklaşa bir Kıbrıslı Rum ile bir Kıbrıslı Türk yapacak ve memurları da her iki kurucu bölgeden eşit sayıda oluşturulacaktır. Daire, iki bölge arasında olası en yüksek uyumu sağlamanın yollarını arayacak ve devletin bütünlüğünü teşvik edecektir.
8. Her kurucu devletin yönetimi altındaki bölge sınırları, ekonomik var olma ve verimlilik, toprak sahipliği, güvenlik, nüfus dağılımı ve tarihsel faktörler gibi kıstaslar esas alınarak müzakere edilecektir. Bu konu ile ilgili olarak, Kıbrıs Türk tarafı, Kıbrıs Rum tarafı lehine önemli bir coğrafi düzenleme yapılmasını kabul edecektir.
9. Taraflar, göçmenlerin mülklerine geri dönmesi ve geri dönemeyenlerin veya geri dönmeyi seçmeyenlerin taleplerini çözümlenmesine yönelik, Cumhuriyetin iki halklılığı karakterinin uygulanabilir ve sürekli olmasına uygun olarak tedbirler alacaktır.
10. Kıbrıs Cumhuriyeti topraklarından, üzerinde mutabakata varılmış olanların dışındaki tüm Kıbrıslı olmayan silahlı kuvvetlerin geri çekilmesi, çözümün tamamlayıcı bir parçası olacaktır. Kesin çözümde, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ve onun vatandaşlarının en iyi şekilde güvenliğini sağlayacak şekilde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin askersizleştirilmesi için olası aşamalı bir uygulama dikkate alınabilir.
11. Esasen Federal Hükümet tarafından finanse edilecek ve ortaklaşa kurucu iki devlet tarafından yönetilecek bir uzlaşma fonu kurulacaktır. Bu fon, Cumhuriyetin büyük çapta ekonomik ve sosyal gereksinimler içinde olan bölgelerine yardımcı olmak ve

yerleşimden sonra gerekli olacak yeniden düzenleme uygulamaları için kalkınma projelerine parasal kaynak sağlayacaktır.

12. İvedi insani sorunların çözülmesi ve iyi niyet havasını geliştirmek amacı ile ekteki düzenlemelere uygun olarak Maraş (Varosha) bölgesi BM'nin himayesinde tekrar yerleşime açılacaktır. Bu yerleşim, kapsamlı bir çözüm antlaşması amaçlı, tam yetkili toplumlararası görüşmelerin yeniden başlaması ile başlayacaktır.¹⁴¹

On ikinci ve son maddede bugün de gündemde olan Maraş (Varosha) konusuna değinilmiştir. Maraş bölgesi her iki halk için de çok önemlidir ve bugün Birleşmiş Milletler askerinin gözetimi altındadır. Ayrıca Maraş bölgesi bugün kapalı bir şekilde durmakta ve Kıbrıs adasını ikiye ayıran Yeşil Hat bölgesinde bulunmaktadır. Tampon bölge görevi görür. Maraş 1974 Barış Harekâtı sırasında Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından ele geçirilmiştir.

Kıbrıs Barış Harekâtı'nda 28. Tümen Komutanı olan Tümgeneral Fazıl Polat, Maraş'ı, kendi inisiyatifini kullanarak aldığını, "Parola: Kıbrıs" adlı kitapta kendi ağzından anlatmıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı'nda 28. Tümen Komutanı olarak görev yapan Tümgeneral Osman Fazıl Polat'ın, Genelkurmay Başkanlığı ile Kolordu Komutanlığı'nın Mağusa'nın sadece Türk kesimine girilmesi, planın dışına çıkılmaması gerektiği yönündeki emirlerine rağmen, Maraş'ı kendi komutanlık inisiyatifini kullanarak aldığı ortaya çıkmıştır. "Harekât planında olmamasına karşın Maraş, 28. Tümen Komutanı Tümgeneral Osman Fazıl Polat tarafından emre itaatsizlik yapılarak stratejik önemi olduğu için alındı" ifadelerine yer verilmiştir. Tümgeneral Polat, "Harp Günlüğü"nde Maraş'ın alınmasını,

---

¹⁴¹ Ata Atun, *a.g.e.*, ss.265- 268. Ayrıca Bkz. Niyazi Kızılyürek, *a.g.e.*, s., 75.

"Tümenimize Mağusa'nın Türk kesimi ile birleşmesi hedef olarak verilmiştir. Bu şehrin yarısının ele geçirilmesini emniyet bakımından yeterli görmedim. Maraş kesimi dahil bütün şehrin ele geçirilmesini teklif ettim ve bu planı kendi inisiyatifimi kullanarak teklif ettiğim şekilde uyguladım. 15 Ağustos saat 15.00'te Mağusa varoşlarına vardık. Bizim Mağusa'ya yaklaştığımızı gören Rum Milli Muhafızları, sivil halkı, özellikle zenginleri, 'Türkler geliyor' diye Maraş kesimini boşaltarak Mağusa ve Maraş'ı savunmak için tertiplenmişlerdi. Maraş'taki zengin dükkân ve evlerdeki altın, inci, pırlanta, saat, para gibi kıymetli eşyaları yağma etmişlerdi. Maraş'a ilk girdiğim zaman bu manzaraları bizzat gördüm. Bu arada bir kısım Barış Gücü askeri de bu yağmaya katılmışlardı."¹⁴² sözleriyle ifade eder.

11 Nisan 1978'de Stephen Snow'un hazırladığı, George Harris tarafından onaylanan CIA Raporundaki şu ifadeler dikkat çekmiştir.

"Türkler Kıbrıs konusuna esas olarak bir masraf ve çıkar karşılaştırmasıyla bakmıyorlar. Türkler için Kıbrıs, bir milli şeref ve taahhüt konusu olmuştur. Türkler 1974'te Kıbrıs'a müdahale ettikleri zaman, bunu Kıbrıslı Türk soydaşları için duyduğu kaygıdan, Rum kışkırtmaları karşısında geri adım atmama kararlılığından ve Rum kuşatması korkusundan yapmıştır. Türkiye, Kıbrıslı Rumların emniyetini garantiye aldıktan ve muhtemel bir Yunan darbesini önledikten sonra da yine Türk şerefi büyük ölçüde esas konu olmuştur. Bu kazançlar Türk kanıyla kazanılmıştır ve Kıbrıs kısa zamanda Türkiye için de siyasi mücadelede önemli bir konu olma potansiyeline sahiptir."¹⁴³

Birleşmiş Milletlerin isteği Maraş bölgesini en erken zamanda yerleşime açmaktı ve bunun için de yönlendirici maddeler hazırlamışlardı, bu yönlendirici maddeler;

---

¹⁴² Yılmaz Polat, *Barış İçin Oradaydılar: Parola Kıbrıs*, İkinci Basım, Ulus Dağı Yayınları, Ankara 2007, s.95. Osman Metin Öztürk, *a.g.e.*,s.236.

¹⁴³ *Milliyet Gazetesi*, Aydın Hasan: "Maraş Harekâtının Gerçek Hikâyesi", 5 Mart 2007.

- (a) Yerleşime açılacak bölge, Ayios Nikolaos köyünün doğusunu ve eski Lefkoşa-Mağusa yolunun güneyini kapsayacaktır. Yerleşime açılacak bölgeyi kesin olarak tanımlarken, Kıbrıslı Türklerin Mağusa Kaleiçi'nin ve Mağusa Limanı'nın güvenliği konusundaki endişeleri dikkate alınacaktır.
- (b) Yerleşim bölgesi Birleşmiş Milletlerin gözetimi altında yönetilecek ve mevcut Birleşmiş Milletler tampon bölgesinin uzantısı olarak addedilecektir. Bu amaçla, Birleşmiş Milletlerde bir Kıbrıslı Türk ve bir Kıbrıslı Rum, irtibat görevlisi bulunacaktır. Yerleşim bölgesinde Kıbrıs Cumhuriyeti yasaları ve kuralları geçerli olacaktır.
- (c) Geri dönmeyi tercih eden yerleşim bölgesinin her eski sakininin geri dönebileceği konusunda mutabakata varılmıştır. Belirlenmiş bir sayıda herhangi bir kısıtlama olmayacaktır.
- (d) Yerleşim için bölgeye dönenler, arzu etmedikleri yeni bir yerinden edilmeye tabi olmayacaklardır. şeklinde sıralanabilir.

1978 yılında önerilen bu Amerikan, İngiliz ve Kanada üçlü planı (ABC Planı), Yunanistan tarafından kabul edilirken, Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından “Görüşme Çerçeve Belgesi” olarak kabul edilmemiştir.¹⁴⁴

Kıbrıs Rum tarafı birçok çözüm önerisini geri çevirmiş; hep anlaşmaya yanaşmayan taraf, her şeye “hayır” demeyi kendilerine misyon edinmiş, çekimser kalmayı yeğlemiş taraf olarak görülmektedir. Müzakere süreçlerinin günümüze kadar gelmesinin ve hala bir sonuca varılamamasının en büyük nedenlerinden biri de Rum tarafının bu uzlaşmaz tutumudur. Belirli bir noktaya gelinceye kadar, her iki taraf kendi isteklerini masaya yatırıncaya kadar

---

¹⁴⁴ Ata Atun, *a.g.e.*, s.268.

çeşitli ülkelerde birçok görüşme yapılmıştır. Bu uzlaşmazlık artık herkes tarafından bilinen ve dünya gündemini meşgul eden bir durumdur.

Kıbrıs Sorunu sadece ada üzerinde yaşayan halkları, Kıbrıslı Türkler ile Kıbrıslı Rumları ilgilendiren bir sorun değil; Amerika'yı, Türkiye'yi, Yunanistan'ı ve İngiltere'yi ilgilendiren bir sorun halindedir. İsrail de Güney Kıbrıs'ın ekonomik sorunlarını fırsat bilip kendine Kıbrıs'ta bir yer edinmiştir. Bunun yanı sıra, adanın stratejik konumunun da bu durum üzerinde çok büyük etkisi vardır.

1.2.1.11. 18 Mayıs 1979 İkinci Doruk Anlaşması

Makarios'un ölümünden sonra vekâleten onun yerine gelen Kiprianou da Türk tarafı temsilcisi Rauf R. Denктаş ile görüşmelere devam etmiştir. Görüşmelerin hız kazanmasında önemli etkenlerden biri de BM Genel Sekreterliğinin girişimleri olmuştur.¹⁴⁵

1979 yılının başlarında Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğinin girişimleriyle toplumlararası görüşmeler başlamıştır. 18 Mayıs 1979'da Denктаş ve Kiprianou BM Genel Sekreteri ile Lefkoşa Havaalanı'nda bir araya gelmişlerdir.¹⁴⁶ Bu görüşmenin zirvesinde önceden uzmanların üzerinde anlaşmış olduğu on maddelik bir bildiri benimsenmiştir. Anlaşmaya göre toplumlararası görüşmeler başlatılacak ve görüşmelerin temelini, 1977'de Denктаş- Makarios arasında kabul edilen ilkeler oluşturacaktır. Anlaşmada dikkat çeken bir nokta da Maraş ile ilgili maddedir. Maraş bölgesi, Kıbrıs Sorununun nihai çözümü beklenmeden BM gözetiminde eski sahiplerine verilerek yeniden yerleşime açılacaktır.¹⁴⁷

---

¹⁴⁵Osman Metin Öztürk, *a.g.e.* 241. Ayrıca Bkz., Abdurrahman Saygılı, "Kıbrıs'ta Geçmişle Hesaplaşmak Mümkün mü?", *Star Kıbrıs Gazetesi*.

¹⁴⁶ *Halkın Sesi Gazetesi*, 19 Mayıs, 1979, s.4.

¹⁴⁷ Ahmet Billuroğlu, *a.g.e.*, s.27.

19 Mayıs 1979'da Denктаş ile Kiprianou arasında imzalanan ve Maraş bölgesi ile ilgili kısmı da içeren ve toplumlararası görüşmelerin başlamasına neden olan anlaşmanın maddeleri ise;

1. Toplumlararası görüşmeler 15 Haziran 1979'da yeniden başlayacaktır.
2. Görüşmelerin temeli Denктаş- Makarios anlaşması ve Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs'la ilgili kararları olacaktır.
3. Cumhuriyetin tüm yurttaşlarının insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı gösterilmelidir.
4. Görüşmeler tüm toprak ve anayasa konularını kapsayacaktır.
5. Maraş'la ilgili bir anlaşmaya varılması halinde, diğer yörelerle ilgili anlaşma beklenmeden Maraş açılacaktır.
6. Görüşmelerin sonucunu olumsuz şekilde etkileyecek hareketlerden kaçınılması ve iyi niyet, karşılıklı güven ve olağan koşullara dönüşü kolaylaştırabilecek pratik önlemler alınmalıdır.
7. Kıbrıs Cumhuriyeti askerden arındırılacaktır.
8. Cumhuriyetin bağımsızlığı, egemenliği, toprak bütünlüğü ve bağlantısızlığı, bir başka ülke ile kısmen veya bütün olarak birleşmesi veya taksim ve ayrılmanın herhangi bir şekline karşı gereken garantiler olacaktır.
9. Görüşmeler gecikmelerden kaçınılarak sürekli ve temelli bir şekilde sürdürülecektir.

10. Toplumlararası görüşmeler Lefkoşa'da yapılacaktır.¹⁴⁸ şeklindedir.

Söz konusu anlaşmanın ve tüm bu maddelerin temelinde toplumlararası görüşmelerin başladığını fakat bir sonuca varılamadığı görülmektedir. Rum tarafının adada kalıcı bir barış istemediği açıkça ortadadır. O yıllardan bugüne kadar sayısız oturum, sayısız müzakere yapılmasına karşın Kıbrıs adasında kalıcı bir çözüm bulunamamıştır.

Taraflar 15 Haziran 1979 tarihinde bir araya gelmişlerdir. Bu yedinci oturum olarak adlandırılmaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreter Yardımcısı Perez de Cuellar'ın Başkanlık ettiği görüşmelerde; Kıbrıs Türk Federe Devleti Hükümeti'ni Avukat Süleyman Onan, Kıbrıs Rum Hükümetini, Başkanlık Müsteşarı George Ioannides temsil etmiştir. Taraflar, öncelikli olarak görüşülmesi gereken konularda anlaşamamışlardır. Ioannides, Maraş konusunun önce görüşülmesini isterken Türk Temsilcisi Onan, ek bir metinle "iki bölgelilik" ve "Kıbrıs Türk Cemaatinin Güvenliği" konularının, "1977 dört ilke" kararları çerçevesinde kabul edilmesinin onaylanmasını talep etmiştir. Ön görüşmelerde ortak noktalara ulaşılamaması sonucu, 22 Haziran'a kadar süren görüşmelerden bir sonuç alınamamıştır.¹⁴⁹

Kıbrıs'ta Federal bir devlet kurmanın zorlukları da vardır. Adada yaşayan bu iki toplum arasında yıllardır süregelen kanlı çatışmalardan dolayı bir kopma olmuştur. Şimdi, Federal Devlet başlığı altında bu iki toplumu bir araya getirmeye çalışmak siyasal açıdan büyük bir zorluk veya engeldir. Sonuçta, ortada iki farklı ulusal toplum vardır ve bu iki toplumun isteklerini yerine getirmek hiç de kolay olmayacaktır. Kaldı ki, bu iki toplumun istekleri sürekli olarak çatışmakta, böylelikle Federal Devlet kurmak veya kurulan bu devleti yönetmek günden güne daha karmaşık bir hal almaktadır.

¹⁴⁸ Salih Karaoğlu, *a.g.e.*, s. 187. Ayrıca Bkz. Kudret Özersay, *a.g.e.*, ss. 106-107.

¹⁴⁹ Zehra (Yalçinkaya) Cerrahoğlu, *a.g.e.*, ss.57-58.

21 Ekim 1981’de BM Genel Sekreteri Waldheim, iki toplumun liderleri ile üçüncü ve son buluşmasını gerçekleştirmiştir.¹⁵⁰ Güney Kıbrıs dış ülkelere karşı her zaman uzlaşmacı bir tavır sergilemiş, Kuzey Kıbrıs’ı anlamak istemediğine dair sözlerle suçlamıştır. Fakat öne sürülen anlaşmalarda ve yapılan görüşmelerde de görüldüğü üzere, Rum tarafı her şeyin kendi lehine sonuçlanmasını istemekte ve koyduğu ilkeleri esnetmemektedir. Türk tarafı belirli ilkeler sunmasına karşın ılımlı bir tavır sergilemekte ve kendi haklarını savunarak yoluna devam etmektedir. Güney Kıbrıs’ın esas gayesi, yıpratıcı psikolojik baskılar uygulayarak müzakere sürecini uzatmak veya zaman aşımına uğratmaktır.

Mayıs 1979- Nisan 1983 arasında iki tarafın da temsilcilerinin katıldığı yaklaşık 250 oturum yapılmıştır. BM Genel Sekreteri yayımladığı bir belgede, Kıbrıs sorununa müzakere yoluyla çözüm arayışlarının hedefinin “anayasal çerçevesi federal, toprak veçhesi iki kesimli” olan bir çözüm olacağını açıklamıştır.

1.2.1.12. Perez De Cuellar Başkanlığında Alınan Kararlar ve Etkileri

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kurt Waldheim, Genel Sekreter Yardımcısı Perez De Cuellar ve Birleşmiş Milletler Kıbrıs Özel Temsilcisi Hugo Gobbi, 21 Ekim 1981’de kesilen toplumlararası görüşmelere yeniden hız kazandırmak amacı ile yeni formül arayışlarına girmişlerdir. 7 Ocak 1982’de başlayan görüşmelere, 22 Mart 1982’ye kadar haftada iki defa olmak üzere devam edilmiştir. 22 Mart’tan 14 Nisan’ a kadar Türk ve Rum toplumu liderlerinin, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Perez de Cuellar ile istişareleri nedeniyle, toplumlararası görüşmelere ara verilmiştir.¹⁵¹

---

¹⁵⁰ Ahmet Billuroğlu, *a.g.e.*, s.27.

¹⁵¹ Niyazi Kızılyürek, *a.g.e.*, s.66.

14 Nisan'da yeniden başlayan görüşmelere; Cuellar'ın 3-24 Haziran tarihlerinde Denктаş ve Kypriaonu ile New York'da ayrı ayrı görüşme isteği üzerine ara verilmiştir. Cuellar, 8 Haziran'da Kypriaonu, 9 Haziran'da ise Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Denктаş ile ayrı ayrı görüşmüştür. 24 Haziran'da tekrar ara verilen görüşmelere 12 Ağustos'a kadar devam edilmiştir. Rum görüşmeci Mavromattis'in 12 Ağustos'tan 16 Eylül'e kadar, Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları Komitesi çalışmalarına katılması ve yaz tatili nedeniyle görüşmelere ara verilmiştir.

1982 yılına geldiğimizde ise, bu dönemde Rumlar toplumlararası görüşmeleri ertelemişlerdir ve Kıbrıs sorununu Uluslararası Formlarda gündeme getirmeye başlamışlardır. Türkiye'yi Avrupa'da yalnız bırakmak, Ankara'yı sürekli baskı altında tutmak ve hem Ege'de hem de Kıbrıs'ta yayılmacı Yunan emellerine uygun sonuçlara ulaşmak için geniş bir kampanya başlatmışlardır. Bu kampanya 1983 yılında hızını daha da arttırmış, aynı zamanda Kypriaonu'nun tavır ve davranışlarına yön veren bir durum da yaratmıştır.¹⁵²

Kıbrıs Sorunu, adada yaşayan Türk ve Rum toplumlarının tarihsel bir meselesidir. Yunanistan'ın isteği, Kıbrıs adasına sahip olmak, Büyük Britanya'yı kurmak, Helenizm'i ve Enosis'i gerçekleştirmektir. Bunlar, Yunanistan ve Kıbrıs Rum toplumu için en büyük hayallerdir. Kıbrıs, tarihin hiçbir döneminde Yunan idaresine girmediği gibi, hiçbir zaman bir Yunan adası da olmamıştır.

1.2.1.13. KKTC Kuruluşu Öncesi Kıbrıs Türklerinin Self-Determinasyon İsteği

1963'ten sonra Türk halkının devletten dışlandığı, her türlü sosyal hizmetten, vatandaşlık ve insanlık haklarından mahrum edildiği, barbarca saldırılarla soykırıma tabi tutulduğu bilinen bir gerçektir. Güney'deki Rum Devleti'nin de, 1974'ten sonra hiçbir şekilde Türk halkını temsil etmediği açıktır. Bütün bunların sonucunda bağımsızlık ve kendi devletine

---

¹⁵² Ertan Efegil, *a.g.e*, s.82.

sahip olma hakkı bulunan Kıbrıs Türk halkının BM ilkeleri ve uluslararası hukuk açısından da self- determinasyon hakkının doğduğu bir gerçektir.¹⁵³

Kıbrıs Parlamento Heyeti'nin hem Türk hem de Rum Parlamenterlerden oluşması koşuluyla, Rum tarafı aldığı tek taraflı bir kararla, on dokuz yıllık bir uygulamayı bozarak, Danışma Meclisi'nin 35. dönem toplantılarına bir delegasyon göndermiştir. Kıbrıs'ın tek yanlı olarak temsil edilmesini sağlamıştır. Bu arada, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin taraflara, 1983'te yapılan toplumlararası görüşmelerin yeniden başlatılması çağrısını Rum kesimi tekrar reddetmiştir.¹⁵⁴

Rum liderlerinin BM Genel kurulundan tek yanlı bir karar çıkarması üzerine durumu görüşen KTFD Meclisi; 17 Haziran 1983 tarihinde, Kıbrıs Türk halkının Self-Determinasyon hakkını vurgulayan ve kendi Cumhuriyetini kurma yolunu açan bir karar almıştır. Alınan kararda;

1. Kıbrıs Türk halkı, 1960'da kurulmuş olan iki toplumlu Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu ortaklarından biridir. Kıbrıs'ta sömürge yönetimi sona ererken, egemenlik Ada'daki iki toplumdan birine değil, ortaklaşa her ikisine devredilmiştir. Bağımsızlıkla ilgili bütün belgelerde imzası bulunan Kıbrıs Türk halkı, bağımsızlıkta ve egemenlikte eşit hak sahibidir.
2. Bağımsızlık ve egemenlikteki haklarını korumaya kararlı olan Kıbrıs Türk halkı, bir sömürge yönetiminden kurtulup bir başka sömürge yönetimine girmeyi asla kabul etmemiş, bağımsızlığını yok etmek isteyen Enosis'çilere ve EOKA terörüne karşı sayısız şehitler vererek, bağımsız yaşama hakkını ve özgürlüğünü kahramanca savunmuştur.

---

¹⁵³ Salih Karaoğlu, *a.g.e.*, s.187. Ayrıca Bkz. Ata Atun, *a.g.e.*, Cilt 2, Samtay Vakfı Yayınları, Kıbrıs 2007, s.14.

¹⁵⁴ Niyazi Kızılyürek, *a.g.e.*, s.67.

3. Bütün dünya bilmelidir ki, Türk halkı Yunanistan'ın veya Kıbrıs Rumlarının Yönetimine girmeyi hiçbir zaman kabul etmeyecektir. Kıbrıs hiçbir zaman Yunanistan'ın olmamıştır.
4. Kıbrıs sorunu, Türk Toplumunun temel haklarının ve güvencelerinin Kıbrıs Rum Yöneticileri tarafından yok edilmeye kalkışması, imha planları hazırlanması, silahlı saldırılara girişilmesi, gizlice ve meşru olmayan yollardan adaya yirmi bin Yunan askeri getirilerek zorla ve silahla Enosis'in gerçekleştirilmeye çalışılması, nihayet Yunanistan'daki yönetimle Kıbrıs'taki cinayet örgütlerinin el ele vermeleri suretiyle bizzat Makarios tarafından "Yunan İstilas" diye adlandırılan bir darbe yapılması ile ortaya çıktığı halde, Kıbrıs Rum yöneticileri bu sorunun Barış Harekâtından doğduğunu ileri sürerek gerçekleri çarpıtmaya devam etmektedirler.
5. Kıbrıs Türk Halkının, Kıbrıs'ta iki toplumlu, iki kesimli, bağımsız, bağlantısız ve federal bir devlet kurulması yolunda yapıcı içten çabalar göstermiştir.
6. Bunca acıya, alınan bunca derse rağmen, ne Megali İdea genişlemecilik ve yayılmacılığında, ne boş Enosis hayallerinden, ne de tahakküm heveslerinden vazgeçemedikleri görülen Kıbrıs Rum Yöneticileri, siyasi ve ekonomik alanlarda Kıbrıs Türk halkına karşı ayrımcı, temel haklarını reddedici ve düşmanca tutumlarını inatla sürdürmektedirler.
7. Tüm bu hak ve olanaklardan zorla ve insanlık dışı ayrımcılıkla, yoksun bırakılmanın iki ulusal toplum arasında bir uzlaşmayı veya kalıcı bir çözüme ulaşılmasını güçleştirdiği meydandadır.
8. Ortak Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yıkarak 1963'ten beri, Kıbrıs Türk halkını yasama, yürütme, yargı organlarına ve kamu yönetimine katılmaktan silah zoru

ile men eden, Kıbrıs Türkü'nün can güvenliğini ortadan kaldıran bütün temel hak ve hürriyetlerini elinden alan, onu devlet hizmetlerinden ve kaynaklarından yararlandırmayan, her türlü haktan mahrum etmek isteyenlerin bu tutumları karşısında, Kıbrıs Türkü kendi temel haklarını korumak amaçlı ve kendi temel yollarında ilerlemek zorunluluğu duymuştur.¹⁵⁵ maddelerine yer verilmiştir.

Self- Determinasyon hakkı, “bir halkın kendi geleceğini özgürce belirleme hakkı” demektir. Self- determinasyon hakkı siyasi eşitliğin özüdür. Bu hakkı içermeyen eşitlik, eşitlik değildir. Self- determinasyon hakkı azınlıklara ve topluluklara değil, halklara tanınan bir haktır. Rum liderliği, Kıbrıs Türklerinin, ayrı bir halk değil, Kıbrıs Rumlarından oluşan yerli halk içinde, sonradan gelme bir azınlık, bir etnik topluluk olduğunu yaymaya çalışmıştır. Oysa Kıbrıs Türk halkı, Rum halkı ile aynı statüde olan bir halktır. 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti iki eşit halka dayanmakta ve bu durum, gerek devletin yapısında, gerekse anayasasında açık olarak vurgulanmaktadır. Bu yüzden İngilizler adadan ayrılırken egemenliği yalnız Rumlara değil iki eşit halka devretmiştir. Birleşmiş Milletler Anayasası bir madde olarak self-determinasyon hakkını düzenlemiş ve tüm halkların buna sahip olduğunu vurgulamıştır.

Başkanını, Yasama Meclisi Üyelerini, Yerel Yöneticilerini hür ve demokratik seçimlerle belirleyen Kıbrıs Türk halkı bu hürriyet ve güvenliğini korumaya karar vermiştir. Böylece kendi tarihi görevinin tam bilinci içinde olan, Kıbrıs Türk halkının hür iradesini temsil eden Meclis;

1. Kıbrıs'ta iki eşit halktan biri olarak kendi kendini yönetme hakkına sahip bulunan Kıbrıs Türk Halkı, kendi topraklarında hür ve demokratik bir düzen içinde, kendi varlığını, milli ve kültürel kişiliğini, bütün insanların doğuştan eşit şekilde sahip oldukları temel hak ve hürriyetlerini korumaya karardır.

---

¹⁵⁵ İrfan Kalaycı, *Kıbrıs ve Geleceği Ekonomi-Politik Bir Tartışma*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s.96,98. Ayrıca bkz. Ata Atun, *a.g.e.*, Cilt 2, s. 9.

2. Kıbrıs Türk Halkının güvenliğini tam olarak korumaya yetmeyecek, onu eskiden uğradığı saldırılara, teröre, insanlık dışı ayrımlara ve baskılara yeniden uğrama tehlikesine düşürebilecek herhangi bir çözüm şeklini Kıbrıs Türk Halkı reddeder, Kıbrıs sorununa Kıbrıs Türk Halkının hür iradesi dışında hiçbir çözüm bulunamaz.
3. Kıbrıs Türk Halkı tarafından seçilmemiş, Kıbrıs Türk Halkını hiçbir şekilde temsil etmeyen ve Kıbrıs Türk Halkı adına konuşma hakkına hiçbir şekilde sahip olmayan Rum yöneticileri, Kıbrıs Türk Halkının gıyabında, hür iradesi dışında alınmış veya alınabilecek herhangi bir kararı ona empoze edemez.
4. Kıbrıs Türk Halkı kendi kaderini bizzat kendisinin belirlemesi hakkına (self-determinasyon) sahiptir. Bu hak hiçbir şekilde ortadan kaldırılamaz.
5. Yukarıdaki 4. Maddedeki hakkımızı kullanmaya zorlandığımız takdirde dahi doğacak sonuç, Denктаş – Makarios ve Denктаş – Kyprianou Doruk Anlaşmalarında belirtilen esaslar çerçevesinde olacaktır.¹⁵⁶ kararlarını almıştır.

Kıbrıs Rum tarafının kararsız davranışları, Kıbrıs Türk tarafının umutlarını kaybetmesine ve iyi niyetinin ortadan kalkmasına neden olmuştur. Rum tarafı toplumlararası anlaşmalardan da geri çekilmiş ve anlaşma yanlısı olmadığını açıkça görmekteyiz. Makarios döneminde de sürekli kararsız olan bir Rum tarafı vardı ve bu durumun Kyprianou döneminde de değişmeden devam ettiğini göstermektedir. Her ne kadar Makarios'un Rum halkı üstündeki etkisi çok büyük olsa da Rum tarafı yine de yaptığı anlaşmaların ve çizdiği yolun izinde gitmiştir. Rum tarafı ile bir anlaşmaya varılamamış hatta ilişkilerde daha da geriye gidilmiştir. Kıbrıs Türk tarafı kendi kaderini kendi belirleme yöntemine başvurmuştur,

---

¹⁵⁶ Ata Atun, *a.g.e.*, Cilt 1, ss.276-279.

bundan sonra “herkes kendi kendinin dostudur”. Kıbrıs halkının genel olarak kullandığı bu atasözü de Rumlardan umudun kesildiğinin ve inançların yitirildiğinin diğer bir göstergesidir.¹⁵⁷

Self- Determinasyon kararı sonrası, Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin almış olduğu kararlar vardır. CTP'nin (Cumhuriyetçi Türk Partisi) bu karara onay vermemiştir. Fakat diğer tüm siyasi partiler kararı onaylamıştır. 17 Haziran 1983'te alınan ve o tarihten sonra Kıbrıs Türk halkının kaderini değiştiren kararlar;

- Kıbrıs Türk halkının özgür iradesini temsil eden;
- Doğuştan hür ve eşit olan bütün insanların hür ve eşit yaşamaları gerektiğine inanan;
- Bu inanç içinde, Kıbrıs Türk halkının kendi kaderini tayin etme hakkını 17 Haziran 1983 tarihli kararıyla dünyaya ilan etmiş olan;
- Irk, milli menşe, dil ve din gibi farklara dayalı olarak insanlar arasında ayırım gözetilmesini, her türlü sömürgeciliği, ırkçılığı, baskı ve tahakkümü reddeden;
- Kıbrıs'ta, Doğu Akdeniz'de, Ortadoğu'da ve dünyada tam bir barış ve istikrarın, özgürlüğün, insan haklarının egemen olmasını isteyen;
- Kıbrıs Adası'ndaki iki halkın, kendi milli benliklerini koruyarak, kendi kesimlerinde, huzur ve güven içinde yaşamaya ve kendi kendilerini yönetmeye hakları olduğuna inanan;

---

¹⁵⁷ Rıfat Uçarol, *a.g.e.*, ss. 1032-1034.

- Aynı adada yan yana yaşamaya mecbur bulunan bu iki halkın aralarındaki bütün sorunları, eşit düzeyde müzakerelerle, barışçı, adil ve kalıcı bir çözüme ulaştırmalarının mümkün ve zorunlu olduğu görüşüne sınıksız bağlı bulunan;
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanının iki eşit halk arasında ortaklığın bir federasyon çatısı altında yeniden kurulmasını ve sorunların çözülmesini engellemeyip kolaylaştırabileceğine kani olan;
- İki halk arasındaki bütün sorunların barışçı ve uzlaşıcı bir politika ile çözülmesi için Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin gözetimi altında eşit düzeyde müzakereler yürütülmesini yürekten dileyen ve önerilmiş bulunan zirve toplantısının bu açıdan yarar sayılacağına inanan meclisimiz,
- Kıbrıs Türk Halkı Adına; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve "Bağımsızlık Bildirisi"ni onaylar.¹⁵⁸ maddelerinden oluşmaktadır.

Kıbrıs Türk halkını kendi Cumhuriyetlerini kurma eğilimine iten esas nedenlerden biri de Rum halkının tutum ve davranışlarıdır. Kıbrıs Rum halkı, iki halkın da eşit bir şekilde söz hakkına sahip olması gerekirken, birçok konuda tek taraflı söz hakkına sahip olmak istemiştir.¹⁵⁹ Daha önceleri de belirttiğim gibi kendi ülkesinde ikinci sınıf insan muamelesi gören, azınlık durumu ile sıfatlandırılan Kıbrıs Türkleri artık daha hür, daha eşit ve insanca yaşama haklarının doğmasını istemekle beraber, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanını büyük ve önemli bir çözüm olarak görmektedir.

Bu dönemde Kıbrıs Türk tarafından birçok insan, daha refah bir yaşam olanağı bulmak için dünyanın çeşitli yerlerine özellikle de İngiltere'ye göç etmek zorunda kalmıştır. Özellikle Türk tarafının genç nüfusu, kendi ülkesi dışında bir ülkede bir hayat kurma isteği içine girip

¹⁵⁸ *Kıbrıs Sorunu, Gelişmeler Ve Görüşler*, ss.79-80.

¹⁵⁹ *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi Tutanak Dergisi*, 17. Birleşim, 5 Aralık 1997 Cuma, Yasama Yılı:1997/5, s. 1053.

kendi topraklarından gerek isteyerek gerekse istemeyerek göç etmek zorunda kalmıştır. Bu durum da adada oluşan çözümsüzlük, kaos ve bıçak sırtında yaşamının insan psikolojisi üstündeki etkisini ve bundan doğan sonuçları açıkça gözler önüne sermektedir.

Kıbrıslı Rum bu dönemde İngiltere’den tatil için gelen Kıbrıslı bir Türk’e şu sözleri kullanmıştır: “*Bence artık İngiltere’den buraya taşınmalısın, buradaki nüfusunuz da az zaten, belki sen ve senin gibiler de gelince nüfusunuz çoğalır.*”¹⁶⁰ Halk arasındaki konuşmalarda bile nüfus konusu önemli bir şekilde yer alır. Bilerek veya bilmeyerek azınlık olma durumu dolaylı yollardan ima edilmeye çalışılmıştır. Kıbrıs Türk halkı, kendi Cumhuriyeti’ni kurmasına rağmen, müzakerelere ve bir barış ortamı yakalamaya aynı hızda, aynı kararlılıkta devam edeceğini de bildirmiştir.

Bağımsızlık bildirisi 23 maddeden oluşur ve her maddesi ayrı bir önem taşımaktadır. Bütün bu maddeleri paylaşmak mümkün değildir. Birinci madde bizlere Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin kurulmasının temel nedenini açıkça göstermektedir. Bu madde;

- Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıs Türk Halkı ile Kıbrıs Rum Halkı’nın ortaklığına dayalı bir devlet olarak kurulmuştur. İki milli toplumun anlaşması suretiyle kurulmuş olan bu ortak Cumhuriyeti, Kıbrıs Rum Yönetimi, 1963’ten başlayarak yıkmış ve yok etmiştir. Yirmi yıldan beri, Kıbrıs Türk Halkı, varlığına, temel hak ve özgürlüklerine ve siyasal statüsüne yöneltilen tehdit ve saldırılara karşı meşru direniş meşru savunma halindedir.¹⁶¹ şeklindedir.

Madde üç’te ise Kıbrıs Türk halkının söz hakkının elinden alınmasından ve sadece Rum halkının her koşulda ve her toplantıda kendi sözünü geçirmek istemesinden duyulan rahatsızlığın ne kadar ciddi bir boyutta olduğunun diğer bir göstergesidir. Bu madde;

---

¹⁶⁰ Niyazi Kızılyürek, *Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs*, İletişim Yayınları, İstanbul 2002, s. 289.

¹⁶¹ Osman Metin Öztürk, *a.g.e.*, ss. 79, 81-82.

- “Yirmi yıldan beri zorla ve zorbalıkla Kıbrıs Rumları’nın tekeline alınmış olan sözde “Kıbrıs Cumhuriyeti Temsilciler Meclisi”nin bütün Ada nüfusunu temsil edemeyeceği gerçeği Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi’nce daha önce tespit olunduğu halde, Kıbrıs Rum Yöneticileri son zamanlarda, her türlü adalet ve hak ilkesini ayaklar altına alarak, söz konusu Asamble’de Kıbrıs’ın fiilen Rum Parlamentosu Başkanınca temsil edilmesine yol açacak bir “oldu bitti”yi gerçekleştirmeye kalkışmıştır” şeklindedir. Ayrıca, 20 yıldan beri, Bakanlar Kurulu’nun Türklere ait olması gereken sandalyeleri, Kıbrıslı Rum ‘Bakanlarının işgalindedir. Böyle bir yürütme organı elbette, Kıbrıs Türk halkı adına konuşma yetkisine sahip değildir.”¹⁶²

Rum halkının adalet dışı davranışlarına, her koşulda ve her alanda kendilerini haklı göstermeye, kendi çıkarları doğrultusunda yollarını çizmeye devam etmelerine rağmen Kıbrıs Türk halkı onlara yine de barış elini uzatmaktan geri kalmamıştır. Bunu da Bağımsızlık Bildirisi’nin yirmi ikinci maddesinde;

- Bu tarihi günde, bir defa daha, Kıbrıs Rum halkına barış ve dostluk elimizi uzatıyoruz:
  - a. Aynı Ada’da yan yana yaşamaya mecbur bulunan iki halkın, aralarındaki bütün sorunları, eşit düzeyde müzakerelerle, barışçı, adil ve kalıcı bir çözüme ulaştırmalarının mümkün ve zorunlu olduğuna inanıyoruz.
  - b. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nin ilanı, iki eşit halkın ve onların kurdukları yönetimlerin, gerçek bir federasyon çatısı altında yeniden bir ortaklık kurmalarını engellemez, tam aksine bir federasyonun kurulabilmesi için gerekli ön şartları tamamlayarak bu yoldaki samimi çabaları kolaylaştırabilir. Bu yolda her yapıcı çabayı göstermeye kararlı olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti başka hiçbir devletle birleşmeyecektir.

---

¹⁶² Süleyman Koç, *Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar*, Birinci Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 334-335.

- c. Kıbrıs Türk Tarafı olarak, iki halk arasındaki bütün sorunlarını barışçı ve uzlaşıcı bir yaklaşımla çözülmesi için Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin iyi niyet görevinin devamını ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin gözetimi altında müzakerelerin devam etmesini istiyoruz. ele alınmıştır.

Yirmi üçüncü madde de;

- Kıbrıs Türk Halkı'nın meşru ve önüne geçilmesi imkânsız istek ve iradesine tercüman olarak, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bağımsız bir devlet olarak kurulduğunu dünya ve tarih önünde ilan ediyoruz.¹⁶³ şeklinde yer almıştır.

Kıbrıs Türk halkı bugüne kadar üzerinde kurulan tüm baskılardan, yokluk içinde var olma mücadelesi vermeye çalışmaktan ve ne kadar uğraşırsa uğraşsın bu çabaların sonucunu alamamaktan mütevellit kendi Cumhuriyetini kurmak istemiştir.

Cumhuriyet'i kurduktan sonra Kıbrıs Türk halkını birçok sorun daha beklemektedir. Belki de bugüne kadar verilen uğraşların katbekat üstünde uğraş vermeleri ve soğuk savaş taktiğini uygulamaları gerekecektir.¹⁶⁴

1.3. KKTC İlanı – 2004 Annan Planı Sürecinde Siyasi Gelişmeler

1.3.1. 15 Kasım 1983 Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlanı

17 Haziran 1983 tarihinde alınan Self-Determinasyon kararı ile Rauf Raif Denktaş, Kıbrıs Türk halkının eşit, egemen bir varlık olduğunu vurgulamış, Self- Determinasyonu eşitlik ve bağımsızlık yönünde kullanılacak bir hak olarak görmüştür. Bu dönemde Kypriaonu'nun BM'deki açıklamaları ve Kıbrıs Türkleri yerine Türkiye'yi muhatap görmesi Self- Determinasyon hakkının kullanılmasını hızlandırmıştır. Dönemin muhalefet partileri

¹⁶³ Ali Fikret Atun, *a.g.e.*, s.137,138,147,148.

¹⁶⁴ Rauf Raif Denktaş, *Kıbrıs Meselesinde Vizyon*, Eğitim Vakfı Yayınları, Kıbrıs 1994, s. 24.

olan CTP (Cumhuriyetçi Türk Birliği) ve TKP (Toplumcu Kurtuluş Partisi) ise bu düşünceye karşı çıkmışlardır. Muhalefete göre alınacak bir bağımsız devlet kurma kararı ile ileri sürülen federasyon tezi terk edilecektir. İki toplum temelinden, iki devlet temeline geçilecektir. Bu durum federasyondan konfederasyona geçiş ve gerek Türkiye'nin de oy verdiği BM kararlarına, gerekse 1977 ve 1979 Doruk Anlaşmalarına uymayan bir karardır. Kıbrıs Türk Diplomatları Ankara'ya giderek oradaki diplomatlarla çeşitli toplantılara katılmışlardır. Muhalefet partileri ise yeni devlet kurulmasına karşı çıkmalarına rağmen bir süre sonra bu düşüncelerini değiştirmişlerdir.¹⁶⁵

Kıbrıs Rum Yönetimi Başkanı Glafkos Klerides'in yazmış olduğu "My Deposition" (İfadem) adlı anı kitabında;

*"Makarios sonuna kadar Kıbrıs Türklerini azınlık durumuna indirebileceğine inanmıştı... Denktaş'ın uzlaşıcı, makul önerilerini bu nedenle reddetmişti."*¹⁶⁶ İfadesi yer almaktadır.

Tabi ki sadece Cumhuriyet'in kurulduğu ilanı ile kalınmamış, Federe Meclisi'nin ve bakanlarının yaptığı çalışmalar sonucunda alınan birçok karar da olmuştur. Alınmış olan bu kararları;

- Kıbrıs Türk Halkının özgür iradesini temsil eden, doğuştan hür ve eşit olan bütün insanların hür ve eşit yaşamalarına inanan, bu inanç içinde, Kıbrıs Türk Halkının kendi kaderini tayin etme hakkını 17 Haziran 1983 tarihli kararıyla dünyaya ilan etmiş olan, ırk, milli menşe, dil ve din gibi farklılara dayalı olarak insanlar arasında ayırım gözetilmesini, her türlü sömürgeciliği, ırkçılığı, baskı ve tahakkümü reddeden, Kıbrıs'ta doğu Akdeniz'de, Orta-Doğu'da ve dünyada tam bir barış ve

¹⁶⁵ Ahmet Billuroğlu, *a.g.e.*, ss.34-35.

¹⁶⁶ Soyalp Tamçelik, *Avrupa Birliği Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Münasebetlerinin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne İktisadi, Siyasi ve Hukuki Tesirleri*, Nil Yayınları, ss.9-10.

istikrarın, huzur ve güven içinde yaşama ve kendi kendilerini yönetmeye hakları olduğuna inanan, aynı adada yan yana yaşamaya mecbur bulunan bu iki halkın aralarındaki bütün sorunları, eşit düzeyde müzakerelerle, barışçı, adil ve kalıcı bir çözüme ulaştırmanın mümkün ve zorunlu olduğu görüşüne sınıksız bağlı bulunan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanının iki eşit halk arasında ortaklığının bir federasyon çatısı altında yeniden kurulmasını ve sorunların çözümlenmesini engellemeyip, kolaylaştırabileceğine kani olan, iki halk arasındaki bütün sorunların barışçı ve uzlaşmacı bir politika ile çözümlenebileceğine inanan ve bu amaçla müzakereler yürütülmesini yürekten dileyen ve önerilmiş bulunan zirve toplantısının bu açıdan yarar sağlayacağına inanan Meclisimiz, Kıbrıs Türk Halkı adına, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve "bağımsızlık bildirisini" onaylar.¹⁶⁷ şeklinde açıklayabiliriz.

Türk halkı kendi Cumhuriyeti'ni kurup bağımsızlığını ilan etmiş olmasına rağmen, müzakerelerin devam etmesini ve adadaki savaş durumunun barış durumuna dönüştürülmesini istemiştir. Self- determinasyon istenmiştir. Türk halkının rahatsız olduğu en büyük ve en derin nokta, eşitsizliktir. Türk halkı, her insan doğuştan gelen haklara ve özgürlüklere sahiptir, bu hak ve özgürlükler hiçbir insan tarafından alınamaz veya engellenemez, görüşünü savunmuştur.

Kuruluş bildirisinden ayrı olarak kabul edilen bağımsızlık bildirgesinde ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilan nedenleri sıralanarak "Hür ve bağımsız yaşamak Kıbrıs Rum halkının olduğu kadar, Kıbrıs Türk halkının da hakkıdır" denmekte, Rum halkı eşit müzakerelere çağrılarak, Enosis hayalinin kesinlikle terk edilmesi istenmekte,

---

¹⁶⁷ Salih Karaoğlu, *a.g.e.*, ss. 190-191.

“ Bu tarihi günde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin

- a. Birleşmiş Milletler ilkelerine bağlılığını
- b. Bağlantısızlık dışında bir politika izlemeyeceğini
- c. İki büyük devletle ve bütün ülkelerle ilişkilerinde Doğu Akdeniz'de barışın, istikrarın ve dengelerin korunmasını ön planda tutacağını askeri bloka katılmayacağını
- d. Bütün ülkelerle dostane ilişkiler kurmayı amaçladığını ve egemenlik alanında hiçbir ülke aleyhine, hiçbir düşmanca faaliyete izin vermemeye kararlı olduğunu
- e. Tesis, Garanti ve İttifak Anlaşmalarına bağlı olduğunu
- f. İslam ülkeleri, bağlantısız ülkeler ve Commonwealth ile kabil olan en yakın bağları ve ilişkileri kurmaya çalışacağını
- g. Kuzey Kıbrıs'ı dünyada, Akdeniz'de ve yakın bölgemizde barışın hüküm sürmesine hizmet edecek bağımsız ve bağlantısız bir barış ve huzur bölgesi olarak tutmaya azimli ve kararlıyız.

Yukarıda belirtilen inançların, gerçeklerin ve zorlukların ışığı altında Kıbrıs Türk halkının meşru ve önüne geçilmesi imkânsız istek ve iradesine tercüman olan Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bağımsız bir devlet olarak kurulduğunu dünya ve tarih önünde ilan ediyoruz.”¹⁶⁸ denmektedir.

Kıbrıs Türk halkını Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni kurmaya iten en önemli sebeplerden biri Birleşmiş Milletlerin almış olduğu bir karardır. Kıbrıs Türklerinin silah zoru ile yönetim dışına atılmaları ile başlayan, önce “Geçici Türk Yönetimi” sonra “Kıbrıs Türk

---

¹⁶⁸ Sabahattin İsmail, *a.g.e.*, ss. 162-163.

Yönetimi” daha sonra “Otonom Türk Yönetimi” ve “Federe Türk Cumhuriyeti” aşamalarından geçmiştir. Kıbrıs Türk halkı, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 37/253 sayılı kararından sonra “Self-Determinasyon” hakkını kullanarak 15 Kasım 1983’de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni kurduğunu ilan etmiştir.¹⁶⁹Ekler 4

Birleşmiş Milletlerin 37/253 sayılı kararı;

- 1 Kasım 1974’de aldığı 3212 sayılı karar ve müteakip kararları hatırlatarak,
- 12 Şubat 1977 ve 19 Mayıs 1979 tarihli üst kademe anlaşmalarını hatırlatarak,
- Toprakların işgal ve güç yolu ile istimlâkleri prensiplerinin kabul edilemeyeceğini teyit ederek,
- Uluslararası barış ve güvenliğe, Kıbrıs sorununun çözümünün gecikmesinin teşkil etmekte olduğu ciddi tehlikeden üzüntü izhar ederek,
- Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs hakkında aldığı kararların hala uygulanmamasına üzülenek,
- Kıbrıs konusunda uluslararası bir konferans toplanması fikrini hatırlatarak,
- Kıbrıs toprağının bir kısmının, hala yabancı güçlerin elinde bulunmasını tel’in ederek,
- Toplumlararası görüşmelerde ilerleme kaydedilmemesini tel’in ederek,
- Oldubittiler yaratmak veya demografik-yapıyı değiştirme yönünde tek taraflı bütün eylemleri tel’in ederek,

---

¹⁶⁹ Zehra (Yalçınkaya) Cerrahoğlu, *a.g.e.*, s.72. Ayrıca bkz. Veysi Akın , “Kıbrıs Sorununun Ortaya Çıkışı ve Gelişmeler”, Derleyen: Şenol Kantarcı, *Kıbrıs Laboratuvarı*, İstanbul 2004, ss. 33-54.

- Birleşmiş Milletler anlaşması ve ilgili kararları çerçevesinde barışçı yollarla “Kıbrıs Sorunu”nun daha fazla gecikmeden çözümlenmesi gerektiğini tekrarlayarak,
1. Kıbrıs Cumhuriyeti’nin hükümlerlik, bağımsızlık, toprak bütünlüğü, birliği ve tarafsızlığına olan tam desteği tekrarlar ve iç işlerine yabancı müdahalesine bir son verilmesi çağrısında bulunur.
  2. Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ve halkının, Kıbrıs’ın tümü üzerindeki doğal ve diğer kaynaklarında etkin hükümlerlik ve kontrol hakkını tekrarlar ve bütün ülkeleri, Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti’ne bu haklarını kullanmasında yardımcı olmaya çağırır.
  3. Yukarıda belirtilen bu hakları kullanmaya (mal sahibi olmak için koçan verilmesi dâhil) engel olacak çabaları tel’in eder.
  4. Kıbrıs Cumhurbaşkanı’nın tam silahsızlanma yönünde yaptığı teklifi memnuniyetle karşılar.
  5. 12 Şubat 1977 ve 19 Mayıs 1979 üst kademe anlaşmalarına destek beyan eder.
  6. Genel kurulda oy birliği ile kabul edilen ve Güvenlik Konseyi’nin 13 Aralık 1974 tarih 365 sayılı kararı ile teyit edilen 3212 (XXIX) sayılı kararını ve daha sonra Genel kurul ve Güvenlik Konseyi’nce alınan kararların derhal uygulanmasını ister.
  7. Kıbrıs sorununun süratli ve kabul edilebilir bir çözümlü için Kıbrıs Cumhuriyeti’ndeki bütün işgal kuvvetlerinin geri çekilmesi gerekliliğine inanır.

8. Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki bütün işgal kuvvetlerinin derhal geri çekilmesini ister.
9. Genel sekreterin çabalarını arttırmasını tavsiye ederken, toplumlararası görüşmelerde gelişme kaydedilmemesine üzüntü izhar eder.
10. Genel Sekreterin gözetimi altında manalı sonuç getirici, yapıcı ve kapsamlı görüşmelerinin iki cemaatin temsilcileri arasında serbestçe ve eşitlik içinde ve ilgili Birleşmiş Milletler kararları ve üst kademe kararları çerçevesinde, her iki tarafça kabul edilebilecek bir çözüme en erken bir sürede varılması amacı ile devam ettirilmesine çağrıda bulunur.
11. Bütün Kıbrıslıların temel hürriyetlerine ve insan haklarına, hareket serbestisi, yerleşim serbestisi ve emlak edinme hakkı ve göçmenlerin arzu ettikleri takdirde salimen evlerine dönmelerini sağlayacak tedbirlerin alınmasına saygı gösterilmesi çağrısında bulunur.
12. Silah zoruyla meydana gelen oldubittinin Kıbrıs sorununun çözümünü herhangi bir şekilde etki yapmasına müsaade edilmemesine inanır.
13. İlgili taraflara, Kıbrıs sorununa barışçı yollardan adil ve kalıcı bir çözüm bulunma umutlarını ters yönde etkileyecek tek yanlı hareketlerden kaçınmalarını ve genel sekreter ile, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi kararları çerçevesinde ve Kıbrıs'ta görev yapan Birleşmiş Milletler Barış Gücü ile tam bir işbirliği içinde olmaları için çağrıda bulunur.
14. İlgili taraflara Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlık, birlik, hükümranlılık ve toprak bütünlüğünü bozacak veya bozmaya ilişkin bütün hareketlerden kaçınmaları için çağrıda bulunur.

15. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne belirli bir zaman çerçevesi içinde almış olduğu veya almayı gerekli gördüğü kararların uygulanmasını ve Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs hakkında almış olduğu kararların süratle ve etkili olarak Birleşmiş Milletler Anlaşması çerçevesinde uygulanması için pratik tedbirleri alması tavsiyesini tekrarlar.

16. Genel sekreterin raporunda belirttiği gibi Kıbrıs sorununun çözümünde daha etkili şahsi gayretlerini memnuniyet ile karşılar ve bunun ışığı altında genel sekreteri, Güvenlik Konseyi'nin kendisine vermiş olduğu iyi niyet görevi çerçevesinde probleme adil ve kalıcı bir çözüm bulması için uygun göreceği bütün tedbirleri almaya ve çabalarının sonuçlarını 38.nci Genel Kurul'a bir rapor ile bildirmeye davet eder.¹⁷⁰ maddeleriyle açıklanmıştır.

Alınan bu kararlar birlikte, 20 yıldır büyük özveriler ve güçlükler içinde kutsal kavgasını sürdüren Kıbrıs Türkleri, Bağımsız Devletini ilan etmiştir. 15 Kasım 1983 tarihinde ilan edilen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni, Türkiye, aynı gün resmen tanımıştır. Türkiye'nin bu kararı, T.C. Büyükelçisi Sn. İnal Batu tarafından KKTC Cumhurbaşkanı Sn. Rauf Raif Denktaş'a 15 Kasım akşamı resmen bildirilmiştir.¹⁷¹

Turgut Özal başkanlığında yeniden sivil yönetime geçen Türkiye Cumhuriyeti, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun hemen ardından yeni devleti resmen tanımıştır. 1984 yılında ise Türkiye ile KKTC arasında karşılıklı büyükelçi atanmıştır. Pakistan önce KKTC'yi tanıma kararı almış, ancak çok kısa sürede Amerika Birleşik Devletleri baskısıyla kararından vazgeçmiştir. Ayrıca Bağımsızlık Bildirisi'ni 15 Kasım 1983'te onaylayan Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi, 2 Aralık 1983'te KKTC Kurucu Meclisi'nin oluşturulmasını kararlaştırmıştır. Bu karara göre Kurucu Meclis, KTFD Meclisi'nin 40 üyesine ek olarak o

¹⁷⁰ Zehra (Yalçınkaya) Cerrahoğlu, *a.g.e.*, ss.68-71.

¹⁷¹ Vehbi Zeki Serter, *a.g.e.*, ss.164-165.

tarihteki (15 Kasım 1983) Bakanlar Kurulu üyeleri ve çeşitli kurum ve kuruluş temsilcileri ile birlikte toplam 70 üyeden oluşacaktır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanından sonra 1985 yılına kadar Nejat Konuk'un Başbakanlığında geçiş hükümeti olarak kabul edilen bir kabine kurulmuştur.¹⁷²

70 kişilik Kurucu Meclis ilk Cumhuriyet Anayasası'nı hazırlamak için çalışmalarına başlarken Anayasa'nın halkoyu ile kabulünden sonra genel seçimlerin yapılacağı ve yeni Cumhuriyet Meclisi'nin oluşacağı ilan edilmiştir. KKTC bayrağı belirlenmiştir.¹⁷³

1.3.2. 1983 Yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde İç Siyaset

9 Haziran 1983 tarihinde KKTC'nin ilk Cumhurbaşkanlığı seçimleri yapılmıştır. Seçimlere Rauf R. Denктаş "Partiler Üstü" adı altında bağımsız aday olmuştur. Diğer adaylar Cumhuriyetçi Türk Partisi adına Özker Özgür, Toplumcu Kurtuluş Partisi adına Alpay Durduran ve bağımsızlar Arif Hasan Tahsin, Servet S. Dedeçay ile Ayhan Kaymaktır. Seçimi Rauf Raif Denктаş %70 oyla kazanmıştır. 23 Haziran 1985 tarihinde Genel Seçimler yapılmıştır. 50 kişilik Cumhuriyet Meclisi'ne UBP, CTP, TKP ve yeni kurulan Yeni Doğuş Partisi girmiştir.¹⁷⁴

Ancak seçim sonuçlarına göre hiçbir parti tek başına hükümet kuramamıştır. Bunun sonucunda da Dr. Derviş Eroğlu'nun başkanlığında UBP ile TKP arasında koalisyon hükümeti kurulmuştur. Bu iki parti arasında hazırlanan Ekonomik Önlemler Paketinin TKP tarafından kabul edilmemesi ile partiler birbirlerinden ayrılmıştır.

1985 yılındaki seçimlerde, KKTC genelinde Ulusal Birlik Partisi 24 milletvekilliği, Cumhuriyetçi Türk Partisi 12 milletvekilliği, Toplumcu Kurtuluş Partisi 10 Milletvekilliği ve Yeni Doğuş Partisi 4 milletvekilliği çıkararak meclis kurulmuştur. Ulusal Birlik Partisi'nin

¹⁷² Ahmet Billuroğlu, *a.g.e.*, ss.35-37.

¹⁷³ Ata Atun, *a.g.e.*, Cilt 1, s. 53.

¹⁷⁴ Heinz A. Richter, *a.g.e.*, s.424.

Kurultay ile Parti Başkanlığına geçen ilk Genel Başkanı Dr. Derviş Eroğlu tarafından 19 Temmuz 1985 tarihinde UBP- TKP koalisyonu kurulmuştur. UBP'nin 24, TKP'nin 12 üyesi olduğundan Anayasayı Mecliste değiştirebilme çoğunluğunu sağlamışlardır. 11 Ağustos 1986'da ekonomik konularda alınan bazı kararlar üzerine çıkan anlaşmazlık sonucunda bu koalisyon sonlanmıştır.¹⁷⁵

1988'de hükümet ekonomi konusunu ele almıştır. Türkiye ile Kuzey Kıbrıs arasında ekonomik kararlar alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, KKTC'de üretilen ve belli oranda katma değeri olan mamullerin sıfır gümrük ve fonla Türkiye'ye girmesini kabul etmiştir.

Rauf Denktaş, KKTC'nin telekomünikasyon sisteminin yenilenmesi, su kaynaklarının denetim altına alınması için gözetler yapılması, elektrik sorunu için gerekli santrallerin kurulması ve ihtiyaç duyacağı kredilerin T.C. Merkez Bankası'ndan sağlanması için tüm yardım ve desteğin sağlanacağını bildirmiştir. Diğer taraftan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti Katma Değer Vergisini yürürlüğe koyacağını, devletin gelirlerini artıracığını, KKTC bankalarında uygulanan faizleri Türkiye'ye paralel seviyeye getireceğini, devlet memurlarının sayısının azaltılması için gerekli önlemleri alacağını, yabancı sermaye kanunu hazırlayacağını, elektrik ve su ücretlerini azaltacağını kararlaştırmıştır.¹⁷⁶

Ekonomik İşbirliği Protokolü Türkiye Cumhuriyeti'ne parasal yükümlülük getirdiği halde, KKTC Hükümetine daha çok idari tedbirler getirmiştir.

1990 yılında Milletvekili seçimlerinde, UBP %50'nin üzerinde oy almıştır. 1976 yılında %53, 1981'de %42, 1985'te %37 oy alan Ulusal Birlik Partisi oylarını %55'e çıkarmıştır.

---

¹⁷⁵ *Girne Amerikan Üniversitesi, KKTC'de Siyasi Partilerin Dünü Bugünü ve Geleceği*, Milenyum Senato Kongre Merkezi, 10 Ocak 2012, saat 14:00.

¹⁷⁶ *Girne Amerikan Üniversitesi, KKTC'de Siyasi Partilerin Dünü Bugünü ve Geleceği*, Milenyum Senato Kongre Merkezi, 10 Ocak 2012, saat 14:00.

Bu döneme kadar ortak mücadele veren siyasi partiler içerisinde dağılmalar gerçekleşmiştir. CTP- DP ile birleşmiş, UBP'ye karşı birlik olmuştur. 1993 yılında CTP'nin başına Özker Özgür'ün yerine Mehmet Ali Talat gelmiştir. Bu dönemde diğer partiler ile birleşen CTP güçlü bir sol parti olmuştur.

6 Aralık 1998'de yapılan seçimde, UBP % 40.33 oy oranıyla 24 milletvekili, DP % 22.61'le 13, TKP % 15.36 ile 7 milletvekili, CTP % 13.35 ile 6 milletvekili çıkarmıştır. 1993'te UBP % 29 oy oranı ile 17, DP % 29.2 ile 15, CTP % 24.2 ile 13, TKP % 13.3 ile 5 milletvekilliği kazanmıştır.¹⁷⁷

Seçimlerde, DP'nin oy ve milletvekili kaybına uğradığını, buna karşılık CTP'nin oy kaybının daha büyük olduğunu görmekteyiz. CTP'nin oylarında % 10'dan fazla düşüş yaşanırken, milletvekili sayısı 13'ten 5'e inmiştir.

1.3.3. KKTC'nin İyi Niyet Önerileri 2 Ocak 1984

KKTC yönetimi, ilanının ardından uluslararası alanda oluşan görüşlerin olumlu hale gelmesi için bazı önerilerde bulunulmuştur. Sorunu taraflar arasında karşılıklı görüşmelerle çözüme yoluna gidilmiş, "İyi Niyet Önerileri" başlığı altında BM Genel Sekreterliği'ne sunulmuştur. Bu önerilere göre, Türk tarafı, Maraş'ın BM yönetimi altına girebileceğini, genel bir anlaşmanın ardından Maraş'tan ayrılmış bulunan Rumlarında evlerine dönebilecekleri belirtmiştir. Karşılığında da Lefkoşa Havaalanı'nın sivil hava trafiğine açılması istenmiştir. Ancak öneriler Kıbrıs Rum tarafınca reddedilmiştir.¹⁷⁸

---

¹⁷⁷Rauf Raif Denктаş, *a.g.e.*, s.132. Ayrıca Bkz. Ahmet An, *Kıbrıs Nereye Gidiyor?*, Birinci Basım, Alfa Yayınları, İstanbul 2002, s. 283.

¹⁷⁸ Ahmet Billuroğlu, *a.g.e.*, s.41.

Rum tarafının görüş önerilerine karşı tutumu olumsuz olmuştur. Maraş'ın BM yönetimine verilmesi büyük bir ayrıcalık olmasına rağmen olumsuz bir cevapla karşılanması Rum tarafının Kıbrıs Sorununda çözüm istemediğini açıkça göstermektedir. Lefkoşa Havaalanının sivil hava alanına açılması Kuzey Kıbrıs'ta ekonomik geliri arttıracığından olumsuz karşılanmıştır.

1.3.4. Perez De Cuellar'ın Girişimleri ve Ön Taslak

16 Mart 1984'te Cuellar, toplumlararası görüşmelerin yeniden başlatılması için girişimde bulunmuştur. 10 Eylül 1984'te "Yakınlaşma Görüşmeleri" New York'ta Genel Sekreterin taraflar ile ayrı ayrı görüşmesi şeklinde gerçekleşmiştir. 3 Tur şeklinde geçen görüşmelerin ardından Cuellar ön taslak hazırlamıştır.¹⁷⁹ Ön taslak şu şekildedir;

- İki kesimli iki toplumlu federal bir Cumhuriyet kurulacak,
- Federal cumhuriyette iki meclis bulunacaktır. Alt meclis 70-30 oranı, üst meclis ise Türk ve Rumların eşit katılımı ile oluşacak,
- Türklerin 1981'de sundukları toprak önerileri esas olarak ele alınıp Maraş, Yeşilirmak, Akıncılar Rumlara bırakılacak,
- Cumhuriyet'in birliğini sembolize edecek bir Cumhurbaşkanı ile Cumhurbaşkanı Yardımcısı öngörülmüştür. (Cumhurbaşkanı Yardımcısı Türk olurken dışişleri, savunma ve güvenlik konularında veto hakkı bulunacaktır).
- İki toplum arasında "Güven ortamının" kurulması için; Lefkoşa havaalanı Türklerle Rumlar arasında ortak işletmeye açılacaktır, Ortak bir "geçici hükümet" kurulacaktır,

---

¹⁷⁹ Kıbrıs Gazetesi, 14. 10. 1984.

Sorunun uluslararası platformlarda ele alınmasına son verilecektir, Türklere ekonomik ambargo uygulanması durdurulacaktır.¹⁸⁰

Perez de Cuellar 1985 yılının Nisan ayında ilk taslaktan küçük farklılıklarla yeni bir çözüm taslağı sunmuştur. Bu kez de Türk tarafı önerileri reddetmiştir.

Her iki tarafın da maddeleri kabul etmeyişinin üzerine gazetede çıkan haberler ise şöyledir:

Alithia Gazetesi, Lefkoşa 29.01.1985: Rum Basını Ne diyor? *“Kıbrıs Rum Hükümeti, Kıbrıs sorununun tarihinde bugüne kadar, bu derece suçlu olarak, teşhir edilmemiştir. 1978’de batıların sunduğu çözüm planını reddettik. 1980’de günün Birleşmiş Milletler genel sekreteri Kurt Waldheim’in değerlendirmesini geri çevirdik. 1983’de Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Perez de Cuellar’in gösterdiklerini reddettik. Şimdi de Cuellar’ın sunduğu noktaları Kıbrıs Türkleri kabul ediyor biz kabul etmiyoruz.”*

Times, Londra 22.01.1985: *“Çeşitli Basın Yayın Organlarındaki Görüşler: “Kıbrıs Zirve Toplantısının başarısızlıkla sonuçlanmasından Rum tarafı sorumludur.”*¹⁸¹

1.3.5. 1988 Vasiliou - Denктаş Görüşmeleri

1988 yılında Yorgos Vasiliou AKEL’in desteğıyle Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanmıştır ve Kıbrıs Cumhuriyetinin üçüncü Cumhurbaşkanı olarak göreve başlamıştır. Denктаş ile Vasiliou 24 Ağustos 1988 tarihinde BM Genel Sekreteri Perez de Cuellar ile Cenevre’de bir araya gelmişlerdir. İlk toplantı, 16 Eylül 1988 tarihinde Ledra Palace’ta gerçekleşmiştir.1 Haziran 1989 tarihine kadar Kıbrıs Sorununa çözüm bulmak üzere görüşmeler sürmüştür.¹⁸²

¹⁸⁰ Zehra (Yalçinkaya) Cerrahoğlu, *a.g.e.*, ss.83.

¹⁸¹ *Hürriyet gazetesi*, 26. 07. 2008.

¹⁸² İlhan Uzgel, *Ulusal Çıkar ve Dış Politika*, İmge Yayınları, İstanbul 2004, s. 209.

Türk heyetinde, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Danışmanı Ümit Süleyman Onan, Cumhurbaşkanlığı Hukuk Danışmanı Necati Münir Ertekün, Cumhurbaşkanlığı Müsteşarı Osman Ertuğ yer almıştır. Rum Heyeti üyeleri ise, Başsavcı Triandafillines, Rum Yönetimi sözcüsü Akis Fandis, Vasiliou'nun danışmanları Stella Sulyoti ve Attalides olmuştur. Genel Sekreterin yanında ise, Genel Sekreter Yardımcısı Mairock Goulding ve Kıbrıs Özel Temsilcisi Oscar Camilion da yer almıştır.

Bu ilk görüşmede Rauf R. Denктаş, “iki devletli çözüm” ve aynı zamanda konfederal bir düzen istemiştir. Rum tarafı temsilcisi Vasiliou ise bunun 1977 ve 1979 yıllarında imzalanan Yüksek Düzey anlaşmalarıyla bağdaşmadığı düşüncesindeydi.¹⁸³

Rauf Raif Denктаş'ın görüşmeler esnasındaki isteği Konfederal bir yönetim sistemiydi. Birden çok devletin iradesinin bir araya gelmesinden oluşan bir uluslararası anlaşmayla kurulmuş olan her devletin kendi iradesini kendisinin savunması anlayışını benimsemiştir. Diğer taraftan Vasiliou ise, bu görüşün mümkün olamayacağını, Doruk anlaşmalarına uymadığını Federal bir yönetim ile yönetilebileceğini savunmuştur. Cenevre'de gerçekleşen görüşmeler 1977-79 yıllarında yapılan Doruk anlaşmasında geçen maddeleri içermektedir.

Bu görüşmede ele alınan maddeler;

- Kıbrıs Cumhuriyeti iki toplumlu, iki bölgeyi bir devlet olacak.
- İki federe devlet eşit statüde olmakla beraber federal devletin yetkileri 1960 düzeninde olduğu ölçüde merkezileştirilecek.
- Dolaşım serbestliği hemen uygulanacak.
- Göçmenler eski yerlerine dönecek.

---

¹⁸³ Niyazi Kızılyürek, *a.g.e.*, s.78.

- Kıbrıs Türk ve Rum birlikleri arasında sayısal bir denge kurulacak ve asker sayısında bir indirimle gidilecek.
- Garanti sistemi mevcut duruma uydurulacak.¹⁸⁴şeklindedir.

Rauf Raif Denктаş bu önerileri kabul etmemiştir. Kıbrıs Türk kesimi, sunulan planın BM Genel Sekreteri'nin danışmanları ve Vasiliou ile birlikte hazırlanmış olmasından dolayı önerileri reddetmiştir. Ağustos 1988- Haziran 1989 tarihleri arasında yapılan birinci tur Denктаş- Vasiliou görüşmelerinde hiçbir karara varılamamıştır.

1.3.6. 26 Şubat - 2 Mart 1990 New York Zirve Görüşmeleri

Perez de Cuellar Planı'nın ardından Şubat 1990'da Denктаş ile Vasiliou New York'ta BM Genel Sekreteri aracılığı ile yeniden görüşmüşlerdir. Görüşmeye başlamadan önce Cumhuriyet gazetesine yansıyan Rauf Raif Denктаş'ın bu görüşme ile ilgili düşüncesi;

“Bu çıkmazdan kurtulmaz zorundayız. İki halk geleceğe doğru bakabilmelidir. Bizim için başka seçenekler yoktur. Kıbrıslı Rumlarda bir karar vermelidir. Biz eşit şartlarda yetki paylaşımı ve işbirliği yapmayı istiyoruz.”¹⁸⁵ şeklindedir. Rauf Raif Denктаş, New York'ta görüşmelere başlamadan önce, Rum tarafı ile kesin karara varmak istemiştir.

Denктаş'ın New York heyetinde, Anayasa Danışmanı Mümtaz Soysal, Necati Münir Ertekün, Zaim Necatigil, görüşmeci Ümit Süleyman Onan ve müsteşarı Taner Etkin yer almıştır. Vasiliou'nun heyetinde ise, AKEL Başkanı Hristofyas, DİSİ Başkanı Klerides, DIKO Başkanı Kyprianou, EDEK Başkanı LissaLissarides, Rum Yönetimi Sözcüsü Akis Fandis ve Rum Dışişleri Bakanlığı “Kıbrıs Sorunu Masası Şefi” Mihalis Atalides yer almıştır.

¹⁸⁴ İlhan Uzgel, *a.g.e.*, s. 214.

¹⁸⁵ *Halkın Sesi Gazetesi*, 27 Şubat 1990.

Sunulan önerilerde üzerinde anlaşma sağlanması gereken noktalar:

- İki halkın siyasal eşitliğinin kabul edilmesi
- İki halkın ayrıca kendi kaderini belirleme hakkının tanınması (self-determinasyon hakkı)
- İki halkın ayrı dinsel ve ulusal kimliklerinin bulunduğu kabul edilmesi.¹⁸⁶ şeklinde sıralanabilir.

Görüşmelerde Vasiliou, Türklerin sadece bir toplum olduğunu, dolayısıyla kendi kaderini tayin hakkına sahip olmayacağını iddia etmiş, Rauf Denктаş'ın sunduğu önerileri reddetmiştir.

1.3.7. Butros Gali'nin 1992 yılındaki Girişimleri ve Gali Haritası

1 Ocak 1992 tarihinde BM'nin yeni Genel Sekreteri Butros Gali olmuştur. Mısır'ın Eski Dışişleri Bakanı olan Gali göreve başlaması ile Kıbrıs Sorunu konusunda ilk girişimleri yapmıştır. Türkiye, Yunanistan, Rauf R. Denктаş ve Vasiliou ile görüşmeler yapmışlardır. Bu görüşmelerin ardından hazırladığı raporu 3 Nisan 1992'de Güvenlik Konseyi'ne sunmuştur. Bu raporda 3 sorun gündemde olmuştur. Bunlar; toprak, göçmenler ve anayasadır. Butros Gali sorunun çözümü için "Fikirler Dizisi" hazırlamıştır.

Fikirler dizisine göre konu,

- Kıbrıs'ta çözüm iki tarafın da kabul edeceği bir düzenleme olmalıydı ve siyasal eşitlik ilkesine dayanmalıydı.
- İki kesimli federal yapı da olsa Kıbrıs Devleti'nin tek egemenliği ve tek uluslararası kişiliği olmalıydı.

---

¹⁸⁶ Atilla Eralp, *Türkiye ve Avrupa (Türkiye ve Yunan Sorunları)*, 1. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 1997, s. 247. Ayrıca bkz. Niyazi Kızılyürek, *a.g.e.*, s. 164.

- Temsil oranı, iki meclisli parlamentoda, üst mecliste yüzde 50-50, alt mecliste yüzde 70-30, yürütme organında ise yüzde 70-30 olarak kabul edilmeliydi.
- Federal yönetime (merkezi yönetime) devredilmeyen tüm yetkiler federe devlete ait sayılmalıydı.
- Serbest dolaşım hakkı federal anayasa ile birlikte geçerlilik kazanmalı, yerleşme ve mülk edinme haklarıyla federal anayasaya uygun biçimde, toprak düzenlemesi gerçekleştirildikten sonra federe devletler tarafından uygulanmalıydı.¹⁸⁷ şeklinde ele alınmıştır.

Gali, “Fikirler Dizisi” planında toprak konusuyla ilgili bir de harita önermiştir. Gali bu haritayı Rauf R. Denктаş’ın kriterlerini dikkate alarak hazırlamıştır. Bu kriterler;

- 1) Hali hazırda Türklerin denetiminde olan sahillerin kendilerine kalması,
- 2) Doğuda Türk sınırının İngiliz üsleriyle temas halinde olması,
- 3) Geleneksel Türk köylerinin Türk Federe Devleti içinde kalması,
- 4) Adanın su kaynaklarının dikkate alınması, Ercan Havaalanının Türk Yönetimi altındaki topraklarda kalması şeklindedir.

Fikirler Dizisine eklenen haritada Denктаş’ın bu kriterlerinin tamamına uyulmadığı görülmektedir. Örneğin, su kaynaklarının dikkate alınma fikrine uyulmamıştır. Söz konusu harita, Güzelyurt kasabasını, ayrıca Güzelyurt’un doğu ve güney kısımlarındaki topraklarla su kaynaklarını Türklerden alarak Rumlara bırakmaktadır.¹⁸⁸

---

¹⁸⁷ Ata Atun, *a.g.e.*, Cilt 2, s. 234.

¹⁸⁸ Soyalp Tamçelik, “Kıbrısta Gobi ve Gali Planlarına Göre Harita Meselesi”, *International Journal of Human Sciences*, Volume:9, Issue:2, 2012, ss. 1031-1074.

Bu haritaya göre, Ercan Devlet Hava Limanına iniş ve oradan kalkışlarda, uçakların Rum toprakları üzerinde uçuşu zorunlu hale gelmiştir. Gali'nin Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporda, toprak düzenlemesi bölümünün başlangıcında, 1974'te Rumların ada nüfusunun %80'ini, Türklerin ise %18'ini oluşturduğu belirtilmiş ve toprak dağılımı için nüfus oranının esas alınması gerektiği savunulmuştur.¹⁸⁹

Gali Fikirler Dizisi, BM'nin 1992 yılına kadarki çözüm önerilerinden farklı değildir. Haritanın içeriğinde de görüldüğü gibi siyasi ve toprak eşitliği olmayan Federal bir yönetim sisteminden çok, nüfus çoğunluğu dikkate alınarak hazırlanmış bir fikirler dizisidir. İki ay devam eden görüşmeler 14 Ağustos 1992 tarihinde tamamlanmıştır.

19 Kasım 1992 tarihli raporunda kabul edilmeyen bazı; yürütmenin yapısı, bakanlar kurulunun yapısı, geçici hükümet, ekonomik farklılıkların giderilmesi, federal devletin Türkiye ile Yunanistan'ın üye olmadığı uluslararası kuruluşlara katılımı, tek egemenliğin uygulanmasından kaynaklanan sorunlar, federe devletler, federal devlet tarafından sınırlandırmadığı oranda egemendirler.¹⁹⁰ kısımları görmekteyiz.

Butros Gali'nin hazırlamış olduğu Fikirler Dizisinin kabul edilmemiş olması, Kıbrıs Rum kesiminde iktidar değişikliği yaşanması Fikirler Dizisinin sonlanmasına sebep olmuştur. Fikirler Dizisine karşı görüşte olan DİKO partisinin desteği ile iktidara gelen Glafkos Keliridis bu diziye karşı görüşte olmuştur ve sorunun çözümü için öncelikle AB üyeliğine girilmesi gerektiğini savunmuştur. 28 Şubat 1993 tarihinde, Temsilciler Meclisi'nde yaptığı konuşmada, Gali Fikirler Dizisinin Avrupa Birliği ilkeleriyle bağdaşmayan yönlerinin değişmesi gerektiğini ileri sürmüştür.¹⁹¹

---

¹⁸⁹ Ahmet C. Gazioğlu, *Fikirler Dizisinde Neler Var, Neler Yok?*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa 1992, ss. 18-19.

¹⁹⁰ Niyazi Kızılyürek, *a.g.e.*, İstanbul 2003, s. 176.

¹⁹¹ Mehmet Ali Akpınar, "*Birleşmiş Milletler Çözüm Plânının Tam Metnini Açıklyoruz*", KKTC Başbakanlık Enformasyon Müdürlüğü Arşivi, Dosya: Gali Önerileri, Kıbrıs 1992, s. 8.

Sonuç olarak, hazırlanan Gali Fikirler Dizisi planında görüşmeler olumlu sonuç vermeden bitmiştir. Her iki taraf için de güven oluşturuvcu olmayan bir plan olması, planın neticesiz kalmasına sebep olmuştur.

1.3.8. 1993 Yılı Güven Arttırıcı Önlemler

Güney Kıbrıs'ta Şubat 1993 yılında Başkanlık seçimlerini Galfkos Klerides kazanmıştır. Bu seçimlerden önce Gali, Güven Arttırıcı Önlemler Paketini Denктаş ve Klerides'e 12 maddelik bir öneriyle sunmuştur. Güven arttırıcı pakette,

- Maraş, Kıbrıslı Rumların yerleşimine yeniden açılacaktı.
- İki toplum da bölgeye serbestçe girebilecekler, böylece toplumlar arasında vergiden muaf ticaret teşvik edilecekti.
- Lefkoşa uluslararası Havaalanı da Birleşmiş Milletler yönetimi altında sivil uçuşlara ve kargo trafiğine açılacaktı.
- Havaalanını kullanma hakkı sadece "Kıbrıs'a ulaşım hakkı bulunan yabancı havayollarına" tanınacaktı.
- Kıbrıs'a bu havaalanından gelenler, Kuzey ve Güney arasında serbestçe hareket edebilecekti.¹⁹² maddeler yer almaktadır.

Birleşmiş Milletlerin denetimi altında oluşan güven arttırıcı maddeler hazırlanmıştır.

- 1) Su sorununu çözmek ve özellikle su kaynaklarını arttırmak için çalışılmıştır.
- 2) Ortak aktiviteler ve spor olayları gerçekleştirilecek, bunun için Tampon bölge olan Ledra Palace'daki Çetinkaya sahası kullanılacak.

---

¹⁹² Rıfat Uçarol, *a.g.e.*, ss. 1045-1046, 1053. Ayrıca bkz. Ahmet Okan, *Avrupa Birliği konusunda Türk ve Rum Görüşleri; 1994-1995: Rauf R. Denктаş'ın Avrupa Birliği konusunda yaptığı konuşmalar*, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı, Lefkoşa 1996, s. 62,64.

- 3) Eğitim konusunda uyumu artırıcı çalışmalar yapılacak.
- 4) Her iki tarafın siyasi partileri ile görüşülecek.
- 5) Her iki tarafın gazetecileri basın kimlik kartları ile karşı tarafa geçebilecektir.
- 6) Her iki tarafın ortak ticari projeleri geliştirilecek.
- 7) Uluslar arası yardımların dağılımı her iki tarafa dürüstçe ve eşit şekilde olacak.
- 8) Sağlık ve çevre alanlarında uzman çalışmalar yapılacak.
- 9) Elektrik konusunda kuzey bilgesinden jeneratör devreye sokulacaktır.
- 10) Kıbrıs Türk toplumu ve Kıbrıs Rum toplumu temsilcilerinin görüşmeleri iki bölgeye de eşit olan Lefkoşa'da gerçekleşecektir.
- 11) Kapalı Maraş Birleşmiş Milletler idaresi altında açılacak ve iki tarafın serbestçe mal ve hizmet ticareti yapabileceği bir bölge olacaktır.
- 12) Lefkoşa havaalanı Birleşmiş Milletler idaresinde sivil yolculara ve kargo trafiğine açılacak.

Sonuç olarak bu kararlar da Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk temsilcileri tarafından kabul edilmemiştir.¹⁹³

Gali'ye göre Güven Yaratıcı Önlemler Paketi sayesinde, Türkler pratikte Rumların oluşturduğu ekonomik ambargoyu kaldırmayı amaçlamıştır. Rumlar da göçmen sorununun büyük kısmını çözmüş olacaktır. Her iki taraf da bu önerilere olumsuz bakmışlardır. En önemli sorunlar, Maraş'ı Kıbrıs Rum kesimine bağlayan yol ile Lefkoşa Uluslararası Havaalanı'nın Kıbrıs Türk Hava Yolları tarafından kullanılması konusudur.¹⁹⁴ Her iki taraf için de Güven Yaratıcı önlemler paketi anlaşmaya bağlanamamıştır. 1994 yılında BM arabuluculuk çabalarının başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra 1997'nin ortalarına kadar BM Özel Temsilcileri iki tarafla da ayrı ayrı görüşmeye devam etmiştir.

---

¹⁹³ Glafkos Klerides, *Bir Dönemin Anıları*, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 2008, s. 120.

¹⁹⁴ *Kıbrıs Gazetesi*, "Denktaş: Görüşmelerin Geleceği Rumlara Bağlı", 7 Temmuz 1992.

1.3.9. 1994-1997 Yılları Arasındaki Türkiye- KKTC Ortak Deklarasyonu

Bu dönemde Kıbrıs'ta başlıca üç gelişme ön plana çıkmıştır. Bunlar Rum tarafının AB'ye üye olmak istemesi, Rumların sınır gösterileri ve Rus yapısı S-300 füzeleridir.

Rum yönetiminin AB üyelik başvurusunu iletmesi, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD) kararlarının çıkması ve Yunanistan ile Ortak Savunma Doktrini oluşturması üzerine KKTC Meclisi 29 Ağustos 1994'te;

- BM Genel Sekreteri Gali'nin öncülüğünde yapılan Güven Artırıcı Önlemleri görüşmenin artık anlamının kalmadığı,
- KKTC ile Türkiye arasında dışişleri, savunma ve güvenlik alanlarında yapılacak antlaşmalarla önlemleri arttırmanın zorunluluk olduğu,
- KKTC ile Türkiye arasındaki ekonomik entegrasyon girişimlerinin süratle başlatılması gerektiği,
- KKTC Meclisinin daha önce almış olduğu ve federasyonu tek çözüm şekli olarak gören kararın yürürlükten kaldırıldığı, kararlarını almışlardır.¹⁹⁵ kararlarını almıştır.

KKTC Cumhuriyet Meclisi'nin bu kararlardan sonra Türkiye ile KKTC, 28 Aralık 1995 Ortak Deklarasyon yayımlamıştır. Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile Cumhurbaşkanı Rauf Raif Denktaş'ın imzaladıkları bu deklarasyonda, Rum tarafının AB üyeliğinin Kıbrıs Sorununun çözümü olmadığı, iki toplumlu, iki kesimli bir çözüm ve garantör devletin Türkiye olduğu belirtilmiştir.

2 Haziran 1996 tarihinde bir Kıbrıs Rum askeri BM denetimindeki ara bölgeden KKTC'ye geçmek isterken vurulmuştur. Bu olayın ardından Ağustos 1996'da Kıbrıslı Rum

---

¹⁹⁵ Rauf Raif Denktaş, *a.g.e.*, s. 124.

motosikletlilerin sınırı geçmek istemesi nedeniyle Kıbrıs Türk Güvenlik Güçleri ile aralarında çatışma olmuştur. Derinya bölgesindeki sınır gösterilerinde Türk bayrağını indirmeye çalışmaları üzerine sorunlar büyümüştür. Bölgede gerginliği arttıran bir diğer gelişme ise Kıbrıs Rum Yönetimi'nin adaya Rus yapısı S-300 füzelerini getirmek istemesidir.

1.3.10. 2004 Annan Planı ve Görüşmeler

Annan Planı; Kıbrıs sorununu çözmek için, Kıbrıs'ta yaşayan Türk ve Rum halklarını, tek bir devlet çatısı altında toplayarak Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'ni (*United Cyprus Republic*) kurmak için hazırlanmış olan hukuksal düzenlemeleri ve anayasaları bünyesinde barındıran bir hukuk metnidir.¹⁹⁶

Kıbrıs sorununun çözümü için BM Güvenlik Konseyi'nin 1974'te aldığı karar doğrultusunda, Kıbrıs'taki taraflar arasındaki görüşmeleri, BM Genel Sekreteri, *iyi niyet misyonu (mission of good offices)* çerçevesinde yürütmeye yetkili kılınmıştır.

1 Ocak 1997'de Genel Sekreterlik görevine başlayan Kofi Annan, GKRY'nin AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunması ve AB'nin de bu başvuruyu uygun bularak 1998'de GKRY ile tam üyelik müzakerelerine başlamasının ardından yön değiştiren Kıbrıs sorununun çözümü için çalışmıştır. Annan Planı sürecinde, BM'nin ikinci sıradaki yetkili ismi ise, BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs Özel Temsilcisi Alvaro De Soto olmuştur.¹⁹⁷

Kofi Annan, Birleşmiş Milletlerin yeni Genel Sekreteri, Temmuz 1997'de New York'ta; Ağustos 1997'de de İsviçre'de taraflar arasında görüşmeler başlatmıştır. Annan görüşmelerde taraflara incelenmek üzere federal devlete dayalı bir plan sunmuştur. Ancak bu plan iki taraf için de olumlu sonuç vermemiştir.

---

¹⁹⁶ Ahmet Aydoğdu, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları/Annan Planı ve Referandum Süreci*, Asil Yayın Dağıtım, İstanbul 2005, s. 56

¹⁹⁷ Tufan Erhürman, *Kıbrıs'ta Akıl Tutulması*, Işık Yayınları, Lefkoşa 2007, s. 21. Ayrıca bkz. Ulvi, Keser, "2004 Referandum Döneminde Kıbrıs ve Yaşanan Gelişmeler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 13, (Güz/2006):173-188.

31 Ağustos 1998’de Denктаş, Kıbrıs Sorununun çözümü için “konfederasyon” önerisini açıklamıştır. Ancak bu öneri Rum Yönetimi tarafından reddedilmiştir. BM Güvenlik Konseyi ise Haziran 1999’da, tek bir egemenliğe ve tek bir uluslararası kimliğe sahip bir “Kıbrıs Devleti”nin kurulması gerektiğini açıklamıştır.¹⁹⁸

Aralık 1999’da AB’nin Helsinki Zirvesi’nde Türkiye, AB’ye aday ülke kabul edilmiştir. Yunanistan bu kararı desteklemiştir. Ancak Kıbrıs Sorununun Türkiye’nin AB üyeliğinin önünde engel olabileceği belirtilerek, Türkiye’den Kıbrıs Sorununun çözümü yönünde kararlar alması istenmiştir. 1999 yılında Helsinki Zirvesi’nde Kıbrıs’ın AB üyeliğinin çözüm olsun veya olmasın gerçekleşeceği bildirilmiştir.

GKRY adına 11 Kasım 2002’den 16 Şubat 2003’e dek, müzakere görevini Devlet Başkanı Glafkos Klerides yerine getirmiştir. 16 Şubat’ta yapılan devlet başkanlığı seçimleri sonrasında göreve gelen Tassos Papadopoulos ise, 14 Aralık 2003 tarihinde KKTC’de yapılan milletvekili genel seçimleri sonucunda, 50 milletvekilinden oluşan KKTC Cumhuriyet Meclisi’nde, 19 milletvekilliği kazanan Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP) ile 7 milletvekilliği kazanan Demokrat Parti (DP) ile 11 Ocak 2004’te koalisyon hükümeti kurmuştur. Başbakanlık görevine CTP Lideri Mehmet Ali Talat, Başbakan Yardımcılığı ve Dışişleri Bakanlığı görevine ise DP Lideri Serdar Denктаş gelmiştir.¹⁹⁹

Rum kesiminde 16 Şubat 2003’te gerçekleştirilen başkanlık seçimleri sonucunda Annan Planı’nı eleştiren ve Klerides’i fazla esnek olmakla suçlayan Tassos Papadopoulos, bu süreçte GKRY heyetine liderlik yapmıştır. Papadopoulos’a, 19 Şubat – 31 Mart 2004 tarihleri arasındaki görüşmelerde; kendisinin diplomatik ofis direktörü Tasos Tzionis, GKRY BM

---

¹⁹⁸ Fatih Bayhan, *Annan Planı ve Yeni Yollar Işığında Kıbrıs Gerçeği*, İpek Yayınları, İstanbul 2003, s. 45.

¹⁹⁹ *Hürriyet Gazetesi*, Ergin Sedat, “Dörtlü Zirve ve Öz Eleştirisi”, 10 Aralık 1992.

Daimi Temsilcisi Andreas Mavroyiannis ve Avrupa Konseyi Daimi temsilcisi Nicos Emiliou katkıda bulunmuştur.²⁰⁰

BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Doruk Anlaşmaları'ndan bu yana tarafların üzerinde durdukları tüm konuları, çözüm planlarını göz önünde tutarak ve çok geniş kapsamlı bir çalışma yaparak federasyon temelinde bir çözüm planını taraflara sunmuştur.

BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın söz konusu belgeyi, 11 Kasım 2002'de Kıbrıs'ın Türk ve Rum liderleri ile Garantör Devletleri olan Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'a sunması ile Annan Planı süreci başlamıştır. Annan Planı süreci ise, 11 Kasım 2002- 24 Nisan 2004 tarihleri arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu süreç içerisinde plan üzerinde müzakereler yapılmış ve planın son hali olan V. versiyonu, 31 Mart 2004'te taraflara sunulmuştur.²⁰¹ Birinci dönem müzakerelerinin, Mart 2003'te kesilmesi nedeniyle, 11 Mart 2003 ile 19 Şubat 2004 tarihleri arasında müzakere gerçekleşmemiştir.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne karar için sunulacak hususlar bölümünde; Konsey'in Kıbrıs'ta kurulan yeni düzeni ve yeni devletin Kuruluş Anlaşması'nı tasdik etmesi, BM Barış Gücü'nün yeni dönemde devam etmesi ve bununla ilgili kurallar, Kıbrıs'ta silah tedarikinin yasaklanması konularında hükümler bulunmaktadır.²⁰²

11 Kasım 2002 ile 24 Nisan 2004 tarihleri arasında ki dönemi kapsayan Annan Planı'nı müzakerelerinde, başta KKTC ve GKRY olmak üzere, tarihten gelen konuları nedeniyle Türkiye ve Yunanistan da sürece yön vermiştir.

---

²⁰⁰ İhsan Bal, *Annan Planı Mış Gibi Yapmak*, Uşak Bilim Kurulu Başkanı ve USAK Güvenlik Araştırmaları Merkezi Başkanı, 21.05.2012, s. 12.

²⁰¹ Sinan Ogan, "Rusya Federasyonu'nun Kıbrıs Politikası", *Kıbrıs Laboratuvarı*, Derleyen: Şenol Kantarcı Aktüel Yayınları, İstanbul 2005, s. 136

²⁰² *Kıbrıs Gazetesi*, 12.04.2003.

1.3.11. Rauf Raif Denktaş ve Klerides ile yapılan Görüşmeler (2002)

AB genişleme süreci çerçevesinde Türkiye'nin AB aday üyeliği ve Kıbrıs'ın 1999 yılında Helsinki kararı çerçevesindeki AB üyeliği Kıbrıs Sorununun çözüm girişimlerini hızlandırmıştır. Rauf Denktaş 8 Kasım 2001 tarihinde, Klerides'e bir mektup göndererek iki taraf arasında yüz yüze görüşmeler sürecinin başlatılmasını önermiştir.

16 Ocak 2002 tarihinde her iki taraf görüşmelere başlamıştır. İki lider, BM'nin Kıbrıs Özel Temsilcisi Alvaro de Soto'nun başkanlığında haftanın üç günü basına kapalı olarak, yüz yüze görüşmeleri sürdürmüşlerdir. Bu görüşmeler 2002 yılına kadar Lefkoşa'da devam etmiştir. Görüşmelerde taraflar her konuda önerilerini sunmuşlardır. Tüm konular iki bölge, siyasi eşitliğe dayalı federal yapıda bir Kıbrıs çerçevesinde konuşulmuştur. Her iki taraf da önerileri kendi taraflarına göre incelemişlerdir. Rauf Raif Denktaş'ın bu görüşmelerde savunduğu tez;

“Amacımız, Kıbrıs Türk ve Rum halklarının, iki ortak devletin eşit egemenliği temeli üzerine kurulu yeni bir ortaklık yapısı çerçevesinde, adada uyum ve işbirliği içerisinde yaşamlarını sürdürebilmesidir. Bu yapının varlığını sürdürebilmesi için, iki toplum arasında karşılıklı güven ortamının yaratılması gerekmektedir. Ayrıca, Türkiye ile Yunanistan arasında 1960 Anlaşmaları ile kurulmuş olan dengenin korunması da bir zorunluluktur.”²⁰³ şeklindedir.

Görüşmelerde elli sekiz kez bir araya gelmiş fakat taraflar aralarında bir uzlaşma sağlayamamıştır. Bu durum üzerine BM Genel Sekreteri Kofi Annan, kendi ismiyle anılan bir plan çerçevesinde, iki tarafı uzlaştırmaya çalışmak için “Annan Belgesi” olarak bilinen planın 5 farklı versiyonunu sırayla taraflara sunmuştur.

---

²⁰³ Milliyet Gazetesi, 16 Ocak 2002.

1.3.12. I. II. ve III. Annan Planı Süreci ve Tarafların Tutumu (11 Kasım 2002 – 11 Mart 2003)

I. Annan Planı; bir ana belge, beş ek ve bu eklere bağlı alt eklerden oluşmuştur. Belgede, konularına göre başlıklar altında genel hatlarıyla şu düzenlemeler yapılmıştır:

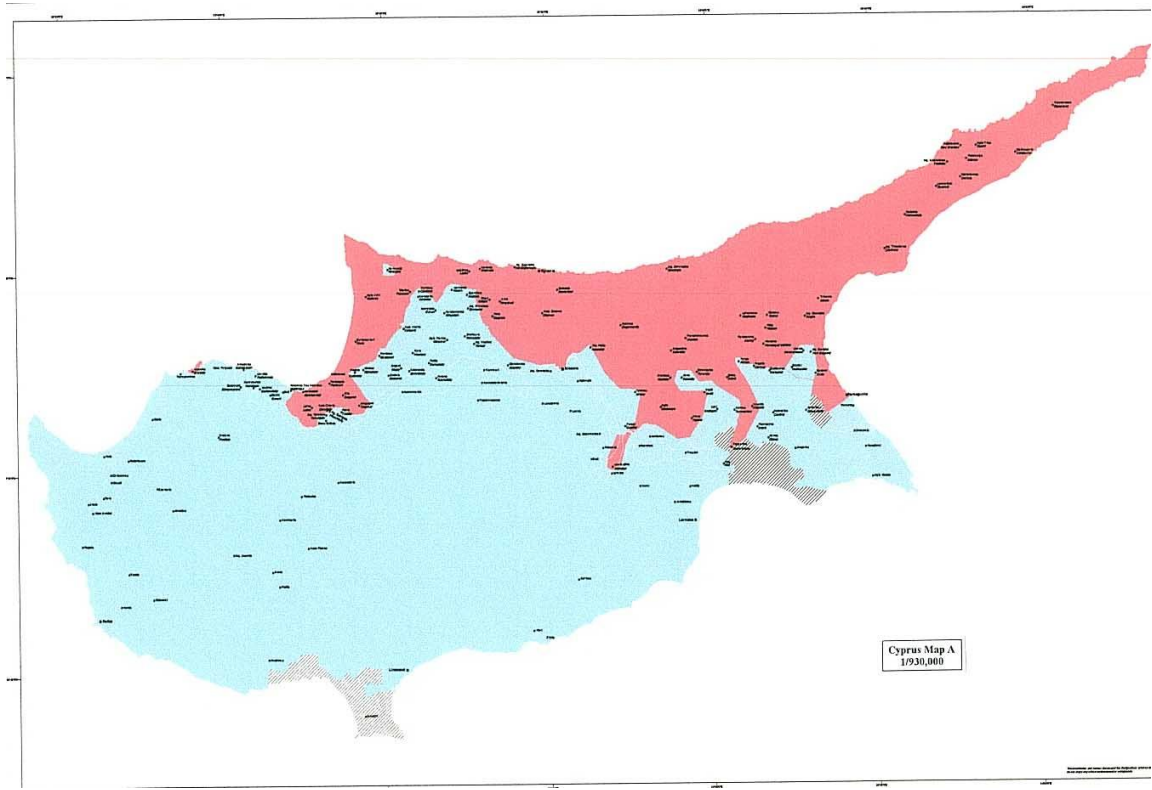
Buna göre, Kıbrıs'ın tek bir uluslararası kimliğe ve egemenliğe sahip olması, uluslararası kimliğin ortak devlet tarafından temsil edilmesi, egemenliğin ortak devlet için söz konusu olması, Kıbrıslı Türkler ile Rumların ayrı ayrı kendi parça devletlerine sahip olması ve bu devletlerin birbirleri karşısında eşit olması öngörülmüştür. Kıbrıs'ın ortak vatan olduğu, Kıbrıslı Türklerin ve Rumların kendine özgü kimliklerinin ve bütünlüklerinin olduğunun kabul edileceği, taraflar arasındaki ilişkinin azınlık çoğunluk olmayacağı ve Kıbrıs'ın AB'ye katılım sözleşmesinin imzalanıp onaylanacağı da yer almıştır.

Belgenin eki olarak sunulan iki harita ile toprak dağılımı konusunda iki alternatif ortaya çıkarılmıştır. İki haritada da, liman bölgesi hariç Maraş ile Güzelyurt'un önemli bir kısmı Rumlara bırakılacaktı. Haritaların birincisinde Türk tarafının toprakları %28.6 olarak öngörülmüştür. Sınır bölgesindeki Pile, Mormenekşe ve Dört Yol köyleri Rumlara bırakılacaktı. İkinci haritada ise, Türk tarafının toprakları %28.5 olarak öngörülmüştür. Sınır bölgesindeki köyler yerine Karpaz bölgesindeki Erenköy, Dipkarpaz, Sipahi köyleri Rumlara bırakılacaktı.²⁰⁴

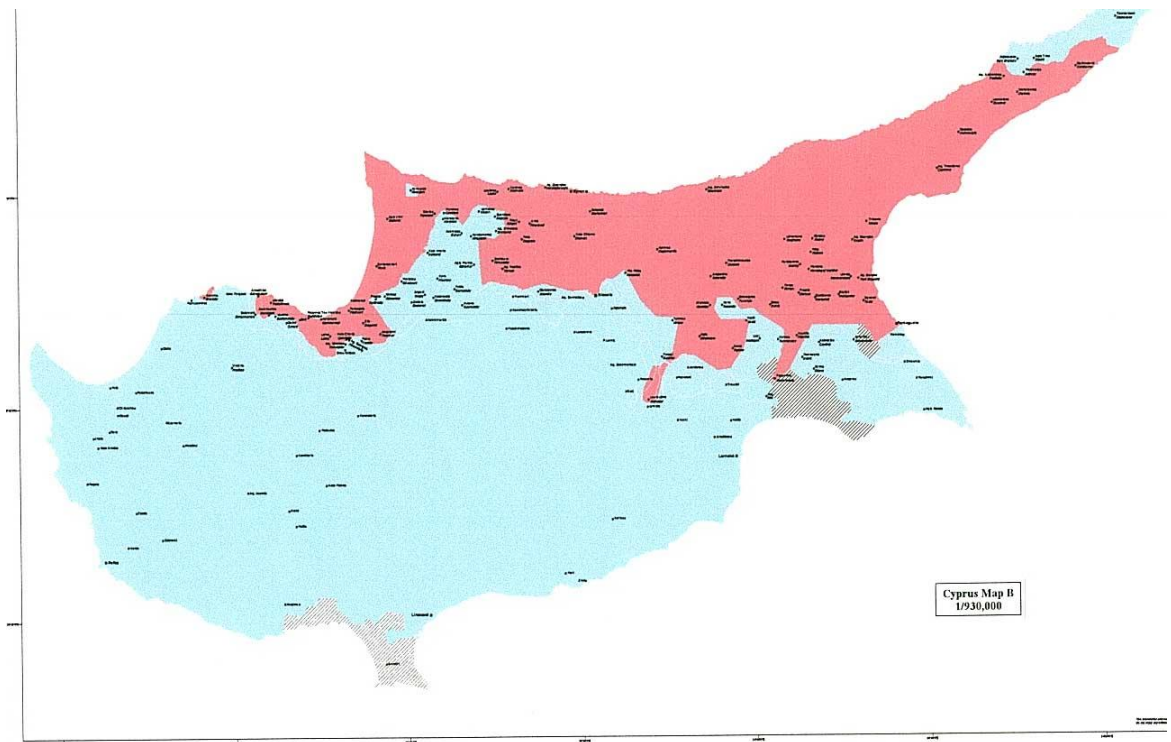
---

²⁰⁴ Rıfat Uçarol, *a.g.e.*, ss. 1244-1246.

Annan A Haritası

Annan B Haritası

Ortak devletin yürütme gücü olarak Başkanlık Konseyi öngörülmüştür. Başkanlık Konseyi, bir başkan, bir başkan yardımcısı ve dört üye ile birlikte toplam altı üyeden oluşmaktadır. Konsey'in Başkanlığının ve başkan yardımcılığının dönüşümlü olarak, her 10 ayda bir değişmesi öngörülmüştür. Ayrıca, Yüksek Mahkeme toplam 9 yüksek yargıçtan oluşacak; mahkemenin üçer üyesi iki ayrı kesimden olacak, diğer üç üye Kıbrıslı olmayanlar arasından seçilecekti.²⁰⁵

Sunulan harita toprak taleplerinin Türk tarafının güvenliğini tehlikeye atacak ve elindeki toprakların birçok hakkını Rum tarafına teslim edecek şekilde hazırlanmıştır. Rum tarafının da Türk tarafının da kabul etmediği I. Annan belgesi raporunun düzenlenmesi istenmiştir.²⁰⁶

I. Annan Planı'nın taraflara sunulmasının ardından, tarafların plana ilişkin görüşleri, 5 Aralık 2002'de BM'ye bildirilmiştir. Bunun üzerine Alvaro De Soto, 10 Aralık 2002'de, tarafların talep ve itirazları doğrultusunda değiştirilmiş haliyle II. Annan Planı'nı taraflara sunmuştur.²⁰⁷

BM Genel Sekreterliği, II. Annan Planı'nı taraflara iletirken, 11 – 12 Aralık 2002'de gerçekleşecek AB Kopenhag Zirvesi'nde Kıbrıs liderlerinin ve Garantör devletlerin, planda yer alan güvenlik ve toprak konuları ile ilgili bazı taahhütler içeren iki sayfalık bir metni imzalamalarını; daha sonra da 28 Şubat 2003'e kadar teknik detayları müzakere etmelerini istemiştir.²⁰⁸

Belgenin mal- mülk düzenlemelerine göre, yaklaşık elli iki bin Türk, buldukları yerlerden ayrılarak diğer Türk bölgelerine göç etmek zorunda kalacak ve yaklaşık yetmiş bin

---

²⁰⁵ Osman Metin Öztürk, *Kıbrıs: Annan Belgeleri (I. II. III) Üzerine Değerlendirmeler*, Odak Yayınevi, Ankara 2004, s. 26-27-28.

²⁰⁶ Fatih Bayhan, *a.g.e.*, s. 14.

²⁰⁷ Ahmet Aydoğdu, *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları Annan Planı ve Referandum Süreci*, Asil Yayıncılık, 2005 s. 299.

²⁰⁸ Bilal N. Şimşir, *AB, AKP ve Kıbrıs*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2004, s.75.

kadar Rum da, Kuzeydeki malları ve mülkleri için yine Türk bölgelerine geçeceklerdir. Türk tarafı yaklaşık %28,5'inde iki yüz seksen bin nüfusa sahip olacak, Rum tarafı da adanın yaklaşık %69'unda beş yüz otuz bin nüfusa sahip olacaktır. Ayrıca adada yaşamakta olan Türk vatandaşlarının Türkiye'ye geri dönmeleri karşılığında on bin Euro yardımda bulunulacağı öngörülmüştür. Plan, adanın askerden ve silahtan arınmasını öngörmektedir.²⁰⁹

Bu durum, Rum tarafının nüfuslarına göre daha çok toprağı ellerinde bulunduracakları anlamına gelmektedir. Türk tarafı, su kaynaklarından yoksun ve çok büyük bölümü tarıma elverişli olmayan yeni topraklarında daha büyük bir nüfusu barındırmak durumunda bırakılmıştır.

Planın ekonomik açıdan getirmiş olduğu engeller ise,

- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, bugünkü Topraklarının yaklaşık %21'ini terk edecektir.
- Terk edilecek bu topraklarda yaşayan yaklaşık 52 bin kadar Türk, diğer Türk bölgelerine göç etmek zorunda kalacak, 1.000'in üzerinde iş yeri kapanacak, 10.000'den fazla Türk işyerinden ve işinden olacak, üretici olan bu insanlar uzunca bir süre tüketici durumunda kalacaklardır.
- Terk edilecek topraklar, Kıbrıs Türklerinin tarım ürünleri ihtiyacının ortalama %65'ini karşılayan topraklardır.
- Ada'da her iki haritada da Türklere bırakılan topraklar, verimsiz, tarıma elverişli olmayan, su kaynakları yönünden oldukça fakir, yatırım açısından fazla değeri olmayan topraklardır.²¹⁰ maddeleriyle açıklanabilir.

Getirilen bu maddeler Türk tarafına sadece ekonomik açıdan değil politik açıdan ve güvenlik açısından oldukça büyük kısıtlama getirmektedir. Türk tarafına getirilen bu ekonomik kısıtlama, Kıbrıs Türk halkının adadaki bağımsızlığını engelleyecek niteliktedir.

---

²⁰⁹ *Kıbrıs Gazetesi*, 13 Ocak 2004.

²¹⁰ Rauf Raif Denктаş, *a.g.e.*, s. 112.

11 - 12 Aralık 2002 Kopenhag Zirvesi'nde, II. Annan Planı üzerine yapılan görüşmelerde bir mutabakat sağlanamamıştır.²¹¹

BM Genel Sekreteri Annan, 23 – 24 Şubat 2003'te Ankara'ya gerçekleştirdiği ziyaretin ardından, 26 Şubat 2003'te Kıbrıs'a giderek, revize edilmiş haliyle III. Annan Planı'nı taraflara sunmuştur. Taraflar arasında anlaşma sağlanamadığı için, müzakerelerin bitiş tarihini 10 Mart 2003'e kadar uzatan Genel Sekreter, 30 Mart 2003'te referandumun gerçekleştirilmesini istemiştir. Plan'ın III. Versiyonunda yapılan değişiklikler;

- Karpaz, Türk tarafında kalacak, ancak bölgede 10 – 12 bin kadar Rum göçmene özerklik verilecektir. (Rum özerk bölgesi kurulacaktır)
  - Karpaz'a karşılık Güzelyurt yöresinde Aydıncöy, Yeşilirmak, Gemikonağı, Meserya'da Korkuteli köyleri Rumlara verilecektir. (Rum kantonları oluşturulacaktır)
  - Güney'den Kuzey'e göç edecek Rumlar Senatoda oy kullanamayacak, sadece yerel seçimlerde oy kullanacaktır.
  - Türkiye'den KKTC'ye göç etmiş Türklerden, Ada'da kalmalarına izin verileceklerin sayısı, 33 binden 50 bine çıkarılmıştır.
  - Ada'da kalacak Türk ve Yunan askerlerinin sayısı, 6'sar bin olacaktır.
  - Plan'da, tarafları simgeleyen 'ortaklar' tanımı; Türk tarafının isteği üzerine 'oluşturucu ortaklar' olarak değiştirilmiştir.
  - Yeni devletin adı, 'Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti' (United Cyprus Republic) olacaktır.
  - Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'ni, 'iki parça devlet' değil; 'oluşturucu iki devlet' kuracaktır.²¹²
- bu şekilde yer almıştır.

Ayrıca 26 Şubat 2003 tarihli bu Kıbrıs ziyaretinde Genel Sekreter, Annan Planı'nı 30 Mart 2003'te eş zamanlı ve ayrı referandumlarda halkın onayına sunacaklarına dair bir

---

²¹¹ Osman Metin Öztürk, *a.g.e.*, s.154.

²¹² Başaran Düzgün, *Kıbrıs'ta Ümit ve Hüsrana Annan Planı'ndan Referandum'a Bir Dönemin Perde Arkası*, Ayraç Kitabevi Yayınları, Ankara 2008, ss. 37 - 44.

taahhütname imzalamaları için, tarafları, 10 Mart 2003'te Hollanda'nın Lahey kentine davet etmiştir²¹³.

Lahey'de, III. Annan Planı üzerinde, henüz teknik komite çalışmaları ve liderlerin müzakereleri tamamlanarak mutabakat sağlanmış olmamasına rağmen, Kıbrıs Türk ve Rum liderlerinin ve garantör ülkelerin onayı ile önce 30 Mart 2003'te referandum aracılığıyla halkların onayına sunulması önerilmiştir. Ancak bunun kabul edilmemesi nedeniyle, Annan'ın 19 saat aralıksız süren diplomasisi sonuç vermemiş ve 11 Mart 2003'te süreç sona ermiştir.

1.3.13. IV. Annan Planı Süreçleri (5 Şubat 2004)

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Kıbrıs sorununun çözümü için yapılan girişimlerin 2003 yılının ilk yarısında başarısızlıkla sona ermesinin ardından, yaklaşık bir yıl boyunca resmi bir girişimde bulunmamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, ABD Başkanı Bush ve Genel Sekreter Kofi Annan ile görüşmeler yapmıştır. KKTC Cumhurbaşkanı, Başbakanı ve Dışişleri Bakanıyla yapılan zirveler sonucunda Kofi Annan'a, müzakere sürecini yeniden başlatması için gerekli hazırlıkların yapılması ve Türk tarafının yeniden hazır olduğu belirtilmiştir.²¹⁴

Kofi Annan, 4 Şubat 2004 tarihinde KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'a ve GKRY lideri Tassos Papadopoulos'a, kendilerini, müzakerelere yeniden başlama ve müzakerelerde izlenecek metodu bildirme hususlarında görüşmek üzere 10 Şubat 2004'te New York'a çağırarak birer mektup yazmıştır.

Referandumun kurallarına uygun olarak yürütülebilmesi için, her iki tarafın da geniş teknik ve siyasi hazırlığı gerekmektedir. Bu çalışmaların tümü için çok kısıtlı bir zaman kaldığından taraflar, Genel Sekreter'in öngördüğü takvime bağlı kalmalıdır. Söz konusu

²¹³ Nasuh Uslu, Hüseyin Bağcı, *a.g.m.*, s. 71, 104.

²¹⁴ Başaran Düzgün, *a.g.e.*, ss. 37 - 44.

takvim; 16 Şubat'ta teknik komitelerin, anayasal ve federal yasalara ilişkin çalışmalarını Kıbrıs'ta başlatması, 28 Şubat'ta, Birleşik Kıbrıs'ın milli marşı ve bayrağının seçilmesi, 12 Mart'ta tarafların, kuruluş anlaşması ile uyumlu, 22 Mart'ta Türkiye, Yunanistan ile İngiltere'nin, güvenlik anlaşması üzerindeki müzakerelerini tamamlamış olmaları ve komite çalışmalarının tamamlanması, 31 Mart'ta, plan üzerindeki değişikliklerin tamamlanarak, giderilememiş bulunan uyuşmazlık noktalarının BM görevlilerince doldurulması, 9 Nisan'da Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin, Kıbrıs'ı güvence altına alan anlaşmayı onaylaması, 10 Nisan'da, anlaşma metninin, Genel Sekreter'e verilmesi, 21 Nisan'da, Kıbrıs'ın her iki kesiminde de referandum yapılması şeklindedir.²¹⁵

Davet mektubunda Genel Sekreter, referandumda halka yöneltilecek olan soruyu da bildirmiştir. Soru: *"Kıbrıs'ın yeniden birleşmiş olarak AB'ye tam üye olacağı yeni bir durum oluşturan Kuruluş Anlaşması'nı ve tüm eklerini, Kıbrıs Türk / Kıbrıs Rum Oluşturucu Devletler Anayasası ve bu Anayasa'ya dayalı mevzuat hükümlerini onaylıyor musunuz? Evet / Hayır."*²¹⁶ şeklinde ifade edilmiştir.

Taraflar 19 Şubat 2004 - 22 Mart 2004 tarihleri arasında Kıbrıs'ta, Alvaro De Soto gözetiminde görüşmüştür. Bu aşamada tarafların ve BM teknik uzmanlarının çalışmaları sayesinde teknik konularda olumlu sonuçlar alınmış; ancak siyasi konularda yeterli ilerleme sağlanamamıştır. İkinci aşamada Genel Sekreter, 24 Mart 2004'te İsviçre Bürgenstock'ta, Türkiye ve Yunanistan'ın da katılımıyla, tarafları toplantıya çağırmıştır. Ancak Bürgenstock Zirvesi'nde, Rum tarafının, 13 Şubat mutabakatına rağmen dördü görüşme formatına karşı çıkması üzerine, BM görevlileri, Türk ve Rum taraflarıyla ayrı ayrı görüşerek bir diplomasi uygulamak durumunda kalmıştır. Görüşmeler süresince Türk ve Rum tarafları uzlaşmaya varamamıştır.²¹⁷ Anlaşma sağlanamamış olmasından ötürü üçüncü aşamaya geçmek zorunda

²¹⁵ Rauf Raif Denktaş, *a.g.e.*, s. 124.

²¹⁶ *Halkın Sesi Gazetesi*, 21 Mart 2004.

²¹⁷ Rıfat Uçarol, *a.g.e.*, s.1250.

kalan Annan, plandaki boşlukları, taraflarla yapılan görüşmelerden çıkarılan sonuçlar doğrultusunda tamamlamıştır.

1.3.14. 2004 Yılı Müzakerelerinin Birinci Aşaması (19 Şubat 2004 – 22 Mart 2004)

Genel Sekreter Kofi Annan'ın, Kıbrıs Türk ve Rum liderlerini, 10 Şubat 2004'te New York'a davetine taraflar olumlu yanıt vermişlerdir. KKTC heyetini New York'ta Cumhurbaşkanı Denktaş başkanlığında; Başbakan Mehmet Ali Talat, Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Serdar Denktaş, Cumhurbaşkanlığı Müsteşarı Ergün Olgun ve Cumhurbaşkanının Anayasa Danışmanı Mümtaz Soysal temsil etmiştir. Rum lider Papadopoulos başkanlığındaki Rum heyetini ise; Meclis Başkanı ve AKEL lideri Dimitris Hristofyas, DİSİ lideri Nikos Anastasiadis, EDEK lideri Yannakis Omiru, Dışişleri Bakanı Yorgo Yakovu, Hükümet Sözcüsü Kıpros Hrisostomidis ve devlet eski başkanı Glafkos Klerides temsil etmiştir. BM heyetinde ise Genel Sekreter Kofi Annan, BM Kıbrıs Özel Temsilcisi Alvaro de Soto ile Genel Sekreter'in Siyasi Yardımcısı Kieran Prendergast hazır bulunmuştur.²¹⁸

Türk tarafının önerisi, müzakere süreci için 3 aşama öngörmüştür. İlk aşama için, Türk ve Rum taraflarının 20 Mayıs 2004'e kadar görüşmesi kabul edilmiştir. İlk aşamanın sonunda, tarafların uzlaşmaya varamamış olmaları halinde, Türk tarafının önerisi ile Türkiye ve Yunanistan'ın devreye girmesi ve dördü görüşmeler yoluyla anlaşma sağlanması için çalışılması öngörülmüştür.

Annan Planı, Türk tarafının talep ettiği şekilde 'başlangıç noktası' olarak değil; 'müzakere temeli' olarak kabul edilmiştir. Türk tarafı da, Genel Sekreter'e, Plan'da istediği 5 temel değişikliği iletmiştir.

---

²¹⁸ Mehmet Hasgüler- Murat Özkaleli, *a.g.e.*, s.127. Ayrıca bkz. *Zaman Gazetesi*, 28 Ocak 2004.

Bu değişiklikler:

- Anlaşmaya, “Kıbrıs, Türk ve Rum egemenliği olarak iki ayrı milletten kurulmuştur” ifadesinin eklenmesi,
- Parlamentoda kararların Türk kesimini çiğnemeneden alınması,
- Sembolik de olsa, belirli sayıda Türk askerinin ilelebet Ada’da kalması,
- Türk tarafı için toprak tavizini içeren haritada sınırların düzleştirilmesi,
- Türk kesimine yerleşecek Rumların, Türk nüfusun % 10’uyla sınırlı kalması, şeklinde yapılmıştır.²¹⁹ şeklinde beş maddede açıkça dile getirilmiştir.

2004 yılı müzakerelerinin, 19 Şubat – 22 Mart 2004 tarihleri arasında gerçekleştirilen birinci aşama müzakerelerinde, Türk tarafının karşı tarafa sunduğu talepler genel olarak şu şekilde ifade edilmiştir: Türk tarafı için bazı ayrıcalıkların (derogasyonlar) kalıcı hale getirilmesi ve bunların AB müktesebatının parçası olması, iki kesimlilik, eşit egemenlik, Türkiye’nin etkin ve fiili garantisi, anlaşma dâhilinde Rumlara bırakılacak bölgelerde yaşamakta olan Türklere rehabilitasyon programı ayarlanması ve maddi kaynak ayarlanması, Türkiye’nin AB üyeliğinden sonra da Türk askerinin Kıbrıs’ta kalması, senatoda 24/24 olarak öngörülen oranın, Türk ve Rumları kastettiğinin belirginleştirilmesi, Türkiye ile KKTC’nin arasındaki özel ilişkinin, birleşmeden sonra da devam etmesi, kurucu devletlerin önceki borçlarını kendilerinin ödemeleri, yani borç paylaşımı yapılmaması, Türk lirasının birleşmeden sonra da Kuzey’de resmi kur olarak kabul edilmesi, Kuzey’e göçecek Rum sayısının azaltılması, mülk konusunda takas ve tazminatın kabul edilmesi, sınırların düzleştirilmesi, KKTC’nin kurucu devletlerden birine tekabül ettiğinin kabul edilmesi.²²⁰

Müzakereler süresince Rum tarafının, Türk tarafına sunduğu talepleri ise genel olarak şöyledir: Anlaşma, referandumdan önce Türk ve Yunan meclislerinin onayına sunulması, tek egemenlik, tek kimlik, anlaşmanın Rumlara devredilmesini, öngördüğü bölgelerin ilk günden

²¹⁹ *Vatan Gazetesi (KKTC Basını)*, 13 Şubat 2004.

²²⁰ Ahmet Aydoğdu, *a.g.e.*, s.332.

BM kontrolüne verilmesi ve Rumlara devir için öngörülen sürenin kısaltılması, 65 yaşın üzerindeki Kuzey'e sınırsız dönüş hakkı verilmesi, başkanlık konseyi için öngörülen 4 Rum – 2 Türk şeklindeki üye sayısının artırılarak, 6 Rum - 3 Türk üyeye çıkarılması, devlet başkanlığı süresinin Rumlara için 40, Türkler için 20 ay olması, Ada'da kalacak Türk kökenlilerin sayısının azaltılması, referandumda oy kullanacak Türklerin, KKTC doğumlu ya da Türkiye'den göçmen olarak ayrılarak belirlenmesi, Kıbrıs'ta kalacak Türk ve Yunan askerlerinin sayısının 6000'den 2500'ün altına indirilmesi, geçici dönemde federal organların derhal göreve başlaması, Beşparmak Dağı'ndaki KKTC bayrağının anlaşmanın imzalandığı gün kaldırılması ya da üzerinin kapatılması.²²¹

Müzakerelerin ikinci gününde Türk tarafı, Annan Planı'nda değiştirilmesini talep ettikleri noktaları bir bütün halinde sunmuştur. Söz konusu talepler genel hatlarıyla:

- İki kesimliliğin güçlendirilmesi: Rumlara bu hususta, iki etnik milli kuruluşun ayrılığına dayalı bir iki kesimliliği öngörmemektedir. Plandaki iki kesimlilik, Güney'de hemen hemen yüzde yüze yakın oranda Rumlardan oluşan bir idare mekanizmasına sahip olunması; buna karşın Kuzey'de ise içlerine yerleşecek Rumlara nedeniyle, karma bir idari mekanizmasının oluşmasına olanak tanıyacak biçimde düzenlendiği için, Türk tarafınca kabul edilemezdir.
- Kurucu devlet veya oluşturucu devletlerin eşitliği denil, iki milli halkın eşitliği söz konusu olmalıdır: Gelecekte, kurucu devletlerin üyeleri olan Rumlara katılımıyla Türk tarafında ki çoğunluğu ele geçirme ihtimali ortadan kaldırılmalıdır.
- Kayıplar için tazmin komisyonu kurulmalıdır: 1963 ile 1974 yılları arasında Kıbrıs Türklerine verilen zararların tazmini için bir komisyon kurulmalıdır.
- Kıbrıs Türklerinin hakları garanti edilmelidir: Varılacak anlaşmanın, derogasyonlar (kalıcı istisnalar) aracılığıyla AB müktesebatının birincil hukuku haline getirilmesi, gelecekte değiştirilememesi.

---

²²¹ *Zaman Gazetesi*, 20 Şubat 2004.

- Türk – Yunan dengesi korunmalıdır: Türk - Yunan dengesinin korunabilmesi için Türkiye AB üyesi olana kadar, Yunanistan, Türkiye’den daha fazla hak talep etmemelidir ya da Türkiye’nin Kıbrıs üzerindeki eşit haklarını kullanmasına engel çıkarılmamalıdır.
- Türklere, yeni döneme geçiş sürecinde kolaylık gösterilmelidir: Ekonomik açıdan Türk tarafına, Rumların ekonomik seviyesine gelene dek geçiş dönemi ve ayrı tedbirler uygulanmalıdır. Bunun için Türk tarafına, Türkiye ile özel ekonomik ilişkilerinin sürdürülmesi imkânı verilmelidir, aksi halde KKTC ekonomisi çökecektir.
- Türkiye’den gelen göçmenlerin durumu: Rumların, Türkiye’den göçmen olarak gelen ancak şu an itibariyle vatandaşımız olmuş kişilere referandumda oy kullandırmamız yönündeki talebi kabul edilemezdir. Hiçbir devlet, vatandaşları arasında böyle bir ayrımcılık yapamaz.²²² bu şekilde yer almıştır.

On birinci toplantının ardından Denктаş, güvenlik konusunun görüşüldüğünü ifade etmiştir. İki toplumun eşitliği ve statüsü hakkında Türk tarafının İsveç modelini; AB ile ilişkiler açısından da, iki ayrı dil üzerine inşa edilmiş Belçika modelini öneren Türk tarafının bu önerileri Rumlarca reddedildiği ifade etmiştir. On ikinci toplantıda; güvenlik, göçmen sorunları, geçici hükümet binaları ve federal mahkemenin oluşumu konuları ele alınmıştır.²²³

1.3.15. 2004 Yılı Müzakerelerinin İkinci ve Üçüncü Aşamaları (24 Mart 2004 – 31 Mart 2004)

24 Mart 2004’te Bürgenstock’ta başlayan görüşmelerde Türk tarafını; Başbakan Mehmet Ali Talat Başkanlığında, Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Serdar Denктаş, Cumhurbaşkanlığı Müsteşarı Ergün Olgun, KKTC Washington Temsilcisi Osman Ertuğ, Cumhurbaşkanlığı Hukuk İşleri Özel Danışmanı Sülen Karabacak, Başbakanlık Özel Kalem Müdürü Yonca Şenyiğit, Dışişleri Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı’ndan ikinci sekreterler

---

²²² *Zaman Gazetesi*, 20 Şubat 2004.

²²³ Başaran Düzgün, *a.g.e.*, s. 100.

Seniha Birand, Gülfem Veziroğlu ile Öğretim Görevlisi Kudret Özersay'ın yer aldığı heyet temsil etmiştir.²²⁴

Görüşmelerde Rum tarafını ise; Tassos Papadopoulos Başkanlığında, Rum Meclis Başkanı Dimitris Hristofyas, Devlet Eski Başkanı Glafkos Klerides, DİSİ Lideri Nikos Anastasiadis, EDEK lideri Yannakis Omiru, DİKO Başkan Vekili Nikos Kleanthus, NEO Başkanı Nikos Kutsu, EDİ Başkanı Yorgo Vasilliu, ADİK Başkanı Dinos Mihailidis, Dışişleri Bakanı Yorgo Yakovu, hükümet sözcüsü Kıpros Hrisostomidis ile çok sayıda büyükelçi ve ataşenin yer aldığı heyet temsil etmiştir.²²⁵

Bürgenstock Görüşmelerine Cumhurbaşkanı Denктаş'ın katılmayarak, görüşmeci olarak Başbakan düzeyinde heyet göndermesi üzerine Rum tarafı tepki göstermiştir. Bu konuda Rum tarafı, Cumhurbaşkanı Denктаş'ın BM'ye ilettiği ve yetki mektubuna göre Türk heyetinin görüşme yapmaya yetkili, ancak karar almaya yetkili olmadığını iddia ederek, doğrudan görüşme yapmayı reddetmiştir.

Bürgenstock Zirvesi'nden kamuoyuna yansıyan gelişmelerden biri; Rumlar, Türk heyetinin yetkili olmadığını iddia ederek görüşmeleri boykot etmesi, bir diğer gelişme, Zirve'de liderlerin ve heyetlerdeki yetkililerin dış dünya ile iletişiminin kesilmesi olmuştur. Zirve'ye akredite basın mensubu olarak katılanlar, heyetlerin bulunduğu binaya müzakereler boyunca alınmamış, dolayısıyla BM'nin basına "karartma" uyguladığı şeklinde yorumlar yapmışlardır. Görüşmeci heyetlerindeki yetkililerin, cep telefonlarının dahi kurulan düzenekler sayesinde çalışmaz hale getirilmesine, dolayısıyla dış dünyayla irtibat kurmalarının engellenmesine, KKTC Cumhurbaşkanı Denктаş tepki göstermiş ve heyetlere bu

---

²²⁴ Ertan Efegil, *a.g.e.*, s. 112.

²²⁵ *Vatan Gazetesi (KKTC Basını)*, 24 Mart 2004.

tür baskılar altında kararlar aldırmanın, bu baskıların altında çıkacak neticelerin kabul edilmesinin uygun olmadığını ifade etmiştir.²²⁶

Annan Planı'nın IV. versiyonu, 27 Mart 2004'te, taraflara sunulmuştur. Türk tarafının, Plan'da değiştirilmesini talep ettiği noktaların aynı kaldığını görmesi üzerine, görüşmeleri terk etmeleri gündeme gelmiştir. Türkiye'nin, "olmazsa olmazlar" şeklinde ifade ettiği siyasi eşitlik, iki kesimlilik, derogasyonlar, Türkiye'nin etkin ve fiili garantörlüğü konularında tüm ısrarlara rağmen, Türk tarafı lehine değişiklik yapılması sağlanamamıştır.

Annan Planı'nın müzakere sürecinde Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum Yönetimi dışında, diğer uluslararası aktörler; Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği, Türkiye ve Yunanistan olmuştur.

24 Nisan 2004 Cumartesi günü, Kıbrıs'ın her iki kesiminde, eş zamanlı fakat ayrı olarak gerçekleştirilen Annan Planı'nın referandumuna, KKTC halkının % 87'si; GKRY'nden ise % 89'u katılım göstermiştir. Plana; KKTC'den % 64, 91 oranında "Evet", % 35, 09 oranında "Hayır" oyu çıkmıştır. GKRY'den ise % 75, 85 oranında hayır, % 24,17 oranında evet oyu çıkmıştır.²²⁷

Sürecin başlangıcında, Plan'ın Kıbrıs'ta her iki tarafın da olumlu oyunu alması halinde yürürlüğe gireceği öngörülmüştü. Ancak, referandumda Türk halkının çoğunluğunun evet oyuna karşın; Rum halkının çoğunluğunun hayır oyu vermesi Annan Planını geçersiz kılmıştır.

---

²²⁶ Başaran Düzgün, *a.g.e.*, ss. 120-121.

²²⁷ *Kıbrıs Gazetesi (KKTC basını)*, 22 Nisan 2004.

2. BÖLÜM KIBRIS KÜLTÜRÜ VE GELİŞİM SÜRECİ

2.1. Kıbrıs Rum ve Türk Toplumunun Kültürel Yapıları

Kültür; insana özgü bilgi, inanç ve davranışlar bütünü ile bu bütünün parçası olan maddi nesnelere dir. Toplumsal yaşamın dil, düşünce, gelenek, işaret sistemleri, kurumlar, yasalar, aletler, teknikler, sanat yapıtları gibi her türlü maddi ve tinsel ürününü kapsamına alır.²²⁸

Her devletin kendine özgü bir kültürü olduğu gibi Kıbrıs Türklerinin ve Kıbrıs Rumlarının da kendilerine özgü bir kültürü, yaşayış tarzı vardır. Milattan önceki çağlardan bu yana Kıbrıs adası birçok kültüre tanıklık etmiştir ve birçok kültürün etkisi gerek sanatsal yapılarda gerekse halkın dilinde ve yaşayış tarzında görülmektedir.

Adadaki insan yerleşimiyle ilgili en eski bulgular Neolitik Çağ'a aittir. Güney kıyısı yakınlarındaki Khirokitia'da bulunan kalıntılar M.Ö. 6000 dolaylarında burada Akdeniz yöresinin en dikkate değer topluluklarından birinin yaşadığını gösterir. Daha sonraki yerleşim dönemi Sotira kültürü olarak bilinir ve M.Ö. 4500-4000 arasını kapsar. Bir çeşit sabun taşından yapılmış küçük süs eşyaları ve oldukça çekici çanak çömlekler bu kültürün başlıca özelliğidir. M.Ö. 1900-1600 yılları arasında adada Orta Tunç Çağı dönemi görülmekte ve bu dönemde bezemeli çanak çömlek yapımının geliştiği anlaşılmaktadır. Tunçtan yapılmış araçların varlığı el sanatlarının oldukça ileri düzeyde olduğunu gösterir.²²⁹

Asurlular Döneminde, Epik şiiri büyük yaygınlık göstermiştir. Bu dönemin özelliklerinde tunç ve demir eşyalar, seramik bezemede yaratıcı bir üslup, ince bir kuyumculuk ve fildişi işlemeciliği görülmüştür. M.Ö. 569'da Kıbrıs kralları Mısır firavnu II. Ahmose'ye bağlılıklarını bildirmiştir. Arkaik Döneminin (İÖ 750-475) son yıllarında İonya

²²⁸ AnaBritannica, Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt 20, Ana Yayıncılık AŞ. Ve Encyclopaedia Britannica, INC, s.119. Ayrıca bkz. Suna Atun, *Kıbrıs Türk Edebiyatı*, 1. Basım, Samtay Vakfı Yayınları, Mağusa 2009, s. 7

²²⁹ Nazım Beratlı, *Kıbrıslı Türklerin Tarihi*, Cilt 2, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1999, s. 121.

sanat okullarının büyük etkisi görülmüştür. İlk Kıbrıs parası da bu dönemde Salamis kralı Evelthon (İÖ 560-525) adına çıkarılmıştır.²³⁰

2.2 Kıbrıs Halkının Eğitime Verdiği Önem ve Gelişmeler

Kıbrıs'ta 1572'den itibaren yaşamakta olan Kıbrıslı Türklerin eğitiminin en önemli özelliği, önce Osmanlı Devleti, daha sonra Türkiye Cumhuriyeti eğitimine eşdeğer ve paralel olarak yürütülmüş olmasıdır. Kıbrıs'taki Türk ilköğretim kurumları 1573 yılından itibaren açılmaya başlamıştır. O zamanın okul sistemi şu iki sınıfa içermektedir.

- a. İptidailer (ilkokullar)
- b. Medreseler

İptidailer; Giderleri vakıf tarafından karşılanan sıbyan okulları ile özel kaynaklarca desteklenen hususi okullardı. 1573 yılında başlangıç olarak Kıbrıs'ta vakıf sıbyan okulları açılmıştı:

1. Ayasofya(Selimiye, Lefkoşa)
2. Balikitre (Balıkesir)
3. Aysozomeno (Arpalık)
4. Tahtakale (Lefkoşa)
5. Limasol
6. İskele Zuhuri (Larnaka)

---

²³⁰ Hasan Köksal, *Kuzey Kıbrıs Gelenek ve Göreneklere*, Ajans Yayınları, Lefkoşa 2006, s.8. Ayrıca bkz. AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi, Ana Yayıncılık A.Ş., Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik A.Ş., İstanbul, Cilt 18, s.434.

Daha sonra 1578'de;

7. Ömerye (Lefkoşa)

Medreseler: Osmanlı Devrinde Kıbrıs'ta İptidai öğrenimini tamamlayanlar daha yüksek öğrenim için, giderleri yine Vakıflar tarafından karşılanan Medreselere girmişlerdir. Kesin bir süresi olmayıp başarıncaya kadar devam eden bir öğretimden sonra "İcaze" denen bir diplomaya hak kazanmışlardır. Temel programı; Türkçe, Arapça, Farsça, Kuran, Belagat, Kuran Tefsiri, Hadisler, Akaid, Fıkıh, Hikmeti Tabiiye, Arap ve Fars Edebiyatı, İlmi- nücüm gibi derslerden oluşmuştur.²³¹

İngiltere 1878 yılında adayı devraldığıında, Türk toplumuna ait eğitim kuruluşları sayısı, 65 İptidai, 1 Rüştüye ve 7 Medrese olmak üzere, 73'tür. Hıristiyan okullarının sayısı ise 83'tür. 1880'lerde göreve başlayan İngiliz Maarif Müdürü'nün politikası kendi deyimiyle şunları öngörüyordu:

1. Hıristiyan okulları için yerel bir yönetim sistemi kurmak;
2. Türk Cemaat okulları için eski metotları yavaşça kökünden sökmek ve öğretmenleri akılcı bir öğretim sistemi uygulamaya ikna etmek.

Kıbrıs Türk toplumunun eğitim işleri Evkaf Dairesi'nin elinde idi. Bunu bilen İngiliz Yöneticiler, Evkaf Dairesi'nin başına biri Türk, diğeri İngiliz olmak üzere iki yönetici atayarak Türk toplumunun eğitimine el atma olanağını elde etmiş ve eğitim sistemini kontrol altına alıp merkezileştirmeye çalışmıştır.²³²

İngiliz dönemi öncesi ve İngiliz döneminde eğitim alanında değişiklikler yaşanmıştır. İngiliz dönemi öncesinde dini eğitime önem veren bir eğitim sistemi varken İngiliz dönemi ile

---

²³¹ Hüsnü Feridun, *Kıbrıs Türk Eğitiminin Tarihçesi (1571- 1974)*, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 2000, ss.5-7.

²³² Nazım Beratlı, *a.g.e.*, s. 117.

çağdaş bir eğitim sistemine geçiş yapılmıştır. Eğitim bir ülkeyi karanlıktan aydınlığa çıkarabilecek en temel taşlardan biridir.

İngiliz döneminde, Osmanlı Devleti Kıbrıs'taki okullara yardım yapmaya devam etmiştir. 1900 yılında, Osmanlı Devleti Kıbrıs'taki okullara toplam; 204 sterlin, 12 şilin, 8 kuruş yardım yapmıştır. 1902-1903 eğitim döneminde; 153 okulda öğrenim gören, 5534 öğrenci için toplam 4060 sterlin, 19 şilin, 5 kuruş eğitim harcaması yapılmıştır. İngiliz döneminde, 1933 Eğitim Yasası sonrası, Kıbrıs Türk Eğitimi; Türkiye Eğitim Sistemi ve İngiliz Eğitim Sistemi olmak üzere ikisinin de etkileri görülmüştür. Güzelyurt'taki "Omorfo Öğretmen Koleji" açılıncaya kadar, Lefkoşa Erkek Lisesi ile Viktorya Kız Lisesi, ilkokullarda öğretmen yetiştirme görevini de üstlenmiştir. İngiliz dönemindeki eğitimde;

- Türkler için ayrı, Rumlar için ayrı iki "Eğitim Encümeni" oluşturulmuştur.
- Öğretmenlerin atamaları yetkisi, Köy Komisyonları yerine Vali'ye devredilmiştir. Öğretmenlere emekli ikramiyesi ve göreve başlamadan önce asgari maaşın belirlenmiş olması emeklilik maaşı gibi sosyal haklar verilmiştir.
- Eğitim Encümenleri okullarda okutulacak kitapları ve müfredatı belirleme yetkisine sahiptirler.
- Öğretmenlerin atama, nakil, terfi ve disiplin işlemleri ile ilgili yetki Vali'ye verilmiştir.
- Eğitim harcamaları devlet bütçesinden karşılanmaya başlanmıştır.
- 01.09.1929 tarihinde, Türk Eğitim Encümeni, Latin Harfleri ile yazılı kitapların okutulması kararını vermiştir.

- Liselerin müdürlüğüne, İngiliz Yöneticiler atanmıştır. İngilizce yardımcı dil olarak okutulmaya başlanmıştır.
- İlköğretim 5 yıldan 6 yıla çıkartılmıştır.²³³ bu maddeler yer almıştır.

2.2.1.Eğitim Alanında Görülen Yasaklar ve Kıbrıs Halkının (Türk- Rum) Gösterdiği Çabalar

1931 yılında Kıbrıs'ta meydana gelen bir ayaklanmayla birlikte birçok alanda yasaklar gelmiştir ve eğitim de bu durumdan etkilenen bir alan olmuştur. İngiliz sömürge yönetiminin Türk toplumuna baskısı, taraflı tutumu ve çeşitli gerekçelerle birçok okulu kapatması, okulların ödeneklerini kesmesi Türk toplumunu hiçbir zaman yıldırmamış, aksine toplumun kendi geleneklerine bağlılığını artırmıştır.²³⁴

Hükümet isyandan sonra İlköğretim yasasını yeniden düzenlemiş ve kendisini İlköğretim için tek yetkili merci kılmıştır. Bununla beraber Maarif Encümenlerinin yetkileri ellerinden alınmış ve Encümen, sadece eğitim konularında hükümete önerilerde bulunmak ve okul bütçelerinin onaylanması gibi yetkiler çerçevesinde faaliyetlerine devam etmiştir. Encümenin yetkilerinin elinden alınması Kıbrıs Türklerinin Türkiye eğitim sisteminden tamamen koparılması anlamına gelmektedir.

1931 isyanı sonrası Eğitim Kurumları üzerindeki baskı ve yasaklar 1933 Maarif Kanunu ile ortaya konmuştur. Bu Maarif Kanununda;

- a. Okul kitapları hükümet tarafından tespit edilecek,
- b. Maarif Encümeni üyeleriyle Kaza Komisyonlarının üyeleri hükümet tarafından tayin edilecek,

---

²³³ Mahmut İslamoğlu, *Kıbrıs Türk Kültür ve Sanatı*, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa 1994, s.32.

²³⁴Hasan Cicioğlu, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Eğitim*, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara 1983, s.211.

- c. Maarif vergilerinin kontrolü tamamen hükümetin elinde olacak ve de Maarif giderlerini karşılamak üzere Türklerin arazi vergileri arttırılacaktı.²³⁵ bu maddeler bulunmaktadır.

Okullarımız ve Maarif

POLAT MURAT

Bugün Kıbrıs Türk Eğitimi yabancı kültür ve ideolojilerin açık taarruzunun tabii bir neticesi olarak fevkalade vahim bir anarşinin içince itilmektedir. Bu durumu, sakat ve yanlış terbiye anlayışından ve cemiyetin diğer müesseselerinde ki "Anarşi"den ayırmak mümkün değildir.

Biz bu konuda okullarımızı saran ve geleceğimizi karanlıktan "Anarşi" belâsının sebep ve çareleri üzerinde duracağız. Önce temel eğitimimizin öncülüğünü yapan Eğitim Bakanlığının isminin okunusuna dikkatimizi çekerim. "Eğitim Öğrenim ve Kültür İşleri Bakanlığı". Burada dikkat buyurursanız Millî kelimesi mevcut değildir. Millî ismini dahi ortadan kaldıran kişilerin amaçları acaba nedir? Bilerek veya bilmeyerek Millîlik vasfını ortadan kaldırmayı amaçlayan bu kişiler nasıl bir eğitim öngörüyorlar. Herşeyden önce bir Milletin Eğitimi, o Milletin kendine öz millîlik vasfını yani Millî Eğitimi taşıması gereklidir.

Bugün karşı unsur, eğitiminin temelini kendi millî benlikleri ve idealleri üzerine oturtmuşken biz eğitimimize millî kelimesini koymaktan aciziz.

Eğitim her şeyden önce bir Millet'in aynasıdır. İnsanoğlu aynaya nasıl bakıyorsa akisi de odur. Bu değişmeyen bir kuraldır. Herşeyden önce elimizi vicdanımıza koyup aşağıdaki soruları doğru olarak cevaplamamız gerekir.

- 1) Çocuklarımıza vatan sevgisini öğretiyor muyuz?
- 2) Çocuklarımıza insan sevgisini öğretiyor muyuz?
- 3) Çocuklarımıza topluma hizmet edebilmeği öğretebiliyor muyuz?
- 4) Çocuklarımıza dostu, düşmanı tanımasını öğretebiliyor muyuz?
- 5) Çocuklarımıza iyi ahlâk sahibi olmalarını öğretebiliyor muyuz?
- 6) Çocuklarımıza Türk olduklarını ve Türklük için mücadele vermelerini öğretebiliyor muyuz?
- 7) Çocuklarımıza bulunduğumuz noktaya nasıl ve hangi şartlarla geldiğimizi öğretiyor muyuz?

İşte eğitim probleminin temelinde bu sorular yatmaktadır. Bu ilkelerin gençliğe verildiğini bugünkü ortamda görmek mümkün değildir. Aksine Lenin'in Marx'ın, Mao'nun Avrupa ve Amerika gibi emperyalist güçlerin asalak fikirleri gencecik vücutlarının beyinlerini yıkamakta ve anarşinin başlaması körüklenmektedir. İleriyi görmek için ille çarpık fikirler mi savunmamız gerekiyor? Kendini inkâr eden bir kişinin, bulunduğu topluma acaba yararı ne olabilir? Daha önceki sayılarda bazı öğrencilerimizin Kızılay meydanında, pavyonlarda, işki ve sigara âlemleri yaptıklarını yazmış ve bu hususta ilgilileri göreve davet etmiştik. Oysa aynı olaylar zaman aşımı içinde tekrarlanıp duruyor. Bananeçilik zihniyeti gençlerimizi ucuma sürüklüyor. Okullarımızda solculuk olayları perdelenmek istenmektedir. Bu olaylara kökü dışta olan çarpık ideolojiler ve onların bedava surkalığını yapanlar tarafından perdede konmakta ve gençlerimizde âlet edilmektedirler.

Eğitimimize en erken bir zamanda millîlik vasfı kazandırılmalı ve bu çarpık ideolojilere bir son verilmelidir. Yüce Türk Milletinin koruyucuları olan gençlerimize şunu söylemek isterim: 6000 yıllık Türk tarihine sarılmak, Türk töresini yaşamak ve yaşatmak, Milletini her şeyden çok sevmek, komünistlerle, taklitçilerle ve her türlü emperyalizmle mücadele etmek gericilik, faşistlik ve ırkçılık değildir. Şunu bilmelisiniz ki komünist veya sosyalist olmak istemiyenlerinize faşist damgası, batı emperyalizmini istemiyenlerinize gericilik damgası vurulacaktır. Yalnız unutulmasın ki Türk Milletini, Türk Milliyetçiliğinden başka hiçbir fikir yüceltmez ve yükseltmez. Sloganımız ne Amerika, ne Rusya, ne Çin, herşey Türk tarafından Türkle göre Türklük için.

Eğitim Bakanlığını bu konuda göreve davet eder, eğitimimize millîlik vasfı kazandırması hususunda mücadelemizi netice alın cava kadar sürdüreceğiz. Çünkü herşeyin başlangıcı ve sonu Eğitimden bitiyor.

—7—

²³⁵ Remzi Yektaoğlu, Halil Paşa, *Çözümü Arayan Kıbrıs*, 1. Baskı, Alaşya Yayınları, Lefkoşa 1998, s. 39.

İngiliz yönetimi Kıbrıs'taki Türk ve Rum toplumlarının ilkokulları için müşterek bir program hazırlamıştır. Rumların bakış açısına göre, amacı belirli konularda Kıbrıs karakteri yaratmak olan, daha çok klasik Yunan kültürüne meyilli bu programı yürürlüğe koymuşlardır.

Bu programın uygulanabilmesi ve programın dışına çıkılmaması için de özellikle öğretmenlere yönelik çeşitli tedbirler alınmıştır. Zira İngiliz yönetimi görev ihmali yaptığı tespit edilen öğretmenleri adadaki huzurun korunması adına derhal görevden uzaklaştırmıştır.

İngilizlerin 1931 isyanından sonra önemle üstünde durduğu diğer bir nokta ise, İngiliz dili ve kültürünü toplumlara benimsetmektir. İngiliz dilini, kültürünü, adaya yerleştirmek için birçok adım atılmıştır. İngiliz dilinin öğrenilmesi- öğretilmesi için yılda 300 Kıbrıs lirası bütçe ayrılmıştır.²³⁶

1935 yılından itibaren ilkokulların süresi beş yıldan altı yıla çıkarılmış ve ilkokul müfredat programları da bu süreye göre düzenlenmiştir. Bu uygulama halen olumlu bir düzenleme olarak kabul edilmektedir. 1935 İlkokul Müfredat Programına V. ve VI. sınıflar için haftada üçer saat olmak üzere İngilizce dersi konmuştur. 1935 yasa ile Türk Lisesini ve Viktorya okulunu yöneten yönetim kurulunun yapısı değiştirilmiş, yeni yasa ile tüm yönetim kurulu üyeleri sömürge yönetimi tarafından atanmaya başlanmıştır. Ayrıca her iki okulun yönetimine İngiliz müdürler getirilmiş, lisenin adı "Kıbrıs İslam Lisesi"ne çevrilmiştir. 1930 yılında ilkokulların Türk toplumunun kontrolü dışına çıkmasından sonra, orta dereceli okullar olan lise ve Viktorya üzerinde de toplumun inisiyatifi yok edilmeye çalışılmıştır. Eğitim alanında Türk toplumunun denetimi tümünden ortadan kalkmıştır.²³⁷

---

²³⁶ K. Spiridaki, *İngiltere Hükümeti'nin Kıbrıs'ta Eğitim Politikası (1878-1960)*, Çeviri: Korman Kocaismail, Lefkoşa, Kıbrıs Türk Öğretmen Koleji Mezuniyet tezi, 1990,s.13.

²³⁷ Hasene Ilgaz, *a.g.e.*, s. 15.

Bu dönemde gelişen en olumsuz olaylardan biri, 1931-1935 yılları arasında kasabalarda bulunan yedi Rüştîye ve köylerde bulunan on dört Rüştîye sınıfının kapatılmasıyla Kıbrıs'taki Türk eğitiminin gelişimine darbe vurulmuştur. 1935- 1936 ders yılından itibaren Rüştîye denen ve ilkokullara bağlı, ortaokul düzeyindeki sınıfların kapatılmasıdır.²³⁸

1931 isyanından sonra Türk ve Rum toplumlarında genel yasaklar çerçevesinde bayrak çekme yasağı getirilmiştir. 1935- 1936 öğretim yılında bir ilkokul öğrencisi, şuan ise öğretmen olan Emir Ali Başar, dönemin eğitim yasakları ile ilgili hatıralarında:

“Faiz Kaymak Bey okula her yaştan çocukları toplamıştı, hatta benden 4 yaş büyük olduğu halde bir sınıf aşağıda olanlar vardı. Yaramazlık yaptığım için Faiz Bey büyük sınıflara ders verirken beni ayağa kaldırdı; gene yaramazlık yapmış olacağım ki duvara dönerek öylece kalmamı istedi. Ben canım sıkıldıkça duvardaki Türkiye haritası üzerinde yapıştırılmış bulunan siyah bezle oynamaya başladım. Nihayet bezin sökülmesi üzerine altından çıkan Atatürk resmi ile Türk bayrağını ömrümde ilk defa görmüş oldum. Çocuklar “Ali haritayı yırttı” diye bağırınca hoca yanıma geldi ve uzun uzun Atatürk’ü anlattıktan sonra ve ” işte bu da bizim bayrağımızdır ancak İngilizler 4-5 seneden beri kendi bayrağımızı bize yasakladılar” dedikten sonra bezi tekrar haritanın üzerine yapıştırdı.”²³⁹ sözlerine yer vermiştir.

Ada genelinde Rüştîyelerin kapanması ve Lefkoşa'daki tek Rüştîye'nin de Lise'ye bağlanması bu okula olan ilgiyi ve ihtiyacı daha da artırmıştır. Artık Türklerin ortaokul düzeyinde müstakil hiç okulu kalmamıştı. Yeni okul açacak maddi bir güce de sahip olunmadığından durum hiç de iç açıcı değildir. 80 öğrenci kapasitesi olduğu için lisenin orta bölümüne girebilmek güçleşmiştir. Bir başka güçlük ise liseye giriş sınavı ve duhuliyeye

²³⁸ Remzi Yektaoğlu, Halil Paşa, a.g.e., s. 37.

²³⁹ Hatice Düzgün, *Kadın Örgütlerinin Yönetimi*, Yakınoğu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, s.7.

parasıdır. Bu sebeplerle fakir halk okumaya karşı olan ilgisini ve okuma şansını günden güne yitirmiştir. 1931- 1939 döneminde liseye alınan az sayıdaki öğrenci de mezuniyetten sonra Türkiye'ye göç etmiş ve bir üniversitede okuyabilmek için nüfus kaydını orada yaptırıp Türk vatandaşlığını seçmek zorunda bırakılmıştır.²⁴⁰

1935- 1936 ders yılında Kıbrıs'taki İngiliz yönetimi, ilkokullar için yeni bir eğitim sisteminin ve müfredat programının geçerliliğini kabul etmiştir. Bu ders yılından başlayarak, Kıbrıs'taki Türk okullarında, Türkiye'den getirilen okul kitaplarının okutulması yasaklanmıştır. Kıbrıs'taki Türk ve Rum ilkokullarında uygulanacak program için hükümet bir kılavuz kitap hazırlatmıştır. İsyanı gerekçe gösteren İngiliz İdaresi, Türkiye ve Yunanistan'dan getirilen ders kitaplarının adaya girmesini yasaklamış, "Türk ve Yunan tarihlerinin okullarda okutulmasına son vermiştir. Türk okullarında Türk tarihi yerine İngiliz Kraliyet Tarihi okutulmaya başlanmış ve Türkiye ile Yunanistan'dan sistematik olarak adaya gönderilen öğretmenlerin görevlendirme işlemleri iptal edilmiştir.²⁴¹

O dönemlerde kitapsız bir eğitim sürecinin başladığı açıkça görülmektedir. Aynı zamanda kendi bayrağını göndere çekemeyen, kendi haritasını çocuklara öğretemeyen, kendi liderinden serbestçe bahsedemeyen ve kendi marşını okutamayan bir eğitim ve öğretim sistemi ile karşı karşıya kalan iki toplum vardı. Kendi marşları yerine İngiliz marşı okunur ve İngiliz bayrağı göndere çekilirdi. Bu durum, her iki toplumun da özgür eğitim hakkının elinden alındığının açık bir göstergesidir.

İngiliz Maarif Müdürlüğü, Türk ve Rum toplumlarının 1935 programına yönelik eleştirileri, on dört yıllık bu programı kendisinin de yetersiz bulması ve dünyada meydana gelen siyasi şartlar sebebiyle 1949 yılında yeni bir eğitim programı hazırlamıştır. Bu program şu şekildedir: Türk ve Rum tüm okulların müfredat programı aynıdır. Dersler Rumca veya

---

²⁴⁰ Hasene Ilgaz, *a.g.e.*, s. 53.

²⁴¹ Rauf Raif Denктаş, *Koloni İdaresinde Kıbrıs Türkleri*, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, Lefkoşa 1997, s.80.

Türkçe Aritmetik, Tarih, Coğrafya, Beden Eğitimi, Müzik, Resim, Fen; ayrıca Sağlık Bilgisi ve Tabiat dersleri İngilizce olarak verilmiştir. 1955 yılına gelinceye kadar tüm okullarda bu program uygulanmıştır. 1955 yılından sonra Türk ve Rum eğitiminin birbirinden ayrıldığı görülür. Bunun nedeni Rumların önce İngiliz hükümetine akabinde de Türklere karşı silahlı girişimde bulunmalarındır.²⁴²

1956 yılında İngiliz hükümetinin Türk okullarında yıllardır uygulamakta olduğu “Kitapsız Tedris” uygulaması kaldırılmış ve ilkokul kitaplarının Türkiye’den getirilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Kısa sürede bu çalışmaların sonuç vermesi ile Türk okullarında Türkçe kitaplar ile öğretim yapılmaya başlanmıştır. Haziran 1959’da İngiliz hükümeti eğitim ile ilgili yetkilerini Türk cemaatine devretmiştir.²⁴³

16 Ağustos 1960’ta Kıbrıs Cumhuriyeti anayasası, iki topluma kendi iç işlerinde (eğitim, sosyal işler ve belediyeler, vakıflar ve din işleri) özerklik veriyor, bu hizmetler için Cemaat Meclisleri kurulmasını öngörüyordu. Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasının 88/2 Maddesi, Merkezi Hükümet tarafından Cemaat Meclislerine yılda en az iki milyon Kıbrıs lirası tahsisini; bu miktarın en az 1,600,000 Kıbrıs lirasının Rum Cemaat Meclisine; en az 400,000 Kıbrıs lirasının ise Türk Cemaat Meclisine verilmesini öngörmüştür. Türk eğitiminin daha ilk yıldaki bütçe gideri, gelişimler dışında 596,000 Kıbrıs lirası idi. Rum Kilisesinin zengin kaynaklarına dayanan Rum Cemaat Meclisi, bu miktarın arttırılmasına karşı çıkmıştır.

Amaç, Türk toplumunun eğitim sisteminin gelişimine olanak vermemektir. Cemaat Meclislerini yaşatmayı yerine bir “Kıbrıs Eğitim Bakanlığı” kurarak Türk eğitimini “azınlık eğitimi işleri” yapısında ve bir Rum Bakanlığı içinde kontrol altına almaktır. 1959- 1963 yılları arasında T.C. Milli Eğitim Bakanlığında üst düzeydeki eğitimciler Kıbrıs’a gelerek: eğitim politikasını şekillendirip, planlanması: müfredat programlarının, T.C kurumlarına

---

²⁴² Eğitim Bakanlığı Kıbrıs Türk Maarif Müdürlüğü Raporu, 1974,s.6.

²⁴³ Hasan Cicioğlu, a.g.e., s. 14.

uydurulması: ve öğretmenlere meslek içi eğitim kursları düzenlenmesi konusunda önemli hizmetlerde bulunmuşlardır.²⁴⁴ Ayrıca, 1959 - 1960 yıllarında 11 köyde açılan yeni merkezlerle Köy Kadın Kursları programı genişletilmiştir. 1960-1961 ders yılından itibaren 4-6 yaş grubu çocuklar için anaokulları açılmaya başlanmıştır.

Rum saldırıları ve vahşeti karşısında Türk halkının;

- Savunması zayıf Türk köy ve mahallelerden, daha güvenli Mücahit savunma hatları arkasına sığınarak göçmen durumuna düşmesi;
- Okulların terk olunması, iletişimin kesilmesi veya göçmenlere barınak olarak verilmesi zorunluluğu;

Türk eğitim hizmetlerini ilk anda durma noktasına getiriyordu. Önlem olarak;

- “Çift tedarik” yoluna gidilerek, olanak bulunan yerlerde “intikal sınıfları” organize edildi ve öncelikle, son sınıfların kayıplarının giderilmesine çalışıldı;
- Türk Cemaat Meclisinin tüm bütçesi T.C Hükümeti tarafından yapılan yardımlarla karşılandı;
- Mücahitlik hizmetindeki erkek öğretmenlerin yerinin bayan öğretmenler veya zorunlu olan yerlerde Lise mezunu genç kızlarımızdan yararlanarak doldurulmasına çalışıldı;
- Okulların kitap- kırtasiye gereksinimi Birleşmiş Milletler Barış Gücü aracılığı ile olanak buldukça yapılmaya çalışıldı. maddeler ele alınmıştır.

---

²⁴⁴ Çağla Güngör, *Kıbrıslı Türk Gençleri Konuşuyor*, Metis Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 56.

1965-1966 ders yılı başında, eğitim hizmetlerinde normale doğru bir ilerleme kaydedilmiştir. Türk semtindeki okul binalarının büyük bir kısmı askeri idarece geri verilmiştir.²⁴⁵

1965-66 yıllarında köylerde ilkokullar vardı ve bu okullarda VI. sınıfa kadar eğitim verilmiştir. Okullarda altı sınıf olmasına rağmen sadece iki öğretmen eğitim vermiştir. Bütün çocuklara aynı anda eğitim vermek mümkün olmadığından I., II., ve III. sınıflar aynı dersliğe toplanır ve sırayla öğrencilere ders verilmiştir. V. ve VI. sınıflar ise ayrı bir sınıfta öğrenim görmüşlerdir. 1967 yılında Arçoz (1983'ten sonraki adıyla Yiğitler) İlkokulunda da aynı şekilde bir eğitim sistemi vardı. Bu okulda bir erkek bir de bayan öğretmen vardı. Çocuklara Türkçe eğitimin yanı sıra İngilizce eğitimi de verilmiştir. 1981 yılından sonra öğrenci azlığından dolayı bu okul kapatılmış ve öğrenciler yakındaki kasabada Akdoğan İlkokulu'na gitmeye başlamışlardır.

Eğitimdeki bu durum bir süre daha bu şekilde devam etmiştir. Savaş sırasında da eğitime önem verilmiş, eğitim alanında geri kalmamak için çaba sarf edilmiştir. Eğitimsiz insan, eğitimsiz bir ülke demektir. Eğitimsiz ülke, kendini savunamayan, hiçbir konuda söz hakkı elde etmeyi başaramayan veya çıktığı platformlarda halkını temsil edemeyen geride kalmaya mahkûm bir ülkedir. Bundan dolayıdır ki o dönemlerde eğitime verilen önem günümüze kadar devam etmiştir ve bugün Kuzey Kıbrıs'taki okuryazar oranı %99'dur.²⁴⁶ Hiç kuşkusuz, Kıbrıs Türklerinin bu zor yılların altından kalkmasında öğretmenlerin büyük rolü vardır.

---

²⁴⁵ Hüsnü Feridun, *a.g.e.*, ss.32-40.

²⁴⁶ Hasene Ilgaz, *a.g.e.*, s. 67.

2.2.2. 1960 ve 1983 Yılları Arası ve Sonrasında Kıbrıs Adasındaki Eğitim Süreci

9 Haziran 1959 tarihinde, İngiliz Yönetimi, Kıbrıs Türk Eğitim Örgütünü tamamen Türk toplumuna devretmiştir. 1952-60 yılları arasında çeşitli ortaöğretim kurumlarını geliştirmeye çalışan Kıbrıs Türk toplumu; Kıbrıs Cumhuriyeti dönemine 217 ilkokul, 5 lise, 7 ortaokul, 1 kız enstitüsü, 2 sanat okulu ve 1 öğretmen koleji ile girmiştir. 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 87. Maddesinin (b) bendine göre Kıbrıs Türklerinin tüm eğitim, kültür ve öğrenim konuları, Kıbrıs Türk Cemaat Meclisi'nin sorumluluğuna devredilmiştir.

21 Aralık 1963 tarihinden itibaren adada yaşanan olaylardan, Kıbrıs Türk Eğitimi büyük boyutlarda maddi ve manevi zarar görmüştür. Yaşanan olaylar, yerleşim bölgelerindeki Türk halkının ve dolayısıyla Türk öğrencilerin, daha emin yerlere göç etmesine sebep olmuştur. Elverişsiz binalarda çifte öğretim yapma zorunluluğu ortaya çıkmıştır. 1963 yılından itibaren Kıbrıs Türk toplumunun tüm eğitim hizmetleriyle ilgili harcamalar, anavatan Türkiye tarafından karşılanmıştır. Merkezi hükümet, anayasanın Kıbrıs Türk toplumuna yapmayı öngördüğü yıllık 400.000 Kıbrıs lirası ödeneğini vermekten vazgeçmiştir. 1963 olaylarının başlamasından hemen sonra şehit, kayıp ve göçmen aileleri çocukları için Lefkoşa ve kazalarda icra heyetlerine bağlı “Sosyal Komiteler” oluşturulmuştur.²⁴⁷ Bu olağanüstü yönetsel durumlar, Kıbrıs Türk Yönetimi'nin kurulduğu 1968 yılına kadar devam etmiştir.

Kıbrıs Türk Yönetimi'nin kurulmasıyla “Türk Maarif Dairesi” bir üyelik haline dönüştürülmüştür. “Eğitim ve Öğrenim İşleri Üyeliği”; Kıbrıs Türk Maarif Politikası'nın saptanması ve yürütülmesi ile ilgili her türlü genelge, tüzük ve yönetmelikleri yapmak üzere görevlendirilmiştir. Kıbrıs Türk Yönetimi Yürütme Kurulu, 1971 yılında Talim Terbiye Kurulu Tüzüğü'nü yapmıştır. Talim Terbiye Kurulu'na, 11.04.1972 tarihinde bir başkan ve üç üye atanmıştır.

---

²⁴⁷ Hüsnü Feridun, “Kıbrıs Türk Eğitim tarihinden bir ömür” Yazar: Mehmet Akif Erdoğan, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 31 Sayı: 51, 2012, ss.277-282.

1974 sonrası, Kıbrıs Türk Eğitim sisteminin çağdaş eğitim sistemleri içinde yer almasını sağlamak için, dört Milli Eğitim Şurası, üç Kalkınma Planı ve yirmi Hükümet Programı gibi çalışmalar yapılmıştır. 1975 yılında Birinci Kıbrıs Türk Milli Eğitim Şurası, değişen sosyo-ekonomik şartlara uygun toplumun yeni ihtiyaçlarını karşılayarak, eğitim politikasını belirlemek için toplanmıştır. Kıbrıs Türk eğitim sisteminde gerçek anlamda ilk defa 1977 yılında, bir Geçiş Yılı Programı ve 1982 yılında ise “İleri Teknoloji Enstitüsü” yükseköğretim düzeyinde eğitim faaliyetine başlamıştır.²⁴⁸

15 Kasım 1983’te, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin ilanından sonra Birinci Milli Eğitim Şurası Kararları ışığında, 23 Mayıs 1986 tarihinde 17/1986 “Milli Eğitim” yasası yürürlüğe girmiştir. 1979 yılından beri KKTC’nin ihtiyaç duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştirmek üzere faaliyetini sürdüren “İleri Teknoloji Enstitüsü”, 1986 Milli Eğitim Yasası ile Kuzey Kıbrıs Eğitim Vakfına bağlı “Doğu Akdeniz Üniversitesi’ne dönüştürülmüştür. İlkokullardaki öğretmen ihtiyacının karşılanması için, ilkokul öğretmeni yetiştiren Türk Öğretmen Koleji dört yıllık yüksek okul seviyesine çıkarılmış ve daha sonra ismi Atatürk Öğretmen Akademisi olarak değiştirilmiştir.

Bu dönemde, yükseköğretim kurumları olarak; Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi, Yakınoğu Üniversitesi, Lefke Avrupa Üniversitesi, Girne Amerikan Üniversitesi, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kuzey Kıbrıs Kampüsü, Karpaz Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi Kuzey Kıbrıs Kampüsü eğitim faaliyetine başlamıştır.²⁴⁹

---

²⁴⁸ Birol Özter, *Psikolojik Harp Kıskaçında Tarihin Tahribi*, Ajans Yayınları, Lefkoşa 2008, s.126.

²⁴⁹ Bülent Evre, *Kıbrıs Türk Milliyetçiliği*, Işık Kitabevi Yayınları, Lefkoşa 2004, s. 33.

Halen yürürlükte olan 23 Mayıs 1986 gün ve 17/1986 sayılı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim Yasası;

- Kıbrıs Türk Milli Eğitimi'nin düzenlenmesinde temel olan amaç ve ilkeleri;
- Milli Eğitim Sistemi'nin genel yapısını ve bu yapı içinde eğitim ve öğretim kurumlarının özel amaç ve görevleri ile işlevlerini;
- Öğretmenlik mesleğini;
- Okul bina ve tesislerini;
- Eğitim araç ve gereçlerini;
- Devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluklarına ilişkin temel kuralları bir sistem bütünlüğü içinde kapsamaktadır.

Bu kapsam içinde, Kıbrıs Türk Milli Eğitim Sistemi; belirlenen genel amaçları gerçekleştirecek biçimde, çeşitli derecede ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçlarına ve temel ilkelere göre düzenlenip planlanmış ve uygulamaya konmuştur.²⁵⁰

Kıbrıs Türk Milli Eğitiminin amacı, Kıbrıs Türk toplumunun tüm bireylerini Atatürk ilke ve inkılâpları ışığında çağdaşlaşıp ilerlemektir. Atatürk milliyetçiliğine bağlı kişiler yetiştirerek Kıbrıs Türk toplumunun var olma mücadelesini devam ettiren, Türkiye'ye, toplumuna ve ailesine güçlü bağlarla bağlı, laik ve devlete karşı sorumluluklarının bilincinde olması sağlamaktır.

---

²⁵⁰ Behçet Çelebi, *Kıbrıs Türk Eğitim Sisteminde Eğitim Planlaması ve Finansman: Tarihsel Gelişim ve Uluslararası Karşılaştırma*, 1. Baskı, Ajans Yayınları, Lefkoşa 2008, s. 73-76.

Kıbrıs Türk köylüsü o zor yılları güçlü öğretmenler önderliğinde aşmayı başarmıştır. Toplum öğretmen ve okul merkezinde örgütlenerak dilini, dinini, kültürünü öğrenmiş, tarihini unutmamış, kısaca kimlik kazanarak var olmuştur. Kıbrıs Türk toplumunda öğretmenler sosyo-kültürel yapının sürekliliğini sağlamışlardır.

Bu dönemde toplumun temel kaygısı, hem kültürel hem de siyasi açıdan var olmaktır. Bunu bir kimlik mücadelesi olarak görmek mümkündür. Kıbrıs Türk toplumunun bugünlere gelmesinde eğitimin ve öğretmenlerin katkıları inkâr edilemez. Kıbrıs adasında hala dili, dini, kültürü farklı iki etnik toplum vardır ve Kıbrıs Türk Toplumunun varlığı eğitim ve öğretmenler sayesinde gerçekleşmiştir.

2.2.3. Kıbrıs Tarihi Kitaplarının Değiştirilmesi Ve Eski İle Yeni Kitapların Analizi

Kıbrıs'ın iki tarafında geleneksel olarak okul müfredatları ve ders kitapları süregelen anlaşmazlığı yansıtmaktadır. İki tarafında tarih ders kitapları; kendi algılamalarına, resmi söylemlere ve önyargılara göre şekillenmiştir. Diğer yandan son beş yıldır adanın Kuzey kısmında gözle görülür değişiklikler olmuştur. İlk görülen değişiklik, 2004 yılında Annan Planı referandumundan kısa bir süre sonra Kıbrıs tarihi kitaplarının yeniden yazılması olmuştur.

1971'den İngiliz dönemine kadarki sürede kullanılan tarih ders kitapları, tarihin etnik merkezci bir algılanma ile milliyetçi siyaseti yansıtmıştır. Buna zıt olarak, 2004'te yazılan yeni tarih ders kitapları bu etnik merkezci yaklaşımı reddederek ulusal düşman veya 'diğer'e açıkça işaret eden içeriği kaldırmıştır. Bundan sonra ise, yerel uzman ve tarihçilerden oluşan bir komite, liseler için yeni tarih ders kitapları hazırlamıştır.²⁵¹ Ders kitaplarının öğrencilerin tarih bilgilerini ve hafızalarını şekillendirmedeki rolü her ne kadar göz ardı edilmese de, bu ders kitaplarına asıl anlamı kazandıran öğretmenlerin etkin rolüdür.

---

²⁵¹ *Halkın Sesi Gazetesi*, 7. 03. 2011.

Annan Planı müzakereleri sırasında, öğretmen sendikaları şiddetsiz toplu gösterileri desteklemede en önemli rol oynamıştır. Ayrıca yeni müfredatın desteklenmesinde de önemli rolleri olmuştur. Tarihi nasıl öğretiriz, geçmiş ile şimdi arasında nasıl bağlantılar kurarız ve tarih öğretiminde geçmişi nasıl temsil ederiz konularındaki endişeler bu barış süreci içinde derinleşmiştir. Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP) hükümeti iktidara geldiğinde, en önemli icraatlarından biri tarih ders kitaplarını gözden geçirmek olmuştur. Bu süreç ortaokul tarih ders kitaplarının yeniden yazılması ile başlamıştır. Eylül 2004'te yeni öğretim dönemi başlayınca yeni tarih kitapları Kıbrıs'ın kuzeyindeki tüm ortaokullarda kullanılmıştır.²⁵²

2004 yılında Kıbrıs tarih ders kitaplarını değiştirme kararı herkes tarafından kabul görmemiştir. Kitaplar beş yıl önce yayımlandığında, sağ görüşlü partiler, gazeteciler ve tarihçiler değişikliklere şiddetle karşı çıkmışlardır. Tarih öğretiminin 'ulusal kimlik yaratmada bir araç olduğu görüşünden yola çıkıldığında değiştirilen tarih ders kitaplarının medyada ve kamunun gündeminde önemli bir yer tutmuş olması şaşırtıcı değildir.

Okullarda yeni ders kitaplarının kullanımına başlanması ile Kıbrıslı Türk sivil toplum örgütü olan POST Araştırma Enstitüsü Haziran 2006'da 'Ortaokullarda Okutulan Eski ve Yeni Tarih Ders Kitaplarının Karşılaştırmalı Metinsel ve Görsel Analizi' adında bir proje başlatmıştır. Hakan Karahasan, Dilek Latif, Mehveş Beyidoğlu Önen ve Shirin Jetha-Dağseven'den oluşan bir araştırma ekibi ortaokullarda kullanılan değiştirilmiş tarih ders kitaplarını analiz edip eski kitaplarla değiştirilmiş kitaplar arasındaki farkları belirlemiştir. Eski kitapların, Kıbrıs tarihini taraflı bir şekilde anlattığını, Kıbrıs Türk toplumunun 'ulusal hedefini' meşrulaştırdığını ve 'diğer' toplumun meşruluğunu reddettiğini ortaya koymuştur.

---

²⁵² Nazım Beratlı, *Kıbrıs Türklerinin Kökenleri Ve Kıbrıs'ta Bektaşilik*, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul 2008, s.24.

Ayrıca, kitaplar geçmişi bölünmüşlük içinde, ulusal siyasetini destekleyici ve meşrulaştırıcı şekilde yazılmıştır.²⁵³

Bunun tersi olarak, yeni ders kitapları eski ders kitaplarında kullanılan etnik merkezci yaklaşımdan çok uzaktır. Yeni kitaplar tarihi meseleleri insani bir perspektiften değerlendirmiştir.

Eski kitap öğrencilere düşünmek, analiz etmek ve olayları farklı perspektiflerden anlamak için fırsat vermemiştir. Yeni kitaplar ise öğrencilerin eleştirel düşünce geliştirmesini ve çoklu bakış açılarıyla konuları analiz etmesini desteklemiştir. Değiştirilmiş ders kitapları; resimler, çizimler ve karikatürler gibi pek çok görsellik içermektedir. Bu görseller önemli konuları daha net açıklamak ve vurgulamak amacı ile ek bir öğrenme aracı olarak kullanılmaktadır.

Kıbrıs'ta tarih ders kitaplarının değiştirilmesi önemli bir meseledir. Bu, hükümet ve siyasilerin vizyonunu ve onların gelecek ile geçmişi nasıl gördüklerini yansıtan bir konudur.

Vehbi Zeki Serter'in "Kıbrıs Tarihi" adanın kuzeyindeki okullarda yaklaşık 30 yıl boyunca okutulmuş olan tek tarih ders kitabıdır. Ders kitaplarının ve genel olarak tarih eğitiminin değiştirilmesinin birden çok nedeni olabilir ama esas nedenin ideoloji ile ilgili olduğunu söyleyebiliriz. 2004 sonbaharından 2009 baharına kadar kullanılmış olan bu ders kitapları öğrencileri düşünmeye, eleştirmeye ve meseleleri tartışmaya cesaretlendiren 'yeni pedagojik yöntemler' izletmiştir.²⁵⁴

---

²⁵³ Birol Özter, *a.g.e.*, s. 247.

²⁵⁴ Hakan Karahasan- Dilek Latif, *Barış İçin Eğitim III, Kıbrıs Tarihi Ders Kitaplarının Metinsel Ve Görsel Analizi, Eski Ve Yeni Kıbrıs Tarihi Kitaplarının Kıyaslamalı Analizi*, Tipograf Art Basım, Lefkoşa 2010, ss.14-16.

Bu yeni kitaplar 2009 yılına kadar kullanılmıştır, çünkü 2009 yılında Kıbrıs'ın kuzeyinde bir hükümet değişikliği olmuş ve 2004'te tartışmalara yol açan tarih ders kitapları yeniden değiştirilmiştir. UBP'nin (Ulusal Birlik Partisi) yeniden iktidara gelmesiyle 2004 yılında CTP (Cumhuriyetçi Türk Partisi) döneminde okutulan kitapların basımının iptal edilmesi gündeme gelmiştir.

Yeni hükümetin Kıbrıs tarihi ders kitaplarını yeniden değiştirme fikri yaz döneminde gerçekleşmemiştir. 2009 dönemi için yeni kitapların hazır olup olmayacağı belli değildi. Fakat Derviş Eroğlu 8 Eylül 2009'da bir basın konferansında beklenmedik bir şekilde yeni ders kitaplarını halka duyurmuştur. Tarih ders kitaplarının tartışmaları takiben değiştirildiğini ifade etmiştir. Eroğlu aynı zamanda kapak sayfasındaki Atatürk resmini göstererek bundan sonra öğrencilerin gerçek tarihi, bu kitaplardan öğreneceklerini açıklamıştır.²⁵⁵

2004 Kıbrıs tarihi ders kitapları ile 2009 tarih ders kitapları arasındaki 'büyük' farklılıklardan biri, müfredata göre öğrencilerin eskiden bir yıl içinde dört esas kitabı varken son kitapların daha kısa oluşudur. Şuanda, dokuzuncu sınıf Kıbrıs Türk Tarihi ders kitabı Kıbrıs Türk Tarihi I ve Kıbrıs Tarihi (1878- 1960): Kıbrıs'ta İngiliz Dönemi Siyasal Tarihi ders kitaplarındaki konuları kapsamaktadır. Her iki kitap da aynı konuları kapsamasına rağmen, her bölümün başlığı yazarın ve ders kitabının bakış açısının farklılığını ortaya koyar. 9. Sınıf için olan 2009 ders kitabı 'İlk ve Orta Çağ'da Kıbrıs' konusundan 'Dr. Fazıl Küçük'ün Hayatı, Milli Mücadelemizdeki Yeri ve Önemi' konusuna kadar olan kısmı kapsarken, Kıbrıs Türk Tarihi ders kitabı 'Osmanlı Öncesi Kıbrıs', 'Kıbrıs'ta Osmanlılar' ve 'Sosyo-Ekonomik Hayat' konularını kapsamıştır. Yukarıda da anlatıldığı gibi, kaldırılan ders kitapları iki yıla bölünmüştür ve lise 1. sınıfta öğrenciler yalnızca bu konuları görmüşlerdir.

---

²⁵⁵ Nazım Beratlı, *a.g.e.*, s. 126.

İngiliz dönemi Kıbrıs Cumhuriyeti kuruluşunu içeren konular başka bir ders kitabın da işleniyordu: Kıbrıs Tarihi (1878-1960): Kıbrıs'ta İngiliz Dönemi Siyasi Tarihi.²⁵⁶

2.3.Kıbrıs Türklerinin ve Rumlarının Kökenleri

Kıbrıs Türklerinin kökeni Anadolu'daki Türk halkıdır. Kıbrıs'ın fethinden sonra adanın gelişmesi için üretici nüfusa ve sanatkâra gereksinim olduğunu gören Padişah II. Selim, adada kalan yirmi bin askere ek olarak on bin sanatkâr aileyi Kıbrıs'a göndermiştir. Bu amaçla çıkarılan bir "Sürgün Hükümü"ne göre; çeşitli şehir ve kasabalarda oturan zanaat ve meslek sahipleri arasında seçme yapılarak, her on haneden biri Kıbrıs'a gönderilmiştir. Bu meslek sahipleri içinde ayakkabıcılar, terziler, dokumacılar, aşçılar, mumcular, semerciler, nalbantlar, bakkallar, demirciler, dericiler, taşçılar, kuyumcular, yapıcılar, kalaycılar ve kazancılar bulunmaktadır.

1. Taşlı ve verimsiz toprak çalıştırıp geçimini sağlayamayanlar,

2. Kötü davranış içinde olanlar,

3. Kendi bölgelerinde adları kütükte kayıtlı olmayanlar ve onların oğulları,

4. Başka bölgelerden göç etmiş olanlar,

5. Uzun zamandan beri tarla veya bahçe almak için müracaat etmiş olanlar,

6. Köyünü ve tarlasını bırakıp, şehirlere göç edenler,

7. Köylerde ve şehirlerde işsiz olup, toprağı çalıştırmayanlar da Kıbrıs'a gönderilmiştir. 21 Eylül 1571 tarihli "Sürgün Hükümü"ne göre toplam 572 hanenin Kıbrıs'a

---

²⁵⁶ Hakan Karahasan- Dilek Latif, *a.g.e.*, ss. 17-20.

göç ettirilmesi sağlandı. Adaya gelen bu Türkler, kısa sürede ekonomik yaşama büyük bir canlılık getirmişlerdir.²⁵⁷

Kıbrıs'taki yerli halkın Anadolu'dan geldiği hemen hemen herkes tarafından bilinmektedir. Adanın jeolojik yapısına bakıldığında zaman ve arkeolojik kazılarda cüce fil ve hipopotamların fosillerinin bulunmuş olması, bir zamanlar adanın Anadolu'ya bağlı olduğunu göstermektedir. Daha sonraki doğa olaylarıyla Anadolu'dan bir kopuş yaşandığı görülmüştür.

Kıbrıs tarihte; Anadolu'dan gelen yerli halkla, Kıbrıs'ı işgal eden uluslar ve kavimlerin karışması sonucu, tarih içinde ortaya melez bir halk çıkmıştır. Bu melez halk zaman içinde denizci bir kavim olan Mikenlerin kültürel etkisi altına girmiştir. Mikenler, Yunanlılar tarafından Helen ırkından sayılmaktadır. Kıbrıs'ın Roma İmparatorluğu'nun egemenliğine girmesinden sonra M.S. 46 yılında St. Paul Kıbrıs'a gelerek burada Hıristiyanlığı yaymıştır. Hititler, Mısırlılar, Fenikeliler, Asurlular, Persler, Ptolemiler, Romalılar, Araplar, Bizanslılar, Templer Şövalyeleri, Lüzinyanlar, Cenevizliler, Venedikliler, Osmanlılar ve İngilizler tarafından yönetilmiştir. Kıyıları ise korsanların yatakları olmuştur.

Bizans döneminde, Bizans'ın resmi dili olarak Yunancayı; resmi din olarak Ortodoks Hıristiyanlığı kabul etmesi ve bunu zorla Kıbrıs'taki melez yerli halka da kabul ettirmiştir. Adadaki bu melez halkın kendisini zamanla Yunanlı olarak görmesine sebep olmuştur. Bizans döneminde Bizans'ın dini-kültürel etkisi ile kendini Yunanlı gibi görmeye başlamıştır.²⁵⁸

---

²⁵⁷Vehbi Zeki Serter, *a.g.e.*, s.7. Ayrıca bkz. AnaBritannica, Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt 20, Ana Yayıncılık AŞ. Ve Encyclopaedia Britannica, INC, s.122.

²⁵⁸Oğuz Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Folkloru*, Canbulat Yayınları, Gazimağusa 1980, s. 86.

Hürriyet gazetesinde çıkan bir köşe yazısı bu konuyu daha detaylı bir şekilde anlatmıştır.

Yalçın Bayer'in "Kıbrıs'ın Köken Kültürü Nedir" başlıklı köşe yazısında;

1. Lefkoşa Arkeoloji Müzesi eski Yunanlı Müdürü P.Dikaios, 'Naissance de l'art Grec' (Yunan Sanatının Kökeni) adlı kitabında (Gallimard Yayınevi'nin 1960), Kıbrıs'a M.Ö. 6 binde ilk ayak basanlar Anadolu'dan gelenlerdir, der.

2. Fransız arkeolog, P.Demargne, aynı kitapta Kıbrıs'ın, kökenini Orta Asya'dan alan Anadolu kültürünün devamı olduğunu yazar.

3. E.Doblhoffer, 'Voice of Stone' (Taşın Sesi) adlı yapıtında, 50 harften oluşan Kıbrıs alfabesinin eski Yunanca olduğu iddia edilmişse de, bu alfabe ile hiçbir metin çözülememiştir, diye kaydeder ve devamında, "... Semitik ya da eski Mısır yazısı olasılıkları hiçbir sonuç vermemiştir. Kıbrıs diyalekti o zamana kadar bilinen diyalektlerden çok farklı idi. Açıkça bu yazı bir Yunan yaratması olmayıp, başka bir Kıbrıslı halktan ödünç alınmış olmalıydı" diye yazar.

4. 50 harfli Kıbrıs alfabesini, Orhun alfabesiyle karşılaştırdığımızda 25 harfin ya da damganın Orhun yazısında bulunduğunu gördük ve asla şaşırmadık, çünkü;

5. Pleiade Yayınevi'nin 1957'de bastığı Ancien Testament'ın (İncil) 1'inci cildinin 32'nci sahifesinde Kıbrıs'ın ilk adının Alashia olduğu yazılıdır.

6. Seghers'in bastığı, 'Who's Who of Mythologie' kitabında iki İngiliz araştırmacı G.Grant ve J.Hazel, Hitit ve Asur kaynaklarının Kıbrıs'ın esas adını Alashia diye kaydettiklerini yazarlar.

7. Hasan Oraltay, 'Alaş; Türkistan Türklerinin İstiklal Parolası' adlı kitabında, Orta Asya söylenebiliminde (mitoloji) bir Alaş Han'ın varlığından ve bunun 6-12'nci yüzyıllarında egemen olan Altı Alaş (Deşt-i Kıpçak) devletini kurduklarını açıklar.

8. Kazım Mirşan'dan öğrendiğimize göre Alaş, Ön-Türkçe'de 'Tanrı katına

alınma'demektir. İya son eki ise, İerüü fiilinden sahiplik, ülke anlamına geldiğine göre Alaşya, Tanrı katına alınanların ülkesi anlamını vermektedir. (Aynı Türkiye, Greçya, Armeniya, Mezopotamiya, Bulgariya, Adaniya, Malatiya örneğinde olduğu gibi.)

9. Yunanlılardan evvel 'Mikenler', Kıbrıs adasına MÖ 58 yılında ayak basmışlardır.²⁵⁹ ifadelerine yer verilmiştir.

2.3.1.Kıbrıs Türklerinin Konuştuğu Ağız Ve Kıbrıs Alfabeti

Kıbrıslı Türklerin ataları, Osmanlı yerleşik kültürü ile uyum sağlamadan, küçük bir adaya sürülüp bunun ardından 1945'lere kadar kapalı bir köy ekonomisi içinde yaşadıkları için, Kıbrıs ağızı Anadolu'da bile unutulmuş bu diyalekti. Konuşulan dildeki minimal Rumca kelimeleri temizlemek adına dil manipüle edilmiştir. Anadolu ve Asya'dan taşınan özelliklerin dilden temizlenmesi, bir anlamda kimlik bunalımına neden olmuştur.²⁶⁰

Kıbrıs Türk halkının konuştuğu diyalekt, günümüze gelene değin, son derece yanlış bir biçimde, güncel Türkçe'nin bozulmuş biçimi olarak yorumlanmıştır. Orta Asya'dan taşınan kimi özellikler (Örneğin nazal "n" sesi = "ng") İngilizcenin etkisi ile Kıbrıs Türk diline girmiş bir özellik olarak yansıtılmıştır. Bunun dışında konuşulan ağızda soru takısının bulunmaması, Rumca etkisine bağlanmıştır. Kıbrıs kökeninin en önemli kanıtları olan Türkçe (hatta "Türkmence" diyebileceğimiz) sözcük ve söylemler unutturulmuştur.²⁶¹

M.Ö. 6 - 3 yüzyılları arasında Kıbrıs'ta kullanılan yazı sisteminde her biri ayrı bir heceyi gösteren 56 harf vardır. Kıbrıs'ta konuşulan eski bir dili yazıya geçirmek üzere geliştirilmişse de, bu yazı sistemiyle günümüze ulaşan yazıtların çoğu Yunancadır. Klasik alfabesinin, Kıbrıs ve Suriye'de bulunan M.Ö. 1500-1100'lerden kalma kil tabletler üstündeki Kıbrıs- Minos yazısının sonraki biçimi olduğu anlaşılmaktadır. Heceleri gösteren 63 harften

²⁵⁹ Yalçın Bayer, "Kıbrıs'ın Köken Kültürü Nedir", *Hürriyet Gazetesi*, 7 Kasım 2003.

²⁶⁰ *Hürriyet Gazetesi*, 28.07.1997.

²⁶¹ Nazım Beratlı, *a.g.e.*, ss. 80-81.

oluşan ve henüz çözülememiş olan Kıbrıs- Minos yazısının, Linear A ve Linear B olarak bilinen eski Girit yazılarından türediği düşünülmektedir.²⁶²

2.3.2. Kıbrıs Ağız Ve Kullanılan Kelimeler

Kıbrıs diyalektini belirleyen özellikler, birkaç başlık altında toplanabilir. Bunların en önemlisi ünlü değişmeleridir. Ünlü değişmeleri, genel Türkçede kullanılan bazı ünlü seslerin yerine, Kıbrıs'ta başka ünlü sesin getirilmesi diye açıklanabilir. “A” yerine “E” ; “E” yerine “A”; yine “A” yerine “I” gibi.

Kıbrıs diyalektin bir başka özelliği ise, yuvarlak ünlüler düzleştirilerek söylenmesidir. “Tavuk” yerine “Tavık” denmesi, gibi. Bazı ünlü benzeşmeleri; yani sözcükteki bir ünlü sesin, kendinden önce ya da sonra gelen sesi etkilemesi, (‘Kardeş’ yerine ‘Gardaş’; ‘Çağır’ yerine ‘Çığır’ denmesi) de Kıbrıs ağızında görülen özelliklerden biridir.

Ünlü benzeşmesi gibi, benzeşmezliği de Kıbrıs ağızının belirgin özellikleri arasındadır. “Baba” değil de “Buba” denilir. Ünlü seslerle ilgili bir başka özellik de bazı ünsüz seslerin önüne, ünlü getirilmesi ile ünlü türemesi olmaktadır. “Rum” denmez de “Urum” denir. Bu özellik sözcük başları ile sınırlı kalmaz; bazen kelimenin ortasına, (‘radyo’ yerine ‘radiyo’) bazen de sonuna ünlü bir ses eklenir. (‘Giderken’ değil de ‘Giderkana’).

Kıbrıs Türk Diyalektinin bir diğer özelliği, ünsüz seslerle ilgilidir. Kıbrıslı Türk’ün dilinde, sert ünsüzler değişir ve yumuşak ünsüz şekline döner. “K’ler” “G”; “P’ler” “B”; “S’ler” “Z”; “T’ler” “D” biçiminde telaffuz edilirken, bazen de tam tersi olur ve yumuşak ünsüz sesler, sert ünsüzlerle yer değiştirirler. “Balta” yerine “Palta”, “Pencere” yerine “Pençere” denmesi gibi. Kimi zaman Kıbrıs Türk diyalektinde yumuşak şekil değiştirir. “Değirmen” denmez de “Deyirmen” denir. Adada “nazal n” sesi, “ng” olarak kullanılır.

---

²⁶² Hasan Köksal, *a.g.e.*, s.4. AnaBritannica, Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt 18, Ana Yayıncılık AŞ. Ve Encyclopaedia Britannica, INC, ss. 435-436.

Kıbrıs Türkleri tarafından kullanılan bu diyalekte XIV. yy. Türkmen dili ve belki de daha eski Oğuz lehçesinin özellikleri olduğu söylenebilir.²⁶³

Kıbrıs ağzında “k” harfi yerine genel olarak “g” harfinin kullanılmakta olduğunu görmekteyiz. Örneğin; “*Bu acı yaktı kavurdu beni.*” cümlesi, Kıbrıs Türklerinin ağzında değişime uğramış, “*Bu acı yakdı gavırdı beni.*” şeklinde kullanılmıştır.

Bazı durumlarda “t” harfi yerine “d” harfinin kullanıldığı görülür. Fakat bu durum daha çok kelimelerin başındaki harflerde değil, iç kısmındaki harflerde görülür. Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi “yaktı” kelimesindeki “t” harfi Kıbrıs ağzında değişime uğrayarak “yakdı” şeklini almıştır.²⁶⁴

Konuşma dili yazı diline göre çok daha farklıdır. Yazı dilinde yine İstanbul Türkçesi kullanılmakta fakat konuşma dili bundan çok daha farklı bir yapı arz etmektedir. Kıbrıs Türk halkı konuşurken soru eklerini kullanmaz. Örneğin; “Gelecek misin?” cümlesi, Kıbrıs Türk ağzında “Gelecekmin?” olarak vurgulu bir şekilde söylenir ve karşıdaki kişi bunun bir soru cümlesi olduğunu anlar.

Öte yandan Kıbrıs uzun yıllar birçok egemenlik dönemi geçirdiği için halk adaya hâkim olan bazı devletlerin dillerinden gelen kelimeleri de dilinde kullanmaktadır. Örneğin “otobüs”: İngilizce bir kelime olan “bus”, Kıbrıs ağzında “bas” şeklinde kullanılmaktadır. Bunun dışında Kıbrıs Türk’ü konuşma dilinde Rumca kelimeler de kullanmaktadır. Mesela, “köpek yavrusu”, “guli”; “bahçe kapısı”, “gancelli”; “çatal”, “piron” olarak kullanılmaktadır.

Okullarda Türkiye’den gelen kitaplar ve müfredat kullanılsa bile Kıbrıs Türk halkının kendi arasındaki konuşma şekli/ağzı farklıdır. Bazı kaynaklar da Kıbrıs’ta kullanılan bu ağzın öz Türkçe olduğu savunulur. Ekler 3

²⁶³ Nazım Beratlı, *a.g.e.*, ss. 82-83.

²⁶⁴ Suna Atun, *a.g.e.*, ss. 2-3.

2.4. Kıbrıs Rum ve Türk Toplumunun Gelenek – Görenek ve İnançları

Kültür; bir ülkenin sanatını, aile yapısını, sosyal yaşantısını, müziğini, inançlarını, gelenek ve göreneklerini yansıtan çok önemli bir olgudur. Gelenekler, nitelik bakımından genelde tutucu olup aile, din, hukuk ve politika gibi toplumsal kurumlar üzerinde daha etkilidir. Bireylerin bağlı bulunduğu grubun ya da toplumun geleneklerine karşı çıkması, bu karşı çıkışın derecesine göre bireyin toplulukça aforozundan, saldırıya uğramasına; hor görülmesinden, alaya alınmasına kadar genişleyen tepki türlerinde biçimlenir.

Görenekler diğer sosyal normlara nazaran daha zayıf yaptırım gücüne sahiptir. Örfteki yapılma zorunluluğu, adet ve gelenekteki yapılma özelliği, görenekte yapılabilmeli niteliğini alır. Görenekler birkaç kuşağa yayılır. Henüz adet haline gelmemiş, fertlerin birbirini görerek yaptıkları hareketlerdir. Örfler çoğu zaman toplumun katı beklentileri olarak nitelenen, birtakım özel tutum ve davranışlardır.

Kıbrıs adası gerek coğrafi konumuyla gerekse kültürüyle uzun yıllardır konuşulan bir kara parçası olmuştur. Bir ülkenin kültürü; siyaseti ve ekonomisi kadar büyük bir önem taşır. Kültür, halkın yaşayış düzenini, alışkanlıklarını, gelenek ve göreneklerini bizlere ve gelecek nesillere gösteren bir ayna niteliğindedir. Kültür bir miras gibidir ve korunması gerekmektedir.²⁶⁵

Kıbrıs Türk halkı varlığını, gelenek ve göreneklerine dayandırarak, bütünlüğünü geleneklerine bağlı kalarak sürdürmüştür. Anadolu'dan gelerek Kıbrıs'a yerleşen bu halk, temel kültür varlığını korumuş, zaman içerisinde geliştirerek kendine özgü bir yapı oluşturmuştur. Uygar yapısıyla dikkatleri çeken bu halkın, bir kuşaktan diğer kuşağa geçen gelenek ve göreneklerinin özündeki inanç, bilgi, davranış ve yaşantı biçimi, maddi- manevi her türlü kültür zenginliği sosyal ilişkilerinin temelini oluşturur. Kuzey Kıbrıs'ta "gelenekçi

---

²⁶⁵ Nazım Beratlı, *Kıbrıs Türklerinin Kökenleri Ve Kıbrıs'ta Bektaşilik*, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.84-87.

bir düzen” olmasına rağmen asla “tutuculuk” boyutlarında bir yapılanma söz konusu değildir. Bu nedenle töre cinayeti, aforoz, toplum dışına atma, reddetme, kan gütme görülmez. Bunun yerine kişileri kucaklama, koruma “Allah’a havale etme” yaygın bir davranış biçimidir.²⁶⁶

Kıbrıs Türk halkı gelenek ve göreneklerine bağlı olarak yaşamış ve bu şekilde yaşamaya devam eden bir toplumdur. Genç nesiller üstünde etkili olan Avrupalılık anlayışı söz konusu olsa da aile tarafından öğretilen gelenek ve göreneklere sahip çıkmaya devam edilmektedir. Örneğin; Avrupa ülkelerinde on sekiz yaşına gelen her genç ayrı bir evde yaşama hakkına sahip olmaktadır. Aslında bu dünyanın neredeyse bütün ülkelerinde bu şekildedir. Yani insanın on sekiz yaşına gelinceye kadar aileye bağlı bir şekilde yaşama ve kendi ayakları üzerinde durabilecek kapasiteye ve birikime eriştikten sonra ayrı eve çıkma Avrupa ülkeleri başta olmak üzere yaygın bir durumdur. Fakat Kuzey Kıbrıs’ta bu durum farklıdır. İngiliz egemenliğinin hüküm sürdüğü dönemlerde Kıbrıs halkı birçok tarzi benimsemiş olsa da bu durumu benimsememiş ve kendi öz gelenek-göreneklerine sahip çıkmıştır.

Kıbrıslı Türklerde kurumlaşmış gelenek ve göreneklerin etkisi;

- Ulusal ve dinsel kutlama törenlerde,
- Düğün, sünnet, ölüm gibi toplumsal olaylarda,
- Aile kurumunun oluşum ve yapısında,
- Toplumsallaşma ve eğitim alanında,
- Tarım ve geleneksel üretimde,
- Teknolojik uygulama ve üretimde,

---

²⁶⁶ Hasan Köksal, *a.g.e.*, ss.17-18.

- Demokratik ve politik yaşam alanlarında,
- Konuşma, Kıbrıs Türkçesi – ağzı, sanat ve sözlü- yazılı edebiyatta,
- Yerleşim, köycülük, şehirleşme, mimari alanlardaki nesnel uygulamalarda.²⁶⁷
belirgin olarak görülür.

Kültür dendiği zaman akla gelen en önemli şeylerden biri de hiç kuşkusuz sanattır. Sanatın içerisinde müzik, tiyatro, sinema ve gölge oyunu gibi nesnel mevcuttur.

2.4.1. Kıbrıs Türk ve Rum Düğünleri, Kız İsteme Gelenekleri, Farklı Adetler

Bugünkü Kıbrıs Türklerinin menşei, 1571 yılından itibaren adaya yerleştirilen Anadolu Türklerine dayanmaktadır. Her toplumda, fert davranışlarını düzenleyen bazı toplumsal normlar (davranış kalıpları) vardır. Toplum içinde yaşayan bireyler bu normları bilirler.²⁶⁸ Bu normlar, toplumdaki yaptırımları, yani toplumun kontrol mekanizmalarını oluşturur. Toplum içinde fertlerin hareketlerini düzenleyen toplumsal kurallar, çoğunlukla birbiri ile karıştırılır ve birbirlerinin yerine kullanılır. Gerçekten de birbirine benzeyen bu toplumsal terimlerin özelliklerini şöyle belirleyebiliriz;

Eskiden Rum düğünlerinde de “dünürçülük” durumunun yaygın olduğu gözlemlenirdi. Geçmiş yıllarda kızların yalnız başına sokağa çıkamadıkları, hatta gereksiz yere ziyaretlere gidemedikleri görülmüştür. O dönemlerde Rum kızları da ancak anneleriyle veya çok yakın birileriyle sokağa çıkabiliyorlardı. Kıbrıs Türk toplumunda eski dönemlerde kız çocukları on bir, on iki yaşına bastıklarında çarşaflandıkları için onları görmek daha da imkânsızdır. Bu

---

²⁶⁷ Hasan Köksal, *a.g.e.*, s.18.

²⁶⁸ Filiz Besim, *Tarihe Sözümler Var: Kıbrıslı Türklerin Toplumsal ve Siyasal Tarihine Kısa Bir Yolculuk*, 1. Basım, Galata Yayınları, İstanbul 2011, s.102.

nedenlerden ötürü gençler ekseriyetle “dünürçülük” geleneğiyle evlendirilmiştir. Gençler eşlerini kendileri seçmiyor, ailelerinin beğenip, seçtiği biriyle evlendirilmiştir.²⁶⁹

Kıbrıs Rum ve Türk dünürçülüklerinde genellikle maniler söylenerek kız istenmiştir. Erkek tarafı kendi alım gücüne göre kız ailesine hediye götürürdü. Bugünkü gibi kahveler yapılır, sohbet edilir ve kız istenirdi. Fakat evlendirilecek olan kıza fikri sorulmaz, eğer kızın ailesi oğlanı beğenmiş ve kendi kızlarına denk görmüşse kızlarını o oğlana verirlerdi.

Rumların dünürçülüklerinde okunan manilerden biri;

“ Baba kabacığını doldur, bulliciğini (piliç) al

Yola koyulup beni nikâhla ama aklın kesmez mi”²⁷⁰ şeklindedir.

Türk dünürçülüklerinde de durum pek farklı değildi yine maniler okunur, kız kendisini istemeye gelen misafirlere kahve yapar ve misafirler kahvelerini içip bitirene kadar ayakta beklerdi. Böylece kendisini istemeye gelenlerin onu daha çok inceleme ve görme fırsatları olurdu.²⁷¹

Dünürçülükte kız ve erkeğe söz kesilirdi. Daha sonra erkek tarafı kızı almak için “ağırlık parası” verirdi. Ağırlık parası bugün Anadolu’nun bazı kesimlerinde verilen başlık parasına benzer. Fakat Kıbrıs’taki ağırlık parası daha az bir miktardır. Kız ve erkek arasında nikâh oluncaya kadar erkek tarafı ağırlık parası biriktirip kızın ailesine götürür, bu koşulla nikâh kıyılabilirdi. Bu zaman zarfında kız ve erkeğin yalnız başlarına görüşmeleri olanaksızdı.

Bir ulusun, bir toplumun sürekliliği güçlü oluşunun yanında çoğalmasına da bağlıdır. Çoğalmanın gerçekleşmesi de ancak insanların evlenip yuva kurmaları ile mümkündür. Dünya uluslarının bazılarında çeşitli nedenlerden dolayı aile bağlarının pek güçlü olmadığı

²⁶⁹ Mahmut İslamoğlu- Şevket Öznur, *Geleneksel Kıbrıs Rum ve Türk Düğünleri*, Gökada Yayınları, Lefkoşa, s.13.

²⁷⁰ Remzi Yektaoğlu, Halil Paşa, *a.g.e.*, s.72.

²⁷¹ Mahmut İslamoğlu- Şevket Öznur, *a.g.e.*, s.126.

görülmektedir. Türklerde bunun aksine karşılıklı sevgi ve saygının varlığı, eşlerin sadakati, özverisi en büyük faziletlerden sayılmaktadır.²⁷²

Kıbrıs Türklerinde nikâh hazırlıkları yapılırken erkek ve kız tarafının karşılıklı olarak birbirlerine gönderdikleri hediyeler çok büyük bir önem teşkil etmiştir. Bu hediyeler her iki tarafın da iyi anlaşılmasının bir göstergesi olarak görülmüştür.

2.4.2. Kıbrıs Türk Kültürünü Anlatan ve Yansıtan Kıyafetler

Kıbrıs Türkleri arasında kıyafetler bir bütünlük ve çeşitlilik gösterirdi. Toplu bir kıyafet değişikliği ancak yakın geçmişte kendini göstermiştir. Daha önceden moda uyup milli kıyafetten ayrılanları da görmekteyiz ama bunlar az sayıda idi. Bilhassa eski dönemlerde kadınlar çarşaf giymekten vazgeçmemişlerdir. Modaya ayak uydurmuş kişiler daha çok zengin kesimden ve bu kişilerin sayısı pek de fazla değildi.

Gelinin başında hakiki elmaslardan yapılmış gelin tacı ve telleri vardır. Damat ise son derece modern bir takım giyer.²⁷³

1959 yılında Türk- Rum çekişmesinin yarattığı ruh geriliminden istifade eden liderlik, köy gezilerine çıkardığı Celal Hordan vasıtası ile kadınların toplu halde çarşafı atmalarını temin etmiştir. Kıyafet bakımından farklılık gösteren bölgeler vardır. Örneğin; Dillirga Bölgesi, Karpaz Bölgesi, Mesarya Bölgesi ve kasabalarda görülen kıyafetler birbirinden farklıdır. Bugün gerek erkek gerekse kadınlar arasında eski kıyafet kültürünü sürdürmeye devam eden kişilerin sayısı oldukça azdır ve bu kişiler genel olarak yaşlı nüfustan oluşmaktadır.²⁷⁴

---

²⁷² Hasan Köksal, *a.g.e.*, s.19.

²⁷³ Mahmut İslamoğlu, Şevket Öznur, *a.g.e.*, s.125.

²⁷⁴ Hasan Köksal, *a.g.e.*, s.24.

Kadın Kıyafetleri;

Kıbrıs Türk kadınının kıyafetlerinde, görülen “üç etek”, önü açık yanlardan hafif yırtmaçlı iç gömlek ve onun üzerinden kırsal kesimde renk katılarak dokunmuş bir iç etekten oluşmaktaydı. Renk olarak genellikle beyaz tercih edilmiştir. Kıbrıs Türk kadınının kıyafetleriyle ilgili bilgiler sınırlıdır, bunun nedeni ise o dönemlerde fotoğraf çekmenin günah sayılmasıdır. 1930'lara kadar beyaz çarşafın giyildiği adada İngiliz döneminin etkisiyle eteklerin renk ve boylarında değişiklik olmuş, etek renkleri beyazdan siyah, kahverengi ve maviye dönüşmüş, etek boyları ise kısaltılmıştır.

Üç etek denilen kıyafetler genellikle evlerde, kına gecelerinde veya misafirlğe giderken giyilen kıyafetlerdi. Sırmalı cepkenler ise konaklarda oturan hanımların misafir kabul günlerinde, loğusalıklarda, mübarek günlerde giyilmekteydi. Bunların dışında işlemeli kuşaklar ve bayramlarda kullanılan kenarları renkli işlenmiş kuşaklar da kullanılmıştır.

Erkek Kıyafetleri;

Mısır'dan Yunanistan'a uzanan coğrafyada Finike, Antalya, Alanya, Ege ve adaları içine alan kültür mozağının etkisinde olan Kıbrıs kültüründe, en eski kıyafetler 1700'lü yıllarda yapılan gravürlere; erkeklerde beyaz dizlik, kırmızı kuşak, renkli gömlek ve fes ile fesin etrafına dokumadan gölgelik yapmak için takılan bir bez olarak yansıtılmıştır.

Adalar kültüründen gelen mavi işlemeli dizlik ve mavi cepkenden oluşan bu kıyafetler Kıbrıslı Türkler tarafından kullanılmıştır ve bu kıyafetlerin Kıbrıs Rumları tarafından kullanıldığı hiç görülmemiştir. 1700-1800 yılları arasında damatlık olarak giyilen bu sırmalı kıyafetlerin 1830'lu yıllarda yaşanan etkileşim sonucu değiştiği, dizliğin renginin siyah olduğu görülmektedir. Kıbrıslı Türk ve Rumlar bu dönemde aynı kıyafeti giyerken Türkler taktıkları kırmızı kuşaktan, Rumlar ise siyah kuşaktan tanınırlardı. Bunun yanında Türk ve Rum kıyafetleri arasındaki farklılıklar, çorap ile fes etrafına sarılan bezin renginden

anlaşıldı. Türkler; renkli, işlemeli, kuş ve karanfil desenli çorap giyer, fes etrafına ise sadece kırsal kesimde mavi yemeni (Başörtüsü) takardı. Rumlar tarafından giyilen fesin etrafına ise siyah, beyaz bez sarılır, çoraplarda kuş veya karanfil desenine rastlanmazdı.²⁷⁵

Kıbrıs geleneksel kıyafetleri kişinin kimliğini (cinsi, dini, milleti ve zenginliğini) yansıtmıştır. Birkaç örnek verilecek olursa, kırmızı dizlik kuşağı Türklere, siyah ise Rumlara aitti. Beyaz dizlik Türklere hastı. Başa giyilen kavuğun üzerine de ait olunan toplumsal sınıfı simgeleyen sarıklar sarılırdı. Dizliğin uzunluğu, özellikle ortadaki bolluğu ise kişinin ne kadar zengin olduğunu ispatlar, çünkü o zamanlarda kumaş pahalıydı. Yöresel Kıbrıs Türk kıyafetleri her zaman İslam giyim kurallarına uymaktaydı. İslam'da erkek ve kadının özel yerleri kapalı olmalı ve kıyafetler bol olmalıdır. Ayrıca, Türk erkeklerinin sıkça giydikleri şapka ve sarık peygamberin sünnetidir. Günümüzde de Kıbrıs Türk kıyafetleri önem taşımaktadır. Halk oyunlarında giyilir ve en önemlisi Kıbrıs Türk kimliğini simgeler.

2.4.3. Kıbrıs Türklerinde Toplum İçindeki Halk Hekimliği ve İnançlar

Gerek yazılı, gerek dilden dile aktarımlarla günümüze değin gelen “halk hekimliği ve tedavi usulleri” dikkatle incelendiği zaman, bu türden tedavilerin iki ayrı zemin üzerinde şekil kazandığı görülmektedir. Bu zeminlerden biri, içerisinde dinsel motifler taşıyan “inançlar”; ikincisi, Kıbrıs'ın geçmiş kültürler mozaikinden süzülüp gelen “gelenekler”dir.²⁷⁶

Halk inancının temelleri ilkel insandan başlatılabilir. İnsanoğlu korkuyu; sığınma, inanma ve büyüsel yollarla gidermeye çalışmıştır. Bu da kuşaklar arasında süregelmiştir. Kıbrıs kültüründe, evin muhabbeti için yapılanlar ve inanılan inançlar, kahve falı, rüya yorumu, çocuk yetiştirmede batıl inançlar gibi sayısını çoğaltabileceğimiz birçok inanış söz konusudur.

²⁷⁵ Mahmut İslamoğlu, Şevket Öznur, *a.g.e.*, ss.126-130.

²⁷⁶ Suna Atun, “İnançlar, Halk Hekimliği, Kötü Sözler”, *Kıbrıs Türk Kültürü Çalışmaları III*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Gazimağusa 2002, s. 39.

Türkler İslamiyet öncesi dönemlerde Budizm, Maniheizim, Şamanizm gibi değişik inançlara mensup olmuşlardır. Bu dönemlerde gerek dinsel, gerek dine paralel olarak kişilerin yaşam tecrübelerinden oluşturulan birçok inanca sahip olmuşlardır. İslamiyet'i kabul eden Türk topluluklarında, Anadolu'daki Türklerde, İslamiyet öncesi inançların bazılarını tamamıyla, bazılarını ise değiştirilmiş şekliyle görmekteyiz. Bu inançlar yeni dinin inançlarıyla bütünleşmişlerdir. 1571'den itibaren, Anadolu'dan göçen ve yerleşen Türk halkının kültüründe de, bahsettiğimiz geçişlerin izleri görülmektedir.

Halk inanışlarını yedi başlık altında toplamak mümkündür.

- 1- Doğa olaylarıyla ilgili inanışlar
- 2- Hayvanlarla ilgili inanışlar
- 3- Dini kökenli inanışlar
- 4- Çocuklarla ilgili inanışlar
- 5- İlaçlarla ilgili inanışlar
- 6- Nazar ve göz değmesiyle ilgili inanışlar
- 7- Ay ve günlerle ilgili inanışlar

Doğa olaylarıyla ilgili olan inanışlara örnekler vermek gerekirse, yıldız kaydığı zaman birinin öldüğüne inanılmaktadır. Nananın güzel olması isteniyorsa, dolunay olduğu zaman kesilmesi gerektiğine inanılmaktadır. Türklerin hayvancılıkla uğraşan bir toplum olmaları bu inanışların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bunları örnekleyecek olursak, koyun keyifsiz olursa kulağının arkasındaki damar kesilir ve kan akıtılırdı. Böylece koyunun iyileşeceğine inanılmaktadır. Hayvanların boynuna çeşitli ağaçlardan yapılmış küçük nazarlıklar asılır, bunlarla hayvanın nazardan korunacağına inanılırdı. Dini kökenli inançlar ise İslam dinine

paralel olarak gelişen inançların tümüdür. Örneğin, besmeleyle evden dışarıya çıkıldığında, o günün iyi geçeceğine inanılırdı.

Kıbrıslı Türklerde çocuğa karşı büyük bir düşkünlük göze çarpmakta ve bununla ilgili birçok inanç görülmektedir. Örnekleyecek olursak, çocuk kırkılanınca evde mevlit okunur ve bununla çocuğun ilerde akıllı ve zeki olacağına inanılırdı. Erkek çocukların bıyıkları kara olsun diye su kaynamış kabın isisi alınır ve bıyık yerine sürülürdü.²⁷⁷

Eski zamanlarda doktorların olmayışı ada kültürü içerisinde yaşayan Kıbrıslı Türklerin bitkiler ve doğadaki diğer ürünlerle rahatsızlıklarını tedavi etmelerine neden olmuştur.²⁷⁸ Halkın ilaç kullanımı ile ilgili inanışlarına örnek verecek olursak; çocukların bacakları biçilince (pişik olunca) okalıptüs ve mersin dövülüp pudra haline getirilir ve sonra çocuğun biçilen (pişik olan) yerine serpilirdi. Kulak ağrısı için; yeni doğmuş, gözleri açılmamış bir fare alınır ve zeytinyağı dolu şişeye konup güneşe asılır, 40-50 gün güneşte bekletildikten sonra yağa pamuk batırılıp kulak ağrısı çeken kişiyi kulağına sürülürdü.

Nazar ya da göz değmesi; gözünde farklı bir enerji olduğuna inanılan insanların bakışlarındaki bu enerjinin eşya, bitki, hayvan veya insanlara geçerek kötü sonuçlar doğurmasıdır. Örneğin, çocuğa nazar değmesin diye beşiğe nazar boncuğu, nal ve yılan kemiği asılırdı. Eve nazar değmesin diye evin damına koçboynuzu koyarlardı.

Ay ve günlerle ilgili olan inanışlara bakıldığında; ekinler ekim ayında ekilirse, içlerinin dolacağına inanılır, aralık ayının ayrılık ayı olduğuna inanıldığı için bu ay içinde düğün yapılmazdı. Üç aylar içinde birisi ölürse arkasından üç kişinin daha öleceğine inanılırdı.²⁷⁹

---

²⁷⁷ Mehmet Salih Emircan, *a.g.e.*, s. 118.

²⁷⁸ *Bozkurt Gazetesi*, 20. 04. 1970.

²⁷⁹ Mehmet Salih Emircan, *a.g.e.*, ss. 119-121. Ayrıca bkz. Suna Atun, *a.g.e.*, s. 42.

Halk korkuya ve çaresizliğe karşı kendini koruma mekanizması geliştirmiştir. Bu şekilde inanışlarla da kendini rahatlatma yoluna gitmiştir. İnsanların inançlara dayalı uygulamaları, psikolojik olarak rahatlama içgüdüğü ile yapılan şeylerdir. Kıbrıs Türklerinde halk arasında çok güçlü ve köklü bir inanç sistemi olduğu görülmektedir.

2.4.4. Kıbrıs'ın Yemek Kültürü

M.Ö. 7000 yılından günümüze kadarki tarihi süreç içerisinde birçok ulusun egemenliği altına giren Kıbrıs'ta sürekli değişimler yaşanmıştır. Bu değişimler doğal olarak Kıbrıs'ta bir ada mutfağının da doğmasını sağlamıştır. Kıbrıs'a özgü bir yapı içerisinde ortaya çıkan ada mutfağı Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar tarafından kullanılmıştır. Her iki toplum tarafından bilinen ve kullanılan Kıbrıs mutfağında benzerlikler olduğu kadar farklılıklar da bulunmaktadır. Bu farklılıklar her iki toplumun dini inanışlarının farklı olmasından kaynaklanmaktadır.²⁸⁰

Tarih boyunca Kıbrıs halkı konukseverliği, sevecenliği ve Akdeniz'e has karakteri ile beğeni kazanan, ikram yönünden takdir gören bir toplumdur. Taze et ve balıklar genelde ızgara yapılır. Birçok türü ile taze sebzeler, mevsiminde ovidan toplanan otlar gerek haşlanarak gerekse zeytinyağlı yapılarak sofraya sunulur. Yeşil zeytinden kırılarak yapılan "çakıstez"; "gollandro tohumu", sarımsak ve zeytinyağı ile sunulur. Bullez ve kolakasla yapılan yemek çeşitleri de mevcuttur. Akdeniz bitki örtüsünde yetişen "molohiya" tavuk, kuzu eti veya dana eti ile yapılan bir yemek türüdür. Adada hamur işlerinin önemi de büyüktür. Bunların içerisinde öne çıkanlar Pirohu, Nor böreği, Hellim böreğidir.²⁸¹

Kıbrıs Türk ve Rum kültürlerine genel anlamda bakıldığı zaman adada yaşayan iki etnik toplumun kültürlerinde nasıl farklılıklar olduğu açık bir şekilde görülmektedir. Fakat yine de bazı etkileşimler görülmektedir. Kıbrıslı Türkler Anadolu kültürünü uzun süre

---

²⁸⁰ Şevket Direktör, *Kıbrıs Türk Mutfağı*, 1. Baskı, Galeri Kültür Yayınları, Kıbrıs 1998, s. 24.

²⁸¹ *Mesarya Dergisi*, Sayı 19, Yıl 3, Mart 2013, ss.61-62.

korumayı başarsalar da 1974 yılına kadar Kıbrıslı Rumlarla birlikte yaşadıkları için Rum kültüründen etkilenmişlerdir. Özellikle dilde birçok kelime alışverişi olduğu görülmektedir.

2.5. Kıbrıs Türk Kadınının Toplumda Geçmişten Günümüze Kadarki Rolü Ve Yeri

Kıbrıs'ta Türk kadınının sosyal yaşamı, hukuki hakları ve ekonomik düzeyi Anadolu kadınından pek farklı değildir. Tarih öncesi çağlarda güçlü bir kişiliğe sahip olan kadın, daha sonraki çağlarda üretkenliği ile önemli olmuştur. Osmanlı Dönemi'nde kadın saygı gören bir kişiliğe sahipse de her zaman onun yerine karar veren babası, erkek kardeşi veya kocası olmuş, ancak yaşlandıktan sonra çocukları üzerinde otorite kurma şansını elde edebilmiştir. Bu çağlar boyu devam etmiş, eğitim düzeyinin düşük olması nedeniyle de kadın kaderine razı olmuştur.²⁸²

Kıbrıs Türklerinde de bu durum pek farklı değildir. Kadınlar her zaman ikinci planda tutulmuş, doğurganlık özellikleri kullanılıp ve evde oturmaya zorlanarak yaşatılmıştır. Kadın eski dönemlerde erkeğin gölgesin de kalmış, bu nedenle de kendini geliştirememiş, eğitime veya diğer aktivitelere yönelememiştir. Kıbrıs'ta 1970'li yıllara kadar kız çocukları belli bir yaşa kadar okutulur, gelişme dönemine girmeye başladıktan sonra okuldan alınır ve meslek öğrenmesi için terzi yanına verilmiştir. Bu durumun esas amacı gelişme döneminde anatomik farklılıklar gösteren kız çocuğunun erkeklerden korunmak istenmesidir. Kız ve erkek çocukları ne kadar yakın olurlarsa olsunlar, hatta kuzen olsalar bile 12- 13 yaşından sonra beraber bir yere gönderilmezdi. Kız çocukları annesiyle evden çıkabilirdi.

1902 yılında, Kıbrıs Türk toplumunda kadınlar ve genel anlamda toplum için çok önemli bir gelişme olmuştur. Kızları eğitecek olan Orta Eğitim Kurumu ilk kez o yıl açılmıştır. Kadının ev dışı toplumsal yaşama katılımı da o dönem için modern diyebileceğimiz

---

²⁸² Behçet Çelebi, *a.g.e.*, s. 277.

bu öğretim kurumunun açılmasıyla başlamıştır. Sınırlı sayıda kız bu olanaktan yaralansa da okul mezunları adanın çeşitli yerlerinde öğretmen olarak görev yapmaya başlamışlardır.²⁸³

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde kadının yasal, siyasal ve çalışma yaşamındaki konumuna bakıldığında bazı tespitler yapmak mümkündür. 1996 KKTC nüfus sayımına göre 200.587 kişi olan toplam nüfusun 94.609'u kadındır. Sayım sonuçlarına göre, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde okuryazar çağda 184.451 kişi bulunmaktadır. Okuryazar çağındaki erkeklerin %96,8'i okuma yazma bilirken, okuryazar çağındaki kadınların %89,7'si okuma yazma bilmektedir. Kamuda çalışan memur, öğretmen ve polislerin %43,1'i kadınlardan oluşmaktadır. Kadınların oransal olarak yalnız öğretmenlikte erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir. Nitekim kadın öğretmenlerin oranı %61,4 iken, toplam memurların %46,0'sı toplam polislerin ise %44,5'i kadınlardan oluşmaktadır.²⁸⁴

---

²⁸³ Hasan Köksal, *a.g.e.*, s. 13.

²⁸⁴ Behçet Çelebi, *a.g.e.*, s.274.

Nilgün Kozal

Geçenlerde Zeynep Oral'ın "Kadın Olmak" kitabında beni düşündüren bir olay okudum. Bir an bu ülkedeki kadınlardan biri olup olmadığımı karar veremedim. Fakat sonradan öğrendim, yalnız ben değil, buradaki kadınların hemen hemen tümüne yakın büyük bir çoğunluğu benim gibi. Sanırım K.K.T.C.'li kadınların çoğu kişilik olarak değil de rakamsal olarak yaşıyor. Statistiklerde epey yer tutuyoruz; ölenler, doğanlar, doğuranlar v.s. Sanki mekansız ve zamansız bir boyutta veya boşlukta var oluyoruz sayılar gibi ve bekletildiğimiz bu boşluktan alınıp, belli amaçlar ve çıkarlar için uygun kimliğe sokulup övülüyor, ödüllendiriliyor, (cevakâr anneler, iyi eş, iyi kadın v.s.) veya bunun tersi olarak aşağılanıp, ezilip, sömürülüyoruz. Bu güdümlü durumda biz kadınlara - kadın olarak dahi - herhangi bir konuda danışma veya duyum yapma gereği de görülüyor. Bunun için olacak - sanırım en uygun kadın olarak - sayın Dr. Latife Birgen 1985 Temmuz'unda Nairobi buluşmasına gönderiliyor.

Kadın 10 yılının son yılı olan 1985 Temmuz'unda Konya'nın Nairobi kentinde Birleşmiş Milletler'in düzenlediği bir "Dünya Kadın Konferansı" yapıldı. Yalnızca hükümetlerinin görüşlerini savunan delegelerinin katıldığı bu kadın konferansı dışında yine, Nairobi'de ve yaklaşık aynı günlerde "Forum 85" adı altında bir Dünya Kadın Forum'u da yapıldı. Bunu resmi olmayan örgütler düzenlemiş ve dileyen herkes birey veya örgüt olarak katılmıştı. Önceden belirlenen 1200 toplantıdan başka anında düzenlenen 500 toplantı daha yapılan bu forum'a 15.000 kadın katıldı. Değişik

KKTC'de

"Kadın olmak"

kıtalar, ülkeler ve sınıflardan 15.000 kadının katıldığı bir forum!.. İşte bu foruma katıldı Latife Birgen sanırım K.K.T.C.'li kadınlar adına. Bunları öğrenme fırsatını bulduğum "Kadın Olmak" kitabında Zeynep Oral, oradaki koşulları, istekleri, direnişini dile getiriyor ve gördüklerini, duyduklarını, öğrendiklerini ve düşündüklerini bize aktarıyor.

Bütün dünyada nükleer silahlanmaya karşı, savaşa karşı, ırk ayrımına karşı, ekonomik krizlerin etkisine karşı, kadının karşılıksız bırakılan iş gücüne, ezilmesine, sömürülmesine, eğitimsiz, sağlıksız koşullarda bırakılmasına, işkence görmesine, göçmen olmasına, ikinci durumda kalmasına karşı ve kadınlara yapılan her türlü ayrımcılığa karşı; Nairobi buluşmasındaki herkesin "Sevgi, Barış, Bütünlük" diye bağırışını kulaklarımızda duyup, kalbimizde hissediyoruz Zeynep Oral'ın satırlarında. Okurken ben de bir an kendimden geçiyor ve kadınlar başarmış diye bağırarak istiyorum. Herkes sloganını söylüyor, herkes bir değerinin şarkısına katılıyor, zıt görüşleri, zıt politikaları olan ülkelere kadınlar veya ülkeleri savaş halinde olan kadınlar (israilli Arap, İranlı, Iraklı, Amerikalı, SSCB'li) bir araya geliyor, konuşuyor, tartışıyor ve birlikte barış çığlıkları atıyor. Yanlışlar düzeltiliyor, eksikler tamamlanıyor, yardımlaşılıyor, ırk ayrımı yok, sınıf ayrımı yok, cins ayrımı yok! Savaş yok ve sadece BARIŞ!!!

Zeynep Oral devam ediyor, fakat birden okuduklarımı anlamıyor ve tekrar okuyorum. Sanırım barışın orta yerindeyiz ve Latife Birgen kavga ediyor! Bir de siz okuyun.

«HAYIR! BİR TÜRK KADINLA BİR YUNANLI KADIN ASLA BİRLİKTE AĞLAYAMAZ!»

Toplantı, bir buçuk saatlik toplantılardan. Düzenleyen ve yöneten Kıbrıs Türk Federe Devleti Kadın Derneği Başkanı Latife Birgen. Konusu: (Kıbrıs: Birlikte.)

2.5.1.Kıbrıs Türk Kadın Dernekleri ve Kurulma Aşaması

Kıbrıs Türk toplumunda 1960'lı yıllarda daha çok meslek sahibi kadınlar kent ve kasabalar da çalışma yaşamına atılmışken 1974 sonrasında, Kıbrıs Türk kadınının ekonomik yaşamda üstlendiği görev ve sorumluluklar değişmiştir. 18 Haziran 1975'te KTFD Anayasası'nın resmen yürürlüğe konması ile toplumda siyasal örgütlenme başlamıştır. Birleşmiş Milletler Örgütü, 1975'i "*Uluslararası Dünya Kadın Yılı*", 1975-1985 yıllarını da "Dünya Kadın On Yılı" ilan etmiştir. Kuzey Kıbrıs'ta 20 Haziran 1976'daki ilk genel seçimler yapılmıştır. Kıbrıs Türk kadınının ilk kez '*kaza mahkemesi yargıcı*' olarak görev alması 1980 yılındadır. 28 Haziran 1981'de yapılan ikinci genel seçimler yapılmış, bu dönemlerde hiçbir kadın yasama, yürütme organlarında görev alamamıştır. 15 Kasım 1983'te KKTC ilan edilmiş, ardından da 2 Aralık 1983'te KKTC Kurucu Meclisi'nin oluşturulması kararlaştırılmıştır. İkinci Kurucu Mecliste de Kıbrıs Türk kadınına yer yoktur. 1985'li yıllarda dünya, kadın konusunda çok duyarlı olmaya başlamıştır.

1985 yılında kadının çalışarak üretime katılmasının, ülke ekonomisine katkı sağlamasında ekonomik özgürlük, güven, saygınlık kazandıracağı anlayışı güçlenmiştir. Ülkede iş olanaklarının artması kadınların, çok çeşitli alanlarda çalışma yaşamına atılmasını sağlamıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde, toplumdaki çalışan kadın sayısı çok artmıştır.²⁸⁶ Siyasal ortamda olmasa da sosyo-ekonomik alanda kadın açısından bir gelişme yaşanmıştır.

Toplumda çalışan kadınların sayısının artması yeni sorunları, yeni gereksinimleri beraberinde getirmiştir. Bu gelişmelerin doğal bir sonucu olarak 1986'da, çalışan kadınlar bir dernek etrafında toplanma düşüncesini ortaya atmışlar, ancak bunu 1990 yılında yaşama geçirilebilmişlerdir. 22 Haziran 1990'da, Birinci Olağan Genel Kurul toplantısında derneğin tüzüğü onaylanmış, yönetim kurulu seçilmiştir. Kıbrıs Türk toplumunda çalışan kadınlar,

---

²⁸⁶ Mürüvvet Atalay, Bahire Uzman İnan, "Kıbrıs Türkünün Değişim ve Gelişiminde Kıbrıs Türk Kadın Dernekleri", 2. Cilt, *Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi*, Gazimağusa 1998, s. 45.

öncelikle kendi sorunlarına çözümler aramak, ülke yönetiminin kadını ilgilendiren kararlarında katılımcı hale gelmek için bir araya gelmiştir. Birliğin amacında ayrıca *''KKTC'de yardıma muhtaç aile ile kimsesiz, yaşlı kadınlarımıza maddi ve manevi yönden yardım ve onları himaye etme''* maddesinin eklenmesi kararlaştırılmıştır. Derneğin kuruluş aşamasındaki geçici yönetim kurulu başkanı ve Birinci Olağan Genel Kurul'dan sonra seçilmiş ilk başkanı olan Makbule Ötüken, 1994 yılında da bu görevdedir.²⁸⁷

Dernek amaçlarını süratle gerçekleştirebilmek için Birinci Olağan Genel Kurul'da önlerindeki dönemin etkinlik programını oy birliği ile saptayarak işe başlamıştır. Derneğin gelir kaynaklarını tüzüğün 22. Maddesine göre; giriş bedelleri, üyelik aidatı, balo, piyango ve benzeri faaliyetlerden elde edilecek hâsılat ve bağışlar oluşturmaktadır.²⁸⁸

2.5.2.Kıbrıs Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği ve Etkinlikleri

Kıbrıs Türk eğitiminin gelişim sürecinde kızların eğitimi yıllarca ihmal edilmiş, çağdaş düzeye ancak 1950'li yıllarda gelinebilmiştir. 1953 yılında anavatan Türkiye adaya kültür çıkarması başlatarak en yetenekli öğretmen ve idarecileri muhtelif bölgelerde açılan ortaokul ve liselere göndermiştir. Orta dereceli okulların çoğalıp yayılması, buralarda Türkiye eğitim programlarının uygulanmasıyla öğrenci sayısı artmış, kızlara da Türkiye ve diğer ülkelerde yüksek öğrenim kapıları açılmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş yılında (1960) çeşitli üniversitelerde okuyan 156 Kıbrıslı Türk öğrenci vardı.

1963-1971 yıllarında Rumların Türklere karşı başlattığı soykırım nedeniyle erkek öğrencilerin birçoğu vatan savunması görevini üstlendiklerinden Türkiye üniversitelerine gidememişlerdir. Gerek T.C. hükümetinin gerekse orada yaşayan Kıbrıs kökenlilerin kurduğu

---

²⁸⁷ Rauf Raif Denктаş, *Kadın ve Dünya*, Bolan Ofset Tesisleri, Lefkoşa 1985, s. 52.

²⁸⁸ *Halkın Sesi Gazetesi*, 5 Kasım 1990.

derneklerin Kıbrıslı öğrencilere gösterdiği ilgi ve verdiği burslardan çok sayıda kız öğrenci faydalanmıştır. Bundan sonra da kızların yüksek öğrenime gidişi artarak devam etmiştir.²⁸⁹

1974 yılı, Türk toplumunun kültürel ve eğitim alanında köklü değişim politikalarının, güçlü atılımların başlangıcı olmuştur. Gittikçe kalabalıklaşan Türk köy ve kasabaları eğitimde yeni gereksinimleri de beraberinde getirmiştir. Yeni okullar açılmış, kendi haline terk edilmiş olanlar tamir edilmiş, toplum ihtiyacına cevap verecek bir eğitim sistemi belirlenmiştir. İlk kez 1979 yılında Mağusa kasabasında 96 öğrenci ve hazırlık sınıflarıyla teknisyen yetiştiren Yüksek Teknoloji Enstitüsü açılmıştır. Bu okul 1986'dan itibaren Kuzey Kıbrıs Eğitim Vakfı'na bağlı Doğu Akdeniz Üniversitesi adını alarak birçok Türk ve yabancı uyruklu öğrenciye hizmet vermiştir.²⁹⁰

KKTC'de yüksek öğretim veren 5 üniversite bulunmaktadır. Bunlar, Girne'de; Girne Amerikan Üniversitesi, Lefkoşa'da; Yakın Doğu Üniversitesi ve Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Güzelyurt'ta; Lefke Avrupa Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi, bunun yanında Atatürk Öğretmen Koleji (Türk Öğretmen Koleji) ve Açık Öğretim Fakültesi bulunmaktadır (1994). Buralarda birçok Kıbrıslı Türk kızı öğrenim görmektedir. KKTC'deki 1990-1991 yılı yüksek öğretim kurumlarında yabancı uyruklu öğrencilerin yanında 1139 KKTC uyruklu öğrenci eğitim görmüştür.

Derneğin kuruluş yıllarında geçmişe oranla KKTC'de büyük sayılara ulaşan üniversiteli kadının varlığını göstermektedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra üniversiteli kadın sayısının artması, deneyim ve birikimin çoğalmasıyla 1990 yılında kadın oyları siyasi liderler için ağırlıklı bir nitelik kazanmıştır.

---

²⁸⁹ KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı II. Milli Eğitim Şurası Ek Dökümanı :1,1991,s.84.

²⁹⁰ Bülent Evre, *a.g.e.*, s.68.

Türkiye’de, Türk insanına hizmet veren üniversite ve yüksek okul bitiren Türk kadınları arasında fikir mübadelesi, dostluk, birlik, beraberlik, anlaşma, yardımlaşmayı amaç edinmiş; konferanslar, seminerler ve kültür hareketleri düzenleyen uluslararası toplantılarda Türk kadınıni temsil eden, ülkeyi tanıtan Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği vardır.²⁹¹

Derneğin tüzüğü ve Lefkoşa Kaymakamlığından edinilen bilgiye göre, Kıbrıs Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği, Nisan 1991 tarihinde, 16 kurucu üye tarafından 6/61 sayılı Türk Cemaat Meclisi Birlikler ve Dernekler yasası uyarınca kurulmuştur. 22 Mayıs 1991’de ilk genel kurul toplantısında başkanlığa Dr. Vesile Vehbi getirilmiştir, sonra Belgin Boyra ve Mine Kufi sırasıyla başkanlık görevi yapmışlardır. Üniversiteli kadınların bu büyük atılımı basına da yansımıştır: *“Kuzey Kıbrıslı bir grup üniversiteli kadın, ortaya konulan bir takım amaçlar çerçevesinde birleşerek Kıbrıs Türk Üniversiteli Kadınlar Derneğini kurdu.”*²⁹²

Lefkoşa’da kurulan derneğin amaçları, üniversite ve dengi yüksek okul bitiren kadınlar arasında fikir mübadelesi, dostluk, birlik, beraberlik, anlaşma, yardımlaşma ve kültür hareketlerinin gelişmesini sağlamak; kızların yüksek tahsil ve üniversite üstü ileri kariyer yapmalarına, iş bulmalarına yardımcı olmak; KKTC kadınlarını kitap okumaya, meslek edinmeye, el sanatlarına, güzel sanatlara, spora yönlendirmek; yabancı dil, okuma yazma kursları tertiplemek; uluslararası ve Türkiye’deki kadın dernekleriyle ilişkiler kurarak KKTC’nin tanıtılmasına katkıda bulunmak; kadının toplum içinde bir yeri olduğunu kanıtlamak; doğayı, çevreyi ve eski eserleri korumak, halkı bu konuda bilinçlendirmektir.²⁹³

---

²⁹¹ Mürüvvet Atalay, *a.g.e.*, s.48.

²⁹² *Halkın Sesi Gazetesi*, 27 Mayıs 1991.

²⁹³ Kıbrıs Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği 1991, Madde 4 ,s.1 Ayrıca bkz. *Halkın Sesi Gazetesi*, 22 Mayıs 1991.

Devletin Kurucu Başkanı: Dr.Vesile Vehbi

Yönetim Kurulu üyeleri:

Sekreter: Biran Mertan, Sayman Hasibe Şahoğlu

Faal üyeler: Nuran Uğursev, Hülya Çağdeşer, Ufuk Mercan

Denetleme Kurulu: Şermin Kotak, Habibe Tekcan, Göksel Seroydaş,

Onur Kurulu: Göksel Başak, Peyman Erginel, Macide Celalettinoğlu ²⁹⁴

Vesile Vehbi Başkanlık görevini altı ay kadar yürütmüştür. Yönetim kurulu, 16 Ekim 1991’de tüzük değişikliği ve yeni başkan seçimi için tüm üyeleri olağanüstü kurula çağırmıştır. Oldukça çekişmeli geçen toplantının sonunda başkan, görevini Belgin Boyra’ya devretmiştir. Tüzüğün 14(a) maddesinde başkan iki yıl için seçilir, istenirse yeniden adaya başkan olabilir dendiği halde yeni başkan iki yılını bile tamamlamadan bu görevinden ayrılmıştır.

Senelik 50.000 TL aidat ödeyen üniversite veya dengi yüksek okul mezunu her KKTC vatandaşı kadın, derneğe üye olabilir. Ayrıca bu okullarda öğrenim gören son sınıf öğrencileri aday üye, toplum yararına hizmet yapanlar da şeref üyesi sayılırdı. ²⁹⁵

Dr.Vesile Vehbi başkanlığında çalışacak yönetim kurulu üyeleri Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş’ı ziyaret etmekle çalışmalarına başlamıştır. Bu kabulde dernek üyelerine Cumhurbaşkanı Denktaş, sosyal faaliyetlerde kadınların erkeklerden daha başarılı olduklarını söyledikten sonra, “*İsabetli yoldasınız büyük bir boşluğu dolduracaksınız.*” diyerek memnuniyetini bildirmiştir.

---

²⁹⁴ Filiz Besim, *a.g.e.*, s.72.

²⁹⁵ *Kıbrıs Türk Üniversitesi Kadınlar Derneği Tüzüğü*,1991 s.1-3,11.

Üniversiteli Kadınlar Derneği başkanı Vesile Vehbi ise, yaptığı konuşmada, esas amaçlarının International Federation of University Women yani Uluslararası Üniversiteli Kadınlar Federasyonuna üye olmak ve Kıbrıs Türk kadınının sesini duyurmak olduğunu söylemiştir.²⁹⁶

Derneğin topluma dönük ilk çalışması 16 Haziran 1991’de yapılacak üniversite giriş sınavlarına girecek adayların en büyük sorunu olan tercih listelerini doldurmada öğrencilere Milli Eğitim Bakanlığınca saptanıp ilan edilen ihtiyaç alanlarına başvurmaları çağrısında bulunmak, ilgili bakanlığın 52 dala burs vereceği duyurusunu hatırlatmak, gelecekte iş bulmada yol göstermek olmuştur.²⁹⁷

Belgin Boyra başkanlığındaki üniversiteli genç hanımlardan oluşan yeni yönetim kurulu, amaçlarını yaşama geçirmek için halkla ilişkiler sorumlusunu tespit etmiş, sağlık komitesi, eğitim ve kültür komitesi, spor komitesini oluşturmuştur. Genç üniversitelilerden oluşan komite üyeleri, büyük bir özveri ile çalışmalarına başlamışlardır.²⁹⁸

Yönetim Kurulu, Bakan Erkan Emekçi’yi ziyaret ederek, ona 1992 yılında yapılmasını planladıkları kültürel etkinlikleri Gençlik ve Spor Bakanlığı iş birliği ile gerçekleştirme düşüncesinde olduklarını bildirmişlerdir.²⁹⁹ Kıbrıs Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği amaçlarına çevrecilik yanında tarihi eserleri korumayı da eklemiştir.³⁰⁰ “El yıkamakla bulaşıcı Hastalıkların yarısından fazlası önlenebilir” gibi ifadelerle gazetelerde “sağlık öğütleri” kampanyası başlatılmıştır.³⁰¹

---

²⁹⁶ *Halkın Sesi Gazetesi*, 10 Aralık 1991.

²⁹⁷ *Halkın Sesi Gazetesi*, 25 Temmuz 1991, 28 Temmuz 1991.

²⁹⁸ Ali Nesim, *Kıbrıslı Türklerin Kimliği*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Birinci Basım, Kıbrıs 1990, s.32.

²⁹⁹ *Kıbrıs Gazetesi*, 10 Ocak 1992.

³⁰⁰ Ali Nesim, *a.g.e.*, s. 34.

³⁰¹ *Ortam Gazetesi*, 3 Kasım 1992.

Dernek, Türk kadını dış ülkelerde tanıtma, uluslararası niversiteli kadın ilişkilerini kuvvetlendirme, yeleri Kıbrıs konusunda bilgilendirme girişimlerinde de bulunmuştur. Aynı zamanda Türk niversiteli Kadınlar Derneği, Türkiye'nin 1953 yılından bu yana ye olduğu International Federation of University Women adlı uluslararası kadın örgütüne ye olmak için müracaat etmiş fakat bu başvurusu kabul edilmemiştir.

Derneğin, hanımlar arası sportif etkinlikleri de vardır. Trafik kargaşasının yaşandığı bu günlerde ada gençleri ve yaşlıları arasında kısa mesafeler için yaygın olarak kullanılan, hem de sağlık yönünden iyi bir spor olan bisiklet kullanmayı canlandırma kampanyası başlatılmıştır. (50'li - 60'lı yıllarda). Bu etkinliğe kadınlarımızın öncülük yapabileceği düşüncesiyle 8 Mart 1992'de ilk kez 'Kadınlar Arası Bisiklet Yarışması' düzenlenmiştir.³⁰²

Dernek, topluma yönelik haksız uygulamaları, Kıbrıs konusunda dünyayı yanıtlan hareketleri protesto etmek, dünyadaki insan haklarının ihlalini kınamak gibi amaçlarla Kuzey Kıbrıs'taki diğer kuruluşların beraberce düzenledikleri etkinliklere katılır ve onlarla iş birliği yapardı.³⁰³

Günümüzde de olduğu gibi, Dernek çok kısıtlı olan gelirini, üyelerden alınan aidat ve düzenlediği sosyal etkinliklerden (ay, kokteyl partisi) temin etmektedir.

Aydın Kıbrıs Türk kadını bir araya getirme, etkin bir eğitimli kadın gücü yaratıp toplum sorunlarına eğilmeyi amaçlayan dernek, üç yılı aşkın bir zaman içinde beklenildiği lde ye sayısını arttırıp gelişememiştir.

---

³⁰² *Halkın Sesi Gazetesi*, 7 Mart 1993 ve Derneğin Yıllık etkinliklerini bildiren 1 Mart 1994 tarihli mektup.

³⁰³ *Kıbrıs Gazetesi*, 11 Ocak 1993.

2.5.3. Mormenekşe Kadınlar Birliği, 1991

Kuzey Kıbrıs'ta oluşan yeni yerleşim birimlerinden olan 850 kadar çoğunlukla Güney göçmeni Türk'ün yaşadığı Mormenekşe köyü kendi kadın derneğini kurma çalışmalarını başlatmakla bu harekete katılmıştır.

Kırk üç kurucu üye, 4 Nisan 1991 tarihinde ilk toplantısını yapmıştır ve 6/61 sayılı Türk Cemaat Meclisi Birlikler ve Dernekler Yasası'na uygun olarak Mormenekşe Kadınlar Birliği kurulmuştur.³⁰⁴ Birliğin esas amacı, köy kadınları arasındaki birlik ve dayanışmayı sağlamaktır. Ayrıca yaşlılara, yoksullara, bakıma muhtaç çocuklara, gençlere yardım etmek; okuma yazması olmayan üyeleri eğitmek de derneğin amaçları arasında yer almaktadır.³⁰⁵

Seçimle iş başına getirilen yönetim kurulu üyeleri kendi aralarında görev bölümü yaparak;

Başkan: Gülgün Mani,

As Başkan: Fiğen Çağakanlı

Sekreter: Nurcan Menekşeli

Sayman: Bedia Bolses

Tahsildar: Nuray Zeka, Nazire Güray, Fatoş Can

Sosyal ilişkiler Sorumlusu: Hatice Öztüren

Kültürel İşler Sorumlusu: Elmaz Civişilli.³⁰⁶ ayrılmışlardır.

---

³⁰⁴ Ahmet Aydoğdu, *a.g.e.*, s. 23.

³⁰⁵ Mürüvvet Atalay, Bahire Uzman İnan, *a.g.e.*, s. 4. Ayrıca bkz. *Mormenekşe Kadınlar Birliği Tüzüğü*, 1991, s.,1.

³⁰⁶ Filiz Besim, *a.g.e.*, s. 125.

Derneğin kültür ve sosyal işler sorumluları balo ve çay partileri düzenleyerek köyde kadınlar arası dostluk ve dayanışmayı sağlıyor, derneğe gelir kaynağı temin ediyorlardı.

2.5.4.Kuzey Kıbrıs Üniversitesi Kadınlar Birliği, 1991

13 Ekim 1991 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde 12 milletvekili için ara seçim yapılacaktır.³⁰⁷ Kıbrıs Türk Üniversitesi Kadınlar Derneği başkanı Vesile Vehbi'nin bir partiden seçime girmesi derneğin tüzüğüne aykırı idi. Bu yüzden yönetim kurulu üyeleri başkanı görevinden ayrılmaya zorlanmıştır.

16 Ekim 1991'de gerçekleştirilen olağanüstü genel kurul toplantısı sonunda Vesile Vehbi başkanlık görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Kıbrıs Türk Üniversitesi Kadınlar Derneği tüm üniversiteli kadınları bir çatı altında toplamaya çalışırken yine Vesile Vehbi'nin benzer amaçla yüksek öğrenim görmüş hanımlara yönelik yeni bir dernek kurma çalışmalarını başlatması onları bölmüş olacaktı. Bu durum bazı çevrelerce hoş karşılanmadığı halde, ilk kurulan dernekten sekiz ay sonra 28 Aralık 1991 tarihinde 6/61 sayılı Türk Cemaat Meclisi Birlikler ve Dernekler Yasası uyarınca Kuzey Kıbrıs Üniversitesi Kadınlar Birliği kurulmuştur.³⁰⁸

Her iki derneğin kurucu başkanı aynıdır. Dernek Başkanı, düzenlediği toplantıda amaçlarını ve kurucu üyelerini basına açıklamıştır. Derneğin esas amacı; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni uluslararası kadın kuruluşlarına tanıtmak, onları KKTC'ye davet ederek Kıbrıs Türk'ünün haklı davasını anlatmaktır.

---

³⁰⁷ Hasan Fehmi, *A'dan Z'ye KKTC Sosyal ve Ansiklopedik Bilgiler*, 1992, s.81.

³⁰⁸ *Kuzey Kıbrıs Üniversitesi Kadınlar Derneği Tüzüğü*, Madde 3: "Dernek siyasetle uğraşmaz ve hiçbir siyasi partiye bağlanmaz ve onun propagandasını yapmaz", s.1.

Dernek Başkanı Vesile Vehbi, ilk kurduğu dernek aracılığı ile tecrübe edinmiş ve ikinci bir dernek kurmak için kendine yeni amaçlar belirlemiştir. Kadınlarla ilgili gerici ve çağdışı düşüncelerle mücadele ettiği, kadının sosyal ve siyasi hayatta hak ettiği yere ulaşması için çaba gösterdiği, üniversiteli kadınlar arasında birlik, beraberlik ve dayanışmayı sağlamayı amaçladığı, aynı zamanda kadınların hangi yaşta olurlarsa olsunlar yüksek tahsil yapmalarını için onları bu yola teşvik etmeyi de göze aldığı görülmektedir.

25 kurucu üye, kurucu Vesile Vehbi başkanlığında görev yapacak olan yönetim kurulunu belirledi. Kurul üyeleri;

Genel Sekreter: Dr.Hatice Aksoy,

Vezenedar: Emine Beton

Faal üye: Makbule Ötüken, Tezin Adalı

Yedek Üye: Seniye Koray, Sevdıye Riketti, Hülya Özbaşar

Denetleme Kurulu: Şule Aker, Safiye Öneren, Ayşe Tuğun,

Onur kurulu: Özten Erdemler, Şükran Karahan, Dr.Sibel Siber'dir.³⁰⁹

Birlik, kuruluşunun ilk yılında çevreyi ağaçlandırma çalışmaları başlatmıştır. Belediyenin desteğiyle, Lefkoşa'da yol kavşaklarında olan bazı anıtların etrafını yeşillendirme, T.C. Büyük elçiliği kanalıyla temin edilen, nesli tükenmekte olan sekiz sedir ağacını Beş Parmak Dağları'nın eteklerine dikme çalışmaları yapmış, KKTC'nin ekonomik kalkınması için neler yapılabilir konulu bir panel düzenlemiştir. Bunların yanında yardım amaçlı etkinlikleri de olmuştur. Evlerden toplanan kullanılmış giysi ve sair eşyayı

---

³⁰⁹ Kuzey Kıbrıs Üniversiteli Kadınlar Derneği Tüzüğü, s.1-2 Ayrıca bkz. *Halkın Sesi Gazetesi*, 9 Ocak 1992.

Lefkoşa'nın Arasta çarşısı girişinde satarak sağladığı 15 milyon Türk lirasını Bosna'daki Müslümanlara göndermiştir.³¹⁰

2.6.Kuzey Kıbrıs'ta Sanat, Tiyatro ve Sinemanın Önemi

14 Ekim 1965'te Türk Cemaat Meclisi İcra Heyetince onaylanan bir kuruluş yasası ile 1962'den beri Türk Maarif Müdürlüğünün himayesinde etkinliklerini sürdürmekte olan “İlk Sahne Tiyatro Topluluğu”, T.C.M Maarif Dairesi Müdürlüğüne bağlı, resmi bir kuruluş olarak “Kıbrıs Türk Tiyatrosu – İlk Sahne” adı altında toplum hizmetine girmiştir. .³¹¹

Kuzey Kıbrıs'ta sinema ve müzik pek gelişmiş olmasa da yine de yapılan çalışmaları ve dış dünyaya açılan yapıtları görmekteyiz. Tanınmamış bir ülke olarak sanatsal yönde bugün ulaşılan başarılar ve mertebeler bir umut ışığı niteliğindedir. Sinema ve müziğin dışında tiyatro ve gölge oyunu da, Kuzey Kıbrıs'ta eski dönemlerden beri çok büyük ilgi görmektedir. Televizyondan önceki dönemlerde insanların tek eğlence kaynağı gölge oyunu veya tiyatro idi. Şehirlerde veya kasabalarda kurulan sinemalar köyde yaşayan halk için ulaşılması güç olduğundan köy yerlerinde gölge oyunu büyük rağbet görmekteydi. Tiyatro halkın hem eğlence kaynağı hem de öğretici bir öğesi idi.

Kıbrıs Türk tiyatro hareketi, tıpkı Türk tiyatrosu gibi önce geleneksel tiyatrodan yola çıkmış, daha sonra Batı tiyatrosuna açılmak gibi benzer bir gelişme göstermiştir. Kıbrıs Türk tiyatro hareketinin kökeni de geleneksel Türk Seyirlik oyunlarına dayanmaktadır. Ancak, 1900'lü yılların başında, Batı tiyatrosunun benimsenmesiyle geleneksel Kıbrıs Türk tiyatro hareketi yavaş yavaş unutulmuş ve tamamıyla Batı tiyatrosu anlayışı bu harekete egemen olmuştur.³¹²

³¹⁰ Mehmet Salih Emircan, *a.g.e*, s. 112.

³¹¹ Hüsnü Feridun, *a.g.e.*, ss. 40-41.

³¹² Yaşar Ersoy, *Toplumsal Ve Siyasal Olaylarla İç İççe, Kıbrıs Türk Tiyatro Hareketi*, Ateş Matbaacılık, Lefkoşa, s.5,8.

Batı dram anlayışıyla yürütülen Kıbrıs Türk tiyatro hareketi, yazar, oyuncu, yönetmen ve seyircisinin birlikteliğiyle süreç içinde bir kimlik kazanma uğraşına dönüşmüş ve bu çerçevede sürecin sancılarını yaşamaya başlamıştır. Kıbrıs sahnesinde 1571 yılından başlayarak görülmeye başlayan Türkler, gelenek - göreneklerini ve bu çerçevede, geleneksel seyirlik oyunlarını adaya getirmişlerdir. Anadolu karakteri taşıyan bu oyunlar, süreç içinde Kıbrıs'ın coğrafyasında özgün birtakım özellikler kazanmıştır.³¹³

Akdeniz'in kuzeydoğusunda bulunan ve tarih boyunca çeşitli kültürlerin birbirleriyle yoğrulmuş zenginleştiği Kıbrıs'ta, Geleneksel Türk Seyirlik Oyunları; gerek konu gerek üslup yönünden Kıbrıs'a özgü bir kimliğe bürünmüştür. Bunlardan özellikle Gölge Oyunu (Karagöz) Kıbrıs'ta çok sevilmiş, tutulmuş, halkın vazgeçilmez tutkusu haline gelmiştir.

Geleneksel Türk Tiyatrosu, iki geleneğe ayrılmaktadır:

- a- Köylü Tiyatrosu Geleneği
- b- Halk Tiyatrosu Geleneği

Köylü Tiyatrosu geleneği profesyonel bir etkinlik değildir. Katılanlar bunu para için yapmazlar. Ancak, Halk Tiyatrosu Geleneği profesyonel bir uğraştır, süreklilik gösterir. Kıbrıs Türk tiyatro hareketinde, Köylü Tiyatrosu geleneğine pek rastlanmamıştır.³¹⁴

Halk Tiyatrosu geleneğinin Kıbrıs'ta en yaygını ve en çok sevileni Gölge Oyunu'dur (Karagöz). Gölge Oyunu Mehmet Ertuğ tarafından halka sevdirmiş ve günümüzde de bu gelenek sürdürülmeye, gelecek nesillere aktarılmaya çalışılmıştır. Televizyon hayatımıza girmeden önce insanlar günlerini ve gecelerini süsleyen, şenlendiren bu oyunu benimsemişler ve sevmişlerdir.

---

³¹³ Ceyhan Özyıldız, *III. Kültür ve Sanat Kurultayı, 3-7 Nisan Lefkoşa/AKM*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Devlet Basımevi, 2006 Lefkoşa, s. 66.

³¹⁴ Yaşar Ersoy, *a.g.e.*, ss. 2-4.

Yiğitler köyü sakinlerinden Ali Kesat ; “ Mehmet Ertuğ Gölge Oyunu için köyümüze geldiğin de, ki kendisi de aslen bu köylüdür, büyük bir heyecanla kahveye koşardık. O zamanlar çocuktuk tabi ve bizim için en büyük eğlence bu gölge oyunuydu. Mehmet Ertuğ Gölge Oyunu’nda çok başarılı bir insandır ve bizi sürekli güldürmeyi başarmıştır. Onun yaptığı bu oyunları kaç kez izlediğimi unuttum ama her seferinde farklı bir tat alarak ve her seferinde gülümseyerek izledim. Bizim gelişim çağımızda Gölge Oyunu’nun büyük bir rolü vardır.”³¹⁵ sözleriyle bunu ifade etmiştir.

---

³¹⁵ Remzi Yektaoğlu, Halil Paşa, a.g.e., s.62.

3.Bölüm KUZHEY KIBRIS'TA EKONOMİK GELİŞMELER

Osmanlı egemenliği ile birlikte adaya yerleştirilen Türkler kendilerine tahsis edilen topraklarda tarımsal ekonomik faaliyetlerde bulunurken ticari faaliyetler ağırlıklı olarak adanın gayri Müslim halkının kontrolündeydi. KKTC ekonomisinde Türkiye Cumhuriyeti'nin parası kullanılmaktadır.

Kıbrıs'ta para birimi 'kuruş' idi. Osmanlı döneminde; "Bakır metelik" gümüş kaplama, "kaime" kağıt para ve "mecidiye"dir. İngiliz döneminde, Lefkoşa, Larnaka, Mağusa ve Girne'de halk kesimi bakır kuruş kullanırken, Limasol metelik, Baf ise gümüş para kullanmıştır.³¹⁶

KKTC adanın %35,04 üne sahipken GKRY adanın %59,56'sını kontrol etmektedir. İki kesim arasındaki tampon bölgeler ve İngiliz üsleri ise toplam 9552 km² 'dir. Bu da adanın yüz ölçümünün % 5.40'na tekabül etmektedir.³¹⁷

3.1.Kıbrıs'ta 1974 Öncesi ve KTFD Yıllarında Ekonomik Geliőtmeleler

Kıbrıs'taki tüm ekonomik faaliyetler, coğrafi konuma bağlı olarak geliőtmiőtir. Kıbrıs, Venedik döneminde Akdeniz'in tüm ana limanları ile ticaret yapan önemli bir nokta idi. Adanın en önemli ihraç ürünleri; buğday, arpa, Őarap, keten, ipek, yün, zeytinyağı, harup ve yerel zanaatkârlar tarafından üretilen mallardan oluőtmaktadır. Adanın ithalatı ise, son derece düşük ve ada sakinlerinin kısıtlı imkânlarını ancak karşılar durumdaydı. İthal edilen belli baőtlı ürünler, mobilya, kâğıt, demir, dokuma, zücaciye, kahve, pirinç ve Őekerdir.³¹⁸

Osmanlı döneminde adada bulunan Müslüman nüfus, tarım ve kamu yönetiminde istihdam edilmiştir. Bu dönemde Türk nüfus ticaretle ilgilenmemiőtir. Adada, ticaret oranının büyük bölümüne Hıristiyanlar hâkimdi. Osmanlı döneminde yerel koőtullar geliőtmiőt

---

³¹⁶Harid Fedai, "İngiliz Dönemi Kıbrıs Madeniz Paraları", *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*, Editör: İsmail Bozkurt, Cilt 4, 13-17 Kasım, Doğu Akdeniz Üniversitesi Araştırmaları Merkezi Yayınları, KKTC 2000, s. 311.

³¹⁷ İrfan Kalaycı, *a.g.e.*, s.181.

³¹⁸Niyazi Kızılyürek, *Birleőtik Kıbrıs Cumhuriyeti: Dođmamıőt Bir Devletin Tarihi*, İletifim Yayınları, İstanbul 2005, s. 285

ancak istikrarlı bir kalkınma gözlenmemiştir. Tarıma dayalı ekonomi iklim koşullarından etkilenmiştir.³¹⁹

1800'lü yıllar öncesinde uluslararası arenada siyasi yapı önemli iken daha sonra, iktisadi temelli yönetim hâkim olmaya başlamıştır. Yenidünya ekonomik sistemini genişletirken Osmanlı bu dönemlerde eski siyasi yönetimi ile ilgilendiği için ekonomik yapıda gelişme gösterememiştir.

1878 yılında İngiliz yönetimi adaya hâkim olmuş, ada üzerinde ekonomik gelir sağlamaya başlamış ve 1925 yılında adayı kolonisi olarak ilan etmiştir. 1920 yılında madencilik sektöründe gelişmeler yaşanmıştır. Madencilik sektörünün gelişimi örgütlü işçi topluluğu ve sendikaları ortaya çıkartmıştır. II. Dünya Savaşı ile birlikte finansal kurumlar ve inşaat sektörü oluşmuştur. 1950'li yıllarda ise, turist akışında artış yaşanmış iş gücü hizmet sektörüne doğru yönelmiştir.³²⁰

1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile birlikte bağımsız devlet olan İngiltere'nin siyasi üstünlüğü adada son bulmuştur. Ancak adanın İngiltere'yle ekonomik bağı kopmamıştır. 1961 yılında İngiltere Avrupa Ekonomik Topluluğuna başvurmuştur. İngiltere, AET üyeliği durumunda sahip oldukları en büyük dış pazarı kaybetmek istememiştir. Kıbrıs hükümeti, 1963 yılında AET'ye başvuruda bulunmuştur.³²¹ Bu başvuru sonrası taraflar arası varılan anlaşma ile Kıbrıs ve AET arasında son aşaması Gümrük Birliği olan bir ilişkinin kurulması öngörülmüştür.³²² Türk toplumunda sanayileşme ise çok azdır.

---

³¹⁹ Ali Efdal Özkul, *Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Tarihi (1726-1750)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s. 343.

³²⁰ Köksal Aydoğan, *Türkiye'de Turizm Coğrafyası*, Gazi Büro Kitapevi, Ankara 1994, s. 1.

³²¹ Zeki Koday , “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Doğal Bitki Örtüsü ve Orman Varlığı”, *Atatürk Türk Coğrafya Dergisi*, sayı:33, İstanbul 1998, s. 163.

³²² Haluk Ceyhan, *KKTC Tarihsel Gelişim, Sosyo- Ekonomik Durum, AT ile İlişkiler*, İKV Yayınları, Haziran 1991 s.54

Türkiye'nin Barış harekâtından önceki dönemde ada nüfusunun %20'sini oluşturan Türkler, yaratılan GSMH'nin %5'ine sahip, işsizlik oranı yüksek, dışa göç veren tarım ile ilgilenen bir topluluktur. 1974 yılında Türkiye'nin adaya müdahalesinin ardından adanın kuzeyine yerleşen Türkler; siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel geleceğini devam ettirebilmek için Türkiye'den sağladığı teknik ve mali yardımlarla ekonomisini ayakta tutmaya çalışmıştır.³²³

1974 sonrası Kuzey Kıbrıs ekonomisi, önemli ölçüde olağan dışı siyasi süreçler tarafından belirlenmiştir. Kuzey Kıbrıs'ın ekonomisinin gelişmemesinin sebepleri arasında, uluslararası alanda izole edilmesi, Türkiye Cumhuriyeti dışında diğer ülkelere tanınmaması, ambargolarla karşı karşıya kalması sayılabilir. 1975 yılında iki ülke arasında imzalanan T.C.-KTFD Ticaret ve Ödeme Protokolle, iki ülke ekonomisinin entegre edilmesi ve Kuzey Kıbrıs ekonomisinin tanınmaması ve izolasyonlar sonucunda karşılaştığı sorunlar ortadan kaldırılmak istenmiştir.

1974 sonrası dönemde toplumlararası çatışmalar sonlanmıştır. Barış Harekâtı her iki kesim için de düzenin oluşumuna yardımcı olmuştur. Her iki toplum da, hâkimiyetinde kalan toprakların önceliklerini siyasal ve ekonomik hedeflere yöneltmiştir. Rum yönetiminin AB üyesi olması önemli bir avantajken, KKTC'nin maruz kaldığı ambargo, adanın kuzeyinin ekonomik kalkınması önündeki en büyük engeldir.³²⁴

Barış Harekâtından önceki dönemde ada nüfusunun beşte birini oluşturan Kıbrıs Türk'ü, Gayri Safi Milli Hâsılının³²⁵ ancak yüzde beşine sahip, işsizlik oranı yüksek, dışa göç eden bir tarım topluluğundan oluşmaktadır. 1974 yılında amaçlanan ekonomi, küçük üretim birimlerinin kredi, temin-tedarik, donatım ve pazarlama sorunlarına çözümler bulup, toplam üretimin artırılması ve kalitesinin iyileştirilmesidir. 1975-1977 döneminde, üretim

---

³²³ Mahir Fisunoğlu, "KKTC Ekonomisi Üzerine Gözlemler" *Kıbrıs ve Geleceği: Ekonomi- Politik Bir Tartışma*, Editör: İrfan Kalaycı, Nobel Yayınları, İstanbul 2004, s. 219.

³²⁴ Ramazan Gözen, *Türk Dış Politikası Barış Vizyonu*, Palme Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 64.

³²⁵ Bir ekonomide belirli bir dönemde üretilen mal ve hizmetlerin piyasa fiyatları ile ifade edilen değerlerin toplamıdır.

faktörlerinin tam kullanımını, sosyal hizmetlerin geliştirilmesini, daha sağlıklı bir ödemeler bilançosuna ulaşılmasını sağlayacak bir iktisat politikası izlenmiştir.

3.2. 1974 Sonrası Kalkınma Stratejileri ve Temel İktisat Politikaları

Adanın turistik açıdan güzel kısımlarının kuzeyde kalması ile önemli bir turizm potansiyeli oluşmuştur. Bunun yanında, 1974 öncesinde ada ihracatının en önemli gelirini sağladığı narenciye üretildiği alanlar da adanın kuzeyinde Türk kontrolündeki bölgede kalmıştır.

1974 yılı sonrası Kıbrıs Türk toplumu Kuzey’de önemli bir gayrimenkul ve sermayeye sahip olmuştur. Gayrimenkul ve sermaye tesislerinin toplamının bu dönemde beş milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir.³²⁶

Barış Harekâtı sonrasında Kıbrıs Türk toplumu, sanayi alanında yeni olanaklar elde etmiştir. Savaş sonrası Kuzey Kıbrıs’ta beş kişinin üzerinde istihdam potansiyeli olan 350 sanayi işletmesi bulunmaktaydı. Bu üretim olanaklarına karşın Kıbrıs Türk toplumunun nüfus yetersizliği, teknik bilgi eksikliği bu olanakların değerlendirilmesine ve yüksek katma değer elde edilmesine engel olmuştur. Nüfus az olduğundan, karşı adaya nüfus aktarımı yapılmıştır. Türkiye’den adaya göç eden nüfus, genel olarak tarım sektöründe çalışmıştır.

Barış harekâtı sonrasındaki dönemde Kıbrıs Türk toplumu açısından en önemli konu, Rumlardan kalan tarım arazilerinin sanayi ve işletmelerinin turistik tesislerin harcanmadan korunması ve hızlı bir şekilde çalıştırılmasıdır.

Türkiye’de ithal ikamesine dayalı (liberalleşme) planlı bir kalkınma modeli uygulanmaktaydı. Kuzey Kıbrıs’ta uygulanacak ekonomik model belirlenirken Türkiye’nin liberal bir sürece girmesi Kuzey Kıbrıs’ın ekonomisini de etkilemiştir. Turgut Özal

---

³²⁶ Erdoğan Alkin, “KKTC’nin Ekonomik Durumu ve Ortadoğu Ülkeleri ile İlişkileri”, *Uluslararası Alanda Kıbrıs Türk Toplumunun Siyasi ve İktisadi Meseleleri*, Sisav Yayını, İstanbul 1989, s. 86

döneminde alınan bu karar, Kuzey Kıbrıs'ta ticaret ve sanayinin olumsuz etkilenmesine sebep olmuştur.³²⁷

Türkiye KKTC'de planlı ekonomi uygulamak istemiştir. Terk edilen sanayi tesislerinin çalıştırılmasında finansman, döviz, teknik bilgi, pratik eksikliği, yurtdışı ulaşım ve haberleşme imkânının yetersizliği, azalan nüfus sebebiyle talep düşüşü, tedarik ve pazarlama güçlükleri, sektörel durgunluklar gibi sorunlar baş göstermiştir.³²⁸

Kıbrıs'ta planlama örgütü oluşturulmuş ve Türk lirası resmi para birimi olarak kabul edilmiştir. Ancak KKTC'de Türk lirası yanında başka para birimleri de (İngiltere poundu, ABD doları ve euro) kullanılmaktadır.

Kamu ile işletilmesi gereken ve ada halkının geçimi için ihtiyaç duyulan sanayi tesisleri belirlenmiştir. Yağ, süt, tütün tesisleri Kıbrıs Türk Kooperatif Merkez Bankasına; tuğla tesisleri, Evkaf Finansman ve İnkişaf işletmesine devredilmiştir. Diğer tesisler için ise Kıbrıs Türk Sanayi İşletmeleri Holding LTD. ŞTİ kurulmuş, tesisler bu kuruma devredilmiştir.³²⁹

Tarımda önemli ihraç ürünlerinden olan havuç ve patates üretiminin geliştirilmesi ve ihracatı için Toprak Ürünleri Kurumu, narenciye üretiminin geliştirilmesi ve ihracatı için Cypfruvex Ltd kurulmuştur. Hayvancılık sektörünün geliştirilmesi ve ihracatı için de Devlet Üretim Çiftlikleri kurulmuş ve faaliyete başlamıştır. Turizm sektörünü işletmesi ve kontrolünü sağlaması için Kıbrıs Türk Turizm İşletmeleri kurulmuş ve adanın kuzeyinde kalan tesisler bu kuruma devredilmiştir. Bunların dışında kalan ve özel sektör eliyle çalıştırılmasında yarar görülen tesisler ise özel kişilere kiralanmıştır.³³⁰

---

³²⁷ Mahir Fisunoğlu, *a.g.e.*, s. 219.

³²⁸ *Hürriyet Gazetesi*, "KKTC'ye Porto Riko Modeli", Zeynep Güranlı, 18.07.1997.

³²⁹ Mehmet Hasgüler, Okan Şafaklı, Murat Özkaleli, *Uluslararası İzolasyonlar*, Alfa Yayınları, İstanbul 2012, s.112.

³³⁰ İktisadi Araştırmalar Vakfı, *Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Gelişmesinde Tarım ve Sanayi Sektörleri*, İstanbul 1989, ss. 64-66.

Planlı ekonomiye geçişi sağlamak, ekonomiye yön vermek ve üretim faktörlerinin tam kullanımını sağlamak amacıyla 1977 yılında “Geçiş Yılı” programı hazırlanıp uygulamaya konulmuştur. Program, genel olarak seçilen amaçlara ulaşılabilmesi bakımından devletçe alınması gereken önlemleri belirleyen ilk çalışmadır.

1974-1977 yılları arasında yaşanan gelişmeler ve elde edilen deneyimlerle uzun vadeli bir plan hazırlanması konusunda olanak elde edilmiştir. Hazırlanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BBYKP) ile karma sisteme dayalı ekonominin kamu ve özel sektör açısından dışa açık rekabetçi özellikler taşıması benimsenmiştir.³³¹

15 Kasım 1983’te KKTC’nin ilan edilmesi ve bunun sonucunda dış politikanın yoğun bir tempoya girmesi nedeniyle 1983-1987 yılları arasında yıllık geçiş programları hazırlanmıştır. 1974-1987 yılları arasında ülkedeki ana ekonomik parametreler, faiz oranları, ithalat kısıtlamaları, döviz kurları ve fiyatlar devlet tarafından belirlenmiş ve kamu müdahaleleri ile ekonomiye yön verilmeye çalışılmıştır. İthalat kısıtlanmış ve ihracatı teşvik edici politikalar uygulanmıştır.

KKTC ile Türkiye arasında bir entegrasyon geliştirilmeye çalışılırken Rum Kesimi AB ile entegrasyonu geliştirmiş, 1987 yılında AET ile Rum kesimi arasında Gümrük Birliği gerçekleşmiştir.³³²

Kuzey Kıbrıs ekonomi sisteminde köklü dönüşüm için T.C. ile KKTC arasında 5 Aralık 1986 tarihinde Ekonomik İşbirliği Protokolü imzalanmıştır. Bu protokolün temel amacı, iki ülke arasında ticari ilişkileri geliştirmek, paranın serbestçe giriş- çıkışına olanak sağlamak, KKTC’nin ihracatını geliştirmek, ülke kalkınmasını hızlandırıp refah düzeyini yükseltmektir.

---

³³¹1993 Yılı Programı Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1993-1997), Lefkoşa 1992, s. 379.

³³²Soyalp Tamçelik, *AB Kıbrıs Rum Yönetimi Münasebetlerinin KKTC İktisadi, Siyasi, Hukuki Tesirleri*, Nil Yayınları, İzmir 1997 s.21

Bu protokolün ilkelerine uygun olarak bir de Ekonomik İstikrar Programı uygulamaya konmuştur. Ekonomik İstikrar Programı ile kendi ayakları üzerinde durabilen, kaynak yaratıcı bir ekonomik yapıya ulaşılması, kaynak kullanımında etkinliğin sağlanması, iç tasarruf oranlarının arttırılması, kamu kesiminin ekonomi içerisindeki payının azaltılması, dışa açılma ve ihracatın arttırılması hedeflenmiştir. Yapılan düzenlemeler ile dış ticaret alanında serbest ekonomi getirilmiş, korumacılık yerine ithalatta liberalizasyona gidilmiş, reel faiz politikası yürürlüğe konmuş, yatırım ve ihracat teşvik edilmiştir.³³³

Aralık 1986'da Türkiye ile imzalanan İşbirliği Protokolü ile Kuzey Kıbrıs ekonomisinin piyasa ekonomisine tam uyumu için gerekli desteğin sağlanması, bu protokolün ardından dış ticaret rejiminin serbestleştirilmesi hedeflenmiştir. 1987 yılında Para ve Kambiyo yasası ile döviz kurlarının bankalarca resmi kura bağlı olmadan belirlenmesi ve Haziran 1991'de faiz oranlarının serbest bırakılması ile Kuzey Kıbrıs ekonomisinde Liberal çerçeve büyük ölçüde tamamlanmıştır.³³⁴

1988-1992 yıllarını kapsayan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda "Ekonomik İstikrar Programı" çerçevesinde alınan önlemlere paralel olarak serbest piyasa ekonomisi koşullarının yerleştirilmesi, kalkınmada özel girişimin esas alınması ve kamu kesiminin ekonomideki payının azaltılması ilkesi kabul edilmiştir. Haziran 1991 yılında faiz oranları yükseltilmiştir.

1993-1997 yıllarını kapsayan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde serbest piyasa ekonomisinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedefe ulaşmak için belirlenen yöntem ise, devletin ekonomiye müdahalesinin en aza indirilmesi ve bu süreç içerisinde sanayi ve ticari faaliyetlerden vazgeçilmesidir.

---

³³³ DPÖ, 1992, s. 3-4.

³³⁴ Serdar Şahinkaya, "KKTC Finansal Piyasalarındaki Gelişmeler Üzerine Bazı Gözlemler" Editör: Oktar Türel, *Akdeniz'de bir Ada: KKTC'nin Varoluş Öyküsü*, İmge Yayınları, Ankara 2002, 253.

3.3. KKTC Ekonomisinde Enflasyon Oranları ve İş Gücü

Enflasyon oranı, 1978- 1982 yılları arasında yıllık ortalama % 55.8 iken, 1983-1987 yıllarını kapsayan dönemde yıllık ortalama % 42.7, 1988-1992 yıllarını kapsayan İKBYKP döneminde % 58.7, ÜBYKP döneminde % 103.5, 1998-2002 yılları arasında ortalama % 55.2 ve 2004 yılında % 12.6 olarak gerçekleşmiştir.³³⁵

KKTC ekonomisi 1980- 1987 yılları arasında ortalama %4'lük bir büyüme hızı yakalamıştır. Bu ortalamalar Türkiye'nin de desteğiyle 1987- 1990 yılları arasında ortalama %7'lik bir büyüme oranı ile devam etmiştir. Fakat 1990'a gelindiğinde Körfez Krizi meydana gelmiş, 1991'de de Asil Nadir'in sahip olduğu Poly-Pack şirketinin iflasıyla KKTC ekonomisi krizler yaşamıştır.

1991 yılında, Avrupa Adalet Divanı'nın Kuzey Kıbrıs'ta üretilen tarım ürünlerinin ithalatı yasaklanmıştır. Sanayi ürünlerinin artması ve Türkiye'de uygulanan devalüasyon politikası ve yaşanan krizle 1994 yılında % 3.7'idi. Kuzey Kıbrıs'taki bankalar krizi ve Türkiye'de radikal bir kararlar değiştirilen kur politikasının uygulamaya girmesi ile 2000 ve 2001 yıllarında sırasıyla % 0.5 ve % 5.4 oranında da küçülmeler yaşanmıştır. Her iki yılda da meydana gelen kuraklığın tarım sektörünü çok olumsuz etkilemiş ve ekonomiyi %5.3 oranında küçültmüştür. 1991 yılında yaşanan daralma sonrasında sanayi, ticaret, turizm ve ulaştırma bundan en çok etkilenen sektörler olmuştur.³³⁶

Devlet Planlama Örgütü 2004 hane halkı iş gücü anketi sonuçlarına göre, iş gücüne katılma oranı % 54.8'dir. 74,511 çalışanın % 5.3'ü, Güney Kıbrıs'ta çalışırken, çalışan nüfusun % 9.3'ü tarım, % 11.5'i sanayi % 9.1'i inşaat ve 70.1'i hizmet sektörlerinde istihdam edilmektedir. Hizmet sektöründe istihdam edilen işgücünün % 33.3'ü kamu hizmetlerinde çalışmaktadır.³³⁷

³³⁵ Mehmet Hasgüler, Okan Şafaklı, Murat Özkaleli, *a.g.e.*, ss. 105-106.

³³⁶ Zeki Koday , *a.g.m.*, ss. 161-282

³³⁷ Ali Efdal Özkul, *a.g.e.*, s. 365

Tablo:3

Sektör	1977	1982	1987	1992	1997	2002	2003	2004
Tarım	42	37.3	29.9	25.0	19.5	15.7	14.5	9.3
Sanayi	10.8	10.0	10.4	11.0	10.1	9.5	9.3	11.5
İnşaat	5.3	6.3	10.2	12.3	13.9	17.0	19.7	9.1
Ticaret-Turizm	6.9	7.4	7.0	10.1	10.5	11.3	11.2	-
Ulaştırma-Haberleşme	4.1	6.0	7.2	7.8	8.6	8.9	8.7	-
Mali Müesseseler	1.8	2.2	2.5	2.8	3.2	2.6	2.5	-
Serbest Meslek ve Hizmetler	-	-	7.9	9.1	13.8	15.6	15.3	-
Kamu Hizmetleri	29.1	30.8	22.8	21.9	20.4	19.4	18.8	33.3

338

Tabloda görüldüğü gibi, Kuzey Kıbrıs'ta 1977- 2003 yılları arasındaki dönem boyunca çalışan nüfusun istihdam edildiği en önemli alan kamu hizmetleridir. Tarım sektörü dönem başında önemli olmakla birlikte zaman içinde önemini kaybetmiştir. Sanayi sektöründe istihdam edilen iş gücü ise, % 10 ve % 11.5 arasında değerler almış ve beklenen ölçüde bir gelişme gösterememiştir. 2004 yılı hane halkı iş gücü anketi sonucuna göre, işsizlik oranı % 9.4 olarak belirlenmiştir. 15-24 yaş arası genç nüfusun işsizlik oranı ise, % 23.6 olarak tahmin edilmiştir.

1983 yılında tarım sektörünün payı %11.7, sanayi sektörününki %10.9, hizmetler sektörü %73.5 iken, 1995'e gelindiğinde tarım %10.9, sanayi sektörü %13.6 ve hizmetler sektörü %69.7 paya sahip olmuştur.³³⁹

Bu verilerden hareketle, tarım ve hizmetler sektörünün GSYİH içerisindeki payı azalırken, sanayinin payının büyüdüğünü görmekteyiz. Buna bağlı olarak 1983 yılında 1.304\$ olan GSMH oranı, 1995'te 4.166\$'a ulaşarak, %220'lik bir artış göstermiştir.³⁴⁰ Dış ticaret dengesinin sürekli olarak, cari işlemler dengesinin de 2002 ve 2003 yıllarında açık verdiği görülmektedir.

³³⁸ DPÖ, 2003, s.71.

³³⁹ Rona Turanlı, *İktisadi Düşünce Tarihi*, 5. Basım, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul 2011, ss. 17-20.

³⁴⁰ http://www.bbc.co.uk/turkce/ekonomi/2013/04/130412_kibris_paket.shtml, 12 NİSAN 2013.

KKTC'nin dış ticareti ağırlıklı olarak Türkiye ve İngiltere'ye dayanmaktadır. KKTC ihracatının %51'ini Türkiye'ye gerçekleştirirken, ithalatının %63'ünü Türkiye'den gerçekleştirmektedir. İngiltere'nin payı sırasıyla %31 ve %28'dir. İhracatın yapısına bakıldığında % 34 sanayi, %33 gıda ve %31 narenciye sektörü olduğu görülür. İthalatın yapısı ise enerji %35 (%19 Petrol, %16 doğalgaz) makineler %10 şeklindedir.³⁴¹

1997 yılında 106.9 milyon dolar olan dış ticaret hacmi yıllar içinde dalgalı bir seyir izlemesine rağmen yılda ortalama yüzde sekizlik bir artışla 2003 yılında 528.6 milyon dolara ulaşmıştır. Devlet Planlama Örgütü'nün gerçekleştirdiği ön tahminlere göre, dış ticaret hacminin 2004 yılında bir önceki yıla göre 154.9'luk bir artışla 819 milyon dolar olması beklenmiştir. Toplam dış ticaret hacminin GSMH oranı 1977 yılında % 51.1 iken, 1983 yılına kadar sürekli artış göstermiş ve bu yıl içinde en yüksek değer olan % 91.7'ye ulaşmıştır. Bu tarihten sonra düşme eğilimine giren dış ticaret/GSMH oranı 2004 yılında yüzde 41 olmuştur.

Dış ticaret hacminin büyük bölümü ithalat, daha küçük bölümü ise ihracattan oluşmaktadır. 1977-1986 yılları arasında dış ticaret içerisinde ihracatın payı % 25 civarında iken, zaman içinde azalıp 2003 yılında % 9.6 olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılında ise, bu oranın daha da azalarak % 8.1 olarak gerçekleşmesi beklenmiştir.

3.4.KKTC'NİN SEKTÖRLERE GÖRE EKONOMİSİ

3.4.1. Tarım ve Hayvancılık

Girne-Karpaz Dağları'ndan bitki örtüsünün elverişsiz olması ve topografyadaki eğim toprak erozyonunu arttırmış, Girne Karpaz Dağları'nı kayalıklar durumuna getirmiştir. Bu alanlarda tarım pek yapılmamaktadır. Arazi şekilleri tarım için uygun ortamlar olsa da, kuraklık faktörü tarımı önemli ölçü de engellemektedir.

---

³⁴¹ Güzin BAYAR “KKTC Ekonomisinin Durumu ve Kalkınma Önerileri”
www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGİOCAK2003/kktc.htm. (21 Mart 2010)

Mesarya Ovası'nda alüvyal, kırmızı ve kestane renkli topraklara rastlanırken, dağlık alanlarda çok ince bir tabaka halinde kahverengi orman topraklarına rastlanmaktadır. Dağ etekleri ile kıyı ovalarında yaygın toprak türü de alüvyal topraklardır. Alüvyal, kırmızı kestane ve kahverengi topraklarda, başta buğday tarımı, tahıl, baklagil, endüstri bitkileri, sebze, meyve, turunçgil tarımı yapılmaktadır.³⁴²

KKTC'de 2.465.552 dönümlük toplam alanın, 1.398.123 dönümü tarımsal arazidir. Bu alan KKTC arazisinin %56,7'si civarında bir alandır. Ancak mevcut koşullarda toplam tarım arazisinin 846.262 dönümü yani %60.53'ü ekonomik olarak değerlendirilmektedir. Ekilen arazilerin içinde tahıl % 76.9'luk payla birinci sırada yer alırken bunu sırasıyla turunçgiller, patates, yemeklik baklagil ve meyve takip eder.

KKTC'nin başlıca gelir kaynağı olan tarımın en önemli döviz getiren ürünleri turunçgiller ve patatestir. Genel olarak baktığımızda tarımın sektörel olarak GSYİH içindeki etkisi 2000 yılından itibaren artış eğiliminde olmuştur. 2000 yılında %7.5, 2001 yılında %7.9, 2002 yılında %9.7, 2003'te %10.3'tür. Ancak 2004 yılında kuraklığında etkisiyle düşüş göstererek %10.2'lik bir oranla tarım sektörü ekonominin içinde yer almıştır.³⁴³

Kuzey Kıbrıs'ın uluslararası alanda karşılaştığı kısıtlamalar, özellikle 1994 Avrupa Birliği Adalet Divanı kararları ile izolasyonun ağırlaştırılması, pazar bulmada yaşanan sıkıntılar ve tarımsal ürün fiyatlarının uluslararası piyasaları rekabet edememesi bu sektörün gelişimindeki en büyük engelleri oluşturmaktadır. Bunun dışındaki sorunlar ise diğer sektörlerdeki izolasyonlar, doğrudan ulaşımın engellenmesi ve su sıkıntısıdır. Su sorununun çözümü için, Türkiye'den gemi ile su getirme ve deniz suyunu tatlı suya çeviren tesisler kurma yollarına başvurulmuştur. Bunun dışında son yıllarda Türkiye'den, KKTC'ye boru hattı çekilerek su

---

³⁴² Yusuf Bayraktutan, H. Bıdırdı, *Türkiye İthalatının Temel Belirleyicileri* (1989-2004), Ege Akademik Bakış, 10(1), 2010, s. 351,369.

³⁴³ Okan. Şafaklı ve Hüseyin Özdeşer, *KKTC Ekonomisinin Genel Analizi*, Doğu Üniversitesi Dergisi, Sayı: 5, 2002, s. 151,171.

ihtiyacının giderilmesi ile ilgili bir proje de başlatılmıştır.³⁴⁴ Adada, su sorunu çözüldüğünde, narenciyenin yanı sıra patates, üzüm, harnup ve zeytin üretimi için zengin olanaklara sahip olacaktır.

Bu sebeplere karşın tarım sektörü diğer alanlara göre büyüme göstermiştir. 1983 yılında % 33.7 oranında, 1994'te % 12.7 oranında, 2000 yılında % 13.2 oranında küçülürken, 1984 yılında % 33.9 ve 1992 yılında % 42.5 oranında büyümüştür.³⁴⁵ Tarım sektörü 1977-2004 yıllarını kapsayan dönemde ise reel olarak % 3.65 oranında büyüme kaydetmiştir. Tarım sektörüne yapılan yatırımların toplam yatırımlara oranı ise, 1977-2004 yılları arasında yıllık yüzde 8 olarak gerçekleşmiştir.

Tarımsal faaliyetlerin ekonomideki sektörel payının 2000 yılından 2003 yılına kadar artış kaydettiğini görüyoruz. 2000 yılında tarımın sektörel payı %7.5, 2001 yılında %7.9, 2002 yılında %9.7, 2003 yılında ise %10.3'tür. Tarımın ekonomi içerisindeki bu yükselen seyri 2004'te duraklayarak %10.2 olmuştur.³⁴⁶

---

³⁴⁴ Mehmet Hasgüler, Okan Şafaklı, Murat Özkaleli, *a.g.e.*, s. 54.

³⁴⁵ DPÖ, 2003, s.10.

³⁴⁶ Mehmet Hasgüler, Okan Şafaklı, Murat Özkaleli, *a.g.e.*, ss. 242-243.

Tablo: 5 Çalışan Nüfusun Yüzde Dağılımı

Sektörler	1980	1985	1988	1993	1997
I.Tarım	%38.1	%33.5	%29.0	%24.0	%19.5
II.Sanayi	10.4	10.1	10.5	10.8	10.1
III.İnşaat	6.2	7.2	10.3	12.7	13.9
IV.Turizm	-	1.8	2.3	3.6	3.8
V.Ulaştırma	5.4	6.6	7.7	8.2	8.7
VI.Mali Müesseseler	1.9	2.4	2.5	2.8	3.2
VII. Serbest MeslekveHizmet	-	7.5	8.1	9.2	13.8
VIII. Kamu Hizmetleri	30.1	23.5	22.6	21.7	20.4

Devlet Planlama Örgütü³⁴⁷

Adada hayvancılık sektöründe ise; Ülkede yarı kurak iklim şartları hüküm sürdüğü için cılız bir bitki örtüsü bulunmaktadır. Bitki örtüsü cılız olduğundan, yabani hayvanlar için uygun ortamlar yoktur. Bakım ve beslenme sorunu dolayısıyla büyük baş hayvan yetiştirilememektedir. KKTC’de başlıca hayvancılık faaliyetleri; sığırcılık, keçicilik, koyunculuk ve kanatlı hayvancılıktır.

³⁴⁷ KKTC Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı Devlet Planlama Örgütü, 1996 Yılı Programı, s.267, 375.

Son yıllarda özellikle sığır, koyun ve keçi sayıları önemli bir oranda artmıştır. Sığır sayısı 2003'te 42.690 adet, 2004'te 47.970 âdete ulaşmış, 2005'de ise bu artış devam ederek 56.647 adet olmuştur. Koyun ve keçilerde bu artış, 2004'ten 2005'e geçerken görülmüştür.³⁴⁸ Bununla beraber en büyük artış kanatlı grubunda görülmüştür. Bu hayvan sayılarındaki yükselişler ithalat miktarlarındaki artışla paralellik göstermiştir.

KKTC'de hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi sonucunda kırmızı et üretimi 2005 yılında toplam 6.614 ton da kalırken daha az ürün yelpazesine sahip beyaz et oranında durum aynı yılda 8000 tona ulaşmıştır. Küçükbaş ve büyükbaş hayvancılıkta ıslah çalışmalarına gereken önemin verilmemesi, hayvan işletme büyüklüklerinde optimum oranların belirlenememiş olması, eğitimsizlik, yem kalite standartlarının belirlenememesi ve modern tekniklerin bilinmemesi hayvancılıktaki gelişmeleri olumsuz yönde etkilemiştir.³⁴⁹ Hayvancılıkta bir diğer problem de barınak sorunudur. KKTC'deki mevcut iklime uygun barınak şekli geliştirilip bunların yaygınlaştırılması önemli bir gerekliliktir.

3.4.2.Doğal Kaynaklar, Sanayi ve İnşaat Sektörü

KKTC'nin en önemli doğal kaynağı bakırdır. Rezerv açısından verimli bakır kaynakları olup, bakır madenlerinin büyükleri Gemi konağı çevresindedir. Bakırın dışında asbest, demir sülfürü ve krom KKTC'nin diğer doğal zenginlikleridir. KKTC'de taş ocakçılığı yapılmakta, bu faaliyet de ülkenin kendi kum ve çakıl ihtiyacına ancak yetmektedir. KKTC'de kireç, çakıl, kum taş kırma-eleme, kil, mozaik taşı ve yapıtaşı ile ilgili 2003 yılı verilerine göre 35 tesis bulunmakta, bunların 31 âdetinin faaliyetlerini sürdürdüğü bilinmektedir.³⁵⁰

---

³⁴⁸ DPÖ. (Aralık 1999). *Sosyal ve Ekonomik Konsey'in XX. Toplantısı 4 Kasım 1999*, Lefkoşa, s. 121.

³⁴⁹ Tayyar AR, *Uluslar arası İlişkiler Teorileri*, 4. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul 2006, s. 73.

³⁵⁰ Baskın Oran, *a.g.e.*, s. 43.

KKTC’de inşaat sektörünün gelişmesiyle inşaatta kullanılan kum, çakıl, kaya gibi malzemelere duyulan ihtiyaçta artmıştır. Buna bağlı olarak Beşparmak Dağları’nda madencilik ve taş ocakçılığı faaliyetleri artmıştır. İnşaat sektörü, Kuzey Kıbrıs ekonomisinin gelişiminde özellikle son yıllarda önemli bir yer tutar. 1977 yılında GSYİH’nin % 4.1’ini oluşturan sektör, Annan Planı sonrası yaşanan gelişmeler ve mülkiyet rejimi üzerindeki belirsizliğin bir ölçüde ortadan kaldırılması ile büyük gelişme göstermiştir. GSYİH içerisindeki payını % 10.1 oranına çıkarmıştır.³⁵¹

İnşaat sektörü 2004 yılında %5.4’lük büyüme yakalamıştır. Tuğla, çimento, demir ve diğer inşaat malzemelerinin ithalatındaki artışların da devam edeceği tahmin edilmektedir.

KKTC’nin fiziki yapısı gereği, sanayi sektörü de ülkede küçük ve orta ölçekli işletmeler şeklindedir. KKTC’de sanayi genellikle gıda ve tekstil alanlarında gelişmiştir. Bunun nedeni ise ülkenin küçük ekonomisine bağlı olarak fazla kuruluş sermayesi gerektirmeyen, geniş tüketim payına sahip iş alanları olmalarıdır.³⁵²

KKTC sanayisi; hammadde ve enerji kaynaklarının yetersizliği, sanayiye ayakta tutan yeterli pazarların bulunmaması, ulaşım sektöründeki güçlükler, sermaye yetersizliği, yetişmiş kalifiye eleman azlığı gibi nedenlerden dolayı yeterince gelişmemiştir. Ülke ekonomisine uygulanan ekonomik ambargolar (izolasyonlar) sanayinin gelişmesini engellemektedir.³⁵³

Sanayi sektörünün, GSYİH’deki yeri 1983 yılında, %10.9’luk paya sahipken, 1995 yılında %13.681, 2004 yılında ise %10.3 payı olduğu görülmüştür. Sanayi alanında görülen büyüme ve küçülme oranlarında genel olarak bölgenin göç sebebi ile nüfus kaybı yaşamaması etkili olmuştur.³⁵⁴

---

³⁵¹ Erol Tümertekin, *Ekonomik Coğrafya*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2926, İstanbul 1982, s. 449,

³⁵² *KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü*, 1989 Yılı Programı Taslak, Lefkoşa Ağustos 1988, ss. 91-94.

³⁵³ M. Dursun Çitci, Ahmet Mor, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde ekonomik etkinlikler”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 1, Elazığ 2006, s.35.

³⁵⁴ *İstatistik Yıllığı 2001, KKTC Başbakanlık DPÖ(Devlet Planlama Örgütü)*, İstatistik ve Araştırma Dairesi, KKTC Devlet Basımevi, Lefkoşa 2003, s. 32.

Ülkenin beş organize sanayi bölgesi bulunmaktadır. Bu bölgeler Lefkoşa Organize Sanayi Bölgesi, Gazimağusa Sanayi Bölgesi, Gazimağusa Küçük Sanayi Sitesi, Karaoğlanoğlu Sanayi Bölgesi ve Haspolat Sanayi Bölgesi'dir. Ülkede sanayinin yoğunluk merkezlerini Lefkoşa ve Gazimağusa oluşturmaktadır. 2000 yılında KKTC'de 944 sanayi tesisi bulunurken, 1 yıl sonra, 2001'de bu sayı 915 tesise gerilemiştir.

Bu gerilemenin nedenleri arasında ülkenin uluslararası tanınmamışlığı AB kararlarıyla alınan yüksek gümrük vergileri, ülke ekonomisine uygulanan ambargolar ve yaşanan ekonomik kriz sayılabilir. Gıda, içki, tütün sanayi, orman ürünleri ve mobilya sanayi, taş ve toprağa dayalı sanayi ülkede en çok görülen sanayi dallarıdır.³⁵⁵

Kuzey Kıbrıs'ta sanayi sektörü, 1977 - 2003 döneminde beklenen gelişmeyi gösterememiştir. 1977 yılında GSYİH içerisindeki payı % 9.7 olan sanayi sektörü, 2004 yılında GSYİH içerisinde % 9.3'lük bir paya sahip olmuştur. 1977 yılında GSYİH içerisindeki payı % 8.4 olan imalat sanayi, payını 2004 yılında küçük bir artışla % 9.3'e çıkarmıştır. 1977 - 2004 arasındaki dönemde imalat sanayinin GSYİH içerisindeki payı % 8 ile % 11.4 oranları arasında değişmiştir.³⁵⁶

3.5. Vakıf Üniversitelerinin KKTC Ekonomisine Katkısı ve Turizm Sektörü

Türkiye'de eğitim seviyesinin yükselmesi ve insanların yüksek öğrenime yönelmesi ile birçok öğrenci üniversiteye giremeyerek açıkta kalmaktadır. Bu durumun sonucunda KKTC'ye vakıf üniversitelerinin açılması gündeme gelmiştir. Bu aynı zamanda KKTC vatandaşlarının ihtiyaçları doğrultusunda da alınmış bir karardır.³⁵⁷ Bu üniversitelerin eğitime önem vermesi, eğitim dilinin İngilizce olması ve kaliteli bir eğitim vermeleri hem Türkiye'den hem de üçüncü ülkelere buraya yoğun bir şekilde öğrenci çekmektedir.

³⁵⁵ *Ekonomik Ve Sosyal Göstergeler 2001, KKTC Başbakanlık DPÖ(Devlet Planlama Örgütü), İzleme ve Koordinasyon Dairesi, s. 63.*

³⁵⁶ *Soyalp Tamçelik, Avrupa Birliği Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Münasebetlerinin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne İktisadi, Siyasi ve Hukuki Tesirleri, Nil Yayınları, İstanbul 1997, ss. 146-147.*

³⁵⁷ *1995 Yılı Programı Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1993-1997), KKTC DPÖ, Lefkoşa 1994, s. 861.*

KKTC’de ikisi vakıf, üçü özel olmak üzere toplam 6 üniversite bulunmaktadır. Bunların dışında Anadolu Üniversitesine bağlı Açıköğretim Fakültesi, devlet eliyle işletilen Atatürk Öğretmen Koleji ve Sağlık Bakanlığına bağlı Hemşirelik Yüksek Okulu olmak üzere toplamda dokuz tane yüksek öğretim kurumu vardır. KKTC’de halen eğitim veren başlıca üniversiteler; Doğu Akdeniz Üniversitesi, Girne Amerikan Üniversitesi, Lefke Avrupa Üniversitesi, Uluslararası Amerikan Üniversitesi, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Yakın Doğu Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi’dir.³⁵⁸

Üniversitelerin çoğunluğu Türkiye’den olmak üzere çok sayıda öğrenciyi KKTC’ye çekerek buranın ekonomisini de hareketlendirmiştir. Son yıllarda 13.000’i bulan öğrenci sayısının, 12.000 tanesi Türkiye’den gitmektedir.³⁵⁹ Her öğrenciden alınan eğitim ücretleri ile bu öğrencilerin yaptıkları diğer harcamalar KKTC ekonomisi için önemli bir gelir kaynağı olmuştur. KKTC’deki bu durum, yeni iş sahaları ve dolayısıyla istihdam imkânları yaratmaktadır.

KKTC üniversiteleri ülke ekonomisinin %30’unu oluşturmakta bunun için de ekonomik açıdan büyük önem taşımaktadır. KKTC’deki üniversitelerin dünya çapında tanınabilmesi için Bologna Süreci ve AB’nin Erasmus programlarına dâhil edilmesi yönündeki çalışmalar devam etmektedir. Bu durum, KKTC’de eğitim gören çok sayıdaki yabancı uyruklu öğrencinin de en önemli sorunudur.

---

³⁵⁸1993 Yılı Programı Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, (1992-1997), s. 439- 448. Ayrıca bkz. KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü, 1985 Geçiş Yılı Programı (Taslak), Lefkoşa Eylül 1984, ss. 51-55.

³⁵⁹ İrfan Kalaycı, a.g.e., ss. 301-302.

Tablo:7 Yüksek Öğretimde Öğrenci Dağılımları (1998-2000 Öğretim Yılı)

Eğitim Kurumu	Öğrenci Sayıları ve Uyrukları							
	1998-1999				1999-2000			
	KKTC	T.C.	III. Ülke	Toplam	KKTC	T.C.	III. Ülke	Toplam
Doğu Akdeniz Üniversitesi	3,922	6,419	560	10,901	4,362	7,459	650	12,471
Yakın Doğu Üniversitesi	1,045	2,476	437	3,958	1402	3,036	708	5,146
Girne Amerikan Üniversitesi	183	685	147	1,015	359	1,160	105	1,624
Lefke Avrupa Üniversitesi	356	499	103	958	443	628	107	1,178
Uluslararası Kıbrıs Üniv.	69	156	27	252	78	300	79	457
Anadolu Üniversitesi	3,291	-	-	3,291	3,073	-	-	3,073
Türkiye'de Öğrenim Görenler	2,183	-	-	2,183	1882	-	-	1882
III. Ülkelerde Öğrenim Görenler	507	-	-	507	421	-	-	421
Atatürk Öğretmen Koleji	185	-	-	185	91	-	-	91
Hemşirelik MYO	67	-	-	67	63	-	-	63
Toplam	11,902	11,233	1,305	24,440	12,174	12,583	1,649	26,406

360

Tabloda görüldüğü gibi KKTC'deki öğrenci sayısı devamlı olarak artmaktadır. Üçüncü ülkelerden gelerek KKTC'deki üniversitelere devam eden öğrenci sayısı 1998-1999 öğretim yılında 1305 iken, 1999-2000 öğretim yılında 1649'a yükselmiştir. Öğrencilerin farklı ülkelerden gelmiş olması, hem KKTC'nin tanınmasına yardımcı olmakta, hem de ülke

³⁶⁰ Devlet Planlama Örgütü, 1999 yılı dört yıllık Planlama, s. 72.

ekonomisine katkıda bulunmaktadır.³⁶¹ Bu durum, KKTC'deki eğitim endüstrisinin hizmet sektörü olarak güçlendiğinin ve ekonomiye doğrudan katkısının arttığının bir göstergesi kabul edilmektedir.

Turizm sektörüne bakıldığında; Kıbrıs adası coğrafi konumu, tarihi ve arkeolojik yapısı ile çok önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Güney Kıbrıs ile karşılaştırıldığında doğal güzellikler açısından çok önemli avantajlara sahip olan Kuzey Kıbrıs'ın 2004 yılındaki turizm gelirleri 178.8 milyon ABD doları iken, Güney de bu rakam 2.206 milyon Amerikan dolarıdır. 2004 yılında Kuzey Kıbrıs'ı 497,867 turist ziyaret etmişken, bu sayı Güney Kıbrıs'ta 2, 303,000 kişiye ulaşmıştır. Bunun sebebi, Kuzey Kıbrıs'a ulaşımın zor olmasıdır. Ulaşım sorununun temel nedeni ise, yabancı ülkelere kalkan uçakların doğrudan Kuzey Kıbrıs'a iniş yapamamasıdır. Kuzey Kıbrıs havaalanlarının uluslararası kurumlara yasa dışı ilan edilmesi dolayısıyla ulaşım Türkiye üzerinden yapılmakta ve bu da maliyeti arttırmaktadır.³⁶²

Küresel ölçüde devam eden bütünleşme ve çözülme süreçleri, uluslararası turizm faaliyetlerinin önemini arttırmaktadır.³⁶³ Buna bağlı olarak turizm gelirlerindeki payını arttırmak isteyen ülkeler arasında büyük rekabet yaşanmaktadır. %35'lik pay sahibi Akdeniz Bölgesi'nin içinde yer alan KKTC'nin de turizmden büyük ekonomik beklentileri oluşmuştur.

---

³⁶¹ *KTFD'nin Kuruluşundan Bu Yana Devlet Etkinliklerimizin Ana Çizgileri (Atatürk Yılında)*, KTFD Başkanlık Basın Bürosu Basımevi, Mayıs 1981, ss. 49-50.

³⁶² Meltem Dayıoğlu, "KKTC Turizm Sektörüne Eleştirel Bir Bakış", Editör: O. Türel, *Akdeniz'de Bir Ada: KKTC'nin Varoluş Öyküsü*, İmge Kitabevi, Ankara 2002, s.224.

³⁶³ *Turizm İstatistik Yıllıkları (1978-1999)*, TDD, KKTC Başkanlık DPÖ (Devlet Planlama Örgütü), İstatistik ve Araştırma Dairesi, KKTC Devlet Basımevi, Lefkoşa 2000, s.53. Ayrıca bkz., Erol Tümertekin, *Ekonomik Coğrafya*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2926 s. 449, İstanbul 1982, s. 34.

Tablo

Yıllar	Net Turizm Geliri (Milyon \$)	Gelen Turist Sayısı		
		Toplam	T.C.	Yabancı
1977	30.2	113,146	108,016	5,130
1978	33.5	112,910	104,738	8,172
1979	33.7	108,401	95,115	13,286
1980	24.0	84,511	69,808	14,703
1981	23.9	78,134	62,660	15,474
1982	27.2	87,629	65,018	22,611
1983	37.1	98,934	78,467	20,467
1984	40.3	113,318	93,413	19,905
1985	47.3	125,075	103,791	21,284
1986	52.0	131,492	105,729	25,763
1987	103.5	184,337	147,965	36,372
1988	118.0	229,401	173,351	56,050
1989	154.9	274,073	214,566	59,507
1990	224.8	300,810	243,269	57,541
1991	153.6	220,237	179,379	40,858
1992	175.1	267,618	210,178	57,440
1993	224.6	359,313	281,370	77,943
1994	172.9	351,628	256,549	95,079
1995	218.9	385,759	298,026	87,733
1996	175.6	365,116	289,131	75,985
1997	192.2	399,364	326,364	73,000

3.6. KKTC'nin Dış Ticareti ve Türkiye'nin KKTC Ekonomisine Etkileri

Önemli yatırım alanları ve olanakları bulunan KKTC'de sermaye kaynakları sınırlı olduğundan yabancı sermayeyi ülkeye çekmeye büyük önem verilmektedir. KKTC'deki yatırımcılar açısından, ekonominin istikrarsızlığı önemli bir sorundur. Yatırımcı için, Türk parasının istikrarsız olması ve uluslararası piyasalarda alım gücünün düşük olması büyük sorunlar oluşturmaktadır.

KKTC ekonomisinin dış ticaret yapısı incelendiği zaman, ithalatın ekonomideki payı büyük olduğundan yüksek bir ticaret açığının olduğu görülmektedir.³⁶⁴ İthalatın ekonomideki payı, Gayri Safi Milli Hâsıla'nın yarısına eşit durumdadır. KKTC ekonomisindeki bu durumun analizi iki ayrı açıdan yapılabilir: Biri ihracat açısından, diğeri ise ithalat açısından.³⁶⁵

KKTC'nin dış satımında 1980'li yıllarda tarım ürünleri en önemli paya sahipken 1990'lı yıllarda sanayi ürünleri ilk sırayı almıştır. Tarımsal ürünler arasında turunçgiller, patates, hayvancılık belli miktarda kuzu koyun gibi küçükbaş hayvanlar önemli yer tutmuştur. Tarımsal ürünlerin yanında, KKTC ihracatında bazı tekstil ürünleri, kola ve alkollü içecek ürünleri de bulunmaktadır. Ada ihracatı için iki temel piyasa mevcuttur, bunlardan biri Türkiye, diğeri ise AB pazarıdır.³⁶⁶ Özellikle İngiltere, AB içerisinde en önemli pazar konumundadır. Daha sonra sırasıyla, Almanya ve Hollanda gelmektedir.

1987 yılında Türkiye ile KKTC arasında çeşitli anlaşmalar imzalanmış ve aralarındaki ekonomik ilişkiler hukuki bir zemine oturtulmak istenmiştir.

³⁶⁴ İktisadi Kalkınma Vakfı, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (Tarihsel Gelişim, Sosyo- Ekonomik Durum, Avrupa Topluluğu İle İlişkiler)*, Haziran 1991, ss. 26-29.

³⁶⁵ T.C., *Lefkoşa Büyükelçiliği, Yardım Heyeti, KKTC Başbakanlık DPÖ (Devlet Planlama Örgütü)*, İstatistik ve Araştırma Dairesi, KKTC Devlet Basımevi, Lefkoşa 2000, s. 64.

³⁶⁶ Kudret Özersay, *Yeni Uluslararası Mahkeme Kararları Işığında: Kıbrıs'ı Yeniden Okumak*, İmaj Yayınevi, Ankara 2009, ss. 37-39.

Bu anlaşmaların bazıları;

Ticaret ve Ekonomik İşbirliği

Yatırımlarda Garanti

Yatırımlarda Devlet Yardımları Anlaşması

Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi

Ekonomik İşbirliği Protokolü

Ekonomik ve Mali İşbirliği Protokolü

Kredi Anlaşması

Yatırımlarda Devlet Anlaşması³⁶⁷ bu şekilde ele alınmıştır.

Tablo 9: Dış Ticaret

(Milyon ABD \$)

Yıllar	İthalat	İhracat	Dış Ticaret Açığı	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
1975	31.0	10.4	20.6	33.5
1976	65.0	15.8	49.6	24.3
1977	82.0	23.9	58.1	29.1
1978	85.2	30.8	53.4	36.6
1981	104.1	36.9	67.2	35.4
1982	119.9	39.5	80.4	32.9
1983	145.3	40.7	104.6	28.0
1984	136.3	38.8	97.5	28.5

³⁶⁷ Kıbrıs Sorununa Alternatif Açılımlar: “Çok Bileşenli Adım Modeli”, USAK Yayınları, No: 08-02, Ankara, ss. 33-36.

1985	143.0	46.3	96.7	32.4
1986	153.2	52.0	101.2	33.9
1987	221.0	55.1	165.9	24.9
1988	218.1	52.4	165.7	24.0
1989	262.5	55.2	207.3	21.0
1990	381.5	65.	316.0	17.2
1991	301.1	52.5	248.6	17.4
1992	371.4	54.6	316.8	14.7
1993	363.9	54.5	309.4	15.0
1994	286.6	53.4	233.2	18.6
1995	366.1	67.3	298.8	18.4
1996	318.4	70.5	247.9	22.1
1997	374.2	57.7	316.5	15.4

368

Üretimde kullanılan araç gereçlerin ve hammaddelerin büyük bir çoğunluğunun ithalata dayalı olması, ihracatı olumsuz etkileyen diğer önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Tüm bunlara bir de adanın siyasi anlamda tanınmamış olması eklenebilir.

---

³⁶⁸ Aydın Olgun, *a.g.e.*, ss. 54-55

Özellikle Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın 1995 yılında vermiş olduğu ambargo kararı ile KKTC ihracatı çok daha fazla gerileme kaydetmiştir.³⁶⁹

Adanın dış ticaretindeki en büyük engel 5 Temmuz 1994 tarihinde alınan Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) kararıdır. Bu karara göre Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) belgelerine dayandırılmayan KKTC kaynaklı tarım ürünlerinin AB ülkelerine ithalatı yasaklanmış, diğer ticari ürünlere ise yüksek vergilendirilme getirilmiştir.³⁷⁰ Ancak KKTC her şeye rağmen dış ticaret yapmaya devam etmektedir. Bu ticareti doğrudan yapamasa da Mersin Limanı başta olmak üzere Türkiye'deki limanlar üzerinden yapmaktadır. Bu nedenle KKTC ürünlerinde ek ulaştırma maliyeti oluşmaktadır.³⁷¹

Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği Anlaşması nedeniyle 1998 yılında Ticari İlişkilerin Düzenlenmesi Hakkında Uygulama Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma uyarınca ada ihracatında Türkiye ve AB'nin Gümrük Birliği çerçevesinde üçüncü ülkelere uygulanan Ortak Gümrük Tarifesine tabi olacak, ithalatında ise AB ile Türkiye'ye aynı vergi oranlarını uygulayacaktır. KKTC'nin Türkiye ihracatındaki payı %0.81 iken, ithalat karşılığı % 67'dir.³⁷²

---

³⁶⁹ *Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ekonomisi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Tüsiad Yayınları, Temmuz 1998, ss. 22-23.

³⁷⁰ İrfan Kalaycı, *a.g.e.*, ss. 241-245.

³⁷¹ Sadi Somuncuoğlu, *Sorularla Belgelerle Kıbrıs: Çözüm mü Çözülme mi?*, Zembil Yayıncılık, Ankara 2003, ss. 42-43.

³⁷² *KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü*, 2003 Geçiş Yılı Programı, Ocak 2003, ss. 239-241.

Tablo 10: Devlet Bütçesi

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
I.Bütçe Yerel Gelirleri	1,420.3	1,759.6	1,516.3	1,547.4	1,837.1	2,081.5	1,794.2	1,874.2	2,316.9
II. Bütçe Giderleri	1,865.7	2,365.6	1,516.3	2,416.2	2,723.0	2,744.2	1,794.2	2,942.6	3,379.9
1. Cari Giderler	936.8	1,116.4	2,589.0	1,155.1	1,264.0	1,331.6	2,894.9	1,288.0	1,372.9
a)Personel Giderleri	784.3	932.9	1,162.7	984.1	1,058.8	1,170.1	1,327.8	1,119.6	1,196.5
b)Diğer Cari Giderler	152.5	183.5	993.0	171.0	205.2	161.5	1,680.0	168.4	176.4
2. Transferler	621.0	823.0	169.7	875.6	979.8	1,009.7	159.8	1,190.9	1304.5
3.Savunma	91.0	90.8	963.2	148.5	137.1	136.0	1,228.3	150.6	291.4
4. Yatırımlar	216.9	335.4	136.5	237.0	342.1	226.9	158.5	313.1	411.1
III. Dış Yatırım ve Borçlanma	445.4	606.0	1,072.7	868.8	885.9	662.7	180.3	1,068.4	1,063.0
1. Dış Yatırımlar	269.8	229.4	330.3	265.9	322.2	277.0	1,100.7	751.5	827.5
a) TC Yardımları	241.6	220.8	318.9	263.3	317.4	272.3	274.5	738.6	820.1
2. Borçlanmalar	175.6	376.6	742.4	602.9	563.7	385.7	265.8	316.9	235.5
a) İç Borçlanmalar	175.6	331.5	455.6	418.4	562.5	385.7	826.2	256.6	235.5
GSMH	6,603.0	6,977.4	6,606.4	7,124.7	7,547.4	7,268.3	7,457	7,673.4	7,966.2

373

Sonuç

Kıbrıs adası yüzyıllar boyunca farklı egemenlikler altına girmiştir. Adada yaşayan iki etnik toplum bulunmaktadır. Bu iki etnik toplum dil, din ve kültürel açıdan farklılık göstermektedir. Bu çalışma, 1974-2004 yılları arasında Kıbrıs'ın siyasi, ekonomik ve kültürel yapısını ele alan kitaplar, gazeteler, makaleler, dergiler ve mülakatlar aracılığı ile hazırlanmıştır.

Kıbrıs Sorunu çok popüler ve bir o kadar da içinden çıkılmaz bir hal almıştır. 1960'tan bu yana yapılan anlaşmalar, Geçici Türk Yönetimi, Otonom Türk Yönetimi, KTFD yönetimleri ve Cumhuriyetin ilanı bu soruna çözüm olamamış hatta sorunun daha da karmaşık bir hal almasına neden olmuştur. 1974 Barış Harekâtı sonrasında adada bir yeşil hat oluşturulmuş ve bu ara bölgeye Birleşmiş Milletler askeri getirilmiştir. Kıbrıs Türk ve Rum toplumlarının atacağı her adım, yapacağı her konuşma ve anlaşma Birleşmiş Milletler denetimi ve gözetimi altında olmuştur. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri iki toplumun anlaşması, bir uzlaşmaya varması için birçok önerge sunmuştur. Sunulan bu önergeler iki tarafın da istekleri örtüşmeyince sonuçlanamamıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Derviş Eroğlu ile yapmış olduğum mülakatta; “Rum tarafı ile yapılan görüşmelerde özellikle mülkiyet sorunu üzerinde durulduğu fakat bir çözüme gidilmediği, Rum tarafının geçmişten gelen tavrın devam ettiği” fikrine vardım.

2004 yılında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri olan Kofi Annan tarafından yapılan plan iki tarafa da sunulmuş ve referanduma gidilmiştir. Annan Planı referandumu sonucunda Kıbrıs Türk halkı her şeye rağmen “Evet” oyu ile sandıktan çıkmış, bir barışın olacağına inanmış; Kıbrıs Rum halkı ise “Hayır” oyu kullanarak Kıbrıs Sorunu'nun çözümünü bir başka görüşmeye bırakmıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi anlaşmaya yanaşmamasına rağmen

Avrupa Birliği üyesi olmuştur. Planın içeriğinde Türk halkının yaşadığı toprakları terk etmesi söz konusu olsa da daha iyi ve refah bir gelecek için Kıbrıs Türk toplumu bu plana olumlu bakmıştır. Bugün hala Kıbrıs Rum halkı tarafından “OXI” (Hayır) günü büyük etkinliklerle kutlanmaktadır. Kıbrıs Sorunu tek tarafın isteği ile çözümlenemeyeceği için yapılan görüşmeler ve müzakereler sonuçsuz kalmıştır. Doruk Anlaşması, Viyana Anlaşması, Waldheim Görüşmeleri ve Annan Planından da anlaşılacağı üzere masadan anlaşmadan ayrılan Rum tarafı olmuştur.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin iç politikasına bakıldığında çok partili bir yapı görülmektedir. Her ülkede olduğu gibi Kuzey Kıbrıs'ta da sağ ve sol görüşlü partiler mevcuttur. Ulusal Birlik Partisi, en eski ve köklü sağ görüşlü partilerden biridir. Ayrıca Demokrat Parti de sağ görüşlü bir parti olup Ulusal Birlik Partisi ile iş birliği içerisinde. Bunların yanında Cumhuriyetçi Türk Partisi ve Toplumcu Demokrat Partisi gibi partiler sol görüşlü olup Federal Yönetim fikrine daha sıcak bakan taraftır. Sol görüşlü bu partilere göre Rum tarafı ile yapılacak olan bir anlaşma ve kurulacak olan Federal Yönetim gelecek için daha önemli ve çıkar bir yoldur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde hangi görüşlü parti iktidar olursa olsun Kıbrıs Sorununu çözmek ve kalıcı bir barış sağlamak kolay değildir.

Rum tarafında ise, Makarios döneminden bu yana, hiçbir değişiklik olmamış ve sorunun çözümü iyice zorlaşmıştır. Makarios Kıbrıs Rum halkı için çok önemli bir liderdir. Sonuç olarak, hem dini lider hem de ulusal lider unvanı taşıyan Makarios'un kararları Rum halkı için çok önemlidir. Makarios'un Federal yönetimin kabulü için imza atması, günümüzde de halkın bu yönetim kararını inkâr edememesine sebep olmuştur. Böyle büyük bir liderin döneminde atılan imza bugün hala geçerli sayılmaktadır.

Kendi kimliğini arayan iki topluluk da zaman içerisinde yok olmaya yüz tutmuş kültürlerini, dillerini yaşatmak ve korumak için büyük mücadeleler vermişlerdir. Yaklaşık beş yıldan beri hemen hemen her Türk köyünde veya merkezinde kültür festivalleri

düzenlenmesi ve Kıbrıs Türk kültürünü yaşatmaya, ileri nesillere taşımaya çalışılıyordu. Kıbrıs Türk toplumunda kent ile köy yaşamı arasında belirgin farklılıklar göstermemektedir. Köy halkı geçimini genel olarak küçük/ büyük baş hayvancılık, seracılık ve tarım ile sağlamaya çalışırken, kentte durum diğer ülkelerden pek de farklı değildir. Kentte memur hayatı revaçtadır. Fakat genç nesil artık köyden kente göç halindedir ve hayvancılıkla, seracılıkla veya tarımla uğraşan çok az insan kalmıştır. Bu insanların yaş ortalaması ise 40 civarındadır. Gelişen teknoloji ile birlikte kentselleşme hızla yaygınlaşmıştır. Eğitim Kıbrıs Türk halkı için en önemli ve olmazsa olmaz durumundaki bir olgudur. Kıbrıs'ta savaş döneminde dahi eğitimden uzak kalmak istemeyen, eğiten ve öğreten bir toplum yapısı mevcuttur. Kıbrıs Türk toplumunda okuryazar oranı neredeyse %99'dur. Sırasıyla, Osmanlı dönemi, İngiliz dönemi ve Annan Planı ile kitaplarda düzenlemeler yapılmış ve eğitim sistemi laik bir düzen kazanmıştır. Eğitim ile birlikte kadınların söz söyleme hakkı artmıştır. Kıbrıs Türk halkı egolarından uzak gelişime her dönem açıktır.

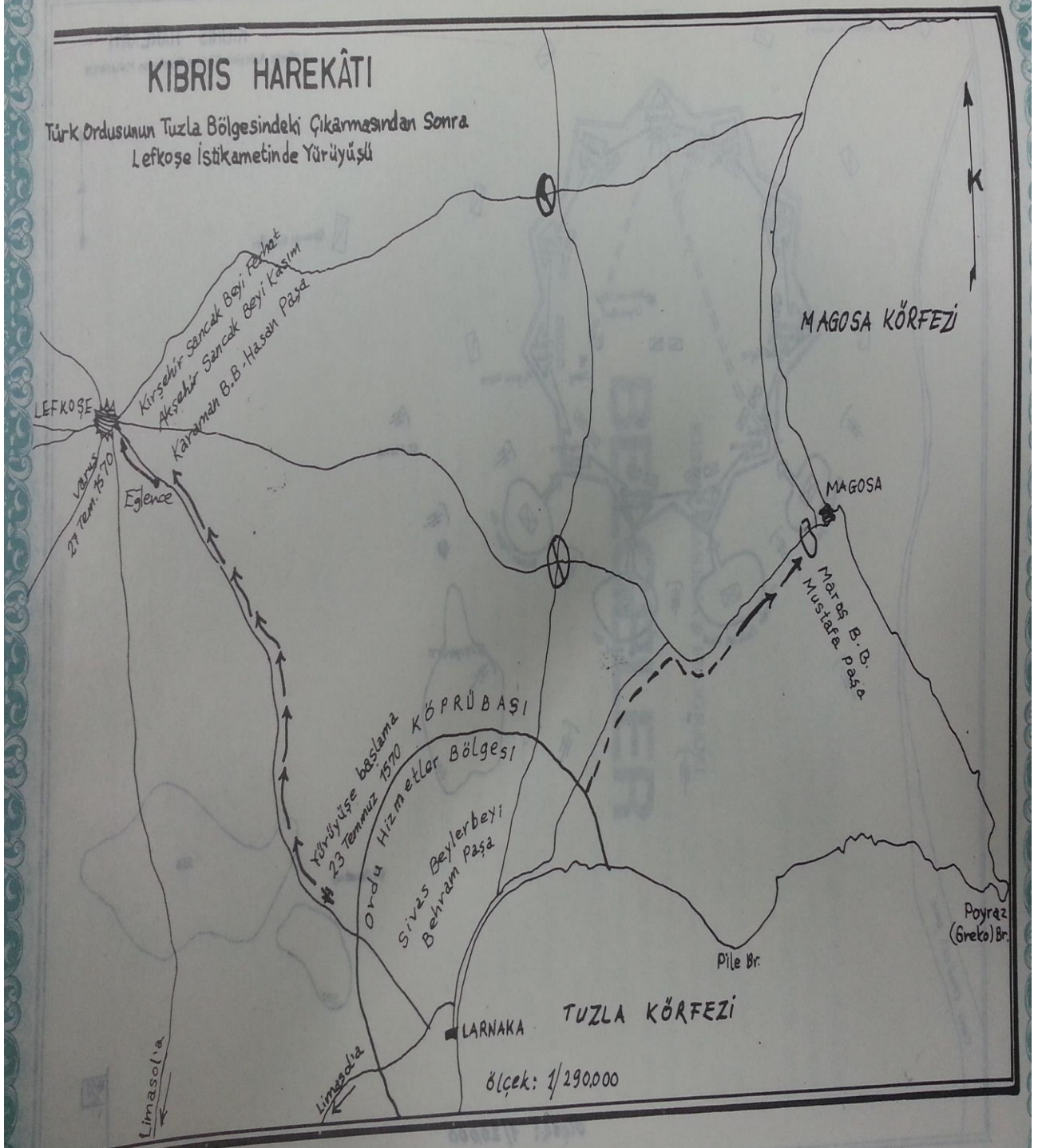
Ekonomisinde, Kuzey Kıbrıs Türk Yönetiminin ABAD'ın almış olduğu ambargo kararı ülkenin gelişmişliğini engelleyen en büyük nedendir. Kıbrıs Rum yönetimi için hiçbir izolasyon uygulanmaması ve ihracat konusunda serbest olmaları onları ekonomik açıdan daha güçlü bir duruma getirmiştir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine uygulanan izolasyonun en büyük nedeni adanın Kuzey tarafının tanınmamasından ileri gelmektedir. Kuzey Kıbrıs'a ambargo uygulanmaktadır. Ancak yasal bir durum söz konusu olmadığı için izolasyon demek çok daha doğrudur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet'i ithalat ve ihracat yapma olanakları kısıtlıdır. Uygulanan izolasyon nedeni ile ihracat ve ithalat yapmak büyük sermayeler gerektirmektedir. Eğer Kıbrıs Türk halkı ithalat ve ihracat yapmak istiyorsa yüksek miktarlarda gümrük parası ödemek zorundadır. Ekonomisinin gelişmemiş ve Sanayinin olmamasının bir diğer nedeni, Türkiye'de Turgut Özal'ın iktidara gelmesiyle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin ekonomik yapısında değişiklikler olmuştur. Özal, Türk ekonomisinde

liberalleşme kararı almış, Kuzey Kıbrıs'la olan ithalatı durdurmuştur. Böylelikle halk hayvancılıktan, tarımdan ve sanayicilikten uzaklaşarak devlet memuru olma yoluna gitmiştir. Bu durumda da Kuzey Kıbrıs'ta bulunan birçok fabrika (çivi, şampuan vb) kapatılmıştır.

Değerlendirmemize göre, Kıbrıs Sorunu uzun yıllar daha bu şekilde çözümsüz olarak kalmaya devam edecektir. Kıbrıs meselesi, Türkiye ile Yunanistan arasında siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda hala devam etmektedir. Türkiye'nin gerek Kıbrıs Rum yönetimine gerek adada hala etkileri görünen emperyalist devlet olan İngiltere ve Birleşmiş Milletlere taviz vermeden güçlü bir diplomasi çizmesi gerekmektedir. Kısaca, Kıbrıs Türkiye'nin bir milli meselesidir.

EKLER

Ek 1: Osmanlı Döneminde Kıbrıs Harekâtı

374

³⁷⁴ Girne Milli Arşiv, Dosya no: 332.

Ek 2: 1974 sonrası Nüfus Mübadelesi

BAF'ın³⁷⁵ Türk köyü olan Aksu (Aksilu)' da (Barış Harekatından sonra Güney Bölgesinde kalan bir Türk köyü) kalan Kıbrıs Türk halkı KTFD hükümetine imzaları ile bir mektup göndermişlerdir.

Aksulu Köy halkı
Kıbrıs Türk Federate Başkanı

Efendim:

Biz aşağıda imza sahipleri Aksulu Batı Türk halkı Aile Rüşdleri bir seneden beri çektiğimiz istisnalarından ve esir hayatından dayanamıyacak hale geldik onları aydınları dekadarsuz işsiz parasız ailelerimizden çocuklarımızdan ayırı yaşamaktayız. Bizde Kurtarılmış bölgeye gitmek istiyoruz Bizde özgün yaşamak istiyoruz Kayımızda zorla esir tutuluyoruz. ailelerimiz Kurtarılmış Türk Bölgelerinde din onlarla beraber yaşamak istiyoruz. Bizde Kuzeye gitmek için yaşamak hakkımız var bu haklarımızı güçleştiren mekanlarımızı bedeliyoruz Bizde bu hakları Tanrıcağında güçleştiren mekanımıza Saygı ile arz ederiz

S - No	Aile Rüşdleri imzaları	imza
1	Niazi Emir	Niazi Emir
2	İsmail Mustafa	İsmail Mustafa
3	Mehmet Ali Ahmet	Mehmet Ali Ahmet
4	Ahmet Necil	Ahmet Necil
5	Emel Yusuf	Emel Yusuf
6	Celbi Osman	Celbi Osman
7	Ahmet Salih	Ahmet Salih
8	Nasr Osman	Nasr Osman
9	Naim Mehmet	Naim Mehmet
10	Salih Sükrü	Salih Sükrü
11	Adem Mustafa	Adem Mustafa
12	Mehmet Emin Hüseyin	Mehmet Emin Hüseyin
13	Yusuf Mehmet	Yusuf Mehmet
14	Mehmet Mustafa	Mehmet Mustafa
15	Behmetar Ramazan	Behmetar Ramazan
16	Hatice Hasan	Hatice Hasan
17	Emir Ahmet Taher	Emir Ahmet Taher

376

³⁷⁵ Güney Kıbrıs Rum Yönetiminde yer alan bir bölgedir.

³⁷⁶ Girne Arşiv, Dosya no: 54. 15. 01.2013.

Ek 3: Kıbrıs Türkleri'nin Kullandığı Bazı Kelimeler ve Türkiye Türkçesi'ndeki Anlamları

Bavuri: Bidon

Gancelli: Bahçe Kapısı

Guli: Yavru Köpek

Piron: Çatal

Göynek: Gömlek

Pataniya: Battaniye

Peşgir: Havlu

Havlı: Geniş ve Büyük Avlu

Garacocco: Çörek Otu

Gullurikya: Çörek

Gurgura: Gırtlak

Belesbit: Bisiklet

Mavroşillo: Siyah Köpek (Bu kelime Rumların da kullandığı bir kelimedir ve Kıbrıs Türkleri de bu kelimeyi kendi konuşma dillerinde kullanmaktadırlar.)

Garavolli: Sümüklü Böcek

İsbaho: İp

Gafgarıt: Yabani Enginar

Ayrelli: Kuşkonmaz

İspirto: Kibrit

Peşenk: Erkek Deve

Bulli: Piliç

Bandofla: Terlik

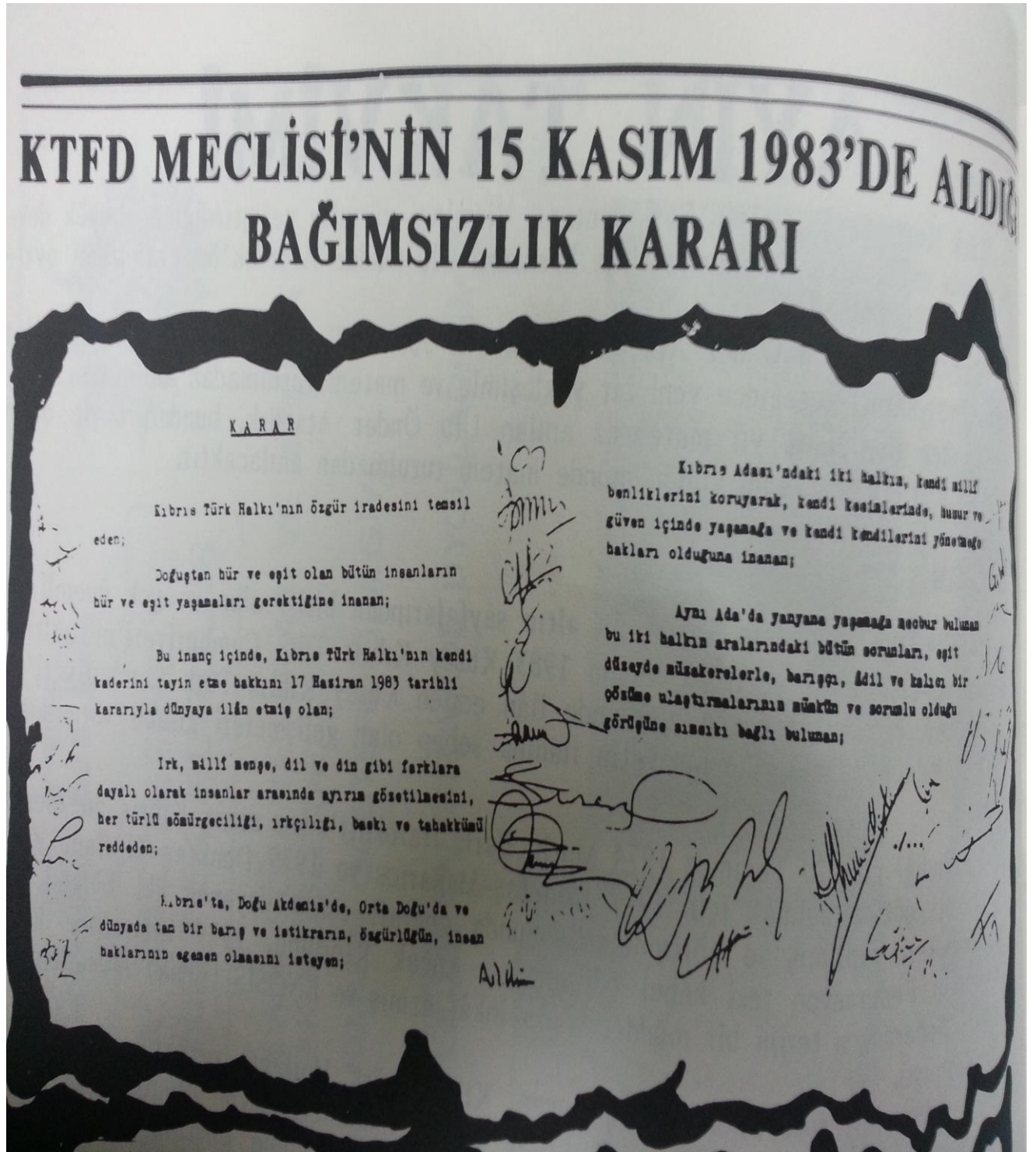
Potin: Ayakkabı

Monobadi: Keçiyolu/ Patika (Bu kelime de aynı zamanda Rumlar tarafından kullanılmaktadır.)³⁷⁷

---

³⁷⁷ Mahmut İslamoğlu, Şevket Öznur, Geleneksel Kıbrıs Türk Rum Düğünleri, Gökada Yayınları, Lefkoşa 2010, s. 24.

Ek 4:

Ek 5: 1974 yılındaki Kıbrıs Türk Kadınının Kıyafeti

KAYNAKÇA

WEB Sitesi

1) [Claire Mauss - Copeaux](#), [Etienne Copeaux](#), Çeviren: [Ali Berktaş](#), Taksim! Bölünmüş Kıbrıs (1964- 2005), [İletişim Yayınları](#), İstanbul 2009.

2) BAYAR Güzin “KKTC Ekonomisinin Durumu ve Kalkınma Önerileri”
www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGİOCAK2003/kkte.htm. (21 Mart 2010)

3) http://www.bbc.co.uk/turkce/ekonomi/2013/04/130412_kibris_paket.shtml, 12 NİSAN 2013

4) Güzin BAYAR “KKTC Ekonomisinin Durumu ve Kalkınma Önerileri”
www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGİOCAK2003/kkte.htm. (21 Mart 2010)

5) <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/anayasa.aspx> ([Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası](#), [1960 Anayasası](#). 12. 02. 2013, 17:03)

6) NTVMSNBC, "KKTC Rumlara 10 milyon Sterlin ödedi" Güncelleme Tarihi: 2009-05-06, saat: 21:02. Erişim tarihi: 15 Şubat 2013, saat: 01:35.
(<http://www.ntvmsnbc.com/id/24964212/>)

7) <http://www.tamk.gov.ct.tr/index.html> ,15, Şubat, 2012, saat: 01:14.

8) <http://www.tamk.gov.ct.tr/uyeler.html>, 15 Şubat, 2013, saat 00:26.

9) atcanews. Rezalet Karar, 15 Şubat 2013, saat: 01:03.

http://www.atcanews.org/atca/index.php?option=com_content&view=article&id=50:rezalet-karar&catid=35:demo-content-2

10) <http://www.istanbulbarosu.org.tr>,Orams Davası Nedir? Türkiye ve KKTC’ye Ne Zarar Verecektir?, 08.05.2009, 02: 16.
<http://www.istanbulbarosu.org.tr/detail.asp?CatID=1&SubCatID=1&ID=4134>.

GAZETELER

- 1) **Bozkurt Gazetesi**, 20. 04. 1970,
- 2) **Cumhuriyet Gazetesi**, Rauf Denктаş: “Mesele Halledilmedi”, 7 Aralık 1967.
- 3) **Cumhuriyet Gazetesi**, Tarık Zafer Tunaya: “Kıbrıs ve Ötesi”, 29. Aralık. 1965
- 4) **Günaydın Gazetesi**, 23. Ekim 1992
- 5) **Halkın Sesi Gazetesi**, 7 Mart 1993 ve Derneğin Yıllık etkinliklerini bildiren 1 Mart 1994 tarihli mektup.
- 6) **Hürriyet Gazetesi**, KKTC’ye Porto Riko Modeli, Zeynep Gürcanlı, 18.07.1997
- 7) **Hürriyet Gazetesi**, Sedat, Ergin, “Dörtlü Zirve ve Öz Eleştiri”, 10 Aralık 1992.
- 8) **Hürriyet Gazetesi**, Yalçın Bayer, Kıbrıs’ın Köken Kültürü Nedir, 7 Kasım 2003. (Haluk TARCAN-Bilimsel araştırmacı (CNRS)-PARİS)
- 9) **Kıbrıs Gazetesi**, 4. 11. 1974.
- 10) **Milliyet Gazetesi**, Aydın Hasan, Maraş Harekatının Gerçek Hikayesi, 5 Mart 2007, Pazartesi
- 11) **Ortam Gazetesi**, 3 Kasım 1992.
- 12) **Star Kıbrıs Gazetesi** Saygılı, Abdurrahman, “Kıbrıs’ta Geçmişle Hesaplaşmak Mümkün mü?”, *Kıbrıs Yazıları*
- 13) **Zaman Gazetesi**, 28 Ocak 2004.
- 14) **Türk Ajansı Kıbrıs (TAK)**, Denктаş: “Kıbrıs Sorunu Bir Günde Halledilecek Bir Sorun Değil” , 9 Aralık 2001, Sayı: 10019.
- 15) **Türk Ajansı Kıbrıs (TAK)**, Meclis Genel Kurulu Yarın Toplanacak, 9 Nisan 2001, Sayı: 9776 .
- 16) **Türk Ajansı Kıbrıs (TAK)**, Meclis Genel Kurulu Yarın Toplanacak, 4 Temmuz 2008, Sayı: 12323.
- 17) **Türk Ajansı Kıbrıs (TAK)**, Liderlerin “Tek Vatandaşlık ve Egemenlik” Konusundaki Mutabakatı..., Sayı: 12323, 4 Temmuz 2008.

KİTAPLAR:

- 1) Akın, Veysi, “**Kıbrıs Sorununun Ortaya Çıkışı ve Gelişmeler**”. Derleyen: S.Kantarıcı *Kıbrıs Laboratuvarı*, İstanbul, 2004.
- 2) Akmaral, Kemal, **Akritas Planı ve Kıbrıs**, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul 2004.
- 3) Akpınar, Mehmet Ali, “Birleşmiş Milletler Çözüm Plânının Tam Metnini Açıkıyoruz”, **KKTC Başbakanlık Enformasyon Müdürlüğü Arşivi**, Dosya: Gali Önerileri, Kıbrıs 1992.
- 4) Alaçam, Fahir, **Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler**, 15. Basım, Reyo Yayınevi, İstanbul 1990.
- 5) Alasya, Halil Fikret, **Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri**, KKTC Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı Yayınlan, Lefkoşa 1992.
- 6) Alasya, Halil Fikret, **Tarihte Kıbrıs**, KKTC, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayınları, Kıbrıs Lefkoşa 1988.
- 7) Altan, Mustafa Haşim, **Kıbrıs'ta Rumlaştırma Hareketleri**, Milli Arşiv Yayınları, Kıbrıs 2000.
- 8) An, Ahmet, **Kıbrıs Nereye Gidiyor?**, Birinci Basım, Alfa Yayınları, İstanbul 2002.
- 9) Ar, Tayyar, **Uluslar arası İlişkiler Teorileri**, 4. Baskı Alfa Yayınları, İstanbul 2006.
- 10) Armaoğlu, Fahir **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)**, İş Bankası Yayınları, Ankara 1986.
- 11) Atalay, Mürüvvet, Bahire Uzman İnan, **Kıbrıs Türkünün Değişim ve Gelişiminde Kıbrıs Türk Kadın Dernekleri**, 2. Cilt, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi, Gazimağusa 1998.
- 12) Atun, Ali Fikret, **Avrupa Birliği Ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Üyeliği**, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yayını:10, Devlet Basımevi, Lefkoşa, 2001.
- 13) Atun, Ata, **Kıbrıs Antlaşmaları, Planları Ve Önemli BM, AB Kararları (1571- 1983)**, Cilt 1 ve Cilt 2 Samtay Yayınları, Mağusa, 2007.
- 14) Atun, Ata, **Kıbrıs Siyasetine Akademik Bakış**, Cilt 3, Samtay Vakfı Yayınları, KKTC 2007.
- 15) Atun, Suna, **Kıbrıs Türk Edebiyatı**, Samtay Vakfı Yayınları, Gazimağusa 2009.
- 16) Aydın, Olgun, **Kıbrıs Gerçeği (1931-1990)**, Ankara 1991.
- 17) Aydoğan, Köksal, **Türkiye’de Turizm Coğrafyası**, Gazi Büro Kitapevi, Ankara 1994.
- 18) Aydoğdu, Ahmet, **Kıbrıs'ta Türk Nüfusu**, BRC Basım, Ankara 2005.

- 19) Aydoğdu, Ahmet, **Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları/Annan Planı ve Referandum Süreci**, Asil Yayın Dağıtım, İstanbul 2005.
- 20) Bağcı, Hüseyin, **Türk Dış Politikasında 1950’li Yıllar**, ODTÜ Yayınları, Ankara 2001.
- 21) Bal, İhsan, **Annan Planı Mış Gibi Yapmak**, Uşak Bilim Kurulu Başkanı ve USAK Güvenlik Araştırmaları Merkezi Başkanı, 2012.
- 22) Bayhan, Fatih, **Annan Planı ve Yeni Olaylar Işığında Kıbrıs Gerçeği**, İstanbul 2003.
- 23) Bayhan, Fatih, **Annan Planı ve Yeni Yollar Işığında Kıbrıs Gerçeği**, İpek Yayınları, İstanbul 2003.
- 24) Beratlı, Nazım, **Kıbrıslı Türklerin Tarihi**, 2. Baskı, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 1999.
- 25) Beratlı, Nazım, **Kıbrıs Türkleri’nin Kökenleri Ve Kıbrıs’ta Bektaşilik**, Kalkedon Yayıncılık, Can Matbaası, İstanbul, 2008.
- 26) Besim, Filiz, **Tarihe Sözüm Var: Kıbrıslı Türklerin Toplumsal ve Siyasal Tarihine Kısa Bir Yolculuk**, 1. Basım, Galata Yayınları, İstanbul 2011.
- 27) Billuroğlu, Ahmet, **Kıbrıs Tarihi (1968-2005) (Kıbrıs Siyasi Tarihi)**, Kıbrıs Türk Eğitim Vakfı Yayınları, Kıbrıs 2005.
- 28) Bozkurt, Enver, Demirel, Havva, **Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kapsamında Kıbrıs Sorunu**, I. Basım, Nobel Yayınevi, Ankara 2004.
- 29) Cerrahoğlu, Zehra Yalçınkaya, **Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs Sorunu ile ilgili Olarak Yapılan Toplumlararası Görüşmeler (1968- 1990)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.
- 30) Ceyhan, Haluk, **“KKTC Tarihsel Gelişim, Sosyo - Ekonomik Durum, AT ile İlişkiler”** İKV Yayınları, Haziran 1991.
- 31) Cicioğlu, Hasan, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Eğitim**, 2. Baskı, Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara 1983.
- 32) Cleveland, William L., **Modern Ortadoğu Tarihi**, Çeviren: Mehmet Harmancı, Agora Yayıncılık, İstanbul 2008.
- 33) **Cumhuriyetçi Türk Partisi Birleşik Güçler**, 40. yıl Politik Tezler broşürü.
- 34) **Cumhuriyetçi Türk Partisi Parti Tüzüğü**, (Partinin orijinal Parti Tüzüğü Kitapçığıdır), 14 Kasım 2009.
- 35) Çelebi, Behçet, **Kıbrıs Türk Eğitim Sisteminde Eğitim Planlaması ve Finansman: Tarihsel Gelişim ve Uluslararası Karşılaştırma**, 1. Baskı, Ajans Yayınları, Lefkoşa 2008
- 36) Çelik, Edip, **Türkiye’nin Dış Politika Tarihi**, İstanbul 1969.

- 37) Çevikel, Nuri, **Kıbrıs: Akdeniz’de Bir Osmanlı Adası 1570–1878**, 47 Numara Yayıncılık, Kıbrıs 2006.
- 38) Denктаş, Rauf Raif, **Akritas Planı** ve Gençliğe Sesleniş, Yorum Yayınları, İstanbul 1994.
- 39) Denктаş, Rauf Raif, **Kadın ve Dünya**, Bolan Ofset Tesisleri, Lefkoşa 1985.
- 40) Denктаş, Rauf Raif, **Kıbrıs Girit Olmasın**, 3. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2004.
- 41) Denктаş, Rauf Raif, **Klerides’e Mektuplar**, Dışişleri Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, Lefkoşa 1997.
- 42) Denктаş, Rauf Raif, **Koloni İdaresinde Kıbrıs Türkleri**, Lefkoşa, Akdeniz Haber Ajansı Yayınları, 1997.
- 43) Denктаş, Rauf Raif, **Kıbrıs Meselesinde Vizyon**, Eğitim Vakfı Yayınları, Kıbrıs 1994.
- 44) Denктаş, Rauf Raif, **Rauf Denктаş’ın Hatıraları**, Cilt:9, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1999.
- 45) **Demokrat Parti Programı**, Lefkoşa 30 Temmuz 1992.
- 46) Direktör, Şevket, **Kıbrıs Türk Mutfağı**, 1. Baskı, Galeri Kültür Yayınları, Kıbrıs 1998.
- 47) Düzgün, Başaran, **Kıbrıs’ta Ümit ve Hüsrân Annan Planı’ndan Referandum’a Bir Dönemin Perde Arkası**, Ayraç Kitabevi Yayınları, Ankara, 2008.
- 48) Düzgün, Hatice, “Kadın Örgütlerinin Yönetimi”, Yakındoğu Üniversitesi, **Yüksek Lisans Tezi**.
- 49) Efegil, Ertan, **BM’nin Kıbrıs’ta Son Diplomatik Girişimi**, Gündoğan Yayınları, İstanbul 2003.
- 50) **Ekonomik Ve Sosyal Göstergeler 2001**, KKTC Başbakanlık DPÖ(Devlet Planlama Örgütü), İzleme ve Koordinasyon Dairesi.
- 51) Emircan, Mehmet Salih, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Tören, Bayram ve Anma Günleri**, Ajans Yayınları, Lefkoşa 2007.
- 52) Eralp, Atilla, **Türkiye ve Avrupa (Türkiye ve Yunan Sorunları)**, 1. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 1997.
- 53) Erhürman, Tufan, **Kıbrıs’ta Akıl Tutulması**, Işık Yayınları, Lefkoşa 2007.
- 54) Erhürman, Tufan, **100 Soruda Kıbrıs’ta Federasyon**, Işık Kitabevi, Lefkoşa 2009.
- 55) Eroğlu, Hamza, **Kıbrıs Türk Federe Devleti Kuruluşu Anayasası ve Bağımsızlığı**, Türk Devrim Kurumu Yayınları, Ankara 1976.
- 56) Eroğlu, Hamza, **Kıbrıs Uyuşmalığı ve Kıbrıs Barış Harekâtı**, Ankara 1975.

- 57) Ersoy, Yaşar, **Toplumsal Ve Siyasal Olaylarla İç İçe**, Kıbrıs Türk Tiyatro Hareketi, Ateş Matbaacılık, Lefkoşa.
- 58) Evre, Bülent, **Kıbrıs Türk Milliyetçiliği**, Işık Kitabevi Yayınları, Lefkoşa 2004.
- 59) Fehmi, Hasan, **A'dan Z'ye KKTC Sosyal ve Ansiklopedik Bilgiler**, 1992.
- 60) Feridun, Hüsnü, **Kıbrıs Türk Eğitiminin Tarihçesi (1571- 1974)**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 2000.
- 61) Gazioğlu, Ahmet, **Enosis Çemberinde Türkler**, Kıbrıs Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul 1996.
- 62) Gazioğlu, Ahmet, **Fikirler Dizisinde Neler Var, Neler Yok?**, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi, Lefkoşa 1992.
- 63) Gedikli, Yusuf, **Kıbrıs'ta En Uygun Çözüm Nedir? 2. Baskı**, Ufuk Ötesi Yayınları, İstanbul 2003.
- 64) Gözen, Ramazan, **Türk Dış Politikası Barış Vizyonu**, Palme Yayıncılık, Ankara, 2006.
- 65) Güngör, Çağla, **Kıbrıslı Türk Gençleri Konuşuyor**, Metis Yayıncılık, İstanbul 2002.
- 66) Gürel, Şükrü Sina, **Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993)**, Ümit Yayıncılık, Ankara 1993.
- 67) Gürkan, İhsan, **1974 Kıbrıs Barış Harekâtında Siyasal İradenin Oluşumu ve Askeri Uygulama**, Derleyen: Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, İstanbul, 1994.
- 68) Gürses, Özer, **Kıbrıs Türkü Nereden Nereye?**
- 69) Hasgüler, Mehmet, **Kıbrıslılık**, İdil Matbaacılık, İstanbul 2008.
- 70) Hasgüler, Mehmet, Murat Özkaleli, **Kıbrıs'ta Kimlik ve Değişim (Post Annan Sürecinde Ada)**, Alfa Yayınları, İstanbul 2011.
- 71) Hasgüler, Mehmet, Okan Şafaklı, Murat Özkaleli, **Uluslararası İzolasyonlar**, Alfa Yayınları, İstanbul 2012.
- 72) Hatipoğlu, Murat, **Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı 1821– 1922**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988.
- 73) Ilgaz, Hasene, **Kıbrıs Notları**, Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul 1949.
- 74) İktisadi Araştırmalar Vakfı, **Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin Gelişmesinde Tarım ve Sanayi Sektörleri**, İstanbul 1989.
- 75) İktisadi Kalkınma Vakfı, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (Tarihsel Gelişim, Sosyo-Ekonomik Durum, Avrupa Topluluğu İle İlişkiler)**, Haziran 1991.
- 76) İslamoğlu, Mahmut, **Kıbrıs Türk Kültür ve Sanatı**, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, Lefkoşa 1994.

- 77) İslamoğlu, Mahmut, Şevket Öznur, **Geleneksel Kıbrıs Türk Rum Düğünleri**, Gökada Yayınları, Lefkoşa 2010.
- 78) İsmail, Sabahattin, **Kıbrıs Barış Harekâtı Nedenleri-Gelişimi-Sonuçları**, I. Basım, Kastaş Yayınevi, İstanbul 1998.
- 79) İsmail, Sabahattin, **100 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Dilhan Ofset Yayınevi, Lefkoşa 1992.
- 80) İsmail, Sebahattin **150 Soruda Kıbrıs Sorunu**, Kastaş Yayınları, Kıbrıs (Lefkoşa) 1998.
- 81) **İstatistik Yıllığı 2001, KKTC Başbakanlık DPÖ(Devlet Planlama Örgütü)**, İstatistik ve Araştırma Dairesi, KKTC Devlet Basımevi, Lefkoşa 2003.
- 82) Kalaycı, İrfan, **Kıbrıs ve Geleceği: Ekonomi- Politik Bir Tartışma**, Nobel Yayınları, İstanbul 2004.
- 83) Karahasan, Hakan, Dilek Latif, **Barış İçin Eğitim III, Kıbrıs Tarihi Ders Kitaplarının Metinsel Ve Görsel Analizi, Eski Ve Yeni Kıbrıs Tarihi Kitaplarının Kıyaslamalı Analizi**, Tipograf Art Basım, Lefkoşa 2010.
- 84) Kasımoğlu, Erten, **1980 Siyasi Partiler Platformunda Bu Toplum**, Yorum Yayıncılık, 1991.
- 85) Karaoğlu, Salih, **Kuzey Kıbrıs**, Nesa Yayınevi, Kıbrıs 2001.
- 86) Keser, Ulvi, **Kıbrıs'ta Türk- Yunan Fırtınası**, Birinci Basım, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2006.
- 87) **Kıbrıs Sorununa Alternatif Açılımlar: "Çok Bileşenli Adım Modeli"**, USAK Yayınları, No: 08-02, Ankara.
- 88) **Kıbrıs'ın Tarihi Gelişimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Genel Merkezi, Lefkoşa 1983.
- 89) **Kıbrıs Türk Federe Devleti, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1978-1982) Yasası**.
- 90) Kızılyürek, Niyazi, **Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti: Doğmamış Bir Devletin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.
- 91) Kızılyürek, Niyazi, **"Daha Önceleri Neredeydiniz?" (Dünden Bugüne Kıbrıs Müzakereleri)**, Birikim/ Güncel Yayınları, 2009.
- 92) Kızılyürek, Niyazi, **Doğmamış Bir Devletin Tarihi-Kıbrıs Cumhuriyeti**, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.
- 93) Kızılyürek, Niyazi, **Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs**, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.
- 94) **KKTC Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı Devlet Planlama Örgütü**, 1996 Yılı Programı.
- 95) **KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü**, 2003 Geçiş Yılı Programı, Ocak 2003.

- 96) KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı II. Milli Eğitim Şurası Ek Dokümanı:1,1991.
- 97) Klerides, Glafkos, **Bir Dönemin Anıları**, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 2008.
- 98) Koç, Süleyman, **Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar**, 1. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005.
- 99) Köksal, Hasan, **Kuzey Kıbrıs Gelenek Ve Görenekleri**, Ajans Yayınları, Lefkoşa 2006.
- 100) **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet Meclisi**, 7. Birleşim, 5 Kasım 1996 Salı, Yasama Yılı: 1996/4, TKP Lefkoşa Milletvekili Sayın Gülsen Bozkurt'un Konuşması.
- 101) Manisalı, Erol, **Dünden Bugüne Kıbrıs**, Gündoğan Yayınları, Ankara 2003.
- 102) Mear, Hüray, **Kıbrıs Türk Toplumunda Doğum Evlenme Ve Ölüm İle İlgili Adet Ve İnanışlar**, 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992.
- 103) Monuments and Sites Cyprus, Cyprus; National Committee of ICOMOS, 1996
- 104) Mütercimler, Erol, **Satılık Ada Kıbrıs**, Alfa Yayınları, İstanbul 2009.
- 105) Nesim, Ali, **Kıbrıslı Türklerin Kimliği**, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Birinci Basım, Kıbrıs 1990.
- 106) Ogan, Sinan, "**Rusya Federasyonu'nun Kıbrıs Politikası**", *Kıbrıs Laboratuvarı*, Derleyen: Şenol Kantarcı Aktüel Yayınları, İstanbul, 2005.
- 107) Okan, Ahmet, **Avrupa Birliği Konusunda Türk ve Rum Görüşleri; 1994-1995: Rauf R. Denktaş'ın Avrupa Birliği Konusunda Yaptığı Konuşmalar**, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı, Lefkoşa 1996.
- 108) Olgun, Aydın, **Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu**, Kastaş Yayınları, İstanbul 1999.
- 109) Oran, Baskın, **Türk Dış Politikası** Cilt I., İletişim Yayınları, İstanbul 2002.
- 110) Öymen, Onur, **Silahsız Savaş**, Remzi Yayınevi, İstanbul 2003.
- 111) Özersay, Kudret, **Kıbrıs Sorunu: Hukuksal Bir İnceleme**, ASAM Yayınları, Ankara 2002.
- 112) Kudret Özersay, **Yeni Uluslararası Mahkeme Kararları Işığında: Kıbrıs'ı Yeniden Okumak**, İmaj Yayınevi, Ankara 2009.
- 113) Özkul, Ali Efdal, **Kıbrıs'ın Sosyo-Ekonomik Tarihi(1726-1750)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.
- 114) Özmen, Süleyman, **Avrasya'nın Kırılma Noktası Kıbrıs**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006.
- 115) Özter, Birol, **Psikolojik Harp Kıskaçında Tarihin Tahribi**, Ajans Yayınları, Lefkoşa 2008.

- 116) Öztürk, Osman Metin, **Kıbrıs: Annan Belgeleri (I. II. III.) Üzerine Değerlendirmeler**, Odak Yayınevi, Ankara 2004.
- 117) Özyıldız, Ceyhan, **III. Kültür ve Sanat Kurultayı**, 3-7 Nisan Lefkoşa/AKM, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Devlet Basımevi, Lefkoşa 2006.
- 118) Polat, Yılmaz, **Barış İçin Oradaydılar: Parola Kıbrıs**, İkinci Basım, Ulus Dağı Yayınları, Ankara 2007.
- 119) Richter, Heinz A., **Çağdaş Kıbrıs'ın Kısa Tarihi(1878- 2009)**, Çeviri: Ali Çakıroğlu, Galeri Kültür Yayınları, Lefkoşa 2011.
- 120) Samani, Meltem Onurkan, **Kıbrıs Türk Milliyetçiliği**, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 1999.
- 121) Sander, Oral, **Siyasi Tarih (1918- 1994)**, 20. Basım, İmge Yayınları, Ankara 2011.
- 122) Sarıca, Murat, Teziç Erdoğan, Özer Eskiuyurt, **Kıbrıs Sorunu**, 10. Basım, İstanbul Üniversitesi, Yayınları, İstanbul 1975.
- 123) Serter, Vehbi Zeki, **Kıbrıs Tarihi**, 28/62 Sayılı ve 1 Şubat 1971.
- 124) Serter, Vehbi Zeki, Ozan Zeki Fikretoğlu, **Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi (1878–1988)**, Halkın Sesi Yayınevi Lefkoşa 1988.
- 125) **Sisav Vakfı**, Kıbrıs Sorunu Gelişmeler ve Görüşmeler.
- 126) Somuncuoğlu, Sadi, **Sorularla Belgelerle Kıbrıs: Çözüm mü Çözülme mi?**, Zembil Yayıncılık, Ankara 2003.
- 127) Sönmezoğlu, Faruk, **Tarafların Tutum ve Tezleri Açısından Kıbrıs Sorunu: 1945–1986**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1991.
- 128) Spiridaki, K., **İngiltere Hükümeti'nin Kıbrıs'ta Eğitim Politikası (1878-1960)**, Çeviri: Korman Kocaismail, Lefkoşa, Kıbrıs Türk Öğretmen Koleji Mezuniyet tezi, 1990.
- 129) Şimşir, Bilal, N. **AB, AKP ve Kıbrıs**, Bilgi Yayınevi, İstanbul 2004.
- 130) Tamçelik, Soyalp “**AB Kıbrıs Rum Yönetimi Münasebetlerinin KKTC İktisadi, Siyasi, Hukuki ve Tesirleri**. Nil Yayınları, İzmir 1997.
- 131) Tamçelik, Soyalp, **Avrupa Birliği Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Münasebetlerinin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne İktisadi, Siyasi ve Hukuki Tesirleri**, Nil Yayınları, İstanbul 1997.
- 132) Tamçelik, Soyalp, **Kıbrıs için Düşünülen Federal Anayasanın Özellikleri**, Color Ofset Yayıncılık, Hatay 2010.

- 133) TC, Lefkoşa Büyükelçiliği, Yardım Heyeti, KKTC Başbakanlık DPÖ (**Devlet Planlama Örgütü**), İstatistik ve Araştırma Dairesi, KKTC Devlet Basımevi, Lefkoşa 2000.
- 134) **Toplumcu Demokrasi Partisi Genel Merkezi**, Lefkoşa, 6 Şubat, saat 13:00.
- 135) **Toplumcu Demokrasi Partisi**, Program Katalogu, (Lefkoşa Merkez Binasından Parti Programı Broşürüdür).
- 136) Tuncer, Hüner, **Kıbrıs Sarmalı**, Ümit Yayıncılık, Ankara 2005.
- 137) Turanlı, Rona, **İktisadi Düşünce Tarihi**, 5. Basım, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul 2011.
- 138) **Turizm İstatistik Yıllıkları (1978-1999)**, TDD, KKTC Başbakanlık DPÖ (Devlet Planlama Örgütü), İstatistik ve Araştırma Dairesi, KKTC Devlet Basımevi, Lefkoşa 2000.
- 139) Tümertekin, Erol, **Ekonomik Coğrafya**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2926 s. 449, İstanbul 1982.
- 140) Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Ekonomisi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Tüsiad Yayın, Temmuz 1998.
- 141) Uçarol, Rıfat, **1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı- İngiliz Anlaşması (Ada'nın İngiltere'ye Devri)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1978.
- 142) Uçarol, Rıfat, **Siyasi Tarih (1789-2012)**, Der Yayınları, İstanbul 2013.
- 143) **Ulusal Birlik Partisi**, Tüzük, Ulus Matbaacılık, 11 Ekim 1975.
- 144) Uzer, Uğur, Mehmet Cengiz, **Kıbrıs Sorunu**, Ankara Barosu, Ankara 2002.
- 145) Uzgel, İlhan, **Ulusal Çıkar ve Dış Politika**, İmge Yayınları, İstanbul 2004.
- 146) Yektaoğlu, Remzi, Halil Paşa, **Çözümü Arayan Kıbrıs**, 1. Baskı, Alaşiya Yayınları, Lefkoşa 1998
- 147) Yorgancıoğlu, Günay, **Kıbrıs Coğrafyası**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1998.
- 148) Yorgancıoğlu, Oğuz, **Kıbrıs Folkloru**, Canbulat Yayınları, Gazimağusa 1980.

Sürelî Yayınlar Dergiler

- 1) Albayrak, Mustafa, “Türkiye’nin Kıbrıs Politikaları (1950 – 1960)”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, sayı: 46, Mart 2000.
- 2) Alkin, Erdoğan, “KKTC’nin Ekonomik Durumu ve Ortadoğu Ülkeleri ile İlişkileri”, **Uluslararası Alanda Kıbrıs Türk Toplumunun Siyasi ve İktisadi Meseleleri**, Sisav Yayını, İstanbul 1989.
- 3) Atun, Suna, İnançlar, “Halk Hekimliği, Kötü Sözler”, **Kıbrıs Türk Kültürü Çalışmaları III**, Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Gazimağusa 2002.
- 4) Bayraktutan, Yusuf, H. Bıdırdı, Türkiye İthalatının Temel Belirleyicileri (1989-2004), **Ege Akademik Bakış**, 10(1), 2010.
- 5) Çitci, M. Dursun, Ahmet Mor, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde ekonomik etkinlikler”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 1 Sayfa: 33-61, ELAZIĞ-2006.
- 6) Fedai, Harid, “İngiliz Dönemi Kıbrıs Madeniz Paraları”, **Üçüncü Uluslararası, Kıbrıs Araştırmaları Kongresi**, Editör: İsmail Bozkurt, Cilt 4, 13-17 Kasım, Doğu Akdeniz Üniversitesi Araştırmaları Merkezi Yayınları, KKTC 2000.
- 7) Feridun, Hüsnü, Kıbrıs Türk Eğitim tarihinden ‘bir ömür’ Yazar: ERDOĞRU, Mehmet Akif Erdoğan, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 31 Sayı: 51, 2012.
- 8) Gazioğlu, Ahmet, “Kıbrıs’ta Türk Dönemi (1571-1578) ve Ada Yönetiminin İngiltere’ye Devri”, **Kıbrıs’ın Dünü Bugünü ve Geleceğe İlişkin Vizyonu Konulu Uluslararası Sempozyum Bildiri Kitabı**, Yakınoğu Üniversitesi Eğitim Vakfı, Lefkoşa 2003.
- 9) İnalçık, Halil, “Kıbrıs’ta Türk İdaresi Altında Nüfus”, **Bellekten**, Sayı: 28, Ankara, 1964.
- 10) Keser, Ulvi, “2004 Referandum Döneminde Kıbrıs ve Yaşanan Gelişmeler”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C. 2, S. 13, (Güz/2006).
- 11) Koday Zeki, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Doğal Bitki Örtüsü ve Orman Varlığı”, **Atatürk Türk Coğrafya Dergisi**, sayı,33, İstanbul 1998.

- 12) **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi Tutanak Dergisi**, Sonay Adem 5. Birleşim, 24 Ekim 2000
- 13) **Mesarya Dergisi**, Sayı 14, Yıl 2, Kasım 2012.
- 14) Şafaklı, O. ve H. Özdeşer, KKTC Ekonomisinin Genel Analizi, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 5, 2002.
- 15) Şahinkaya, Serdar, “KKTC Finansal Piyasalarındaki Gelişmeler Üzerine Bazı Gözlemler” Editör: Oktar Türel, **Akdeniz’de bir Ada: KKTC’nin Varoluş Öyküsü**, İmge Yayınları, Ankara 2002.
- 16) Tamçelik, Soyalp, “Kıbrıs Adasının Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi”, **Kıbrıs Mektubu**, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayını, C. XVII, No:4, Temmuz-Ağustos 2003 Ankara.
- 17) Tamçelik Soyalp, “Kıbrıs Adası’nın Jeopolitik ve Stratejik Önemi”, **Kıbrıs Mektubu Dergisi**, Cilt:15, Sayı:2, Kıbrıs 1995.
- 18) Tamçelik, Soyalp, “Kıbrıs’ta Gobi ve Gali Planlarına Göre Harita Meselesi”, **International Journal of Human Sciences**, Volume:9, Issue:2, 2012.
- 19) Tamçelik, Soyalp “Kıbrıs’ın Siyasi Tarihi ile İlgili Bir Belgenin Değerlendirmesi”, **Bulleten**, Cilt:63, Sayı: 236 Ankara 1999.
- 20) Temiz, Elmaziye, Töre Kıbrıs Türk Toplumunda Sosyo - Kültürel Yapının Taşınmasında Öğretmenlerin Rolü, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Volume 2/6, 2009.
- 21) Türkmen, Zekeriya, “Girit Adası’nı Osmanlı İdaresi’nden Ayırma Çabaları: Yunan İsyanını Takip Eden Dönemdeki Gelişmeler (1821-1869)”, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, sayı:12, Ankara 2001.
- 22) Uslu, Nasuh Hüseyin Bağcı, “Türk Tarafı Açısından Son Dönem Kıbrıs Gelişmeleri ve Aktörlerin Tavrı”, **Avrasya Dosyası**, C. 10, No. 3, Sonbahar, 2004.
- 23) Uz, Abdullah “Teori ve Uygulamada Self Determinasyon Hakkı”, **Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt 3, Sayı: 9, Isparta 2007.
- 24) Yurdakul, E.Tuğg. Erdal, **Kıbrıs Türkleri Ve Atatürk İnkılaplarının Kıbrıs’ta Uygulanması**, Genel Kurmay Askeri Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, Genelkurmay Basım Evi, 2002.

Görüşmeler

- 1) Atun, Ata, **Mülakat**, 7 Şubat 2013, saat: 12:00
- 2) Dağlı, Okan **Söyleşi**, 28.03.2013, 20.35.
- 3) Denктаş, Serdar, **Mülakat**, 29 Ocak 2013, saat: 13:00.
- 4) Eroğlu Derviş, **Mülakat**, 12. 02. 2012
- 5) **Girne Arşiv**, 15. 01.2013, saat.10.00.
- 6) Tufan Erhürman, **mülakat**, 5 Şubat 2013, saat:10.30.

ÖZGEÇMİŞ

BÜŞRA ÇAKMAK

Kişisel Bilgiler :

Doğum Tarihi : 23.07.1987

Doğum Yeri : İstanbul

Medeni Durumu : Bekar

Eğitim :

İlkokul : 1993-1998 Nişantaşı Nilüfer Hatun İlköğretim Okulu

Ortaokul : 1998-2001 100 Yıl Mustafa Kemal İlköğretim Okulu/ Beşiktaş

Lise : 2001-2004 Bahçeşehir Atatürk Lisesi

Üniversite : 2005/2011 Doğu Akdeniz Üniversitesi/ Fen- Edebiyat Fakültesi /
Yabancı dil Hazırlık ve Tarih Bölümü

Yüksek Lisans : 2011-2013 Yeditepe Üniversitesi

Asistanlık Görevleri:

2008-2009 Doğu Akdeniz Üniversitesi / Tarih Bölümü Başkanı Asistanlığı.

2009-2010 Doğu Akdeniz Üniversitesi / Öğrenci Hizmetleri Ofis Asistanı

2009-2011 Doğu Akdeniz Üniversitesi / Prof. Dr. Slobodan Ilıc Asistanlığı

YABANCI DİL

İngilizce (IELT İngilizce Yeterlilik Belgesi)

Osmanlıca

Almanca

PROJE

2009-2010 Girne Arşiv (Mirad-1 Zaman İlk Kıbrıs Gazetesi) Osmanlıca Çeviri Çalışması ve Yayınlanması